

LATVIEŠU VALODAS MĀCĪBA

J. Lelis

©

ALA

Trešais iespiedums
Portlandē, OR 1989

P R I E K Š V Ā R D S

Te sakārtoti latviešu valodas mācības materiāli, kas radušies t.s. "Struktūrālās programmas" ietvaros. Tā attīstījās Vašingtonas (D.C.) latviešu skolas skolotāju un bērnu vecāku sadarbībā. Tagad šīs programmas materiāli redzēti lietošanā visādos fragmentāros veidos pa vairākiem kontinentiem. Tādēļ radās ierosinājums tos sakārtot un publicēt autoritātīvā izdevumā. Ar ALA's Izglītības biroja pretimnākšanu tas būs izdevies.

DAŽI VĀRDI PAR MATERIĀLIEM:

Kas te atrodams, tā ir tikai daļa no daudz plašāka komplekta, kurā ietilpa arī lasāmgabali, kontrolēts un izskaidrots vokābulārs, vingrinājumi un arī norādījumi vecākiem/skolotājiem, kā katra, tā sakārtota, lekcija jāmāca.

Programma sākās ar 8 gadus veciem bērniem. Tāpēc valodas mācības nodaļu sākumā valoda ir tīšām vienkāršota, skaidrojumi tīšām virzās uz priekšu tādiem sīkiem soliņiem, lai bērni paši varētu tos izlasīt un saprast.

Mācīšanai gadu pēc gada turpinoties, attīstījās ne tikai bērnu valodas prasme un izpratnes spējas, bet arī programmas darbinieku pieredze un sastādītāja veiksmē materiālu radīšanā. Tas atspoguļojas valodas mācības skaidrojumu lapās, kas radušās vēlāk. No šodienas redzes punkta, varētu vēl visu ko šais materiālos pasniegt vienkāršāk un izteikt labāk, bet šim izdevumam būtiski rediģējumi nebija paredzēti.

Kad kontrolē vokābulāru, sākumā jāiztiek ar pašauru vārdu krājumu. Tādēļ dažu nodaļu agrajās lapās nav minēti labākie, bet gan toreiz pieejamie piemēri. Valodas mācības lapas dažreiz atsaucas arī uz lasāmgabalu saturu, ar ko tās gāja kopā. Skolotājiem, kas šīs lapas lieto tagad, būs jānodod papildu piemēri no tiem materiāliem, ar ko viņu skolēni ir darbojušies. Jāievēro arī tas, ka te nav pateikts viss, ko par skārtajiem valodas aspektiem varētu minēt, sevišķi augstākās klasēs. Daži valodas aspekti formāli vēl nav skārti nemaz.

Pēdējā nodaļa šai sakārtojumā vairāk domāta vecākiem un skolotājiem. Tās materiāli radušies programmās, pie kā strādāju tagad. Tie varbūt palīdzēs labāk izprast un mācīt šo un to, kas tradicionālajās gramatikās vāji apgaismots.

Pielikumā ir vairākas locīšanas lapas, ko var pavairot. To lietošana paskaidrota tai pašā papildu nodaļā.

Principā nelietoju dažus "tautiskus" terminus, jo - piemēram - visi verbi nav "noriseņi", visi adjektīvi nav "kādeņi" -- apmēram tāpat kā visi numerāļi nav varētu būt "cikeņi", lai kā tie to gribētu! Sevišķi daudz iebildumu ir pret vecās gramatikas sintakses terminoloģiju, kas ir novecojusies, nepilnīga un neprecīzi lietota. Esmu tādēļ lietojis galvenokārt internacionālos apzīmējumus - un arī latviskos, kur tie tiešām parocīgi.

Tiem, kas šos materiālus lieto, novēlu (un puslīdz paredzu) labas sekmes! Lūdzu iesūtiet ALA's Izglītības birojā savus novērojumus, iebildumus un ierosinājumus. No tiem vadoties, varbūt nākotnē varēs kaut ko parediģēt, papildināt, utt. - jo, Pietuka Krustiņa (vai kāda cita) vārdiem izsakoties, "tā nākotne ir pagalam nezināma, un par to tajā var notikt nezin kas."

J. Lelis
1983. gada augustā

SATURS

VĀRDU ŠĶIRAS

1.0 LIETVĀRDI jeb NOMENI	1. lp.
1.1 Lietvārdu dzintes, galotnes patskaņi, skaitļi	2. "
1.2 Lietvārdu locījumi	6. "
1.3 Lietvārdu locījumu galotņu darināšana	8. "
1.4 Lietvārdu locīšana (tabulas)	12. "
1.5 <u>Kā</u> -locījuma (ģenitīva) lietojumi	15. "
2.0 ĪPAŠĪBAS VĀRDI jeb ADJEKTĪVI	17. lp.
2.1 Kas adjektīvi ir un kā tos lieto	17. "
2.2 Pārākās pakāpes formu darināšana	21. "
2.3 Salīdzinājumu teikumi ar pamata un pārākās pakāpes formām	21. "
2.4 Adjektīvu locīšana (pamata un pārākajā pakāpē)	23. "
2.5 Noteiktie adjektīvi	25. "
2.51 Noteikto adjektīvu darināšana	25. "
2.52 Noteikto adjektīvu locīšana	26. "
2.6 Nenoteikto un noteikto adjektīvu lietošana	27. "
2.61 Nenoteikto adjektīvu lietošana	27. "
2.62 Noteikto adjektīvu lietošana	28. "
2.7 Vispārākā pakāpe	33. "
3.0 VIETNIEKVĀRDI jeb PRONOMENI	35. lp.
3.1 Vispārējs pārskats	35. "
3.2 Vietniekvārdu funkcionālās grupas	36. "
3.3 Vietniekvārdu locīšana	38. "
3.4 Vietniekvārdu lietošana	41. "
3.41 Vietniekvārdu <u>es</u> , <u>tu</u> , <u>mēs</u> , <u>jūs</u> lietošana	41. "
3.42 <u>Vinš/viņa</u> un <u>tas/tā</u> kā trešās personas vietniekvārdi	42. "
3.43 Norādāmie vietniekvārdi	43. "
3.44 Papildinājumi par vietniekvārda <u>tas</u> lietojumiem	44. "
3.45 Vietniekvārda <u>viss/visa</u> lietošana	46. "
3.46 Vietniekvārda <u>abi/abas</u> lietošana	51. "
3.47 Vietniekvārdu <u>mans/mana</u> un <u>tavs/tava</u> lietošana	53. "
4.0 SKAITĻA VĀRDI, SKAITĻI jeb NUMERAĻI	55. lp.
4.1 PAMATSKAITĻI	55. "
4.11 Pamatskaitļu darināšana	55. "
4.12 Pamatskaitļu locīšana	57. "
4.2 KĀRTAS SKAITĻI	61. "
4.21 Kārtas skaitļu sadalījumi	61. "
4.22 Kārtas skaitļu locīšana	62. "
4.23 Kārtas skaitļu lietošana	63. "
4.3 Kalendāra laiku frazes	65. "
4.4 Pulksteņa laiku frazes	66. "
5.0 PRIEVĀRDI jeb PREPOZICIJAS	69. lp.
5.1 Prievārdu funkcijas un sadalījumi	69. "
5.2 Alfabetisks prievārdu saraksts	71. "

6.0	DARBĪBAS VĀRDI jeb VERBI	79.	lp.
6.11	Verbu tipi	79.	"
6.12	Verbu laiki	79.	"
6.13	Verbu personas	80.	"
6.14	Verbu pamatformas	80.	"
6.2	VERBU LOCĪŠANA	81.	"
	I. konjugācijas verbu <u>būt</u> , <u>nebūt</u> , <u>iet</u> locīšana	82.	"
	I. konjugācijas verbu <u>rimt</u> , <u>tapt</u> , <u>dzīt</u> , <u>nest</u> , <u>laut</u> locīšana	83.	"
	I. konjugācijas verbu <u>celt</u> , <u>plēst</u> , <u>lauzt</u> , <u>plest</u> , <u>laist</u> locīšana	84.	"
	I. konjugācijas verbu <u>likt</u> , <u>augt</u> , <u>kopt</u> , <u>kniebt</u> , <u>stumt</u> locīšana	85.	"
	II. konjugācijas verbu locīšana	86.	"
	III. konjugācijas verbu locīšana	87.	"
6.3	Refleksīvās (atgriezeniskās) formas	88.	"
6.4	Vajadzības (debitīva) forma un konstrukcija	90.	"
6.5	Kondicionālās formas	92.	"
6.6	Pasīvais divdabis <u>-ts</u> , <u>-ta</u>	94.	"
6.7	Aktīvais divdabis <u>-is</u> , <u>-usi</u>	97.	"
6.8	Pasīvais divdabis <u>-ams</u> , <u>-ama</u>	101.	"
6.9	Participiālo formu pārskata tabula	106.	"
	TEIKUMU MĀCĪBA	107.	lp.
1.0	AKTĪVAIS TEIKUMS	108.	lp.
1.1	Aktīvais pamatteikums	108.	"
1.2	Netiešais objekts	110.	"
1.3	Vietniekvārdi lietvārdu vietās	111.	"
1.4	Vārdu kārtība (secība) latviešu teikumos	113.	"
1.43	Vārdu kārtības maiņa uzsvara/stila dēļ	114.	"
1.5	Noliegums (negācija) aktīvajā teikumā	116.	"
2.0	APRAKSTA FRAZES LIETVĀRDIEM	118.	lp.
	PIELIKUMI SKOLOTĀJIEM UN VECĀKIEM	121.	lp.
I.	Locīšanas lapu lietošanas skaidrojumi	122.	lp.
IIa.	Pavadvārdi I. konjugācijas verbu sarakstam	126.	"
II.	Pirmās konjugācijas verbu saraksts	127.	"
III.	Paplašinātās konjugācijas	135.	"
IV.	Ģenitīva lietojumi	143.	"
V.	Uzruna jeb vokātīvs	146.	lp.

VĀRDU ŠĶIRAS

1.0 LIETVĀRDI jeb NOMENI

1.01 Lietvārdi ir LIETU, DZĪVNIEKU, vai PERSONU vārdi.

LIETAS ir:	DZĪVNIEKI ir:	PERSONAS ir:
galds	kaķis	māte/mamma
gulta	pele	tēvs/tētis
zīmulis	vāvere	brālis
bumba	zoss	māsa
akmens	tītars	zēns
mēness	vilks	meitene
zeme	lācis	bērns
pilsēta	lapsa	vecāki
koks	gailis	burvis
gaiss	cālis	Jānis
bedre.	aita	Dace
utt.	utt.	utt.

Personām vēl ir savi ĪPAŠI (= *special*) vārdi.

Tādus lietvārdus arī sauc par ĪPAŠVĀRDIEM.

Tos iesāk rakstīt ar LIELO BURTU.

Meiteņu vārdi ir: Dace/Dacīte	Zēnu vārdi ir: Jānis/Jānītis
Ilze/Ilzīte	Juris/Jurītis
Anda/Andiņa	Pēteris/Pēterītis
utt.	utt.

Arī zemēm un pilsētām var būt savi īpaši vārdi.

Zemju vārdi ir: Latvija, Amerika, Meksika, utt.

Pilsētu vārdi ir: Rīga, Vašingtona, Ņujorka, utt.

2. lp.

1.1 DZIMTES, GALOTNES PATSKAŅI, SKATĻI

1.11 Lietvārdiem ir SIEVIEŠU DZIMTE (= *feminine gender*)
un VĪRIEŠU DZIMTE (= *masculine gender*).

Ievēro šos 2 vārdus:

dzimtē, dzimtai 'family group, clan'

dzimte, dzimtei 'grammatical gender'

SIEVIEŠU dzimtē ir sieviešu personu vārdi: mamma māte
māsa meitene
skolotāja muļķe
Anda Dace

SIEVIEŠU dzimtē ir arī daudzi lietu un dzīvnieku vārdi.

Sieviešu dzimtes		Sieviešu dzimtes	
LIETU vārdi ir:	gulta mēbele	DZĪVNIEKU vārdi ir:	lapsa vāvere
	bumba zīle		aiņa pele
	ala aste		cūka tītariene
	bārda drēbe		vista pīle
	utt.		utt.

VĪRIEŠU dzimtē ir vīriešu personu vārdi: tēvs tētis
zēns brālis
skolotājs muļķis
Zīgurds Zīģis

VĪRIEŠU dzimtē ir arī daudzi lietu un dzīvnieku vārdi.

Vīriešu dzimtes		Vīriešu dzimtes	
LIETU vārdi ir:	logs sainis	DZĪVNIEKU vārdi ir:	vilks lācis
	galds skapis		tītars galis
	burts zīmulis		dzīvnieks kaķis
	kreklis mētelis		putns cālis
	vējš putenis		vāverēns mazulis
	utt.		utt.

(L I E T V Ā R D U D Z I M T E S)

1.111 KĀ VAR PATEIKT lietvārdu dzimti?

Tiem lietvārdiem, ko redzējām 2. lp., dzimti var pateikt no GALOTNES. SIEVIEŠU dzimtē ir lietvārdi, kam galotnē ir -a vai -e: māsa, māte, aita, pele, bumba, lelle, utt.

VĪRIEŠU dzimtē ir lietvārdi, kam galotnē ir -s vai -is: tēvs, brālis, vilks, zaķis, koks, sapnis, utt.

Bet tāpat nevar pateikt, kurā dzimtē ir: zoss, pils, plīts, acs, vai mēness, ūdens, ledus, medus.

Arī tiem visiem beigās ir -s.

Rōzā kartītēs tu raksti DIVAS lietvārdu formas:

KAS?	KAM?	KAS?	KAM?
māsa	māsa <u>i</u>	zēns	zēna <u>m</u>
māte	māte <u>i</u>	brālis	brāli <u>m</u>
zoss	zosa <u>j</u>	mēness	mēne <u>s</u> <u>m</u>
pils	pili <u>j</u>	ūdens	ūde <u>n</u> <u>i</u> <u>m</u>
plīts	plīti <u>j</u>	ledus	ledu <u>m</u>
acs	aci <u>j</u>	medus	medu <u>m</u>

Vārdi zoss/zosaj, pils/pilij, utt. ir SIEVIEŠU dzimtes lietvārdi.

Kam-locījuma formās (zosaj, pilij, utt.) tie izskatās ļoti līdzīgi citiem sieviešu dzimtes lietvārdiem (mātei, māsai, utt.)

Vārdi mēness/mēnesm, ledus/ledum, utt. ir VĪRIEŠU dzimtes lietvārdi.

Kam-locījumā tie beidzas ar -m (mēnesm, ledum, utt.)

tāpat kā VISI CITI vīriešu dzimtes lietvārdi (zēnam, brālim, utt.)

Tagad mēs varam pateikt dzimti VISIEM lietvārdiem:

Tie lietvārdi, kuri kam-locījumā beidzas ar -i vai -j, ir SIEVIEŠU dzimtē.

Tie lietvārdi, kuri kam-locījumā beidzas ar -m, ir VĪRIEŠU dzimtē.

4. lp.

1.12 Katram lietvārdam ir kaut kāds GALOTNES PATSKANIS.

Mēs jau redzējām, ka lietvārdu galotnes nav gluži vienādas.

Arī tajā pašā dzimtē galotnes var būt savādākas.

SIEVIEŠU dzimtē galotnes ir:

VĪRIEŠU dzimtē galotnes ir:

KAS?	māja	zeme	plīts	KAS?	koks	skapis	ūdens	ledus
KAM?	mājai	zemei	plītiņ	KAM?	kokam	skapim	ūdenim	ledum
KUR?	mājā	zemē	plīti	KUR?	kokā	skapī	ūdenī	ledū

Te var redzēt, ka:

Vārdam māja galotnes patskanis ir a - un tāpat citiem līdzīgiem: māsa, lapsa, Anda, utt.

Vārdam zeme galotnes patskanis ir e - un tāpat citiem: māte, pele, saule, piere, utt.

Vārdam plīts galotnes patskanis ir i - un tāpat citiem: zoss, acs, uguns, utt.

Vārdam koks galotnes patskanis ir a - un tāpat citiem: tēvs, laiks, vēders, zelts, utt.

Vārdiem skapis un ūdens galotnes patskanis ir i - un tāpat citiem: akmens, mēness, kaķis, utt.

Vārdam ledus galotnes patskanis ir u - un tāpat citiem: medus, lietus, alus.

Var darināt visas lietvārdu formas (locījumus),

ja zina katra lietvārda galotnes patskani.

Tādēļ tu raksti katrā kartītē DIVAS tā paša lietvārda formas.

Kam-locījuma formā ir redzams galotnes patskanis VISIEM lietvārdiem.

PATSKANIS ir tāda skaņa, kas "pati skan".

LĪDZSKANIS ir tāda skaņa, kas tikai "skan līdz".

vārdā kāpostī patskaņi ir ā, o, i.

Tie skan paši, un tos var viegli izrunāt vienus pašus.

Bet k, p, s, t ir līdzskaņi. Tos ir grūti izrunāt vienus pašus. Tie tikai skan patskaņiem līdz.

1.13 Lietvārdiem var būt VIENSKAITLIS un DAUDZSKAITLIS.

Kad saka: māja, plīts, koks, skapis, utt., tad visi zina, ka ir tikai VIENA māja vai plīts, tikai VIENS koks vai skapis.

Tāpat ja saka: mājai/majā, plītij/plīti, kokam/kokā, skapim/skapī - arī tagad šie visi vārdi ir VIENSKAITLĪ.

Šīs visas ir vienskaitļa formas.

Šīm visām formām ir vienskaitļa galotnes.

Bet lietvārdiem var būt arī DAUDZSKAITĻA formas.

KAS? VAIRĀKAS/DAUDZAS mājas, plīts; VAIRĀKI/DAUDZI kokā, skapji.

KAM? VAIRĀKĀM/DAUDZĀM mājām, plītim; VAIRĀKĪEM/DAUDZIEM kokiem, skapjiem.

Tagad šie lietvārdi ir DAUDZSKAITĻĪ.

Visām lietvārdu formām te ir daudzskaitļa galotnes.

Daži lietvārdi var būt TIKAI VIENSKAITLĪ: nauda, medus, piens, cukurs, sāls, utt.

Daži lietvārdi var būt TIKAI DAUDZSKAITĻĪ: svārki, bikses, iesnas, dubji, durvis, utt.

1.131 Kā darina kas-locījuma DAUDZSKAITĻA formas?

SIEVIEŠŪ DZIMTĒ, ja galotnes patskanis ir **a** vai **e**, tad pieliek **-s**:

māja+s = mājas, ala+s = alas; zeme+s = zemes, pele+s = peles.

Ja galotnes patskanis ir **i**, tad pirms vienskaitļa **-s** ieliek **-i-**:

pils → pils, plīts → plīts, zoss → zosis

VĪRIEŠŪ DZIMTĒ vienskaitļa galotnes vietā VISUR pieliek **-i-**: koks → kokā, zēns → zēni,

vilkš → vilki; ledš → ledi; akmeš → akmeņi, mēneš → mēneši, sunš → suņi,

lācš → lāči, skapš → skapji, kaķš → kaķi.

IEVĒRO: Ja galotnes patskanis ir **i**, tad daudzskaitlī pirms

galotnes ir **MĪKSTINĀJUMS**: akmeņim -- akmeņi, mēnešim -- mēneši

sunim -- suņi, lācim -- lāči.

Kur **NEVAR** pamikstināt, tur ieliek **-j-**: skapim -- skapji.

Var domāt arī tā: DAUDZSKAITĻĪ GALOTNES PATSKANIS **i** KĻŪST PAR MĪKSTINĀJUMU VAI **-j-**.

6. lp.

1.2 Lietvārdiem ir LOCĪJUMI.

Tam pašam lietvārdam var būt VISĀDAS GALOTNES.

Kad pieliek citu galotni, iznāk cits LOCĪJUMS.

Galotņu maiņu sauc par LOCĪŠANU.

Latviešu valodā ir šie locījumi:

1. kas-locījums,
2. kam-locījums,
3. kur-locījums,
4. ko-locījums,
5. kā-locījums.

KAS-LOCĪJUMĀ ir lietvārds, kas teikumā kaut ko DARA,

vai TIEK APRAKSTĪTS (= gets described):

KAS ķer peli? KAĶIS ķer peli.] KAS kaut ko dara.
KAS bēg alā? PELE bēg alā.
KAS ir ala? ALA ir peles māja.] KAS tiek aprakstīts.
KAS ir tumša? ALA ir tumša.

KAM-LOCĪJUMĀ ir lietvārds, KAM PAR LABU VAI SLIKTU

notiek teikuma darbība:

KAM māte dod kūku? Māte dod kūku MEITENEI.
KAM ir kūka? MĀTEI un MEITENEI ir kūka.
KAM patika kūka? MEITENEI patika kūka.
KAM vāveru tētis
deva pērienu? Vāveru tētis deva pērienu vāveru ZĒNAM.
KAM bija pēriens? Vāveru ZĒNAM bija pēriens.
KAM nepatika pēriens? Vāveru ZĒNAM nepatika pēriens.

KUR-LOCĪJUMĀ ir lietvārds, kas pasaka KUR NOTIEK teikuma darbība:

KUR pele dzīvo? Pele dzīvo ALĀ.
KUR ir karsti un PLĪTĪ ir karsti, bet ledus SKAPĪ ir auksti.
KUR ir auksti?

(L i e t v ā r d u l o c ī j u m i)

KO-LOCĪJUMĀ ir lietvārds KO SKAR (= *touches/handles*) teikuma darbība:

KO ķer kaķis? Kaķis ķer PELI.

KO redz pele? Pele redz KAĶI.

KO māte dod meitenei? Māte dod meitenei KŪKU.

KO tētis dod zēnam? Vāveru tētis dod zēnam PĒRIENU.

KO mēs redzam? Mēs redzam ALU, PLĪTI, SKAPI.

KĀ-LOCĪJUMĀ ir lietvārds, kas a. IZSAKA PIEDERĪBU (= *possession/ownership*), vai

b. APRAKSTA CITU lietvārdu.

a. izsaka PIEDERĪBU: jautājuma vārds ir KĀ? :

KĀ ir tā ala? Tā ir PELES ala.

KĀ ir tās bikses? Tās ir JĀNĪŠĀ bikses.

KĀ ir tā kleita? Tā ir DACĪTES kleita.

KĀ kūka ir garšīga? MAMMAS kūka ir garšīga.

KĀ palagi bija netīri? SPOKU palagi bija netīri.

b. APRAKSTA citu lietvārdu; jautājuma vārds ir KĀDS?/KĀDA? (KĀDI?/KĀDAS?) :

KĀDA kūka ir garšīga? ĀBOLU kūka ir garšīga.

KĀDAS bikses ir siltas? VILNAS (=woolen) bikses ir siltas.

KĀDA ir Dacītei kleita? Dacītei ir KATŪNA (=cotton) kleita.

KĀDS ir tas tētis? Tas ir VĀVERU, ne CILVĒKU tētis.

KĀDI ir šie krēsli? Šie ir KOKĀ krēsli.

1.3 LOCĪJUMU GALOTŅU DARINĀŠANA

1.31 Kā darina KUR-LOCĪJUMA galotnes?

SIEVIEŠU dzimtē.

Vienskaitlis:

Daudzskaitlis:

Ņem kas-locījuma formas: KAS? māja, virtuve, plīts; mājas, virtuves, plītis

Uzliec GARUMZĪMI uz GALOTNES patskaņa: KUR? mājā, virtuvē, plītī; mājās, virtuvēs, plītīs

Ja vārdam ir tikai -s, tā vietā ieliec galotnes patskani -f: KAS? plīts, uguns

KUR? plītī, ugunī

VĪRIEŠU dzimtē, a. VIENSKAITLĪ:

Ņem KAM-locījuma formas

un tam nosvīturo -m:

KAM? kokam, skapim, ūdenim, ledum

↓ ↓ ↓ ↓

Uzliec GARUMZĪMI uz GALOTNES patskaņa: KUR? kokā, skapī, ūdenī, ledū

b. DAUDZSKAITLĪ pieliec galotni -os VISIEM vārdiem:

KAS? kokš, skapjš, ūdeņš, ledš

KUR? kokos, skapjos, ūdeņos, ledos

Galotnes patskanis -ī- daudzskaitlī kļūst par -j- vai MĪKSTINĀJUMU.

(Galotņu darīnāšana)

1.32 Kā darina KO-LOCĪJUMA galotnes?VIENSKAITLĪ skatās uz GALOTNES PATSKANI:

- a. Ja galotnes patskanis (kam-locījumā) ir **-f-** vai **-e-**,
tad ko-locījuma galotne ir **-f**.

KAM?   nazīm   akmeņm   krūzei   zivīj

KO es redzu?   nazī   akmeņī   krūzī   zivī

- b. Ja galotnes patskanis ir **-ā-** vai **-u-**,
tad ko-locījuma galotne ir **-u**.

KAM?   kūkai   cepumam   medum

KO es ēdu?   kūku   cepumu   medu

DAUDZSKAITLĪ skatās uz DZIMTI:

- a. SIEVIEŠU DZIMTĒ patur (=keep) kas-locījuma galotnes :

KAS tur ir?   krūzes   zivīs   kūkas

KO es redzu?   krūzes   zivīs   kūkas

- b. VĪRIEŠU DZIMTĒ visur pieliek **-us**:

KAS tur ir?   naži   akmeņi   cepumi   (medī)

KO es redzu?   nažus   akmeņus   cepumus   (medus)

(Galotņu darīnāšana)

1.33 Kā darina KAM-LOCĪJUMA galotnes?

VIENSKAITLĪ kam-locījuma galotnes NEDARINA.

Tās IEMĀCĀS no galvas.

Ja tās nezina, tad nevar darināt citus locījumus.

Tādēļ tu raksti vienskaitļa kam-locījumu rōzā kartītēs.

DAUDZSKAITLĪ skatās uz DZIMTI.

SIEVIEŠU dzimtē: 1. Ņem vienskaitļa kam-locījumu;

2. galotnes -ī/-j vietā ieliek -m;

3. pagarina galotnes patskani (uz tā uzliek GARUMZĪMI).

Piemēri: 1. (vienskaitlis) KAM? māj*ā*ī zem*ē*ī plīti*ī*j

2. (visur pieliek -m): [māj*ā*m zem*ē*m plīti*ī*m]

3. DAUDZSKAITLIS KAM? māj*ā*m zem*ē*m plīti*ī*m

VĪRIEŠU dzimtē: 1. Ņem vienskaitļa kam-locījumu;

2. galotnes PATSKAŅA vietā ieliek -ie-.

Piemēri: 1. (vienskaitlis) KAM? kok*ā*m skap*ī*m mēnes*ī*m led*ū*m

2. DAUDZSKAITLIS KAM? kok*ā*m skap*ī*m mēnes*ī*m led*ū*m

(Ja galotnes patskanis ir -ī-, tad daudzskaitlī tas

klūst par mīkstinājumu vai -j-.)

1.34 Kā darina KĀ-LOCĪJUMA galotnes?

1.341 VIENSKAITĻA galotņu darināšana.

SIEVIEŠU dzimtē:

A. Ja galotnes patskanis ir -a- vai -e-, tad:

1. ņem KAS-locījuma formas: māja bite
2. pieliek klāt -s: māja+s bite+s
3. iznāk KĀ-locījuma formas: mājas bites

B. Ja galotnes patskanis ir -i-, tad ATKĀRTO
KAS-locījuma formu arī KĀ-locījumā:

KAS? plīts, zivs

KĀ? plīts, zivs

VĪRIEŠU dzimtē:

A. Ja pamatformas beidzas ar -s, -am vai -is, -im,
tad -s vietā pieliek -a:
(Galotnes patskanis -i- kļūst par mīkstinājumu vai -j)

Pamatformas: koks, kokam;	mēnesis, mēnesim;	skapis, skapim
KĀ-locījuma formas: koka	mēnesia = mēneša	skapia = skapja

B. VISUR CITUR atkārto KAS-locījuma formas:

Pamatformas: mēness, mēnesim; ledus, ledum

KĀ-locījuma formas: mēness ledus

1.342 DAUDZSKAITLĪ abās dzimtēs
KĀ-locījuma galotne ir -u.

Ja galotnes patskanis ir -e- vai -i-,
tad pirms -u ir mīkstinājums vai -j.

SIEVIEŠU dzimtes

piemēri:

KAS?	mājas	bites	upes	plītis	zivis
KĀ?	māju	biteu = bišu	upeu = upju	plītiu = plīšu	zivju = zivju

VĪRIEŠU dzimtes

piemēri:

KAS?	kokī	mēnešī	skapjī	ledī
KĀ?	kokū	mēnešu	skapju	ledu

1.4 LIETVĀRDU LOCĪŠANA

Lietvārdiem MAINĀS GALOTNES.

Dažādos locījumos ir dažādas galotnes.

Katrā dzimtē un skaitlī ir citas galotnes.

Šo galotņu maiņu sauc par LOCĪŠANU.

1.41 VĪRIEŠU DZIMTES LIETVĀRDU LOCĪŠANAS PARAUGI

Galotnes patskanis ir -a-: Galotnes patskanis ir -i-: Galotnes patskanis ir -u-:
 vA-1. koks, kokam vI-1. mēnesš, mēnesim vU ledus, ledum
 vA-2. mežs, mežam vI-2. mēnesis, mēnesim vI-3. burvis, burvim
 vI-4. kaķis, kaķim vI-5. airis, airim

VIENSKAITLIS

	vA-1.	vA-2.	vI-1.	vI-2.	vI-3.	vI-4.	vI-5.	vU
KAS?	koks	mežs	mēnesš	mēnesis	burvis	kaķis	airis	ledus
KĀ?	koka	meža	mēnesš	mēneša	burvja	kaķa	aiņa	ledus
KAM?	kokam	mežam	mēnesim	mēnesim	burvim	kaķim	airim	ledum
KO?	koku	mežu	mēnesi	mēnesi	burvi	kaķi	airi	ledu
KUR?	kokā	mežā	mēnesī	mēnesī	(burvī)	(kaķī)	airī	ledū

DAUDZSKAITLIS

KAS?	koki	meži	mēneši	mēneši	burvji	kaķi	aiņi	ledi
KĀ?	koku	mežu	mēnešu	mēnešu	burvju	kaķu	aiņu	ledu
KAM?	kokiem	mežiem	mēnešiem	mēnešiem	burvjiem	kaķiem	aiņiem	lediem
KO?	kokus	mežus	mēnešus	mēnešus	burvjus	kaķus	aiņus	ledus
KUR?	kokos	mežos	mēnešos	mēnešos	(burvjos)	(kaķos)	aiņos	ledos

MĪKSTINĀJUMI: Vīriešu dzimtes lietvārdiem ar galotnes patskani -i- rodas mīkstinājumi visos daudzskaitļa locījumos (vI-1. & vI-2. grupās) un arī vienskaitlī pirms -a (vI-2 grupa).

Kad ir vajadzīgs mīkstinājums, tad:

-s- kļūst par -š-, piemēram: mēnesis / mēneša, mēneši, utt.
 arī -t- " " -š-, " latvietis / latvieša, latvieši, utt.

-z- " " -ž-, " nazis / naža, naži, utt.
 arī -d- " " -ž-, " briedis / brieža, brieži, utt.
 -c- " " -č-, " lācis / lāča, lāči, utt.
 -dz- " " -dž-, " dadzis / dadža, dadži, utt.
 -l- " " -ļ-, " brālis / brāļa, brāļi, utt.
 (-r- " " -r-, " airis / aira, airi, utt.)
 -n- " " -ņ-, " zilonis / zilona, ziloni, utt.

vA-2. grupā
 vienskaitļa galotnes -s
 vietā ir jāraksta -š
 pēc -j-, -ņ- un -j-:
 ceļš
 kociņš. (ē pēc -r-:
 vējš vaŗš)

1.42 SIEVIEŠU DZIMTES LIETVĀRDU LOCĪŠANAS PARAUGI

Galotnes patskanis ir -a-:	Galotnes patskanis ir -e-:	Galotnes patskanis ir -i-:
sA māja, mājai	sE-1. bite, bitei sE-2. mute, mutei sE-3. upe, upei sE-4. puķe, puķei sE-5. piere, pierēi	sI-1. nakts, naktīj sI-2. vēsts, vēstīj sI-3. zivs, zivīj sI-4. acs, acīj

V I E N S K A I T L I S

	sA	sE-1.	sE-2.	sE-3.	sE-4.	sE-5.	sI-1.	sI-2.	sI-3.	sI-4.
KAS?	māja	bite	mute	upe	puķe	piere	nakts	vēsts	zivs	acs
KĀ?	mājas	bites	mutes	upes	puķes	pieres	nakts	vēsts	zivs	acs
KAM?	mājai	bitei	mutei	upei	puķei	pierēi	naktīj	vēstīj	zivīj	acīj
KO?	māju	biti	muti	upi	puķi	pieri	nakti	vēsti	zivi	aci
KUR?	mājā	(bitē)	mutē	upē	puķē	pierē	naktī	vēstī	(zivī)	acī

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	mājas	bites	mutes	upes	puķes	pieres	naktis	vēstis	zivis	acis
KĀ?	māju	bišū	----	upju	puķu	pieru	nakšu	----	zivju	acu
KAM?	mājām	bitēm	mutēm	upēm	puķēm	pierēm	naktīm	vēstīm	zivīm	acīm
KO?	mājas	bites	mutes	upes	puķes	pieres	naktis	vēstis	zivis	acis
KUR?	mājās	(bitēs)	mutēs	upēs	puķēs	pierēs	naktīs	vēstīs	(zivīs)	acīs

MĪKSTINĀJUMI

Sieviešu dzimtes lietvārdiem ar galotnes patskani -e- un -i- rodas mīkstinājumi DAUDZSKAITĻA KĀ-locījumā pirms galotnes -u (sk. sE-1. & sI-1. grupas). Kad ir vajadzīgs mīkstinājums, tad:

arī	-s-	klūst par	-š-,	piemēram,	puse - pušu;	tāss - tāšu
	-t-	"	-š-,	"	bite - bišu;	nakts - nakšu
arī	-z-	"	-ž-,	"	bize - bižu;	birzs - biržu
	-d-	"	-ž-,	"	bilde - bilžu;	sirds - siržu
	-c-	"	-č-,	"	svece - sveču	
	-dz-	"	-dž-,	"	kaudze - kaudžu	
	-ļ-	"	-ļ-,	"	pele - peļu;	pīls - piļu
	-n-	"	-ņ-,	"	sēne - sēņu;	krāsns - krāšņu
(	-r-	"	-r-,	"	piere - pieru)	

1.43 Lietvārdu grupu SKAIDROJUMI

VĪRIEŠU dzimtes paraugi:

- vA-1. Parastais locīšanas veids, ja galotnes patskanis ir -a-.
- vA-2. Pirms galotnes ir MĪKSTINĀJUMS. Ja mīkstinātā skaņa ir -ļ- vai -ņ-, tad galotnes -s vietā jāraksta -š, piem., ceļš, kociņš. Arī pēc -j- jāraksta -š, piem., vējš.
- vI-1. Vienskaitļa KAS-locījumā NAV galotnes patskaņa -i-; vienskaitļa KĀ-locījums ir TĀDS PATS kā KAS-locījums. Visi pārējie locījumi ir tādi paši kā vI-2. grupā.
- vI-2. Galotnes patskanis -i- kļūst par MĪKSTINĀJUMU vienskaitlī pirms galotnes -a un daudzskaitlī VISOS locījumos.
- vI-3. Starp LŪPU skaņu -p-, -b-, -m- vai -v- un starp vienskaitļa galotni -a un VISOS daudzskaitļa locījumos galotnes patskanis -i- kļūst par -j-.
- vI-4. Pirms visām galotnēm JAU IR mīkstinājums, tādēļ nekas NEmainās ne daudzskaitlī, ne pirms vienskaitļa galotnes -a.
- vI-5. JA -r- MĪKSTINA, to dara tāpat un turpat kā s/š izmaiņas vI-2 paraugā. JA -r- NEMĪKSTINA, pirms galotnēm nekas nekur nemainās.
- vU Vispārējais locīšanas veids vārdiem ar galotnes patskāni -u-.

SIEVIEŠU dzimtes paraugi:

- sA Vispārējais locīšanas veids, ja galotnes patskanis ir -a-. Te ietilpst arī vārdi ar MĪKSTINĀJUMU pirms galotnes, piem., muša, mušai.
- sE-1. Galotnes patskanis -e- kļūst par MĪKSTINĀJUMU pirms galotnes -u.
- sE-2. Lai izvairītos no neveikla vai divdomīga mīkstinājuma, daudzskaitļa KĀ-locījumu nemaz NEDARINA.
- sE-3. Starp LŪPU skaņu -p-, -b-, -m- vai -v- un galotni -u, galotnes patskanis -e- kļūst par -j-.
- sE-4. Pirms galotnēm JAU IR mīkstinājums visos locījumos, tāpēc nekas NEVAR vairs mainīties arī pirms -u.
- sE-5. JA -r- MĪKSTINA, šī grupa dabū -y- pirms galotnes -u. JA -r- NEMĪKSTINA, pirms galotnēm te nekas nemainās.
- sI-1. Galotnes patskanis -i- kļūst par MĪKSTINĀJUMU pirms galotnes -u.
- sI-2. Lai izvairītos no neveikla vai divdomīga mīkstinājuma, daudzskaitļa KĀ-locījumu nemaz NEDARINA.
- sI-3. Starp LŪPU skaņu -p-, -b-, -m- vai -v- un galotni -u, galotnes patskanis -i- kļūst par -j-.
- sI-4. Daudzskaitlī pirms galotnes -u NAV mīkstinājuma. Te pieder: (uz)acs - (uz)acu; auss - ausu; debess- debesu; dzelzs - dzelzu; uts - utu; valsts - valstu; zoss - zosu; ass - asu.

Vispārīgi novērojumi:

- a. Ja lietvārdam JAU IR mīkstinājums pirms vienskaitļa KAS-locījuma galotnes, tad šis mīkstinājums PALIEK VISOS pārējos locījumos. (Sk. vA-2., vI-4. un sE-4. grupas.)
- b. No DZĪVU būtnu vārdiem KUR-locījumus parasti NEDARINA. (Sk. vI-3. § 4., sE-1. un sI-3. paraugus.)

1.5 KĀ-locījuma formu LIETOŠANA

1.501 KĀ-locījuma FRAZES

Lietvārds KĀ-locījumā var stāvēt kopā ar otru lietvārdu.

Abi lietvārdi tad veido KĀ-locījuma frazi:

vīstas	snīpis	zēna	cepure
gaiļa	sekste	koka	lapas
altu	vilna	ādas	cepure
meitenes	kleita	vilnas	kleita

Šādās frazēs PIRMAIS lietvārds VIENMĒR ir KĀ-locījumā.

Bet frazes OTRAIS lietvārds var būt DAŽĀDOS locījumos:

1. lietvārds (TIKAI KĀ-locījumā):   2. lietvārds (DAŽĀDOS locījumos):

Meltenei	ir	vilnas	kleitā	mugurā.	
Meltene	velk	vilnas	kleitu	mugurā.	
		Vilnas	kleitai	ir	baltaš pogas.
		Vilnas	kleitā	ir	traipi.

KĀ-locījuma frazes var dalīt divās GRUPĀS:

ir PIEDERUMA frazes un APRAKSTA frazes.

1.51 PIEDERUMA frazes pasaka, kam kas pieder.

Te KĀ-locījums arī atbild jautājumam: KĀ?

Piederuma frazēs KĀ-locījumā parasti ir PERSONU

(un arī dzīvnieku) vārdi:

Daces/meitenes	kleita	(KĀ ir tā kleita?)
Jāpa /zēna	cepure	(KĀ ir tā cepure?)
Tinča/kaķa	nagi	(KĀ ir tie nagi?)
lapsas	aste	(KĀ ir tā aste?)

1.52 APRAKSTA fraze pastāsta/apraksta,

KĀDS kas ir.

Te KĀ-locījumā parasti ir LIETU nosaukumi

(un arī dzīvnieku vārdi):

koka	lapas	(KĀDAS ir tās lapas?)
papīra	lapas	(KĀDAS ir tās lapas?)
vilnas	kleita	(KĀDA ir tā kleita?)
ādas	cepure	(KĀDA ir tā cepure?)
aitas	gaļa	(KĀDA ir tā gaļa?)
zelta	gredzens	(KĀDS ir tas gredzens?)

Dažreiz TĀ PATI fraze var būt gan PIEDERUMA,

gan APRAKSTA fraze:

aitas	vilna	(KĀ vilna? / KĀDA vilna?)
bebra	kažoks	(KĀ kažoks? / KĀDS kažoks?)
cīlvēku	mājas	(KĀ mājas? / KĀDAS mājas?)
zvēru	alas	(KĀ alas? / KĀDAS aļas?)

2.0 ADJEKTĪVI jeb ĪPAŠĪBAS VĀRDI

2.1 KAS ADJEKTĪVI IR UN KĀ TOS LIETO.

2.11 Adjektīvs izsaka lietvārda ĪPAŠĪBU (= *quality, characteristic*).

Adjektīvs pasaka, KĀDS ir lietvārds.

Ja saka: māja,

tad tu vēl nezini, KĀDA ir tā māja.

Ja saka klāt: BALTA māja,

tad tu vairs nedomā par mājām, kas ir pelēkas, dzeltenas, vai kādas citas.

Ja vēl saka klāt: VECA, BALTA māja,

tad tu vairs nedomā par JAUNĀM, baltām mājām.

Un ja vēl saka klāt: LIELA, VECA, BALTA māja,

tad tu vairs nedomā arī par vecām, baltām mājām,

kas ir MAZAS.

Vārdi LIELA, VECA, BALTA ir ADJEKTĪVI.

Tos liek klāt PIE LIETVĀRDIEM.

Tie pasaka, KĀDI ir lietvārdi.

Tie paskaidro, PAR KĀDU lietvārdu mēs runājam.

2.12 Adjektīvi var būt SIEVIEŠU un VĪRIEŠU DZIMTĒ.

SIEVIEŠU
DZIMTĒ:

BALTA māja

VECA, BALTA māja

LIELA, VECA, BALTA māja

VĪRIEŠU
DZIMTĒ:

ZALŠ koks

VECS, ZALŠ koks

LIELS, VECS, ZALŠ koks

Adjektīviem ir vīriešu un sieviešu dzimtes GALOTNES.

(A D J E K T Ī V I)

2.13 Adjektīvi var būt VISĀDOS LOCĪJUMOS.

KAS tā ir? liela māja

KAS tas ir? liels koks

KAM ir logi? lielajai mājai

KAM ir zari? lielam kokam

KUR dzīvo cilvēki? lielā mājā

KUR dzīvo putni? lielā kokā

Adjektīviem ir TIE PAŠI locījumi, kas ir lietvārdiem.

2.14 Adjektīvi var būt arī DAUDZSKAITLĪ.

KAS tās ir? lielas mājas

KAS tur stāv? lielī kokī

KAM ir logi? lielām mājām

KAM patīk saule? lielēm koklēm

KUR ir daudzas istabas? lielās mājās

KUR ir putnu lizdas? lielos kokos

2.15 Tagad var redzēt, ka adjektīvi SASKAN (=agree)

ar lietvārdiem DZIMTĒ, SKAITLĪ un LOCĪJUMĀ.

Ja saka: lielajai mājai, lielos kokos, utt.,

tad var redzēt, ka adjektīviem ir TĀS PAŠAS DZIMTES, kas ir lietvārdiem;

adjektīviem ir TIE PAŠI SKAITĻI, kas ir lietvārdiem;

adjektīviem ir TIE PAŠI LOCĪJUMI, kas ir lietvārdiem.

(A D J E K T Ī V I)

- 2.16 Adjektīvi SASKAN ar lietvārdiem arī tad,
ja tos SAVIENO (=join together) verbi
ir, bija, būs; nav, nebija, nebūs;
kļūst, kļuva, kļūs (nekļūst, nekļuva, nekļūs):

Māja ir balta. Mājas nebija zaļas.

Koks kļūst zaļš. Kokš nekļūs balts.

- 2.17 VISIEM adjektīviem ir VIENĀDAS (=identical) GALOTNES.

Bet visiem lietvārdiem NAV vienādas galotnes.

Kā tu jau zini, visi lietvārdi NAV tādi paši kā māja, mājai vai koks, kokam.

SIEVIEŠU dzimtē ir arī tādi lietvārdi kā aste, astei

un zoss, zosiņ.

VĪRIEŠU dzimtē ir arī tādi lietvārdi kā gailis, gailim; akmens, akmeņim

un ledus, ledum.

Arī pie visiem šiem lietvārdiem var likt adjektīvus.

BET adjektīvu galotnes NEMAINĀS.

Tās vienmēr paliek TĀDAS PAŠAS.

KAS? veca māja, vecas mājas; gara aste, garas astes; liela pils, lielas pils.

liels koks, lielā kokā; jauns gailis, jauni gaili; ciets akmens, cieti akmeņi;
auksts ledus, auksti ledi.

KAM? vecai mājai, vecām mājām; garai astei, garām astēm; lielai pilij, lielām pilīm.

lielam kokam, lielām kokiem; jaunam gailim, jauniem gailiem;
cietam akmeņim, cietām akmeņiem; aukstam ledum, aukstiem lediem.

Pie VISIEM lietvārdiem adjektīvu galotnes paliek

tādas pašas kā lietvārdu māja un koks galotnes.

VISUS adjektīvus loka tāpat kā lietvārdus māja un koks.

VISIEM adjektīviem GALOTNES PATSKANIS ir a.

- 2.18 Adjektīviem ir PAMATFORMAS.
Tās tu raksti DZELTENAJĀS kartītēs.

Adjektīvu pamatformas ir VIENSKAITĻA KAS-LOCĪJUMI ABĀS DZIMTĒS.
Piemēram, ja dzeltenajā kartītē ir ierakstītas pamatformas *liels, liela,*
tas nozīmē, ka :

PIRMO pamatformu tu vari lietot
ar katru VĪRIEŠU dzimtes lietvārdu: *liels koks, liels lācis, liels lietus.*

OTRO pamatformu tu vari lietot
ar katru SĪVIEŠU dzimtes lietvārdu: *liela māja, liela muļķe, liela pils.*

- 2.19 Adjektīviem ir trīs SALĪDZINĀMĀS PAKĀPES.
(grades of comparison)

Pirmā ir PAMATA PAKĀPE jeb PAMATPAKĀPE.
(basic or POSITIVE grade)

Tajā adjektīvus lieto visbiežāk.
Ja saka: *liels koks, liela māja,*
tad lieto adjektīva pamatpakāpi.

Otra ir PĀRĀKĀ pakāpe (superior or COMPARATIVE grade).

Tā pasaka PĀRĀKUMU (superiority).
Ja saka: *lielāks koks, lielāka māja,*
tad lieto adjektīva pārāko pakāpi.

Trešā ir VISPĀRĀKĀ pakāpe (the highest or SUPERLATIVE grade).

Tā pasaka VISLIELĀKO pārākumu.

Ja saka: *vislielākais koks, vislielākā māja,*
tad lieto vispārāko pakāpi.

Priedēkli *vīs-* var IZLAIST, jo *-āk-* + NOTEIKTĀS galotnes
jau pasaka vislielāko pārākumu. Tādēļ *lielākais = vislielākais* un
lielākā = vislielākā.

- 2.191 Visas trīs pakāpes var iedomāties
kā SALĪDZINĀJUMUS (comparisons).

Ja lieto adjektīvus PAMATA pakāpē,
piem., *liels koks, grūts darbs, netīrs trauks,*
vai *liela māja, garšīga kūka, veca pils,*
tad var iedomāties, ka:
Ir vēl CITI koki, darbi, vai trauki,
kas ir TIKPAT lieli, grūti, vai netīri.
Ir vēl CITAS mājas, kūkas, vai pils,
kas ir TIKPAT lielas, garšīgas, vai vecas.

Ja lieto adjektīvus PĀRĀKAJĀ pakāpē,
piem., *lielāks koks, grūtāks darbs, netīrāks trauks,*
vai *lielāka māja, garšīgāka kūka, vecāka pils,*
tad var iedomāties, ka:
Kādi citi koki, darbi, vai trauki NAV tik lieli, grūti vai netīri.
Kādas citas mājas, kūkas, vai pils NAV tik lielas, garšīgas, vai vecas.

Ja lieto adjektīvus VISPĀRĀKAJĀ pakāpē.
piem., *(vis)lielākais koks, (vis)grūtākais darbs, (vis)netīrākais trauks,*
vai *(vis)lielākā māja, (vis)garšīgākā kūka, (vis)vecākā pils,*
tad mēs zinām, ka:
NEVIENS cits koks, darbs, vai trauks VAIRS NAV lielāks, grūtāks, netīrāks.
NEVIENA cita māja, kūka, vai pils VAIRS NAV lielāka, garšīgāka vai vecāka.

2.2 PĀRĀKĀS PAKĀPES FORMU DARINĀŠANA

Ja darina PĀRĀKĀS pakāpes formas, tad:

1. ņem PAMATPAKĀPES adjektīvu vienalga kurā dzimtē, skaitlī, vai locījumā;
2. pirms galotnes ieliek -āk-.

PIEMĒRI: ņem PAMATPAKĀPES adjektīvu: Pirms galotnes ieliek -āk-: Iznāk PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvs:

	āk			
liels	kok	liel	↓ → s	lielāks
			āk	
liela	māja	liel	↓ → a	lielāka
			āk	
raibiem	putniem	raib	↓ → lem	raibākiem
			āk	
glītas	kleitas	glīt	↓ → as	glītākas
			āk	
zaļš	auglis	zaļ	↓ → š	zaļāks

Ievēro, ka pēc -āk- galotne -š KĻŪST PAR -s!

2.3 SALĪDZINĀJUMU TEIKUMI, kuros lieto PAMATA un PĀRĀKĀS pakāpes formas.

2.31 Salīdzinājumu teikumi ar PAMATA pakāpes adjektīviem.

Kad salīdzina VIENĀDAS īpašības, tad lieto PAMATA pakāpes adjektīvus.

Salīdzinājumus varētu taisīt TRIJOS teikumos:

Lapsa ir ātra. Zaķis ir ātrs. Abi ir vienādi ātri.
Kūka ir garšīga. Cepumi ir garšīgi. Visi ir vienādi garšīgi.

Tagad tos pašus salīdzinājumus var pateikt VIENĀ teikumā.
To dara tā:

1. ņem vienu teikumu (pirmo vai otro, bet NE trešo); tajā ieliec pēc verba SALĪDZINĀJUMA vārdu tik vai tikpat. Iznāk NEPABEIGTI teikumi:

Lapsa ir tik ātra... Zaķis ir tik ātrs... Kūka ir tikpat garšīga...
Cepumi ir tikpat garšīgi...

2. No otra teikuma TAJĀ PAŠĀ salīdzinājumā paņem PIRMO vārdu; tam priekšā pieliec SALĪDZINĀJUMA vārdu kā. Iznāk frazes:

kā zaķis   kā lapsa   kā cepumi   kā kūka

3. Saliec kopā abas daļas. Iznāk SALĪDZINĀJUMU teikumi:

Lapsa ir tik ātra kā zaķis.

Zaķis ir tik ātrs kā lapsa.

Kūka ir tikpat garšīga kā cepumi.

Cepumi ir tikpat garšīgi kā kūka.

Ievēro, ka tagad adjektīvs SASKAN ar lietvārdu tikai teikuma PIRMAJĀ DAĻĀ (pirms vārdu kā).

Teikuma BEIGĀS lietvārds var būt vienalga kurā skaitlī vai dzimtē.

2.32 Salīdzinājumu teikumi ar PĀRĀKĀS pakāpes adjektīviem.

Kad salīdzina NEVIENĀDAS īpašības,
tad lieto PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvus.

Ņemsim atkal divus teikumus:

Suns ir ātrs. Lapsa nav tik pat ātra (kā suns).
Tas nozīmē, ka:

Suns ir ātrāks. Lapsa ir lēnāka.

Ja gribi abus salīdzināt VIENĀ teikumā, tad:

1. Raksti vienu teikumu VISU:

Suns ir ātrāks Lapsa ir lēnāka

2. No otra teikuma paņem PIRMO VĀRDU;
tam pieliec SALĪDZINĀJUMA vārdu nekā:

nekā lapsa nekā suns

3. Saliec kopā abas daļas.
Iznāk SALĪDZINĀJUMU teikumi:

Suns ir ātrāks nekā lapsa. Lapsa ir lēnāka nekā suns.

Ievēro, ka arī te adjektīvs SASKAN ar lietvārdu
tikai teikuma PIRMAJĀ DAĻĀ (pirms vārda nekā).

2.33 Pārākās pakāpes salīdzinājumi
ar NEGĀTĪVU verbu.

Ņemsim vēl divus teikumus:

Cepumi ir tikpat garšgi kā kūka. Kūka ir tikpat garšga kā cepumi.

Tas nozīmē, ka:

Cepumi NAV garšgāki. Kūka NAV garšgāka.

Ja gribi abus tā salīdzināt VIENĀ teikumā, tad:

1. Raksti vienu teikumu VISU:

Cepumi nav garšgāki Kūka nav garšgāka

2. No otra teikuma paņem PIRMO VĀRDU;
tam pieliec SALĪDZINĀJUMA vārdu kā:
(Te var iedomāties, ka verbs "atņem" salīdzinājuma
vārdam negatīvu.)

kā kūka kā cepumi

3. Saliec kopā abas daļas.
Iznāk SALĪDZINĀJUMU teikumi:

Cepumi nav garšgāki kā kūka. Kūka nav garšgāka kā cepumi.

Šo visu teikumu BEIGĀS
vārdu kā/nekā vietā var likt par. Ja to dara,
tad PĒDEJAIS LIETVĀRDS ir jāliek ko-locījumā (vienskaitlī),
vai kam-locījumā (daudzskaitlī):

Suns ir ātrāks par lapsu. Lapsa ir lēnāka par suni.
Cepumi nav garšgāki par kūku. Kūka nav garšgāka par cepumiem.

2.4 ADJEKTĪVU LOCĪŠANA

2.41 PAMATA un PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvu locīšana.

- 1a. Visus PAMATA pakāpes adjektīvus ar NENOTEIKTAJĀM* galotnēm loka tāpat kā vA un sA grupu LIETVĀRDUS.

Tas nozīmē, ka VISIEM adjektīviem ir TĀDAS PAŠAS galotnes kā lietvārdiem ar galotnes patskani -a-.

		VIENSKAITLIS						
VĪRIEŠU		DZIMTE		SIEVIEŠU		DZIMTE		
KAS?	liels	koks	slapjš	ceļš	liela	māja	tukša	muca
KA?	liela	koka	slapja	ceļa	lielas	mājas	tukšas	mucas
KAM?	lielam	kokam	slapjam	ceļam	lielai	mājai	tukšai	mucai
KO?	lielu	koku	slapju	ceļu	lielu	māju	tukšu	muču
KUR?	lielā	kokā	slapjā	ceļā	lielā	mājā	tukšā	mučā

		DAUDZSKAITLIS						
KAS?	lieli	koki	slapji	ceļi	lielas	mājas	tukšas	mucas
KA?	lielu	koku	slapju	ceļu	lielu	māju	tukšu	muču
KAM?	lieliem	kokiem	slapjiem	ceļiem	lielām	mājām	tukšām	mučām
KO?	lielus	kokus	slapjus	ceļus	lielas	mājas	tukšas	mucas
KUR?	lielos	kokos	slapjos	ceļos	lielās	mājās	tukšās	mučās

- 2.411 Adjektīvus var locīt arī ar VISU CITU grupu lietvārdiem.

Katrai lietvārdu grupai ir SAVĀDĀKAS galotnes, bet adjektīvu galotnes ar VISIEM lietvārdiem paliek TĀDAS PAŠAS:

		VIENSKAITLIS						
VĪRIEŠU		DZIMTE		SIEVIEŠU		DZIMTE		
KAS?	liels	sainis	aukstš	ledus	tukša	glāze	vecā	pils
KA?	liela	saipa	auksta	ledus	tukšas	glāzes	vecas	pils
KAM?	lielam	sainim	aukstam	ledum	tukšai	glāzei	vecai	pilij
KO?	lielu	saini	aukstu	ledu	tukšu	glāzi	vecu	pili
KUR?	lielā	sainī	aukstā	ledū	tukšā	glāzē	vecā	pilī

		DAUDZSKAITLIS						
KAS?	lieli	saipi	auksti	ledi	tukšas	glāzes	vecas	pils
KA?	lielu	saipu	aukstu	ledu	tukšu	glāžu	vecu	piju
KAM?	lieliem	saipiem	aukstiēm	lediem	tukšām	glāzēm	vecām	piliem
KO?	lielus	saipus	aukstus	ledus	tukšas	glāzes	vecas	pils
KUR?	lielos	saipos	aukstoš	ledos	tukšās	glāzēs	vecās	pilīs

*Menoteiktās galotnes ir PARASTĀS adjektīvu galotnes. Visas adjektīvu galotnes, ko redz šajā lapā, ir nenoteiktās galotnes.

2.42 PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvus loka tāpat kā pamata pakāpes adjektīvus.

Pārākās pakāpes adjektīviem pirms galotnēm ir ielikts -āk-.

V I E N S K A I T L I S

	VĪRIEŠU DZIMTE		SIEVIEŠU DZIMTE	
KAS?	lielāks	koks	lielāka	māja
KĀ?	lielāka	koka	lielākas	mājas
KAM?	lielākam	kokam	lielākai	mājai
KO?	lielāku	koku	lielāku	māju
KUR?	lielākā	kokā	lielākā	mājā

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	lielāki	koki	lielākas	mājas
KĀ?	lielāku	koku	lielāku	māju
KAM?	lielākiem	kokiem	lielākām	mājām
KO?	lielākus	kokus	lielākas	mājas
KUR?	lielākos	kokos	lielākās	mājās

2.43 DIVDABJUS var locīt tāpat kā pamata pakāpes adjektīvus.

celma
AKTĪVAJAM pagātnes ^{celma}divdabim
vienskaitļa KAS-locījumi ir NEREGULĀRI.
visiem CITIEM locījumiem
pirms galotnēm ir ielikts -uš-.

celma
PASĪVAJAM nākotnes ^{celma}divdabim
VISOS locījumos
pirms galotnēm ir ielikts -t-.

AKTĪVAIS DIVDABIS

V I E N S K A I T L I S

PASĪVAIS DIVDABIS

	VĪRIEŠU dzimte:		SIEVIEŠU dzimte:		VĪRIEŠU dzimte:		SIEVIEŠU dzimte:	
KAS?	saplīsis	kreklis	saplīsusi	jaka	saplēsts	kreklis	saplēsta	jaka
KĀ?	saplīsuša	krekla	saplīsusas	jakas	saplēsta	krekla	saplēstas	jakas
KAM?	saplīsušam	kreklam	saplīsušai	jakai	saplēstam	kreklam	saplēstai	jakai
KO?	saplīsušu	kreklu	saplīsušu	jaku	saplēstu	kreklu	saplēstu	jaku
KUR?	saplīsušā	kreklā	saplīsušā	jakā	saplēstā	kreklā	saplēstā	jakā

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	saplīsuši	krekli	saplīsusas	jakas	saplēsti	krekli	saplēstas	jakas
KA?	saplīsušu	kreklu	saplīsušu	jaku	saplēstu	kreklu	saplēstu	jaku
KAM?	saplīsušiem	krekliem	saplīsušām	jakām	saplēstiem	krekliem	saplēstām	jakām
KO?	saplīsušus	kreklus	saplīsusas	jakas	saplēstus	kreklus	saplēstas	jakas
KUR?	saplīsušos	kreklos	saplīsušās	jakās	saplēstos	kreklos	saplēstās	jakās

2.5 NOTEIKTIE ADJEKTĪVI

25. lpp.

Adjektīviem ir DIVI galotņu komplekti (seti).
Mēs jau pazīstam NENOTEIKTĀS galotnes.

Tas ir VIENS galotņu komplekts.

Bet adjektīviem ir arī NOTEIKTĀS galotnes.

Tas ir OTRS galotņu komplekts.

NENOTEIKTO adjektīvu

piemēri: *liels koks, vecam lācim, spožu mēnesi, aukstā ledū;*
liela māja, mazām pelēm, tukšas glāzes, vecās pils.

NOTEIKTO adjektīvu

piemēri: *lielais koks, vecajam lācim, spožo mēnesi, aukstajā ledū.*
lielā māja, mazajām pelēm, tukšās glāzes, vecajās pils.

2.51 NOTEIKTO ADJEKTĪVU GALOTŅU DARINĀŠANA

Noteiktās galotnes darina no nenoteiktajām.

Darināšanā lieto DIVUS LIKUMUS:

PIRMAIS LIKUMS: Ja nenoteiktā adjektīva galotne ir ĪSS PATSKANIS,
vai ĪSS PATSKANIS + -s,
tad patskani gramatiski PAGARINA.

OTRAIS LIKUMS: VISUR CITUR pirms nenoteiktās galotnes ieliek -aj-.
Vīriešu dzimtes vienskaitļa kas-locījumā
pirms galotnes -s raksta -ai-.

ĪSOS patskaņus izrunā īsi
un raksta BEZ garumzīmes.
GAROS patskaņus izrunā garī
un raksta AR garumzīmi.

GRAMATISKIE PAGARINĀJUMI:

ī kļūst par ie

u kļūst par o

a kļūst par ā

PIRMĀ likuma piemēri:

liela → *lielā* koka
lielu → *lielo* koku
lielus → *lielos* kokus
lieli → *lielie* koki

liela → *lielā* māja
lielas → *lielās* mājas
lielu → *lielo* māju

OTRĀ likuma piemēri:

liels → *lielais* koks
lielam → *lielajam* kokam
lielā → *lielajā* kokā
lielām → *lielajām* kokiem
lielos → *lielajos* kokos

lielai → *lielajai* mājai
lielā → *lielajā* mājā
lielās → *lielajās* mājās
lielām → *lielajām* mājām

Latvieši burtu o izrunā par [uo] = [wo].
Tādēļ o NAV īss patskanis.

2.52 NOTEIKTO ADJEKTĪVU LOCĪŠANAS PARAUGS

VIENSKAITLIS

VĪRIEŠU DZIMTE		SIEVIEŠU DZIMTE	
KAS?	[<u>liels</u> liela <u>is</u> koks (2. likums)	KAS?	[<u>liela</u> liela <u>māja</u> (1. likums)
KĀ?	[<u>liela</u> liela <u>ā</u> koka (1. likums)	KA?	[<u>lielas</u> liela <u>s</u> mājas (1. likums)
KAM?	[<u>lielam</u> liela <u>jam</u> kokam (2. likums)	KAM?	[<u>lielai</u> liela <u>jai</u> mājai (2. likums)
KO?	[<u>lielu</u> lielo koku (1. likums)	KO?	[<u>lielu</u> lielo māju (1. likums)
KUR?	[<u>lielā</u> liela <u>jā</u> kokā (2. likums)	KUR?	[<u>lielā</u> liela <u>jā</u> mājā (2. likums)

DAUDZSKAITLIS

KAS?	[<u>lieli</u> liela <u>ie</u> koki (1. likums)	KAS?	[<u>lielas</u> liela <u>s</u> mājas (1. likums)
KĀ?	[<u>lielu</u> lielo koku (1. likums)	KĀ?	[<u>lielu</u> lielo māju (1. likums)
KAM?	[<u>lieliem</u> liela <u>jiem</u> kokiem (2. likums)	KAM?	[<u>lielām</u> liela <u>jām</u> mājām (2. likums)
KO?	[<u>lielus</u> lielo <u>s</u> kokus (1. likums)	KO?	[<u>lielas</u> liela <u>s</u> mājas (1. likums)
KUR?	[<u>lielos</u> liela <u>jos</u> kokos (2. likums)	KUR?	[<u>lielās</u> liela <u>jās</u> mājās (2. likums)

2.53 Arī **DIVDABJIEM** var būt noteiktās galotnes,
ja tos lieto **KĀ ADJEKTĪVUS**.

AKTĪVAJAM pagātnes divdabim
noteiktās galotnes liek pēc -uš-:
saplīsušais krekls, saplīsušā krekla,
saplīsušajam kreklam utt.
saplīsušā jaka, saplīsušās jakas,
saplīsušajai jakai utt.

PASĪVAJAM nākotnes divdabim
noteiktās galotnes liek pēc -t-:
saplēstais krekls, saplēstā krekla,
saplēstajam kreklam utt.
saplēstā jaka, saplēstās jakas,
saplēstajai jakai utt.

2.6 NENOTEIKTO un NOTEIKTO ADJEKTĪVU LIETOŠANA

2.61 NENOTEIKTO adjektīvu lietošana.

- 2.61a. Ja runā par kādu LIETVĀRDU,
kas vēl ir NEPAZĪSTAMS (*is still UNKNOWN*),
vai nav bijis iepriekš MINĒTS (*has not been MENTIONED before*),
tad pie tāda lietvārda lieto NENOTEIKTOS adjektīvus.

Parasti tas notiek, kad iesāk runāt vai rakstīt
un min (*mention*) kādu lietvārdu PIRMO reizi:

Vecā mājā dzīvoja labs spoks un (Ne māja, ne spoki mums vēl nav pazīstami,
slīkti spoki. jo te tos min PIRMO reizi.)
Labais spoks mazgāja netīru palagu. (Spoks jau IR minēts, bet palags te
parādās PIRMO reizi.)
Mazam puisītim bija pelēks zaķītis. (Abi te minēti PIRMO reizi..)

- 2.61b. Ja runā par kādu lietvārdu VISPĀRĪGI (*in GENERAL terms*),
tad pie tāda lietvārda lieto NENOTEIKTOS adjektīvus:

Man nepatīk lieli suņi.
Ar stipru vēju parasti nāk liels lietus.
Pavisam maziem bērniem vēl nav jāiet skolā.

Tulkojot 1a. un 1b. piemērus ANGLU valodā,
pirms NENOTEIKTAJĪEM adjektīviem VIENSKAITLĪ būtu artikleļi a, an,
un DAUDZSKAITLĪ nebūtu NEKĀDA artikleļa:

In an old house (there) lived a good ghost and bad ghosts.
The good ghost washed a dirty sheet.
A little boy had a gray hare/rabbit.
I do not like large dogs.
A big rain usually comes with a strong wind.
Very small children do not yet have to go to school.

- 2.61c. Ja adjektīvs ir KAS-LOCĪJUMĀ
un stāv VIENS PATS bez lietvārda

pēc verbiem ir, bija, būs; (nav, nebija, nebūs);
(ne)kļūst, kļuva, kļūs; (ne)top, tapa, taps;
(ne)izskatās, izskatījās, izskatīsies;
(ne)liekas, likās, liksies,

tad tāds adjektīvs vienmēr ir ar NENOTEIKTO galotni:
Viens spoks bija labs, bet citi spoki nebija labi.
Laiks drīz kļūs pavisam auksts.
Nomazgātas rokas ļoti ātri atkal tapa netīras.
Šī kūka liekas ļoti garšīga.
Kādēļ tu šodien izskaties tik bēdīgs?

2.62a. Kad iesāk runāt vai rakstīt

par kādu lietvārdu,
un to min VAIRĀKAS reizes,

tad PĒC pirmās reizes jālieto NOTEIKTAIS adjektīvs:

Vecā mājā dzīvoja labi un slikti spoki. (Te māju un spokus min PIRMO reizi.)

Sliktie spoki pa veco māju taisīja tračus. (Te māju un spokus min JAU OTRREIZ.)

Labais spoks mazgāja netīru palagu. (Te spoku min OTRREIZ, bet ne palagu.)

Mazam puisītim bija pelēks zaķītis. (Te abi minēti PIRMO reizi.)

Kad mazajam puisītim pazuda pelēkais zaķītis, viņš gāja to meklēt. (Te abi minēti OTRREIZ.)

Tulkojot šos piemērus ANGLŪ valodā,
NOTEIKTAJĪEM adjektīviem priekšā būtu
NOTEIKTAIS artīkulis the:

In an old house (there) lived good and bad ghosts.

The bad ghosts made a racket in the old house.

The good ghost washed a dirty sheet.

A little boy had a gray rabbit.

When the little boy lost the gray rabbit,

he went to look for it.

2.62b. NOTEIKTIE adjektīvi ir jālieto ar ĪPAŠVĀRDIEM.

Īpašvārdi var būt PERSONU vārdi:

mazais Jānītis

mazā Dacīte

lielie zēni Vilnis un Alberts

kārtīgās meitenes Guna un Vija

BET IEVĒRO (sk. 1c):

Jānītis ir mazs.

Vilnis un Alberts ir lieli.

Guna un Vija ir kārtīgas.

Stāstos un pasakās arī parasti lietvārdi
var kļūt par īpašvārdiem.

Tad tos sāk rakstīt ar LIELO BURTU:

stiprais Koku Rāvējs

lielaais Saldētājs

Ievēro šo starpību:

Es lasu pasaku par (kaucēdu) stipru (Te "koku rāvējs" NAV

koku rāvēju. viņa vārds, bet APRAKSTS)

Es lasu pasaku par stipro Koku Rāvēju. (Te tas IR viņa VĀRDS.)

Īpašvārdi var būt arī DZĪVNIEKU vārdi:

melnais (kaķis) Tincis

baltā (pelīte) Pīkstīte

mazie (zaķēni) Garausītis ar Ļipainīti

Īpašvārdi var būt arī GEOGRAFISKI nosaukumi:

lielā Ņujorka; tālā Rīga; augstais Everests

2.62c. Ja lietvārdam seko APRAKSTS,

ko ievada "k -vārdiņi": kas (kā, kam, ko); kur, kad, kāds, kāda, utt.,

tad PIRMS šī lietvārda parasti stāv NOTEIKTAIS adjektīvs:

Es nevaru atrast zaļo zīmuli, ko es noliku uz galda.

Baltajā kreklā, kas Jānītim mugurā, ir vairāki traipi.

Lielajā vāzei, kurā tu ielīki puķes, būtu jāstāv uz šī galda.

(NOTEIKTO adjektīvu lietošana)

2.62d. Ir adjektīvi, kurus parasti lieto ar NOTEIKTAJĀM galotnēm.

Tādi adjektīvi ir kreisais, kreisā 'left', labais, labā 'right'

un vairāki adjektīvi ar galotnēm -ējais, -ējā:

iekšējais, iekšējā	<i>the inner</i>	ārējais, ārējā	<i>the outer</i>
priekšējais, priekšējā	<i>the foremost</i>	pakaļējais, pakaļējā	<i>the hindmost, rear</i>
viršējais, viršējā	<i>the topmost, upper</i>	apakšējais, apakšējā	<i>the last below,</i> <i>lower</i>
galējais, galējā	<i>the last at the end,</i> <i>extreme</i>	malējais, malējā	<i>the last on the side</i>
tuvējais, tuvējā	<i>the near-by</i>	tālējais, tālējā	<i>the far away</i>
vietējais, vietējā	<i>the local</i>	pretējais, pretējā	<i>the opposite</i>
vidējais, vidējā	<i>the one in the middle</i>	kopējais, kopējā	<i>the common</i>
pārējais, pārējā	<i>the remaining, the rest</i> <i>(of)</i>	pēdējais, pēdējā	<i>the last</i>

un vēl daži citi.

ĻOTI SVARĪGI:

Adjektīviem, kam pirms galotnēm ir -ēj-,
NEVAR DARINĀT NOTEIKTĀS GALOTNES AR -aj-!

To vietā ir jālieto NENOTEIKTĀS galotnes:

viršējais palags   ārējā siena   (Te adjektīviem ir NOTEIKTĀS galotnes.)

BET: viršējam palagam   arējai sienai   (Te jālieto NENOTEIKTĀS galotnes.)
(ne *viršējajam)   (ne *arējajai)

Te pieder arī daži DIVDABJI, kurus parasti lieto kā adjektīvus ar NOTEIKTAJĀM galotnēm:

bijušais, bijušā	<i>the past (one), ex-</i>	beidzamais, beidzamā	= pēdējais, pēdējā
pagājušais, pagājušā	<i>the gone-by, last,</i> <i>past</i>	nākamais, nākamā	[<i>the next</i>
sekojošais, sekojošā	<i>the following</i>	nākošais, nākošā	

Ievēro, ka šiem divdabjiem visstiprākā ir LAIKA nozīme: bijušais = "tas, kas jau bijis",
nākamā = "tā, kas nāks".

Šos adjektīvus un divdabjus var lietot KOPĀ AR CITIEM adjektīviem.

Ja to dara, tad:

1. citi adjektīvi jāliek PĒC šiem adjektīviem vai divdabjiem;

2. VISIEM adjektīviem ir tās pašas NOTEIKTĀS galotnes.

PIEMĒRI: Nopem viršējo netīro palagu! Apakšējais tīrais palags lai paliek.

Beidzamajā zaļajā lapā jāieraksta pārējie aktīvie divdabji.

Ievēro, ka tur, kur -ēj-adjektīvs

NEVAR lietot noteiktās galotnes ar -aj-,

parastajam adjektīvam tās IR JĀLIETO:

Pēdējā zaļajā lapā jāieraksta divdabji.

Viršējam netīrajam palagam ir plankumi.

2.62e. Noteiktos adjektīvus lieto kopā
ar KĀRTAS SKAITĻA vārdiem.

KĀRTAS skaitļa vārdi ir pirmais/pirmā, otrais/otrā, trešais/trešā utt.
Kārtas skaitļa vārdiem vienmēr ir NOTEIKTĀS galotnes.

(Kārtas skaitļa vārdu tabulu sk. IV-27. lekcijā, 121. lp.)

Teikumā (vai frazē) kārtas skaitļa vārds
ir jāliek PIRMS noteiktā adjektīva:

- Fraze: pirmajā baltajā mājā
Teikums: Mēs dzīvojam pirmajā baltajā mājā no ielas stūra.
Fraze: trešais mazais zēns
Teikums: Vispriecīgākais bija trešais mazais zēns.
Fraze: otro jauno kleitu
Teikums: Otro jauno kleitu es vilkšu Ziemassvētkos.

Noteiktos adjektīvus kopā ar kārtas skaitļa vārdiem
parasti lieto VIENSKAITLĪ.

Tomēr var iedomāties (retāk) arī DAUDZSKAITĻA lietošanu:
Pie eglītes bija divas mazu meiteņu grupas.
Pirmās mazās meitenes skaitīja dzejoļus.
Otrajām mazajām meitenēm bija jānodzied dziesma.

2.62f. Noteiktos adjektīvus lieto PIEDERUMA frazēs.

Piederuma frazē ir lietvārds kā-locījumā,
kas izsaka PIEDERĪBU.

Šis lietvārds parasti ir PERSONU vai DZĪVNIEKU vārds:

Daces soma	Jānīša bikses
meiteņu zīmuļi	zēnu bumbas
lapsas aste	lāča ķepa

Arī piederuma frazes ir APZĪMĒTĀJU frazes.

Tāpēc tās ir līdzīgas ADJEKTĪVU frazēm:

PIEDERUMA frazes:	ADJEKTĪVU frazes:
Daces soma var būt arī jauna soma.	
Jānīša bikses " " "	vecas bikses.
Meiteņu zīmuļi " " "	krāsaini zīmuļi.
Zēnu bumbas " " "	cietas bumbas.
Lapsas aste " " "	kupla aste. (Un lāča ķepa var būt resna ķepa.)

Tādēļ abas frazes var salikt VIENĀ frazē.

Tad iznāk PAPLAŠINĀTAS piederuma frazes.

Šajās frazēs ir jāievēro, ka:

1. Piederuma lietvārdi kā-locījumā jāliek PIRMS adjektīviem.
2. Adjektīviem vajadzīgas NOTEIKTĀS galotnes.

Un adjektīvi saskan ar GALVENO lietvārdu.

Daces jaunā soma	Jānīša vecās bikses
meiteņu krāsainie zīmuļi	zēnu cietā bumba
lapsas kuplā aste	lāča resnā ķepa

(NOTEIKTO adjektīvu lietošana)

2f. Noteiktie adjektīvi PIEDERUMA frazēs – turp,

Piederuma frazēs pirms adjektīviem
var būt ne tikai lietvārdi, bet arī VIETNIEKVĀRDI.

Daudziem vietniekvārdiem piederuma frazēs
lieto kā-locījuma formu (tāpat kā lietvārdiem):

LIETVĀRDU

piederuma frazes:

DACES jaunā soma
MEITĒNU/ZĒNU krāsainie zīmuļi
LAPSAS kuplā aste
LAČA resnā ķepa

VIETNIEKVĀRDU

piederuma frazes:

VIŅAS jaunā soma
VIŅU krāsainie zīmuļi
TĀS/VIŅAS kuplā aste
TĀ/VIŅA resnā ķepa
MŪSU siltā istaba
JŪSU jaunais sunītis

Bet vietniekvārdu manīs, tevīs, sevīs
kā-locījuma formas NELIETO piederuma frazēs,
jo te ir PIEDERUMA VIETNIEKVĀRDI mans, mana, ko lietot *manīs vietā;
tavs, tava, ko lietot *tevīs vietā;
un savs, sava, ko lietot *sevīs vietā:

MANA jaunā soma
TAVS jaukais sunītis
MANI labie draugi
TAVĀS glītās kurpes

Jānis rāda SAVU jauno cepuri.
Zēni darbojas ar SAVĒM krāsainajiem zīmuļiem.

2.62g. Noteiktos adjektīvus lieto
ar NORĀDĀMAJIEM vietniekvārdiem tas, tā un šis, šī:

TĀ milzīgā māja ir pils, bet TĀS mazās mājiņas ir būdas. *THAT big house is a castle,
but THOSE tiny little houses are cabins.*

Nelien TAJĀ tumšajā caurumā! *Do not crawl into THAT dark hole!*

Apskatī ŠO skaisto grāmatu! *Take a look at THIS pretty book!*

Cik jūs samaksājāt par ŠĒM krāsainajiem zīmuļiem? *How much did you pay for THESE
colored pencils?*

*Kā redzams piemēros, vietniekvārdam tas, tā
te ir tikai NORĀDĀMĀ nozīme, ko angļiski tulko ar 'that/those'.*

*Bet dažreiz norādāmā nozīme var kļūt ĻOTI "VIEGLA" (=slight).
Tad vietniekvārdu tas, tā angļiski tulko ar 'the':*

Padod man TO zilo spalvu, kas ir uz galda! *Hand me THE blue pen that is on the table!*

Tev jāpadara TĒ nepabeigtie skolas darbi. *You must do THE/(your) unfinished homework.*

Uz galda ir 2 zīmuļi. Es ņemšu TO sarkano zīmuļi, bet tev paliks TĀS zaļais zīmuļis. *There are 2 pencils on the table. I will
take THE red pencil, but you can have
THE green pencil.*

*Kur tas, tā var tulkot ar 'the',
tur to var pavisam IZLAIST. Tulkojuma nozīme NEMAINĀS,
jo noteikto adjektīvu VIENU PAŠU arī var tulkot ar 'the':*

Padod man zilo spalvu, kas ir uz galda! Tev jāpadara nepabeigtie skolas darbi.
Es ņemšu sarkano zīmuļi, bet tev paliks zaļais zīmuļis.

2.62h. Noteiktos adjektīvus lieto
ar vietniekvārdu **viss, visa.**

VISA baltā vilna tika pārdota, bet melno neviens nepirka.	ALL the white wool was sold, but nobody bought the black wool.
VISĀ lielajā istabā ir tikai 4 krēsli. Bērni apēda kūku ar VISĀM sarkanajām ogām.	In the WHOLE big room there are only 4 chairs. The children ate up the cake with ALL the red berries (on top).
VISI lieli zēni spēlēja marsiešus, bet VISIEM mazajiem zēniem bija tikai jāskatās.	ALL the big boys were playing the Martians, but ALL the little boys could only watch.
Vai tu zini VISU jauno skolnieku vārdus?	Do you know the names of ALL the new students?

2.62i. Noteiktos adjektīvus lieto
ar vietniekvārdu **abi, abas.**

ABI smagie krēsli ir pie sienas. Zaķēns kustināja ABAS garās ausis. ABIEM mazajiem bērniem zaķēns patika. Tas tagad bija ABU mazo bērnu zaķēns. ABOS mazajos lodziņos iespīdēja gaisma.	Both big chairs are (put) along the wall. The little hare moved (his) both long ears. Both little children liked the baby hare. Now it was both little children's hare. A light began to shine into both tiny windows.
--	--

2.62j. Noteiktos adjektīvus lieto
ar vietniekvārdu **pats, pati '-self'**
un **tas pats, tā pati 'the same'.**

PATS lielais, resnais lācis raudzījās noķert kādu zivi. Zaķēni izmūļoja PAŠU veco lapsu. PAŠĀ tumšajā istabā nebija nevienas mēbeles. Mums patika ne tikai dziesmas, bet arī PAŠI priecīgie dziedātāji. Mēs vēlētos satikt PAŠUS priecīgos dziedātājus. PAŠĀM čaklajām saimniecēm no cepeša nekas neatlikās.	The big fat bear <u>him</u> SELF was trying to catch some fish. The hare children fooled the old fox <u>it</u> SELF. In the dark room <u>it</u> SELF there was not a single piece of furniture. We liked not only the songs but also the merry singers <u>them</u> SELVES. We would like to meet the merry singers <u>them</u> SELVES. There was nothing left of the roast for the busy cooks <u>them</u> SELVES.
--	---

1. PIEZĪME: Daži veido vispārāko pakāpi ar vietniekvārdu **pats, pati:**
patsiltākā diena, pašā augstākajā kokā, utt.
Te tomēr labāk ir teikt: vissiltākā diena, visaugstākajā kokā.

TAS PATS raibais suns atkal skraida apkart. Pūce vēl dzīvo TAJĀ PAŠĀ vecajā ozolā. Kāpēc tu vienmēr atkārto TĀS PAŠAS vecās muļķības?	THE SAME mottled dog is running around again. The owl still lives in THE SAME old oak tree. Why do you always repeat THE SAME old foolishness / foolish things?
--	--

2. PIEZĪME: Salikto vietniekvārdu **TAS pats** nedrīkst sajaukt ar **TĀDS pats** 'the same KIND OF', ar kuru lieto nenoteikto adjektīvu: Es gribētu TĀDU pašu lielu bumbu, kā tev. 'I would like (to have) the same KIND OF big ball like / that you have.'

Ja darina VISPĀRĀKĀS pakāpes formas, tad:

1. ņem PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvu
vienalga kurā dzimtē, skaitlī, vai locījumā;
2. nenoteiktās galotnes vietā pieliek
NOTEIKTO galotni;
3. jaunajai formai priekšā pieliek *vīs-*.

PIEMĒRI:

Ņem PĀRĀKĀS pakāpes adjektīvu:	Nenoteiktās galotnes vietā ieliek NOTEIKTO galotni:	Jaunajai formai priekšā pieliek <i>vīs-</i> :	Iznāk VISPĀRĀKĀS pakāpes adjektīvs:
lielāks koks	lielākš + <i>-ais</i>	<i>vīs-</i> +lielākais	<i>vīs</i> lielākais koks
lielāka māja	lielākā + <i>-ā</i>	<i>vīs-</i> +lielākā	<i>vīs</i> lielākā māja
raibākiem putniem	raibākš + <i>-ajiem</i>	<i>vīs-</i> +raibākajiem	<i>vīs</i> raibākajiem putniem
glītākās kleitas	glītākš + <i>-ās</i>	<i>vīs-</i> +glītākās	<i>vīs</i> glītākās kleitas
zajākus augļus	zajākš + <i>-os</i>	<i>vīs-</i> +zajākos	<i>vīs</i> zajākos augļus

*PIEZĪME: Vispārākās pakāpes adjektīvs jau iznāk tad, kad pārākās pakāpes adjektīvam pieliek noteikto galotni.
Tomēr parasti (bet ne vienmēr) pieliek priekšā arī vīs-.*

VISPĀRĀKĀS PAKĀPES ADJEKTĪVU LOCĪŠANA

Vispārākās pakāpes adjektīvus loka tāpat kā
pamata pakāpes adjektīvus ar NOTEIKTAJĀM galotnēm.

V I E N S K A I T L I S

VĪRIEŠU dzimte:

SĪVIEŠU dzimte:

KAS?	<i>vīs</i> lielākais	koks	<i>vīs</i> lielākā	māja
KĀ?	<i>vīs</i> lielākā	koka	<i>vīs</i> lielākās	mājas
KAM?	<i>vīs</i> lielākajam	kokam	<i>vīs</i> lielākajai	mājai
KO?	<i>vīs</i> lielāko	kokū	<i>vīs</i> lielāko	māju
KUR?	<i>vīs</i> lielākajā	kokā	<i>vīs</i> lielākajā	mājā

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	<i>vīs</i> lielākie	kokī	<i>vīs</i> lielākās	mājas
KĀ?	<i>vīs</i> lielāko	kokū	<i>vīs</i> lielāko	māju
KAM?	<i>vīs</i> lielākajiem	kokiem	<i>vīs</i> lielākajām	mājām
KO?	<i>vīs</i> lielākos	kokus	<i>vīs</i> lielākās	mājas
KUR?	<i>vīs</i> lielākajos	kokos	<i>vīs</i> lielākajās	mājās

VISPĀRĀKĀS PAKĀPES ADJEKTĪVU LIETOŠANA

a. Šos adjektīvus lieto KOPĀ AR LIETVĀRDIEM:

*vīs*lielākais koks, *vīs*lielākā māja, *vīs*raibākajam putnam, utt.

b. Šos adjektīvus lieto pēc verba *ir* (*bija, būs*), vai *nav* (*nebija, nebūs*):

Tā māja *ir* *vīs*augstākā. Šis ezers *nav* *vīs*dziļākais pasaulē. Utt.

c. Šos adjektīvus lieto SALĪDZINĀJUMU teikumos:

Automobilis *ir* ātrs, lidmašīna *ir* vēl ātrāka, bet kosmiskais kuģis *ir* *vīs*ātrākais.

3.0 VIETNIEKVĀRDI jeb PRONOMENI

3.1 KO VIETNIEKVĀRDI DARA?

(Vietniekvārdus tu raksti ORANŽAJĀS kartītēs.)

Vietniekvārdi var aizvietot (replace) LIETVĀRDUS:

Dace ir meitene. **Vīpa** ir meitene.
 Jānis un Pēteris ir zēni. **Vīpi** ir zēni.
 Lampas stāv gar sienām. **Tās** stāv gar sienām.
 Kokī aug dārzā. **Tie** aug dārzā.
 Jānis nopirka bumbas un **balonus**. Māte nemaz vēl nezina, ko Jānis nopirka.
 Māte **Jānim** prasīja: "Vai tu nopirki zīmuļus?"

Vietniekvārdi var aizvietot ADJEKTĪVUS (īpašības vārdus):

Te dzīvo **vecs** vīrs. Te dzīvo **kāds** vīrs.
 Anna lasa **biezu** grāmatu. Anna lasa **savu** grāmatu.
 Jurim ir tikai **meln** zīmullis. Jurim nav **zīla** zīmujā.
 Jurim nav **cita** zīmujā.

Vietniekvārdi var aizvietot SKAITĻA VĀRDUS:

Skolas pagalmā skraida **četri** zēni un **divas** meitenes.
 Skolas pagalmā skraida **daži** zēni un **vairākas** meitenes.

Vietniekvārdi var aizvietot arī vietniekvārdus:

Mēs strādājam, **jūs** strādājat, un **vīpi** arī strādā.
Vīsi strādā. **Neviens** neslinko.

Vairāki vietniekvārdi iesāk JAUTĀJUMU teikumus:

*Šie vietniekvārdi sākas ar burtu **k-**.*

Kas tagad notiks?
Kam tu iedevi zīmuli?
Kurš to izdarīja?
Kurā rokā ir bumbiņa?
Kāda ir meitenes soma?
Kādus cimodus valkā zēni?

Tie paši vietniekvārdi var iesākt arī PASKAIDROJUMU teikumus:

Mēs gaidām, **kas** tagad notiks.
 Tu laikam pat nezini, **kam** tu iedevi zīmuli.
 Es prasu, **kurš** to izdarīja!
 Uzmini, **kurā** rokā ir bumbiņa!
 Meitenes **apskatās**, **kāda** ir Daces soma.
 Tūlīt **jūs** redzēsīt, **kādus** cimodus valkā zēni.

Ir vēl arī **CITI** vārdiņi ar **k-**, kuri var iesākt **jautājumu** un **paskaidrojumu** teikumus. **Tās** ir **PARTIKULAS** **kur**, **kad**, **kāpēc**/**kādē**] **utt.**
Partikulām ir tikai **VIENA** forma. **Partikulas** **NEVAR** **LOCĪT.**
Vietniekvārdiem ir **VAIRĀKAS** **LOCĪJUMU** formas.
Vietniekvārdus **VAR** **LOCĪT.**

3.2 VIETNIEKVĀRDU FUNKCIJU GRUPAS

Kā redzējām, ir svarīgi zināt, KO KATRS VIETNIEKVĀRDS DARA.

Tādēļ vietniekvārdus var iedalīt "darbu"-FUNKCIJU GRUPĀS:

3.21 PERSONU vietniekvārdi iet kopā ar verbu personām.

VIENSKAITLĪ: DAUDZSKAITLĪ:

PIRMĀ persona:	<i>es</i> 'I'	<i>mēs</i> 'we'	
OTRĀ persona:	<i>tu</i> 'you'	<i>jūs</i> 'you'	
TREŠĀ persona:	<i>viņš</i> 'he'	<i>viņi</i> 'they'	VĪRIEŠU dzimtē
	<i>viņa</i> 'she'	<i>viņas</i> 'they'	SIEVIEŠU dzimtē
	<i>tas</i> 'it'	<i>tie</i> 'they'	VĪRIEŠU dzimtē
	<i>tā</i> 'it'	<i>tās</i> 'they'	SIEVIEŠU dzimtē

] apzīmē PERSONAS

] apzīmē LIETAS

REFLEKSĪVAIS

vietniekvārds: *šev-* 'oneself, itself'

Pirmajai un otrajai personai NAV DZIMTES.

Piem., kā ZĒNS, tā MEITENE var teikt *es*.

Par vārda *šev-* nozīmi sk. LIETOŠANAS skaidrojums.

(Angļu valodā kādreiz bija otrās personas VIENSKAITĻA vietniekvārds *thou* 'tu' *thee* 'tev/tevi', bet to vairs tagad nelieto.)

Ja runā par DZĪVNIEKIEM, parasti lieto vietniekvārdus *tas/tā*, bet var lietot arī *viņš/viņa*.

3.22 NORĀDĀMIE vietniekvārdi norāda (point out) lietas vai personas (un arī dzīvniekus).

TIEŠI lietas vai personas

norāda: *šis, šī* 'this'

tas, tā 'that'

viņš, viņa 'that (farther away), yonder'

Lietu vai personu

IPAŠĪBAS norāda: *šāds, šāda* 'of THIS kind, such a'

tāds, tāda 'of THAT kind, such a'

Ievēro, ka TIE PAŠI vietniekvārdi var būt VAIRĀKĀS grupās, piem., *tas* un *viņš* var iet kopā ar verbu personām un arī norādīt.

Tautas valodā (everyday/colloquial speech) ir vēl viens norādāmais vietniekvārds *šitas/šitā*, kas nozīmē apmēram to pašu, ko *šis/šī*. Tādēļ mēs lietosim TIKAI pēdējo.

(Vietniekvārdu funkcijas)

3.23 PIEDERUMA (jeb piederības) vietniekvārdi parāda piederību:

mans, mana 'my, mine'*tavs, tava* 'your, yours' (ONE person only!)*savs, sava* 'one's own'3.24 VISPĀRINĀMIE (generalized) vietniekvārdi apzīmē lietas/personas vispārīgā, bet noteiktā veidā:*kats, katra* 'each, every, any'*ikkatrs, ikkatra* 'everyone, everybody, everything'*ikkurš, ikkura* 'anybody, anything, either'*ikviens, ikviena* 'anybody, everyone, each'*neviens, neviena* 'no one, nobody, neither'*nekas* 'nothing, none, neither, no one'*nekāds, nekāda* 'no, not any, not one'*viss, visa* 'all, everything, whole'*visi, visas* 'all, everybody, everyone, everything'*abi, abas* 'both, the two (of)'*pats, pati* '(one)self'

Priedēklis *ik-* PASTIPRINA vārdu nozīmes.

Angliski to varētu izteikt ar 'any ___ at all'.

Vārds *pats/pati* isti neder nevienā grupā.

To varētu likt vienu pašu savā grupā un saukt par NOTEIKTO vietniekvārdu.

3.25 NENOTEIKTIE vietniekvārdi apzīmē lietas/personas vispārīgā un nenoteiktā veidā:*cits, cita* 'other, some other'*dažs, dažā* 'some, somebody; a few'*(kaut) kāds, kāda* 'some, a (certain), some kind of'*(kaut) kas* 'something, somebody'*(kaut) kurš, kura* 'anything, anybody'*viens, viena* 'one (of several)'*otrs, otra* 'another'*vairāki, vairākas* 'several'

vārdiņu *kaut* var arī izlaist, ja teikumā var saprast, ka runā par nenoteiktu lietu vai personu.

(Nenoteiktie vietniekvārdi.)

vārdu viens, viena lieto kā vietniekvārdu tikai KOPĀ AR otrs, otra. Šiem vārdiem var būt arī DAUDZSKAITĻA formas: Vieni dara to, otri kaut ko citu. 'Some are doing this, (some) others (are doing) something else.'

vārdus dažī, dažās un vairāki, vairākas var saukt arī par nenoteiktiem SKAITĻA vārdiem.

3.26. JAUTĀJUMU vietniekvārdi IESAK JAUTAĶUMUS:

- kas? 'who? what?':
 KAS stāv uz kalna? 'WHAT stands on the hill?'
 kāds? kāda? 'of what kind? how?'
 KĀDA ir māja? 'HOW / OF WHAT KIND is the house?'
 kurš? kura? 'which (one)?'
 KURĀ mājā tu dzīvo? 'IN WHICH house do you live?'
- 3.261 Šie paši vietniekvārdi var iesākt arī PASKAIDROJUMUS vai APRAKSTUS. Tad tie nozīme:
- kas 'who; what, that'
 māja, KAS stāv uz kalna 'the house THAT stands on the hill'
 kāds, kāda '(the kind) that'
 māja, KĀDU tu gribētu 'the house THE KIND THAT you would want'
 kurš, kura 'which, which one; who'
 māja, KURĀ tu dzīvo 'the house IN WHICH you live'

3.3 VIETNIEKVĀRDU LOCĪŠANA

Dažiem vietniekvārdiem ir pašiem savs locīšanas veids. Tādiem vietniekvārdiem te būs dotas locīšanas tabulas.

3.31 Vietniekvārdu es, tu, sev-, mēs un jūs locīšana.

KAS?	es	tu	- - -	mēs	jūs	
KĀ?	manis	tevis	sevis	mūsu	jūsu	vārdiem es, tu un sev- ir vienādas galotnes.
KAM?	man	tev	sev	mums	jums	Vārdiem mēs un jūs arī ir vienādas galotnes.
KO?	mani	tevi	sevi	mūs	jūs	
(KUR?)	(manī)	(tevi)	(sevi)	(mūsos)	(jūsos)	Šīs visas formas ir JĀIEMĀCĀS NO GALVAS, jo nekādas citas vārdustā neloka.

Vārdam sev- nav kas-locījuma.

Kur-locījuma formas lieto ļoti reti.

Kā-locījuma formas mūsu un jūsu ir jālieto PIEDERUMA frazēs.

Bet formas manis, tevis un sevis piederuma frazēs NELIETO. (Šo formu vietā tur lieto vārdus mans/mana, tavs/tava, savs/sava.)

3.32 Vietniekvārdu *šis, šī* un *tas, tā* locīšana.

VIENSKAITLIS						
	Vīriešu dzimte:	Kopējās formas:	Sieviešu dzimte:	Vīriešu dzimte:	Kopējās formas:	Sieviešu dzimte:
KAS?	šis		šī	tas		tā
KĀ?	šī		šīs, šās	tā		tās
KAM?	šim		šai	tam		tai
KO?		šo			to	
KUR?		šajā, šai, šinī			tajā, tai, tanī	
DAUDZSKAITLIS						
KAS?	šie		šīs, šās	tie		tās
KĀ?		šo			to	
KAM?	šiem		šīm, šām	tiem		tām
KO?	šos		šīs, šās	tos		tās
KUR?	šajos	šais, šīnīs	šajās	tajos	tais, tanīs	tajās

KOPĒJĀS formas ir tās, ko lieto ABAS DZIMTES kopā.

Kur-locījumā ir vairākas formas, ko var izvēlēties.

Mēs lietojam REGULĀRĀS formas: *šajā; tajā;*

šajos, šajās; tajos, tajās.

Šis ir formas ar NOTEIKTAJĀM galotnēm.

Izņemot *kam*-locījumu, visas pārējās DAUDZSKAITĻA formas ir ar NOTEIKTAJĀM galotnēm.

Arī vienskaitlī vairākās vietās (*kurās?*) ir noteiktās galotnes.

Vārdu *kas* (un arī *nekas* un *kaut kas*) loka tāpat kā *tas*.

(Šo vārdu mēs jau lietojam visu laiku pie citu vārdu locīšanas.)

Ievēro, ka vārdam *kas*: 1. nav dzimtes;

2. nav daudzskaitļa formu;

3. vienskaitlī ir tikai četras formas.

(Vārds *kui* ir PARTIKULA, nevis vietniekvārda forma.)

3.33 Vietniekvārda *patš, pati* locīšana.

Šim vietniekvārdam ir neregulāras
vienskaitļa kas-locījuma formas.

Visas pārējās formas ir līdzīgas ADJEKTĪVU formām.

	VIENSKAITLIS		DAUDZSKAITLIS	
	Vīriešu dzimte:	Sieviešu dzimte:	Vīriešu dzimte:	Sieviešu dzimte:
KAS?	patš	pati	paši	pašas
KĀ?	paša	pašas	pašu	pašu
KAM?	pašam	pašai	pašiem	pašām
KO?	pašu	pašu	pašus	pašas
KUR?	pašā	pašā	pašos	pašās

3.34 Pārējo vietniekvārdu locīšana.

VISUS CITUS vietniekvārdus, kas nav te-
redzami 1., 2., vai 3. tabulā,
loka tāpat kā ADJEKTĪVUS.

Paraugam izlocīsim vietniekvārdus *viņš, viņa* 'he, she' vienus pašus;
mans, mana 'my' kopā ar lietvārdiem;
viss, visa 'whole' un *visi, visas* 'all' arī kopā ar lietvārdiem.

	VIENSKAITLIS									
	VĪRIEŠU DZIMTE			SIEVIEŠU DZIMTE						
KAS?	viņš	mans	kaķis	viss	bars	viņa	mana	bumba	visa	zeme
KĀ?	viņa	mana	kaķa	visa	barā	viņas	manas	bumbas	visas	zemes
KAM?	viņam	manam	kaķim	visam	baram	viņai	manai	bumbai	visai	zemei
KO?	viņu	manu	kaķi	visu	baru	viņu	manu	bumbu	visu	zemi
KUR?	(viņā)	(manā)	kaķī)	visā	barā	(viņā)	manā	bumbā	visā	zemē
DAUDZSKAITLIS										
KAS?	viņi	mani	kaķi	visi	zēni	viņas	manas	bumbas	visas	meitenes
KĀ?	viņu	manu	kaķu	visu	zēnu	viņu	manu	bumbu	visu	meiteņu
KAM?	viņiem	maniem	kaķiem	visiem	zēniem	viņām	manām	bumbām	visām	meitenēm
KO?	viņus	manus	kaķus	visus	zēnus	viņas	manas	bumbas	visas	meitenes
KUR?	(viņos)	(manos)	kaķos)	(visos)	zēnos)	(viņās)	manās	bumbās	(visās)	meitenēs)

3.4 VIETNIEKVĀRDU LIETOŠANA

Apskatot visus vietniekvārdus, var redzēt,
ka vietniekvārdiem ir TRĪS lietošanas veidi:

1. Vietniekvārdi var AIZVIETOT lietvārdus:

Jānfs ir skolnieks. Viņš ir skolnieks.
Grāmatas ir uz galda. Tās ir uz galda.

2. Vietniekvārdi var IET KOPĀ ar lietvārdiem.

Tad vietniekvārdi kļūst par lietvārdu APZĪMĒTĀJIEM:

Tās grāmatas ir uz galda.
Manas grāmatas ir uz šī galda.
Kaut kādas grāmatas ir uz visiem galdiem.

3. Vietniekvārdi var IESĀKT JAUTĀJUMUS vai PASKAIDROJUMUS:

Kas tas ir?
Es gribu zināt, kas tas ir.

Bieži vien TIEM PAŠIEM vietniekvārdiem
var būt VAIRĀKI lietojumi:

1. lietojums: Tā ir liela māja. *'It is a big house.'*
Kāds rādīja savu jauno zīmuli. *'Someone was showing his new pencil.'*
2. lietojums: Tā māja ir liela. *'That house is big.'*
Es arī pirkšu kādu zīmuli. *'I will buy some (kind of) pencil.'*
3. lietojums: Kādu zīmuli tu pirksi? *'What kind of pencil are you going to buy?'*
Es pirkšu tādu pašu zīmuli, kāds ir Jānim. *'I will buy the kind of pencil that John has.'*

*Ievēro, ka ar lietojumu maiņu
mainās arī vietniekvārdu NOZĪMES!*

Tagad ņemsim visus vietniekvārdus
pēc kārtas -- pa vienam vai grupās --
un apskatīsim to LIETOŠĀNU.

3.41 Vietniekvārdu *es, tu, mēs* un *jūs* lietošana.

Šie vietniekvārdi parasti tikai AIZVIETO personu lietvārdus.
Kas-locījumā šie vietniekvārdi iet kopā ar VERBIEM.

Tad verbiem ir PERSONU GALOTNES:

Es strādāju. Mēs ceļosim pa pasauli.
Tu slinkojī. Jūs palikāt mājās.

Citos locījumos šie vietniekvārdi ir visādos
teikumos un frazēs:

Es redzu tevī, bet tu neredzi manī. bez manīs
Kas tev sāp? Skolotāja mūs sauc. pie tevis

DAUDZSKAITĻA kā-locījuma formas mūsu un jūsu tomēr
lieto arī KOPĀ ar lietvārdiem PIEDERUMA frazēs:
mūsu istaba jūsu dārzs

Citas šo vietniekvārdu formas KOPĀ ar lietvārdiem lieto retāk.

Otrās personas formas kopā ar lietvārdu lieto UZRUNĀ:

Ko **tu Jāni/Anna** dari?

Kur **jūs bērni** skriesit?

3.411 Vietniekvārds **jūs** ir arī PIEKLĀJĪBAS forma.

Tikai radi, draugi, vai tuvi paziņas viensotru uzrunā ar **tu**.

Cilvēki, kuri NAV radi, draugi, vai paziņas, viensotru uzrunā ar **jūs**.

Šis **jūs** lietojums saucas pieklājības forma.

Bērni ar **jūs** uzrunā skolotājus.

Darbā ar **jūs** uzrunā priekšniekus un mazāk pazīstamus darba biedrus.

Divi sveši cilvēki viensotru uzrunā ar **jūs**.

Skolotājas kundze, kad **jūs** mums dosit jauno stāstiņu?

Kā **jums** klājas, Bērziņa kungs?

Vai **jūs** man varētu pastāstīt, kā tikt uz zvēru dārzu?

Ja kopā ar pieklājības formu lieto lietvārdus, adjektīvus, vai divdabjus, tad tiem ir VIENSKAITĻA galotnes:

Jūs esat mūsu skolotāja. (*nevis skolotājas*)

Bērziņa kungs, vai **jūs** vakar bijāt slims? (*nevis slimi*)

Bērziņa kungs, vai **jūs** vakar bijāt saslīmis? (*nevis saslīmuši*)

Ievēro, ka VERBIEM ir daudzskaitļa otrās personas galotnes.

3.42 Vārdus **viņš**, **viņa** un **tas**, **tā** lieto par TRESŠĀS PERSONAS vietniekvārdiem vienskaitlī un daudzskaitlī.

Šajā lietojumā vietniekvārdi AIZVIETO lietvārdus.

Vietniekvārdu nozīmes tad ir:

<i>viņš</i>	'he'	<i>tas</i>	'it'
<i>viņa</i>	'she'	<i>tā</i>	'it'
<i>viņi</i>	'they'	<i>tie</i>	'they'
<i>viņas</i>	'they'	<i>tās</i>	'they'

Vietniekvārds **viņš**, **viņa** apzīmē PERSONAS.

Vietniekvārds **tas**, **tā** apzīmē LIETAS.

DZĪVNIEKUS var apzīmēt ar vienu vai otru vietniekvārdu.

Jānis ir skolnieks. Viņš ir skolnieks.

Jānis un Pēteris ir skolnieki. Viņi ir skolnieki.

Anna ir skolniece. Viņa ir skolniece.

Anna un Ilze ir skolnieces. Viņas ir skolnieces.

Galds ir istabā. Tas ir istabā.

Galdi ir istabā. Tie ir istabā.

Grāmata ir uz galda. Tā ir uz galda.

Grāmatas ir uz galda. Tās ir uz galda.

Kaķis paud. Tas/viņš paud.

Vāveres skatās. Tās/viņas skatās.

(Vietniekvārdu lietošana)

Vīriešu dzimtes daudzskaitļa formas
 ir arī KOPEJĀS formas ABĀM dzimtēm.
 Ja vietniekvārdam jāapzīmē ABAS dzimtes reizē,
 tad jālieto VĪRIEŠU dzimtes daudzskaitļa formas.
 Ja lietvārds, adjektīvs, vai divdabis SASKAN ar vietniekvārdu,
 arī tas ir jāliek VĪRIEŠU dzimtes daudzskaitļa formā.

Jānis un Anna iet uz skolu. Vīņi iet uz skolu.
 Jānis un Anna ir skolnieki. Vīņi ir skolnieki.
 Zēni un meitenes ir aizskrējuši. Vīņi ir aizskrējuši.
 Zīmulis un spalva ir uz galda. Tie ir uz galda.
 Zīmulis un spalva ir melni. Tie ir melni.
 Zīmulji un spalvas nav pazaudēti. Tie nav pazaudēti.

Ja teikumā sanāktu kopā DIVAS *vīņš, viņa* formas,
 tad vienā vietā var lietot *tas, tā* formu arī AR PERSONĀM:

Jānis satika meitenes.
 Vīņš tās uzrunāja. (Lai nebūtu jāsaka: Vīņš viņas uzrunāja.)

3.43 Vietniekvārdus *tas, tā* un *šis, šī* lieto NORĀDĪŠANAI.
 Tāpēc tos sauc par NORĀDĀMAJĪEM vietniekvārdiem.
 Norādāmo vietniekvārdu nozīmes ir:

<i>tas, tā</i> 'that'	<i>šis, šī</i> 'this'
<i>tie, tās</i> 'those'	<i>šie, šīs</i> 'these'

Norādāmie vietniekvārdi var apzīmēt lietas UN personas.

Tie var stāvēt vieni paši, vai arī iet kopā ar lietvārdiem.

Vietniekvārds *tas, tā* apzīmē TĀLĀKU lietu vai personu.

Vietniekvārds *šis, šī* apzīmē TUVĀKU lietu vai personu.

Te ir skapis un tur ir gulta. Šis ir skapis un tā ir gulta.

Šis skapis ir dzeltens, bet tā gulta ir brūna.

Apskati šo skapi un to gultu!

Te sēd putni, bet tur lēkā vāveres. Šie ir putni, bet tās ir vāveres.

Šiem putniem un tām vāverēm ir līdzas kokos.

Te stāv Anna, un tur skraida Jānis.

Šī ir Anna, un tas ir Jānis.

Šī meitene ir Anna, un tas zēns ir Jānis.

Norādāmie vietniekvārdi parasti nestāv blakus ĪPAŠVĀRDIEM.
 Tādēļ tādas frazes kā *tā Anna, tas Jānis, tā Rīga* utt. lieto
 ļoti reti.

Šād un tad *tās* lieto JAUTĀJUMOS vai IZSAUCIENOS:

Ak, tad tāda ir *tā* Anna!

Kur *tas* Jānis ir atkal palicis?

Es gribētu redzēt, kā *tā* Rīga īsti izskatās!

Ja jautājumā ir tikai norādāmais vietniekvārds,

tad ir jālieto vārda *tas* (nevis *šis*) formas: Kas *tas* ir? Ko ar *to* dara?

Atbildēs tad arī ir jālieto vārda *tas* formas: *Tas* ir nazis. Ar *to* griež sieru.

Bet ja vietniekvārds ir blakus lietvārdam,

tad var lietot abus vietniekvārdus: Kas ir *šis* putns? Kas ir *tas* koks?

Šis putns ir zvirbulis. *Tas* koks ir ozols.

3.44 PAPILDINĀJUMI par **tas**, **tā** lietošanu.3.441 **Tas** norāda teikuma DOMU.

Vietniekvārda **tas** VĪRIEŠU dzimtes VIENSKAITĻA formas var apzīmēt vai norādīt kaut ko tik VISPĀRĒJU, ka tur nevar iedomaties nekādu atsevišķu lietu vai personu.

Tad parasti **tas** formas norāda vesela TEIKUMA DOMU.

Angļu valodā šādu **tas** lietojumu tulko ar 'that' un arī 'it'.

a. TEIKUMS izsaka kaut kādu DOMU:	RĪT BŪS SILTĀKS LAIKS.	a. TOMORROW THE WEATHER WILL BE WARMER.
b. TAS -forma NORĀDA šo DOMU:	TAS būs jauki.	b. THAT/IT will be nice.
	a. LAPSA GRIBĒJA APĒST ZAĶĒNU.	a. THE FOX WANTED TO EAT (UP) THE LITTLE RABBIT.
	b. TAS nebija labi.	b. THAT/IT was not nice.
	a. ŠORĪT NO GAISA KRITA CEPUMI.	a. THIS MORNING COOKIES WERE FALLING FROM THE SKY.
	b. TO es nezināju!	b. I did not know IT/THAT!
	a. VIŅŠ SKRAIDA UN BĻAUSTĀS.	a. HE KEEPS ON RUNNING AND YELLING.
	b. Bet TAM nav nekādas jēgas!	b. But IT/THAT does not make any sense!

Šādus divus teikumus var salikt VIENĀ NORADĪJUMA TEIKUMĀ.

Ja tā dara, tad: b.-teikumu raksta PIRMO.

Abu teikumu saiklis (connective) ir **ka**.

Angliski **tas**-formas tad tulko ar 'it' un saikli **ka** -- ar 'that'.

TAS būs jauki, ka RĪT BŪS SILTĀKS LAIKS.	IT will be nice <u>that</u> THE WEATHER WILL BE WARMER TOMORROW.
TAS nebija labi, ka LAPSA GRIBĒJA APĒST ZAĶĒNU.	IT was not nice <u>that</u> THE FOX WANTED TO EAT THE LITTLE RABBIT.
TO es nezināju, ka ŠORĪT NO GAISA KRITA CEPUMI!	I did not know <u>IT</u> <u>that</u> COOKIES WERE FALLING FROM THE SKY THIS MORNING!
TAM nav nekādas jēgas, ka VIŅŠ SKRAIDA UN BĻAUSTĀS!	IT does not make any sense <u>that</u> HE KEEPS ON RUNNING AND YELLING!

- A. Šādos garākos teikumos, kur **tas**-forma stāv PIRMAJĀ vietā, šo formu var IZLAIST pavisam.
(Bet angļu teikumā 'It' PALIEK.)

Būs jauki, ka rīt būs siltāks laiks.
Nebija labi, ka lapsa gribēja apēst zaķēnu.
Es nezināju, ka šorīt no gaisa krita cepumi.
Nav nekādas jēgas, ka viņš tā skraida un bļautās.

- B. Latviešu valodā nelieto **tas** -formas, ja var viegli IEDOMĀTIES kādu lietvārdu.
Tad lieto verbu VIENU pašu, vai arī kopā ar LIETVĀRDU.

It is snowing. Snieg. / Sniegs snieg.
It was raining for three whole days. Lija (lietus) veselas trīs dienas,

(PAPILDINĀJUMI par tas, tā lietošanu)

- C. Latviešu teikumā, kurā nav NEKĀ, ko NORĀDĪT,
(ne lietas, ne personas, ne kāda cita teikuma domas)
LIETO VERBU VIENU PAŠU bez tas.

Bet angļu valoda tāds teikums ir jāsāk ar "It".

It is cold today. Šodien ir auksti / auksts.
It smells good around here. Te visapkārt smaržo labi.
It looks terrible in the old house. Vecajā mājā izskatās briesmīgi.

3.442 Tas, tā norāda uz darbības DARĪTĀJU.

- A. Ja ir notikusi kāda darbība (ko izsaka ar verbu),
tad tas, tā var norādīt LIETVĀRDU,
kas ir šīs darbības DARĪTĀJS/DARĪTĀJI.

Vietniekvārds tas, tā tad IESĀK jaunu teikumu
un SASKAN ar lietvārdu DZIMTĒ un SKAITLĪ.

Angļu valodā tādi teikumi sākas ar "It".

- a. Notiek DARBĪBA: KAUT KAS tur spīd. *SOMETHING is shining there.*
b. Norāda DARĪTĀJU: TĀ ir LAMPIŅA. *IT is a LANTERN.*
- a. KURŠ (NO JUMS) izlaida ārā kaķi? *WHICH ONE (OF YOU) let the cat out?*
b. TAS bija JĀNĪTIS. *IT was JOHNNY.*
- a. KĀDAM būs jāmazgā trauki. *SOMEBODY will have to wash dishes.*
b. TĀS būs MEITENES. *IT will be the GIRLS.*
- a. KAS tur ārā šņāc? *WHAT/WHO is roaring out there?*
b. TAS laikam ir kāds ZVĒRS. *IT is probably some kind of BEAST.*
b. Nē, TAS nav ZVĒRS; TIE ir KOKI vējā. *No, IT is not a BEAST; IT is TREES in the wind.*

- B. Parasti šādus divus teikumus
SALIEK KOPĀ VIENĀ GARĀKĀ TEIKUMĀ.

Teikums ar tas-formu (DARĪTĀJA teikums) nāk VISPIRMS.
DARBĪBAS teikums vienmēr sākas ar kas-formu.

Angļu valodā kas-formu tulko ar 'who' vai 'that'.

- TĀ ir LAMPIŅA, kas tur spīd. *IT is a LANTERN that is shining there.*
- TAS bija JĀNĪTIS, kas izlaida ārā kaķi. *IT was JOHNNY who let the cat out.*
- TĀS būs MEITENES, kam (būs) jāmazgā trauki. *IT will be the GIRLS who will have to wash dishes.*
- TAS ir laikam kāds ZVĒRS, kas tur ārā šņāc. *IT is probably some BEAST that is roaring out there.*
- TIE ir KOKI vējā, kas tur ārā šņāc. *IT is (the) TREES that are roaring out there.*

Tādā pašā veidā var darīnāt līdzīgus NORĀDĪTĀJA teikumus:

- TĀ ir BUMBA, ko es pašlaik meklēju. *IT is the BALL that I am looking for right now.*
TAS bija pirmdien, kad es bumbu pazaudēju. *IT was on Monday that I lost the/my ball.*

3.45 Vietniekvārda **vīss, vīsa** lietošana.

Šo vietniekvārdu var lietot:

- VIENU PAŠU;
- kopā ar LIETVĀRDU;
- kopā ar ADJEKTĪVU vai SKAITLENI
(un lietvārdu);
- kopā ar kādu citu VIETNIEKVĀRDU.

3.451 Vietniekvārdu **vīss, vīsa** var lietot VIENU PAŠU.A. Vietniekvārdu **vīss, vīsa** var likt kāda LIETVĀRDA vietā.

Tad šis vietniekvārds darbojas tāpat kā TREŠĀS PERSONAS vietniekvārdi **vīņš, vīņa un tas, tā** (sk. 2a. un 2b. nodaļas, PRON.-8. un 9. lp.).

VIENSKAITĻA formas vīss, vīsa (visos locījumos)
parasti apzīmē tikai kādu LIETU (vai VIELU):

Angliski šo lietojumu tulko ar 'the WHOLE (of it)' vai 'ALL (of it)'.

Toms krāsoja sētu , līdz vīsa bija nokrāsota.	Tom was painting the fence until the <u>WHOLE</u> (of it) / <u>ALL</u> (of it) was white.
Vai tu ēd medu ? Neizēd vīsu , bet atstāj citiem arī!	Are you eating honey? Do not eat <u>ALL</u> of it, but leave (some) for others, too!

DAUDZSKAITĻA formas vīsi, vīsas (visos locījumos)
var apzīmēt kā LIETAS, tā arī PERSONAS.

Angliski šo lietojumu tulko ar 'ALL (of them)', '(they/them) ALL' un (tikai ar personām) 'EVERYONE'.

Ko tu izdarīji ar traukiem ? Es vīsus nomazgāju.	What did you do with the dishes? I washed <u>ALL</u> of them.
Kam pieder šīs grāmatas ? Vīsas pieder Jānim.	To whom do these books belong? They <u>ALL</u> belong to John.
Skolā ir daudz zēnu , un es vīsus nepazīstu.	There are many boys in the school, and I do not know <u>EVERYONE</u> / them <u>ALL</u> .
Pie Daces atnāca draudzenes. Vīsām bija jaunas kleitas mugurā.	Girlfriends came to visit Dace. They <u>ALL</u> / <u>EVERYONE</u> had a new dress on.

Gandrīz visos šajos (3a-1.) lietojumos vietniekvārdam **vīss, vīsa** var LIKT KLĀT parastos TREŠĀS PERSONAS vietniekvārdus **vīņš, vīņa un tas, tā**.

Trešās personas vietniekvārds parasti stāv PIRMS **vīss, vīsa** formas, bet var arī stāvēt PĒC tās. (Te nav likuma: jāsaka un jāraksta, kā labāk izklausās.)

Tā vīsa bija nokrāsota.
Es tos vīsus nomazgāju.
Tās vīsas pieder Jānim.
Es vīņus vīsus / vīsus vīņus nepazīstu.
Vīņām vīsām bija jaunas kleitas mugurā.

Bet ar VIELU nosaukumiem labāk lietot tikai vīss, vīsa formu vienu pašu:
Neizēd vīsu (=medu)!

B. Tikai VĪRIEŠU dzimtes formas viss un visi
lieto vienas pašas ļoti VISPĀRĒJOS teikumos.

VIENSKAITĻA forma viss (visos locījumos)
attiecas (*refers to*) tikai uz LIETĀM.

Angliski šo lietojumu parasti tulko ar 'EVERYTHING', retāk ar 'ALL'.

Viss bija kluss.	EVERYTHING/ALL was quiet.
Vīsam ir savs laiks.	EVERYTHING has its (proper) time.
Es gribu zināt visu.	I want to know EVERYTHING/ALL.
Vīpš bāž vīsā savu degunu.	He sticks his nose into EVERYTHING.

DAUDZSKAITĻA forma visi (visos locījumos)
attiecas tikai uz PERSONĀM.

Angliski šo lietojumu tulko ar 'EVERYBODY' vai 'EVERYONE',
retāk ar 'ALL'.

Visi kaut ko dara.	EVERYBODY/EVERYONE is doing something.
Vīslēm patīk vasara.	EVERYONE likes (/ALL like) the summer.
Jaunās ziņas vīsus pārsteidza.	The news surprised EVERYBODY.

3.452 Vietniekvārdu viss, visa var lietot kopā ar LIETVĀRDU.
Vietniekvārds SASKAN ar lietvārdu dzimtē, skaitlī un locījumā.

A. VIENSKAITĻA formas viss, visa (visos locījumos)
parasti apzīmē tikai LIETU un VIELU nosaukumus.

Angliski šo lietojumu tulko ar 'THE WHOLE' [+ LIETAS nosaukums],
vai ar 'ALL (THE)' [+ VIELAS nosaukums].

VISA māja ir auksta.	THE WHOLE house is cold.
Troksni dzirdēja pa VISU māju.	The noise was heard throughout THE WHOLE house.
Vāveres vāc pārtiku VISAI ziemai.	The squirrels are gathering food for (= to last) THE WHOLE winter.
Vīpš ēda zemenes no VISA groza.	He is eating the strawberries out of THE (WHOLE) basket.
VISĀ burtnīcā ir tikai divas baltas lapas.	In THE WHOLE exercise book there are only two blank sheets.
Neapēd VISU medu!	Do not eat ALL THE honey!
VISA vīlna tiks pārdota.	ALL (THE) wool will be sold.

Vienskaitļa formas var lietot ar DZĪVNIIEKU vārdiem,
ja dzīvnieks vairs NAV dzīvs:

Milzis apēda VISU govī.	The giant ate THE WHOLE cow.
VISS tītars svēra 18 mārciņu.	THE WHOLE turkey weighed 18 pounds.

Bet ja runā par DZĪVU dzīvnieku, tad viss-formu
labāk ir IZLAIST:

*Bērni nokrāsoja VISU kaķi sarkanu. = Bērni nokrāsoja kaķi sarkanu.

*VISS tītars sver astoņpadsmit mārciņu. = Tītars sver astoņpadsmit mārciņu.

Un ar PERSONU vārdiem to nevar darīt ne maz!

*VISS Jānītis bija slapjš. = Jānītis bija slapjš. / Jānītis bija VISS slapjš.

(Vietniekvārda viss, visa lietošana kopā ar LIETVĀRDIEM)

B. DAUDZSKAITĻA formas visi, visas (visos locījumos)
var apzīmēt kā LIETAS, tā arī PERSONAS.

Angliski šo lietojumu tulko ar 'ALL (THE)'.

VISAS mājas bija baltas.	ALL (THE) houses are white.
VISAS meitenes čivina kā putni.	ALL THE girls are chirping like birds.
VISI tītari izskatās dusmīgi.	ALL turkeys look angry.
VISIEM bērniem būs jāmācās.	ALL (THE) children will have to study.
Mēs padarījām VISUS darbus.	We did ALL (THE) chores.
VISU koku lapas ir skaistas.	The leaves of ALL trees are pretty.
Jāņu svētki ir VISU Jāņu vārda diena.	St. John's Festival is the name-day of ALL Johns.

1. PIEZĪME: Interesants ir lietojums ar visu (visiem/visam) + LIETVĀRDS.

Angliski to tulko ar 'WITH ALL (THE)' vai 'AND ALL'.

Kaķis apgāza būri AR VISU putnu.	The cat toppled the cage, the bird AND ALL. / with the bird inside.
Es pazaudēju maku AR VISU naudu.	I have lost my wallet WITH ALL THE money / / , money AND ALL.
Upe nesa ozoliņu AR VISĀM bitītēm.	The stream was carrying off an (old) oak tree WITH ALL THE bees (inside it).
Vilks apēda āzi AR VISU bārdu, ragiem un nagiem.	The wolf ate the billygoat, the beard, horns, hooves AND ALL.

2. PIEZĪME: Vietniekvārds viss, visa var apzīmēt VAIRĀKUS lietvārdus
vienā reizē.

Ja tas notiek, tad vietniekvārds SASKAN tikai ar PIRMO lietvārdu.
ar VISU bārdu, ragiem un nagiem
VISS kalns un lejas
Čivīna VISAS meitenes un putni. Utt.

C. Vietniekvārdu viss, visa var lietot kopā ar ADJEKTĪVU bez lietvārda.

Tad vietniekvārds un adjektīvs attiecas un kādu
lietvārdu (LIETAS vai PERSONAS vārdu), kurš jau ir bijis IEPRIEKŠ MINĒTS.

Angliski šo lietojumu parasti tulko ar 'ALL'.

Jānītis ir VISS slapjš no lietus.	Johnny is ALL wet from the rain.
Zēni pārskrēja VISI samirkuši.	The boys ran home all soaking wet.
Uz galda ir vairāki zīmuļi, VISI sarkanī.	There are several pencils on the table, ALL red.
Viņš atrada kaķēnu, VISU pelēku.	He found a kitten, ALL gray.
Es redzu dažas glāzes, VISAS tukšas.	I see some glasses, ALL (of them) empty.
Tukšās glāzes ir VISAS nemazgātas.	The empty glasses are ALL unwashed.

No šiem piemēriem var redzēt, ka:

Vietniekvārds kopā ar adjektīvu parasti ir tikai kas- un ko-locījumā.
Adjektīvu vietā var būt DIVDABJI (samirkuši, nemazgātas).

D. Vietniekvārda DAUDZSKAITĻA formas visi, visas var lietot kopā ar pamata SKAITĻA VĀRDU bez lietvārda.

Šis skaitļa vārds jau ir bijis IEPRIEKŠ MINĒTS kopā ar kādu lietvārdu:
Angliski šo lietojumu tulko ar 'ALL ___ (OF THEM)'.

Seši bundzinieki jāp pa ceļu. VISIEM sešiem ir sirmi zirgi.	Six drummers are riding along the road. ALL six have gray horses.
Kokā sēž desmit putnu. VISI desmit čivina.	Ten birds are sitting in a tree. ALL ten OF THEM are chirping.
Uz galdiem ir divdesmit divas glāzes. VISĀS divdesmit divās ir ūdens.	On the tables there are 22 glasses. ALL 22 OF THEM have (/ are filled with) water.

PIEZĪMES: 1. Šis visi, visas formu lietojums ir līdzīgs 3a. lietojumam (PRON.-10. lp.), jo arī te vietniekvārds nāk LIETVĀRDA vietā.

2. Tāpat kā 3a. lietojumā (DAUDZSKAITĻĪ), arī te vietniekvārds var apzīmēt kā LIETAS, tā arī PERSONAS.

3. Kopā ar visi, visas formām nevar lietot vienkāršo skaitleni viens, viena un arī SALIKTOS skaitļus, kas BEIDZAS AR viens, viena (piem., divdesmit viens/viena).

4. Kopā ar visi, visas formām nevar lietot arī skaitleni divi, divas, jo ar to kopā lieto vietniekvārdu abi, abas. (Bet SALIKTOS skaitļus, kuri beidzas ar divi, divas te var lietot, piem., visi divdesmit divi).

E. Vietniekvārda viss, visa formas var lietot kopā ar ADJEKTĪVIEM un LIETVĀRDIEM.

Lietojumu SADALĪJUMI (un angļu tulkojumi) IR TĀDI PAŠI KĀ 3b. NODAĻĀ: arī te tikai DAUDZSKAITĻA formas var lietot ar PERSONU vārdiem.

Adjektīviem parasti ir NOTEIKTĀS galotnes.

VISĀ plašajā dārzā ir tikai četri koki.	In THE WHOLE, wide garden there are only 4 trees.
Lācis izlaka VISU saldo medu, bet VISUS skābos augļus atstāja.	The bear lapped up ALL OF THE sweet honey, but he left ALL THE sour fruits.
VISAS mazās meitenes iet rotaļās.	ALL THE little girls are playing games.
VISIEM jaunajiem kociņiem ir plāna miza.	ALL young trees have a thin bark.

PIEZĪME: Ja grib izteikt pavisam plašu, vispārēju SECINĀJUMU (=conclusion), tad dažreiz te lieto arī NENOTEIKTO adjektīvu:

VISĀM mazām meitenēm patīk iet rotaļās.	ALL little girls like to play games.
VISUS vecus kokus beidzot vējš nolauž.	Finally the wind breaks ALL old trees.
VISI mazī bērni visu ko iedomājas.	ALL little children imagine all kinds of things.

Te visur angļu tulkojums varētu būt: 'ALL ___ WITHOUT EXCEPTIONS'.

F. DAUDZSKAITĻA formas visi, visas var lietot kopā ar pamata SKAITĻĒNIEM un LIETVĀRDIEM:

VISI četri koki 'ALL 4 trees'	VISAS trīs meitenes 'ALL 3 girls'
VISIEM trijiem lāčiem 'to ALL 3 bears'	VISUS sešus zēnus 'ALL 6 boys'
VISĀS divdesmit divās glāzēs 'in ALL 22 glasses'	

Arī te ir jāievēro, kas teikts augšā 3. un 4. PIEZĪMĒ.

3.453 Vietniekvārdu viss, vīsa var lietot kopā ar dažiem citiem VIETNIEKVĀRDIEM.

- A. Vietniekvārdu viss, vīsa var lietot kopā ar TREŠĀS PERSONAS vietniekvārdiem viņš, viņa 'he, she' un tas, tā 'it'.

Var lietot kā VIENSKAITĻA, tā arī DAUDZSKAITĻA formas visos locījumos. Trešās personas vietniekvārds parasti stāv PIRMS viss, vīsa formas.

Vai tu to <u>vīsu</u> jau padarīji?	<i>Did you do it <u>ALL</u>?</i>
<u>Viņi</u> <u>visi</u> ir atnākuši.	<i>They <u>ALL</u> / <u>ALL</u> of them have come.</i>
<u>Viņām</u> <u>visām</u> ir jaunas kurpes.	<i>They <u>ALL</u> / <u>ALL</u> of them have new shoes.</i>
<u>Viņš</u> <u>viss</u> bija samircis.	<i>He was <u>ALL</u> soaking wet.</i>
Es redzu glāzes. <u>Tajās</u> <u>visās</u> ir ūdens.	<i>I see (some) glasses. There is water in <u>ALL</u> of them.</i>

- B. Vietniekvārdu viss, vīsa var lietot kopā ar NORĀDĀMAJIEM vietniekvārdiem šis, šī 'this' un tas, tā 'that'.

Var lietot kā VIENSKAITĻA, tā arī DAUDZSKAITĻA formas visos locījumos. Norādāmais vietniekvārds var būt gan PIRMS, gan PĒC viss, vīsa formas.

<u>Šis</u> <u>viss</u> / <u>Viss</u> <u>šis</u> ir tikai sapnis.	<i><u>ALL</u> <u>this</u> is only a dream.</i>
Drīz jūs <u>to</u> <u>vīsu</u> / <u>vīsu</u> to zināsīt, ko jūs tagad vēl nezināt.	<i>Soon you will know <u>ALL</u> <u>that</u> which you still do not know.</i>
<u>Šīs</u> <u>visas</u> / <u>Visas</u> <u>šīs</u> ir jaunas grāmatas, bet <u>tās</u> <u>visas</u> / <u>visas</u> <u>tās</u> ir vecas.	<i><u>ALL</u> <u>these</u> are new books, but <u>ALL</u> <u>those</u> are old.</i>
Tiem <u>visiem</u> / <u>Visiem</u> tiem zēniem ir cepures, bet šim zēnam nav.	<i><u>ALL</u> <u>those</u> boys have hats (on), but this boy does not.</i>

- C. Vietniekvārdu viss, vīsa var lietot kopā ar vietniekvārdu cīts, cīta.
Ievēro vārda cīts, cīta angļu tulkojumus:

<u>viss</u> <u>cīts</u>	<i>EVERYTHING else</i> ..... (Te klāt pie vietniekvārdiem	
<u>visi</u> <u>cīti</u>	<i>EVERYBODY else</i>	<i>NAV LIETVĀRDA.)</i>
<u>visi</u> <u>cīti</u> zēni	<i>ALL other boys</i> ----- (Te klāt pie	
<u>visām</u> citām meitenēm	<i>to ALL other girls</i> ----	<i>vietniekvārdiem</i>
<u>visās</u> citās vietās	<i>in ALL other places</i> ---	<i>IR LIETVĀRDS.)</i>

- D. Vietniekvārds viss kopā ar vietniekvārdu kas iztaisa JAUNU, SALIKTU vietniekvārdu viss kas 'all kinds of (things)'.
Tāpat kā vārdam kas, arī šim saliktajam vietniekvārdam ir tikai VIENSKAITĻIS, un arī tajā tikai 4 LOCĪJUMI. (Nav arī SIEVIEŠU dzimtes.)

<u>KAS?</u> <u>viss</u> <u>kas</u>	Man piederēs <u>viss</u> <u>kas</u> .	
<u>KĀ?</u> <u>visa</u> <u>kā</u>	Jums nav <u>visa</u> <u>kā</u> .	<i>I will own ALL KINDS OF things/goods.</i>
<u>KAM?</u> <u>visam</u> <u>kam</u>	Esi gatavs <u>visam</u> <u>kam!</u>	<i>You lack / do not have ALL KINDS OF things.</i>
<u>KO?</u> <u>visu</u> <u>ko</u>	Mēs ēdām <u>visu</u> <u>ko</u> .	<i>Be ready for ALL KINDS OF things/emergencies!</i>
(<u>KUR?</u> <u>visur</u> <u>kur</u>)	(Zāle aug <u>visur</u> <u>kur</u>)	<i>We ate ALL KINDS OF things/foods.</i>
		<i>Grass grows in ALL KINDS OF PLACES.)</i>

Kur-locījuma vietā var lietot divus ADVERBUS: visur kur.

Ja iespējams, labā angļu tulkojumā te ir jānod PRECĪZĀKS vārds nekā 'things'.

3.46 Vietniekvārda *abi*, *abas* lietošana.

Šis vietniekvārds vienmēr apzīmē
DIVAS lietas vai personas.

Tas nozīmē, ka:

Šim vietniekvārdam ir tikai DAUDZSKAITĻA formas.
Šī vietniekvārda lietojumi ir līdzīgi visi, visas
formu lietojumiem.

Vietniekvārdu *abi*, *abas* var lietot:

- vienu pašu;
- kopā ar kādu citu VIETNIEKVĀRDU;
- kopā ar LIETVĀRDU;
- kopā ar noteikto ADJEKTĪVU (un lietvārdu);
- kopā ar SKAITĻĒNI divi, divas (ar vai bez lietvārda).

A. Vietniekvārdu *abi*, *abas* var lietot VIENU PAŠU.

Ja to dara, tad šis vietniekvārds attiecas uz (= refer to)
kādu LIETVĀRDU, kas jau ir iepriekš MINĒTS.

Jānim ir divas jaunas grāmatas. *John has two new books. BOTH (of them) have green covers.*
Abām ir zaļi vāki.
Es redzēju divus zēnus. *Abi gāja I saw two boys. BOTH were going to school.*
uz skolu.

Tomēr visbiežāk te liek klāt otru vietniekvārdu vai skaitlenni:

Tām abām ir zaļi vāki. Abām divām ir zaļi vāki.
Viņi abi gāja uz skolu. Abi divi gāja uz skolu.

B. Vietniekvārdu *abi*, *abas* var lietot kopā ar vietniekvārdiem
mēs; *jūs*; *viņi*, *viņas*; *tie*, *tās*; *šie*, *šīs*.

Ja to dara, tad *abi* vietniekvārdi attiecas
uz kādu lietvārdu, kas jau ir iepriekš minēts.
Otrais vietniekvārds nāk PIRMS *abi*, *abas*.

Jānim ir divas jaunas grāmatas. Tām abām *John has two new books. They both have green covers.*
ir zaļi vāki.
Te ir divi papīra maisi. Tajos abos ir *Here are two paper bags. There is something in BOTH of them.*
 kaut kas iekšā.
Kur palikušas meitenes? Viņām abām ir *Where are the girls (keeping themselves)? They BOTH must come to eat.*
jānāk ēst.
Es redzēju divus zēnus. Viņi abi gāja uz *I saw two boys. They BOTH were going to school.*
skolu.
Tu drīksti papemt divus ābolus. *You may take two apples. I will take BOTH of these / these TWO.*
Es ņemšu šos abus.

B1. Bet ja nekāds lietvārds NAV bijis IEPRIEKŠ MINĒTS,
tad *abi* vietniekvārdi jālieto KOPĀ AR LIETVĀRDU.

Pirms *abi*, *abas* var būt tikai NORĀDĀMAIS vietniekvārds.

Tām abām grāmatām ir zaļi vāki. *Those two books have green covers.*
Tajos abos maisos ir kaut kas iekšā. *There is something inside those two bags.*
Es ņemšu šos abus ābolus. *I will take these two apples.*

- PIEZĪMES:** 1. Angļu tulkojums te parasti ir 'these/those TWO'.
2. Trešās personas vietniekvārdus *viņi*, *viņas* NEVAR likt KOPĀ ar lietvārdiem. Tādēļ tos nevar lietot arī te.

C. Vietniekvārdu abi, abas var likt kopā ar LIETVĀRDU.

Abi zēni gāja uz skolu. *Both boys went to school.*
 Abos maisos ir āboli. *In both bags are apples.*
 Es ņemšu abus ābolus. *I will take both apples.*
 Abas meitenes nāks ēst. *Both girls will come to eat.*
 Abām grāmatām ir zaļi vāki. *Both books have green covers.*

D. Vietniekvārdu abi, abas var lietot kopā ar noteikto ADJEKTĪVU un lietvārdu.

Abi lielie zēni gāja uz skolu. *Both big boys went to school.*
 Abos brūnajos maisos ir āboli. *In both brown bags were apples.*
 Es ņemšu abus sarkanos ābolus. *I will take both red apples.*
 Abas mazās meitenes nāks ēst. *Both little girls will come to eat.*
 Abām jaunajām grāmatām ir zaļi vāki. *Both new books have green covers.*

D1. Abi, abas kopā ar noteikto adjektīvu VIENU PAŠU (bez lietvārda) lieto retāk.

Ja to dara, tad lietvārdam jābūt iepriekš minētam.

Angļu tulkojums ir: 'both + ADJ. + ones'.

Uz galda ir āboli. Es ņemšu abus sarkanos (=ābolus). *There are apples on the table. I will take both red ones.*
 Lielākie bērni aizgāja uz skolu, bet abi mazie (=bērni) palika mājās. *The bigger children went to school, but both little ones stayed at home.*

E. Vietniekvārdu abi, abas var lietot kopā ar SKAITLENI divi, divas un lietvārdu.

Angliski skaitleni te netulko.

Abi divi zēni gāja uz skolu. *Both boys went to school.*
 Abos divos maisos ir āboli. *In both bags are apples.*
 Es ņemšu abus divus ābolus. *I will take both apples.*
 Abas divas meitenes nāks ēst. *Both girls will come to eat.*
 Abām divām grāmatām ir zaļi vāki. *Both books have green covers.*

E1. Abi, abas kopā ar skaitleni var lietot arī BEZ LIETVĀRDA.

Ja to dara, tad lietvārdam ir jābūt jau iepriekš minētam.

Arī te skaitleni netulko, ja tas ir klāt pie abi, abas.

Te ir divas grāmatas. Abām divām ir zaļi vāki. *Here are two books. Both have green covers.*
 Es redzu divus zēnus. Abi divi iet uz skolu. *I see two boys. Both are going to school.*

3.47 PIEDERUMA vietniekvārdu **mans, mana**
un **tavs, tava** lietošana.

Šos vietniekvārdus var lietot:

- vienus pašus;
- kopā ar citiem VIETNIEKVĀRDIEM
(un lietvārdiem);
- kopā ar LIETVĀRDIEM;
- kopā ar noteiktajiem ADJEKTĪVIEM
(un lietvārdiem);
- kopā ar SKAITLEŅIEM (un lietvārdiem).

IEVĒRO, ka vietniekvārds **tavs, tava** -- tāpat kā **tu** --
attiecas tikai uz VIENSKAITĻA otro personu:

Jānī, vai tās ir tavaš grāmatas?

BET: Jānī un Dace, vai tās ir jūsu grāmatas?

- A. Vietniekvārdus **mans, mana** un **tavs, tava** var lietot VIENUS PAŠUS.
Ja to dara, tad vietniekvārds attiecas uz LIETVĀRDU,
kas jau ir IEPRIEKŠ MINĒTS.

Te šos vietniekvārdus tulko ar 'mine' un 'yours'.

Vai šis zīmulis pieder tev? Does this pencil belong to you?

Nē, mans ir kabatā.

No, MINE is in the pocket.

Šīs visas grāmatas ir manas.

All these books are MINE.

Kuri krekli ir tavi?

Which shirts are YOURS?

- B. Vietniekvārdus **mans, mana** un **tavs, tava** var lietot
kopā ar daudziem citiem VIETNIEKVĀRDIEM, kuri apzīmē LIETVĀRDUS.

visi manī zīmuļi all my pencils
abas tavas kabatas your both pockets
katrā tavā kabatā in each of your
pockets

Šīs tavas grāmatas these books of yours
Šo manu bumbu this ball of mine
tajos tavos maisos in those bags of yours

- B1. Retāk šos vietniekvārdus lieto BEZ LIETVĀRDA.
Ja to dara, tad lietvārdam ir jābūt jau iepriekš minētam.

Kur tu glabā savas grāmatas?

Where do you keep your books?

Visas manas ir plauktos.

All mine are on the shelves.

Es vācu papīrus. Vai es varu pievēkt

I am picking up papers. Can I pick up your

šos tavus arī?

papers, too?

- C. Vietniekvārdus **mans, mana** un **tavs, tava** visbiežāk
liek kopā ar LIETVĀRDIEM.

Angļu tulkojumi ir 'my' un 'your'.

mans dārzs my yard/garden
mana māsa my sister
manam sunim for my dog
manī krekli my shirts
manās mājās at/in my home

tavā dārzā in your yard
tavu brāli (I see) your brother
tavām māsām for your sisters
tavas kurpes your shoes
tavos papīros in your papers

- D. Vietniekvārdus **mans, mana** un **tavs, tava**
lieto kopā ar noteiktajiem ADJEKTĪVIEM un lietvārdiem.

mans skaistais dārzs my beautiful garden
mana labā māsa my good sister
manam gudrajam sunim to my clever dog
mani baltie krekli my white shirts

tava plašajā dārzā in your wide (spread) yard
tavu mazo brāli (we want) your little brother
tavām lielajām māsām for your big sisters
tavas jaunās kurpes your new shoes

D1. Šos vietniekvārdus, kopā ar noteikto adjektīvu, var lietot arī BEZ LIETVĀRDA.
To dara retāk.

Ja to dara, tad lietvārdam jābūt iepriekš minētam.

Angļu tulkojums ir: 'my/your + ADJ. + one'.

Es pirkšu jaunas kurpes. Manas vecās ir diezgan novalkātas. *I will buy new shoes. My old ones/shoes are rather worn out.*

No visiem šiem zīmuļiem tavs dzeltenais raksta vislabāk. *Of all these pencils your yellow one/pencil writes best.*

Angļu tulkojumos vārda "one(s)" vietā var likt arī

vajadzīgo LIETVĀRDU: 'my old SHOES', 'your yellow PENCIL'.

E. Vietniekvārdus mans, mana un tavs, tava var lietot kopā ar visiem SKAITLEŅIEM un lietvārdiem.

E1. Šos vietniekvārdus var lietot ar PAMATA (=cardinal) skaitleņiem un lietvārdiem.

Šajā lietojumā ļoti svarīga ir VĀRDU KĀRTĪBA:

1. Ja liek VIETNIEKVĀRDU pirms skaitleņa, tad fraze apzīmē VISU skaitu (= the TOTAL amount).

Angliski to tulko: '(all) my/your + NUM.'

2. Ja liek SKAITLEŅI pirms vietniekvārda, tad fraze apzīmē DALU no skaita (= a PART of the amount).

Angliski to tulko: 'NUM. + of my/your'

1. Mani četrī krekli ir netīri. *(All) my 4 shirts are dirty. (= Now I have nothing to wear.)*

2. Četrī manī krekli ir netīri. *Four of my shirts are dirty. (= But I have some clean ones left.)*

1. Tavas divdesmit divas grāmatas ir uz galda. *(All) your 22 books are on the table.*

2. Divdesmit divas tavas grāmatas ir uz galda. *Twenty-two of your books are on the table (and others may be on shelves).*

E2. Šos vietniekvārdus var lietot ar PAMATA skaitleņiem BEZ LIETVĀRDA.

To dara retāk.

Ja to dara, tad lietvārdam ir jābūt iepriekš minētam.

Tā pati VĀRDU KĀRTĪBAS MAINĀ, kas parādīta 5e-1. nodaļā, tāpat darbojas arī te.

1. Cik mums būs zīmuļu, ja saliksīsim manus piecus un tavus četrus? *How many pencils will we have if we put together all 5 of mine and all 4 of yours?*

2. Vairākas bumbiņas ir pazudušas -- trīs manas un septiņas tavas. *Several marbles are lost: three of mine and seven of yours.*

E3. Vietniekvārdus mans, mana un tavs, tava var lietot ar KĀRTAS skaitleņiem un lietvārdiem.

Te parasti lieto tikai VIENSKAITĻA formas.

Vietniekvārds vienmēr ir PIRMS SKAITLEŅA.

Manš trešais zīmulis ir zils. *My third pencil is blue.*

Beidzot ir atrasta tava septītā bumbiņa. *Finally your seventh marble has been found.*

PIEZĪME: Šos vietniekvārdus kopā ar kārtas skaitleņiem BEZ LIETVĀRDA parasti NELIETO.

4.0 SKAITĻU VĀRDI:

SKAITLEŅI jeb NUMERĀĻI

Skaitļu vārdi jeb skaitleņi pasaka
lietu, dzīvnieku, vai personu SKAITU (= AMOUNT/QUANTITY):

trīs zīmuļi, viens kaķis, septiņi zēni
viena bumba, divas peles, četras meitenes

Skaitleņi, kuri apzīmē lietvārdu skaitu,
saucas PAMATA SKAITLEŅI jeb PAMATSKAITLEŅI (= CARDINAL numbers).

Skaitleņi var pateikt arī
lietu, dzīvnieku, vai personu
secību pēc KĀRTAS (= succession in ORDER):

trešais zīmulis, pirmais kaķis, septītais zēns
pirmā bumba, otrā pele, ceturtnā meitene

Skaitleņi, kuri apzīmē, kā lietvārdi seko viensotram
pēc kārtas, saucas KĀRTAS SKAITLEŅI (= ORDINAL numbers).

4.1 PAMATSKAITLEŅI

4.11 PAMATSKAITLEŅU DARINĀŠANA

A. Pamatskaitleņus no 1 līdz 10 NEDARINA.
Tos iemācās NO GALVAS:

viens, viena	'1'	četri, četras	'4'	septiņi, septiņas	'7'
divi, divas	'2'	pieci, piecas	'5'	astoņi, astoņas	'8'
trīs	'3'	seši, sešas	'6'	deviņi, deviņas	'9'
				desmit	'10'

Šos skaitleņus sauksim par VIENKĀRŠIEM skaitleņiem (= SIMPLE numbers).

B. Pamatskaitleņus no 11 līdz 19 darina
no VIENKĀRŠAJIEM skaitleņiem.
TO DARA TĀ:

	1. Ņem vienkāršu skaitleņi:	2. Tam nosvītro galotni:	3. Pieliek jaunu galotni -padsmit:	4. Iznāk DARINĀTS skaitlenis:
	viens	viens	vien- + -padsmit	vienpadsmit '11'
(Vārdam trīs NAV galotnes!)	divi	divi	div- + -padsmit	divpadsmit '12'
	trīs	trīs	trīs- + -padsmit	trīspadsmit '13'
	četri	četri	četr- + -padsmit	četrpadsmit '14'
	pieci	pieci	piec- + -padsmit	piecpadsmit '15'
	seši	seši	seš- + -padsmit	sešpadsmit '16'
	septiņi	septiņi	septiņ- + -padsmit	septiņpadsmit '17'
	astoņi	astoņi	astoņ- + -padsmit	astoppadsmit '18'
	deviņi	deviņi	deviņ- + -padsmit	deviņpadsmit '19'

C. Pamatskaitleņus, kuri beidzas ar VIENU NULLI

(no 20 līdz 90) arī darina no vienkāršajiem skaitleņiem.

TO DARA TĀ:

1. Ņem vienkāršu skaitleni:	2. Tam nosvītro galotni:	3. Pieliek klāt skaitleni desmit:	4. Iznāk DARINĀTS skaitlenis:
divī	divī	div- + -desmit	divdesmit '20'
trīs	trīs	trīs- + -desmit	trīsdesmit '30'
četrī	četrī	četr- + -desmit	četrdesmit '40'
piecī	piecī	piec- + -desmit	piecdesmit '50'
seši	seši	seš- + -desmit	sešdesmit '60'
septiņī	septiņī	septiņ- + -desmit	septiņdesmit '70'
astoņī	astoņī	astoņ- + -desmit	astoņdesmit '80'
deviņī	deviņī	deviņ- + -desmit	deviņdesmit '90'

TAGAD REDZAM, KA MUMS IR:

- VIENKĀRŠIE skaitleņi: viens, viena; divi, divas; trīs; četri, četras;
(no 1 līdz 10) pieci, piecas; seši, sešas; septiņi, septiņas;
astoņi, astoņas; deviņi, deviņas; desmit.
- DARINĀTIE skaitleņi, no 11 līdz 19: vienpadsmit, divpadsmit, trīspadsmit,
četrpadsmit, piecpadsmit, sešpadsmit,
septiņpadsmit, astoņpadsmit, deviņpadsmit;
un no 20 līdz 90: divdesmit, trīsdesmit, četrdesmit,
piecdesmit, sešdesmit, septiņdesmit,
astoņdesmit, deviņdesmit.

Visi citi skaitleņi, kas nav augšējā sarakstā,
būs SALIKTIE skaitleņi.

D. SALIKTIE skaitleņi no 21 līdz 99

ir salikti no DIVIEM VĀRDIEM:

PIRMAIS vārds ir DARINĀTAIS skaitlenis,
kas beidzas ar -desmit.

OTRAIS vārds ir VIENKĀRŠAIS skaitlenis.

4.11-E. Salikto skaitleņu SARAKSTS no 21 līdz 99:

(20 - divdesmit)	(40 - četrdesmit)
21 - divdesmit viens/viena	41 - četrdesmit viens/viena
22 - divdesmit divī/divas	42 - četrdesmit divī/divas
23 - divdesmit trīs	43 - četrdesmit trīs
24 - divdesmit četrī/četras	44 - četrdesmit četrī/četras
25 - divdesmit piecī/piecas	45 - četrdesmit piecī/piecas
26 - divdesmit seši/sešas	46 - četrdesmit seši/sešas
27 - divdesmit septiņī/septiņas	47 - četrdesmit septiņī/septiņas
28 - divdesmit astoņī/astoņas	48 - četrdesmit astoņī/astoņas
29 - divdesmit deviņī/deviņas	49 - četrdesmit deviņī/deviņas
(30 - trīsdesmit)	(50 - piecdesmit)
31 - trīsdesmit viens/viena	51 - piecdesmit viens/viena
32 - trīsdesmit divī/divas	52 - piecdesmit divī/divas
33 - trīsdesmit trīs	53 - piecdesmit trīs
34 - trīsdesmit četrī/četras	54 - piecdesmit četrī/četras
35 - trīsdesmit piecī/piecas	55 - piecdesmit piecī/piecas
36 - trīsdesmit seši/sešas	56 - piecdesmit seši/sešas
37 - trīsdesmit septiņī/septiņas	57 - piecdesmit septiņī/septiņas
38 - trīsdesmit astoņī/astoņas	58 - piecdesmit astoņī/astoņas
39 - trīsdesmit deviņī/deviņas	59 - piecdesmit deviņī/deviņas

Salikto skaitleņu SARAKSTS no 21 līdz 99
(turpinājums no 56. lp.)

(60 - sešdesmit)	(80 - astoņdesmit)
61 - sešdesmit viens/viena	81 - astoņdesmit viens/viena
62 - sešdesmit divi/divas	82 - astoņdesmit divi/divas
63 - sešdesmit trīs	83 - astoņdesmit trīs
64 - sešdesmit četri/četras	84 - astoņdesmit četri/četras
65 - sešdesmit pieci/piecas	85 - astoņdesmit pieci/piecas
66 - sešdesmit seši/sešas	86 - astoņdesmit seši/sešas
67 - sešdesmit septiņi/septiņas	87 - astoņdesmit septiņi/septiņas
68 - sešdesmit astoņi/astoņas	88 - astoņdesmit astoņi/astoņas
69 - sešdesmit deviņi/deviņas	89 - astoņdesmit deviņi/deviņas
(70 - septiņdesmit)	(90 - deviņdesmit)
71 - septiņdesmit viens/viena	91 - deviņdesmit viens/viena
72 - septiņdesmit divi/divas	92 - deviņdesmit divi/divas
73 - septiņdesmit trīs	93 - deviņdesmit trīs
74 - septiņdesmit četri/četras	94 - deviņdesmit četri/četras
75 - septiņdesmit pieci/piecas	95 - deviņdesmit pieci/piecas
76 - septiņdesmit seši/sešas	96 - deviņdesmit seši/sešas
77 - septiņdesmit septiņi/septiņas	97 - deviņdesmit septiņi/septiņas
78 - septiņdesmit astoņi/astoņas	98 - deviņdesmit astoņi/astoņas
79 - septiņdesmit deviņi/deviņas	99 - deviņdesmit deviņi/deviņas

IEVĒRO, ka saliktajos skaitleņos
latvieši NERAKSTA SVĪTRĪŅU (-) starp 2 vārdiem!
Piem., ANGLISKI *eighty-eight*,
bet LATVISKI *astoņdesmit astoņi*.

4.12 Pamatskaitleņu LOCĪŠANA.

Var locīt tikai VIENKĀRŠOS skaitleņus no 1 līdz 9.

Nevar locīt visus tos skaitleņus, kas beidzas ar -smit.
TAS NOZĪMĒ, KA: nevar locīt vienkāršo skaitleni desmit,
un nevar locīt visus DARINĀTOS skaitleņus.

SALIKTAJOS skaitleņos var locīt tikai OTRO VĀRDU,
jo pirmais vārds beidzas ar -smit
un tādēļ nelokās.

- A. VIENKĀRŠOS pamatskaitleņus loka tāpat kā ADJEKTĪVUS
ar NENOTEIKTAJĀM galotnēm.

Skaitleni viens, viena var locīt tikai VIENSKAITLĪ.
Šim skaitlenim NAV daudzskaitļa.

Skaitleņus no 2 līdz 9 var locīt tikai DAUDZSKAITLĪ.
Šiem skaitleņiem NAV vienskaitļa.

Skaitlenim trīs nav dažu galotņu,
bet to tomēr var locīt.

A1. Skaitleņa **trīs** locīšanas paraugi.

	VĪRIEŠU dzimte:	KOPĒJĀS formas:	SIEVIEŠU dzimte:	VĪRIEŠU dzimtes paraugs:	SIEVIEŠU dzimtes paraugs:
KAS?		trīs		trīs koki	trīs mājas
KĀ?		triju		triju koku	triju māju
KAM?	trijlem	trim	trijām	trijlem/trim kokiem	trijām/trim mājām
KO?		trīs		trīs kokus	trīs mājas
KUR?	trijos	trīs	trijās	trijos/trīs kokos	trijās/trīs mājās

KOPĒJĀS formas var lietot ar ABĀM dzimtēm.

A2. Skaitleņu **viens, viena un divi, divas** locīšanas paraugi.

	VĪRIEŠU dzimtes paraugs:	SIEVIEŠU dzimtes paraugs:	VĪRIEŠU dzimtes paraugs:	SIEVIEŠU dzimtes paraugs:
KAS?	viens koks	viena māja	divi koki	divas mājas
KĀ?	viena koka	vienas mājas	divu koku	divu māju
KAM?	vienam kokam	vienai mājai	diviem kokiem	divām mājām
KO?	vienu koku	vienu māju	divus kokus	divas mājas
KUR?	vienā kokā	vienā mājā	divos kokos	divās mājās

Tāpat kā divi, divas loka arī citus vienkāršos skaitleņus no 4 līdz 9.

B. SALIKTO pamatskaitleņu locīšana.

Te loka tikai OTRO vārdu.
PIRMAIS vārds nekur NEMAINĀS.

	VĪRIEŠU dzimte:	SIEVIEŠU dzimte:	
KAS?	sešdesmit viens koks	sešdesmit viena māja	Locīšana tikai VIENSKAITLĪ
KĀ?	sešdesmit viena koka	sešdesmit vienas mājas	
KAM?	sešdesmit vienam kokam	sešdesmit vienai mājai	
KO?	sešdesmit vienu koku	sešdesmit vienu māju	
KUR?	sešdesmit vienā kokā	sešdesmit vienā mājā	

	VĪRIEŠU dzimte:	SIEVIEŠU dzimte:
Locīšana tikai DAUDZSKAITLĪ	KAS? divdesmit seši koki	divdesmit sešas mājas
	KĀ? divdesmit sešu koku	divdesmit sešu māju
	KAM? divdesmit sešiem kokiem	divdesmit sešām mājām
	KO? divdesmit sešus kokus	divdesmit sešas mājas
	KUR? divdesmit sešos kokos	divdesmit sešās mājās

- IEVĒRO: 1. Ja saliktā skaitleņa **OTRAIS** vārds ir *viens, viena*, tad to var locīt tikai **VIENSKAITLĪ**.
2. Arī **LIETVĀRDU**, kas iet **KOPĀ** ar šo skaitleni, loka tikai **VIENSKAITLĪ**.

4.13 Pamatskaitleņu LIETOŠANA.

- A. Pamatskaitleņus var lietot VIENUS PAŠUS,
ja tie apzīmē MATĒMATISKUS SKAITĻUS.

Tad lieto tikai vienkāršo skaitleņu VĪRIEŠU dzimtes formas.

VISU LOCĪJUMU galotnes lieto tikai vienkāršajam skaitlenim viens
un tiem saliktajiem skaitleņiem, kuri beidzas ar viens.

Visus CITUS vienkāršos un saliktos skaitleņus
te lieto tikai KAS-LOCĪJUMĀ.

Cik ir, kad vienam pieskaita vienu? 'How much is 1+1?'

Cik paliek, kad no trīsdesmit viena atņem divdesmit vienu? 'How much is/remains

31-21?'

BET: Cik ir, kad divdesmit divi (ne *divus) pareizina ar četri (ne *četriem)? 'How much
is 22x4?'

Cik ir puse no astoņi (ne *astotiem)? 'How much in one half of eight?'

DARINĀTIE skaitleņi nelokās.

Tādēļ ar tiem te nav nekādu problēmu:

Cik paliek, ja no divdesmit atņem/atskaita divpadsmit? 'How much is 20-12?'

- Al. Pamatskaitleņus var lietot vienuspašus arī tad,
ja tie apzīmē kādu LIETVĀRDU, kas jau ir bijis minēts.

Tad skaitleņus lieto vajadzīgajā DZIMTĒ un LOCĪJUMĀ.

Cik cepumu tu apēdi? Es apēdu sešus. 'How many cookies did you eat? I ate six.'

Cik puķu ir šajā dobē? Mēs saskaitījām divdesmit septiņas. 'How many flowers are in
this (flower-)bed? We counted twenty-seven.'

- B. Visbiežāk pamatskaitleņus lieto KOPĀ AR LIETVĀRDIEM:

VIENKĀRŠIE skaitleņi no 1 līdz 9 un visi SALIKTIE skaitleņi
SASKAN ar lietvārdiem DZIMTĒ un LOCĪJUMĀ.

viens zēns
seši zēni
vienai zosiņ
vienu vāveri
triju meiteņu
divās alās

četrdesmit viens cepums
trīsdesmit seši cepumi
divdesmit vienai pelei
sešdesmit vienu zīli
septiņdesmit triju lapu
deviņdesmit divās lizdās

C. Kopā ar lietvārdiem var lietot arī skaitleņus,
kuri beidzas ar -smit:

C1. Ja ir kopā tikai SKAITLENIS UN LIETVĀRDS,
tad lietvārdam parasti nav KAS- un KO-LOCĪJUMA formu.

To vietā lietvārds dabū formu ar galotni -u.

Klasē ir desmit zēnu un četrpadsmit meiteņu. *There are 10 boys and 14 girls in
(ne zēni) (ne meitenes) the classroom.*
Es redzu desmit zēnu un četrpadsmit meiteņu. *I see 10 boys and 14 girls.*
(ne zēnus) (ne meitenes)

C2. Bet ja pirms skaitleņa ar -smit ir KĀDS CITS VĀRDS,
kas var SASKANĒT ar lietvārdu,
tad arī lietvārds dabū PARASTĀS galotnes.

Klasē ir KĀDI desmit zēni un KĀDAS četrpadsmit meitenes. *There are SOME 10 boys and (SOME)
14 girls in the classroom.*
Es redzu VISUS desmit zēnus un (VISAS) četrpadsmit meitenes. *I see ALL 10 boys and (ALL) 14 girls.*

C3. Skaitleņi ar -smit NEVAR IESPAIDOT (=cannot influence)
lietvārdu KAM- un KUR-LOCĪJUMA galotnes.

Desmit zēniem un četrpadsmit meitenēm *10 boys and 14 girls have to be
ir jābūt klasē. in the classroom.*
Vāveres meklēja vāverēnus trīspadsmit kokos *The squirrels were looking for squirrel
un trīspadsmit verandās. children in 30 trees and on 13 porches.*

D. SKAITU var apzīmēt arī vairāki citi vārdi,
kas paši NAV skaitleņi.

Ar šiem vārdiem lietvārdi dabū (kas un ko- locījumā) galotni -u:

CIK? <i>how much/many</i>	CIK zēnu? CIK meiteņu? CIK putnu? CIK cepumu?
MAZ <i>little, few</i>	MAZ kūku, bērnu, kaķu, grāmatu
(NEDAUDZ <i>not much/many</i>	NEDAUDZ cilvēku - Šo vārdu ar lietvārdiem bieži nelieto)
DAUDZ <i>much, many</i>	DAUDZ logu, istabu, durvju
VAIRĀK <i>more</i>	VAIRĀK kūku, cepumu, augļu, ogu
DUCIS <i>a dozen</i>	DUCIS vilku; divi DUČI lapsu, PUSDUCIS ziloņu
SIMTS <i>a hundred</i>	SIMTS lapu, ztju, zaru; trīs SIMTI karavīru, putnu
TŪKSTOTIS <i>a thousand</i>	TŪKSTOTIS bļodu, sktjvu; septiņi TŪKSTOŠI nažu, karošu

4.2 KĀRTAS SKAITLEŅI

61. lpp.

Tie skaitleņi, kuri pasaka, kā lietvārdi
SEKO VIENSOTRAM PĒC KĀRTAS, saucas kārtas skaitleņi.

Visiem kārtas skaitleņiem ir NOTEIKTĀS GALOTNES.

Ja skaitleņus raksta ar CIPARIEM, tad:

- a. Pēc KĀRTAS skaitleņiem liek PUNKTU, piem., 1., 10., 22. nozīmē 'pirmais', 'desmitais', 'divdesmit otrais'.
- b. Pēc PAMATskaitleņiem punktu NELIEK, piem., 1, 10, 22 nozīmē 'viens', 'desmit', 'divdesmit divi'.

4.21 SADALĪJUMI: Tāpat kā pamatskaitleņus, arī kārtas skaitleņus var sadalīt 3 grupās. Ir VIENKĀRŠIE, DARINĀTIE un SALIKTIE kārtas skaitleņi.

A. VIENKĀRŠIE kārtas skaitleņi ir JĀIEMĀCĀS NO GALVAS:

pirmais, pirmā '1.'	ceturtais, ceturta '4.'	septītais, septītā '7.'
otrais, otrā '2.'	piektais, piektā '5.'	astotais, astotā '8.'
trešais, trešā '3.'	sestais, sestā '6.'	devītais, devītā '9.'
		desmitais, desmitā '10.'

B. DARINĀTOS kārtas skaitleņus darina no DARINĀTAJĒM PAMATSKAITLEŅIEM.

(Par pamatskaitleņu darināšanu sk. 1b. & 1c. nodaļas, NUM-1. & 2. lp.)
Ja darinātajiem pamatskaitleņiem pie galotnēm *-padsmit* un *-desmit* VĒL PIELIEK KLĀT NOTEIKTĀS GALOTNES, tad iznāk DARINĀTIE KĀRTAS SKAITLEŅI:

PAMATskaitleņi:

KĀRTAS skaitleņi:

vienpadsmit '11'	vienpadsmitais, vienpadsmitā '11.'	vienpadsmitā '11.'
divpadsmit '12'	divpadsmitais, divpadsmitā '12.'	divpadsmitā '12.'
trīspadsmit '13'	trīspadsmitais, trīspadsmitā '13.'	trīspadsmitā '13.'
četrpadsmit '14'	četrpadsmitais, četrpadsmitā '14.'	četrpadsmitā '14.'
piecpadsmit '15'	piecpadsmitais, piecpadsmitā '15.'	piecpadsmitā '15.'
sešpadsmit '16'	sešpadsmitais, sešpadsmitā '16.'	sešpadsmitā '16.'
septiņpadsmit '17'	septiņpadsmitais, septiņpadsmitā '17.'	septiņpadsmitā '17.'
astopadsmit '18'	astopadsmitais, astopadsmitā '18.'	astopadsmitā '18.'
deviņpadsmit '19'	deviņpadsmitais, deviņpadsmitā '19.'	deviņpadsmitā '19.'
divdesmit '20'	divdesmitais, divdesmitā '20.'	divdesmitā '20.'
trīsdesmit '30'	trīsdesmitais, trīsdesmitā '30.'	trīsdesmitā '30.'
četrdesmit '40'	četrdesmitais, četrdesmitā '40.'	četrdesmitā '40.'
piecdesmit '50'	piecdesmitais, piecdesmitā '50.'	piecdesmitā '50.'
sešdesmit '60'	sešdesmitais, sešdesmitā '60.'	sešdesmitā '60.'
septiņdesmit '70'	septiņdesmitais, septiņdesmitā '70.'	septiņdesmitā '70.'
astopdesmit '80'	astopdesmitais, astopdesmitā '80.'	astopdesmitā '80.'
deviņdesmit '90'	deviņdesmitais, deviņdesmitā '90.'	deviņdesmitā '90.'

- C. SALIKTIE kārtas skaitļi ir frazes,
ko LIEK KOPĀ no diviem vai vairākiem skaitļu vārdiem.

Visparastākie saliktie kārtas skaitļi ir DIVU vārdu frazes.

PIRMAIS vārds ir PAMATskaitlenis, kas beidzas ar -desmit.

OTRAIS vārds ir VIENKĀRŠAIS KĀRTAS skaitlenis, piem.:

divdesmit pirmais,	divdesmit pirmā
divdesmit otrais,	divdesmit otrā
divdesmit trešais,	divdesmit trešā
utt.	utt.

PIEZĪMES: 1. Saliktos PAMATskaitļus sk. ld. nodaļā, NUM-2. lp.

Ja salīdzina saliktos kārtas skaitļus ar saliktajiem pamatskaitļiem, tad var redzēt, ka frazes PIRMAIS VĀRDS ABĀM GRUPĀM IR TAS PATS. Mainās tikai frazes PĒDĒJAIS vārds.

SALIKTIE PAMATSKAITĻI:

divdesmit viens,	divdesmit viena
divdesmit divi,	divdesmit divas
utt.	utt.

SALIKTIE KĀRTAS SKAITĻI:

divdesmit pirmais,	divdesmit pirmā
divdesmit otrais,	divdesmit otrā
utt.	utt.

2. Var būt arī GARĀKAS salikto skaitļu frazes.

Piem., GADU SKAITĻI ir ČETRU vai PIECU vārdu frazes, un arī šajās frazes pēdējais vārds ir

kārtas skaitlenis: tūkstoš deviņi simti septiņdesmit ceturtais (gads).

4.22 KĀRTAS SKAITĻU LOCĪŠANA

Visus kārtas skaitļus loka tāpat kā
NOTEIKTOS ADJEKTĪVUS.

A. VIENKĀRŠIE kārtas skaitļi.

VĪRIEŠU dzimte. SIEVIEŠU dzimte.

B. DARINĀTIE kārtas skaitļi.

VĪRIEŠU dzimte. SIEVIEŠU dzimte.

V I E N S K A I T L I S

KAS?	pirmais	gads	pirmā	diena	divdesmitais	koks	divdesmitā	māja
KĀ?	pirmā	gada	pirmās	dienas	divdesmitā	koka	divdesmitās	mājas
KAM?	pirmajam	gadam	pirmajai	dienai	divdesmitajam	kokam	divdesmitajai	mājai
KO?	pirmo	gadu	pirmo	dienu	divdesmito	koku	divdesmito	māju
KAD?/KUR?	pirmajā	gadā	pirmajā	dienā	divdesmitajā	kokā	divdesmitajā	mājā

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	pirmie	gadī	pirmās	dienas	divdesmitie	raši	divdesmitās	dakšas
KA?	pirmo	gadu	pirmo	dienu	divdesmito	ratu	divdesmito	dakšu
KAM?	pirmajiem	gadīem	pirmajām	dienām	divdesmitajiem	rašiem	divdesmitajām	dakšām
KO?	pirmos	gadus	pirmās	dienas	divdesmitos	ratu	divdesmitās	dakšas
KAD?/KUR?	pirmajos	gados	pirmajās	dienās	divdesmitajos	ratos	divdesmitajās	dakšās

PIEZĪMES: 1. LAIKA VĀRDI (diena, gads, pavasaris, vasara utt.)
PRASA JĀŪTĀJUMU KAD?, nevis KUR?

2. Tikai kārtas skaitļeni pirmais, pirmā bieži lieto arī daudzskaitlī. Pārējos kārtas skaitļus lieto daudzskaitlī tikai ar tādiem lietvārdiem, kuriem ir TIKAI DAUDZSKAITĻA FORMAS, piem., raši, dakšas, svārki, bikses utt.

C. SALIKTO kārtas skaitleņu locīšana.

Saliktajiem kārtas skaitleņiem var locīt
 TIKAI FRAZES PĒDĒJO VĀRDU.
 VĪRIEŠU dzimte. SIEVIEŠU dzimte.

VIENSKAITLIS

KAS.	divdesmit otrais	pavasaris	divdesmit otrā	vasara	
KA?	divdesmit otrā	pavasara	divdesmit otrās	vasaras	
KAM?	divdesmit otrajam	pavasari	divdesmit otrajai	vasarai	
KO?	divdesmit otro	pavasari	divdesmit otro	vasaru	
KAD?	divdesmit otrajā	pavasari	divdesmit otrajā	vasarā	(Par KAD? sk. 62. l.p. beigās 1. piezīmi.)

DAUDZSKAITLIS

KAS?	divdesmit otrie	svārki	divdesmit otrās	bikses	
KA?	divdesmit otro	svārku	divdesmit otro	bikšu	(Par DAUDZSKAITLI sk. 62. l.p. beigās 2. piezīmi.)
KAM?	divdesmit otrajiem	svārkiem	divdesmit otrajām	biksēm	
KO?	divdesmit otros	svārkus	divdesmit otrās	bikses	
KUR?	divdesmit otrajos	svārkos	divdesmit otrajās	biksēs	

4.23 Kārtas skaitleņu LIETOŠANA.

Kārtas skaitleņus lieto vienus pašus
 un arī kopā ar lietvārdiem.

Visbiežāk lieto MAZĀKO SKAITĻU kārtas skaitleņus,
 sevišķi pirmais/pirmā, otrais/otrā un trešais/trešā.

A. Kārtas skaitleņus lieto VIENUS PAŠUS
 kāda JAU ZINĀMA LIETVĀRDA vietā:

Meitenes nodziedāja divas dziesmas. Pirmā (=dziesma) bija priecīga, bet otrā - ļoti bēdīga.	The girls sang two SONGS. THE FIRST ONE was merry, but THE SECOND ONE very sad.
Divi zēni skrien šurp. Pirmais (=zēns) ir Jānis un otrais ir Pēteris.	Two BOYS are running towards us. THE FIRST ONE is John and THE SECOND ONE is Peter.

B. Kārtas skaitleņus lieto VIENUS PAŠUS
PĒC VERBA.

Tad šie skaitleņi attiecas uz lietvārdu, kas stāv PIRMS verba:

Jānis atskrēja šurp pirmais.	John arrived here FIRST.
Šī pasaka manā grāmatā ir septītā.	This fairy tale is SEVENTH in my book.
Kaķus pabarosim pirmos, tad ēdīsim paši.	We will feed the cats FIRST, then we too will eat.

PIEZĪMES: 1. Šajos 3 teikumos ir uzsvērti SKAITLEŅI.

Ja grib UZSVĒRT LIETVĀRDUS, tad pēc verba liek tos: Pirmais
 atskrēja šurp JĀNIS. Manā grāmatā septītā ir ŠĪ PASAKA.
 Pirmos pabarosim KAĶUS.

(PIEZĪMES) 2. Skaitļu pirmais/pirmā vietā var lietot arī ADVERBU vispirms, ja verbs izsaka kādu DARBĪBU: Kaķus pabarosim VISPIRMS. / VISPIRMS pabarosim kaķus. (Bet nekā nevar darīt, ja verbs neizsaka darbību: PIRMAIS ir Jānis.)

C. Kārtas skaitļus lieto KOPĀ AR LIETVĀRDIEM.

Tad šie skaitļi ir lietvārdu APZĪMĒTĀJI.

Tie SASKAN AR LIETVĀRDU dzimtē, skaitlī un locījumā:

Pirmais zēns bija Jānis.

THE FIRST BOY was John.

Šī ir septītā pasaka grāmatā.

This is THE SEVENTH FAIRY TALE in the book.

Es ņemšu trešo ābolu.

I will take THE THIRD APPLE.

Otrajām biksēm ir vairāki traipi.

THE SECOND (PAIR OF) PANTS has several spots.

Ko mēs krausim piektajos ratos?

What will we load on THE FIFTH CART?

D. Kārtas skaitļu vieta PAPLAŠINĀTĀS APRAKSTA FRAZĒS.

Šajās frazēs kārtas skaitļi nāk PIRMS pamatskaitļa un adjektīva.

Ja apraksta frazē ir KĀRTAS skaitļi un ADJEKTĪVS, tad arī adjektīvam ir vajadzīga NOTEIKTĀ GALOTNE.

G a l v e n ā l i e t v ā r d a A P Z Ī M Ē T Ā J I

Kārtas skaitļi:	Pamat-skaitļi:	Adjektīvs:	Lietvārds KĀ-locījumā:	GALVENAIS LIETVĀRDS:
-----------------	----------------	------------	------------------------	----------------------

pirmie	divi	mazie	- - - - -	ZĒNI
--------	------	-------	-----------	------

trešajam	- - - - -	lielajam	augļu	KOKAM
----------	-----------	----------	-------	-------

otrajās	trijās	jaunajās	puķu	DOBĒS
---------	--------	----------	------	-------

divdesmit astotajā	- - - - -	- - - - -	grāmatas	LAPPUSĒ
--------------------	-----------	-----------	----------	---------

vienpadsmitos	- - - - -	piekrautos	- - - - -	RATUS
---------------	-----------	------------	-----------	-------

(uz) pirmajām	piecām	baltajām	papīra	LAPĀM
---------------	--------	----------	--------	-------

PIEZĪME: Ja kārtas skaitļi ir daļa no kāda ĪPAŠVĀRDA vai NOSAUKUMA frazēs, tad šis kārtas skaitlis STĀV TUVĀK LIETVĀRDAM nekā adjektīvs vai pamatskaitlis:

Šajā pilsētā ir divas Pirmās ielas. In this city there are two First Streets.

Sacensībā būs viena pirmā godalga, divas otrās un četras trešās godalgas. The contest will have one first prize, two second and four third prizes.

lielā pirmā godalga the big first prize

Bet parastajās APRAKSTA frazēs:

pirmā lielā godalga	the first big prize
pirmās divas ielas	the first two streets

Visbiežāk lieto GADU SKAITĻU un DATUMU frazes.

- 4.31 GADU SKAITĻU frazes ir gari, SALIKTI KĀRTAS SKAITĻENI, kam seko LIETVĀRDS "gads" kādā VIENSKAITĻA locījumā. Saliktajā skaitlenī parasti ir 4 vai 5 vārdi.

S A L I K T A I S K Ā R T A S S K A I T Ļ E N I S						
GADU TŪKSTOTIS (PAMATskaitlenis tūkstoš)	G A D U S I M T I (VIENKĀRŠAIS : LIET- PAMAT- skaitlenis) : "simti"	GADU DESMITI (DARINĀTAIS skaitlenis)	(VIENKĀRŠAIS KĀRTAS skaitlenis)	LIET- VĀRDS "gads"		
1974.: tūkstoš	deviņi : simti	septiņdesmit	ceturtais	gads		
1965.: tūkstoš	deviņi : simti	sešdesmit	piektajā	gadā		
1970.: tūkstoš	deviņi : simti	septiņdesmitajam	- - - - -	gadam		
1917.: tūkstoš	deviņi : simti	septiņpadsmito	- - - - -	gadu		
1899.: tūkstoš	astoņi : simti	deviņdesmit	devītā	gada		
1900.: tūkstoš	deviņsimtais	- - - - -	- - - - -	gads		
1908.: tūkstoš	deviņi : simti	- - - - -	astotajā	gadā		

PIEZĪMES: 1. Ievēro, ka saliktajos skaitlenos PĒDĒJAM vārdam ir NOTEIKTĀ galotne. Šī galotne SASKAN ar lietvārda "gads" galotni.

2. Skaitlenus ar -simt darina tāpat kā skaitlenus ar -desmit vai -padsmit (sk. lb. & lc. nodaļu NUM-1. & 2. lp.)
Piem., vārds deviņsimt ir DARINĀTS PAMATSKAITLENIS, bet deviņsimtais/
deviņsimtā ir DARINĀTS KĀRTAS SKAITLENIS.

- 4.32 DATUMU frazes ir MĒNEŠĀ DIENU nosaukumi.
Šajās frazēs ir 2 vārdi.

Pirmais vārds ir KĀRTAS skaitlenis.

Otrais vārds ir MĒNEŠĀ nosaukums.

pirmais janvāris January 1st (no) divdesmit septītā jūlija from July 27th
septiņpadsmitajā martā on March 17th (līdz) piektajam augustam until August 5th

- 4.33 GADU SKAITĻU un DATUMU frazes var SALIKT VIENĀ FRAZĒ.

Tad GADU SKAITĻA fraze vienmēr ir KĀ-locījumā.

DATUMA fraze var būt dažādos VIENSKAITĻA locījumos.

GADU SKAITĻA frazi liek pirms DATUMA frazes.

tūkstoš deviņi simti septiņdesmit pirmā gada pirmais janvāris January 1, 1971
tūkstoš deviņi simti sešdesmit devītā gada trīspadsmitajā decembrī on December 13, 1969
(no) tūkstoš deviņi simti septiņdesmitā gada divdesmit trešā novembra from November 23, 1970
(līdz) tūkstoš deviņi simti septiņdesmit otrā gada sestajam maijam until May 6, 1972

- A. Ar CIPARIEM šīs pasas frazes raksta tā:

1971. gada 1. janvāris; 1969. gada 13. decembrī; no 1970. gada 23. novembra;
līdz 1972. gada 6. maijam

4.4 PULKSTENĀ LAIKI

Pulksteņa laiku SADALĪJUMI jeb VIENTĪBAS

ir: stunda, stundai hour Dienā ir divdesmit četras stundas.
 minūte, minūtei minute Stundā ir sešdesmit minūtes.
 sekunde, -undei second Minūtē ir sešdesmit sekundes.
 Pulksteņa laikus rāda PULKSTENIS. Tam ir abas nozīmes, 'clock' un 'watch'.

Pulksteņa laikus pasaka trīs frazes:

CIK-fraze pasaka, cik ir pulkstenis.
 KAD-fraze pasaka, kād kas notiek.
 ILGUMA fraze pasaka, cik ilgi kas notiek.

4.41 CIK-FRAZES atbild uz jautājumu: Cik ir pulkstenis?

ATBILDES KAS-LOCĪJUMĀ: 'What time is it?'

Pulkstenis ir viens. It is one o'clock.
 Pulkstenis ir divi. It is two o'clock.
 Utt. Etc.
 Pulkstenis ir divpadsmit. It is twelve o'clock.
 (Eiropā turpina skaitīt līdz 24:
 Pulkstenis ir trīspadsmit. "It is thirteen hours." = It is 1:00 p.m.
 Utt. Etc.
 Pulkstenis ir divdesmit četri. "It is twenty-four hours." = It is 12:00 a.m.)

A. Arī latviski var skaitīt stundas tikai līdz 12.

Tad pie pulksteņa frazēm jāpieliek DIENAS DAĻU (parts of the day)

NOSAUKUMI:

Pulkstenis ir divpadsmit naktī. It is twelve midnight.
 Pulkstenis ir viens naktī. It is one o'clock at night / after midnight.
 Pulkstenis ir seši rītā / no rīta. It is six o'clock in the morning.
 Pulkstenis ir vienpadsmit priekšpusdienā. It is eleven o'clock in the forenoon / morning.
 Pulkstenis ir divpadsmit dienā. It is twelve o'clock noon.
 Pulkstenis ir viens pēcpusdienā. It is one o'clock in the afternoon.
 Pulkstenis ir septiņi vakarā. It is 7 o'clock in the evening.

4.42 KAD-FRAZES atbild uz jautājumu: Kad kas notiek?

ATBILDES IR KUR-LOCĪJUMĀ: (Vārds pulksten nozīmē 'o'clock'.)

pulksten vienos at one o'clock (UN VAR TURPINĀT LĪDZ 24:
 pulksten divos at two o'clock pulksten trīspadsmitos at 13:00 hours
 utt. etc. utt. etc.
 pulksten divpadsmitos at 12 o'clock pulksten divdesmit četros at 24:00 hours)

4.43 ILGUMA FRAZES atbild uz jautājumiem: No kura laika?

ATBILDES IR DAUDZSKAITĻĀ KAM-LOCĪJUMĀ: Līdz kuram laikam?

no pulksten vieniem from one o'clock līdz pulksten vieniem until 1 o'clock
 no pulksten diviem from two o'clock līdz pulksten diviem until 2 o'clock
 utt. etc. utt. etc.
 no pulksten divpadsmitiem from 12 o'clock līdz pulksten divpadsmitiem until 12:00
 (no plkst. trīspadsmitiem from 13:00 hours līdz plkst. trīspadsmitiem " 13:00
 ,no plkst. divdesmit četriem " 24:00 " līdz plkst. divdesmit četriem
 until 24:00 hours)

PIEZĪME: Vārdu pulksten var saīsināt par plkst.

4.44 P U S T U N D A S

Latviešu valodā pulkstēga laiku frazes lieto arī ar PUSSTUNDĀM.
To dara tāpat kā ar veselām stundām.

Pusstundu vārdus darina ar **pus-**, kas te nozīmē 'a half hour to':

pusviens	'a half hour to 1 o'clock'	= 12:30		pusseptiņi	= 6:30
pusdivi	" " " " 2 "	= 1:30		pusastoņi	= 7:30
pustrīs	" " " " 3 "	= 2:30		pusdeviņi	= 8:30
pusčetri	" " " " 4 "	= 3:30		pusdesmit	= 9:30
puspieci	" " " " 5 "	= 4:30		pusvienpadsmit	= 10:30
pusseši	" " " " 6 "	= 5:30		pusdivpadsmit	= 11:30

UZSVARS visiem šiem vārdiem ir uz **otrās** zilbes: pusviens, pusdivi, pusdivpadsmit utt.
Šos vārdus darina un lieto tikai ar skaitļiem no 1 līdz 12 (*pustrīspadsmit utt. nav).

A. Pusstundu vārdus var lietot visās pulkstēga frazēs:

Cik ir pulkstenis? Pulkstenis ir pusviens, pusdivi, pustrīs, pusdesmit utt.

Kad (kas notiek)? pulksten pusvienos, pusdivos, pustrījos, pusdesmitos utt.

Cik ilgi? no/līdz pulksten pusvieniem, pusdiviem, pustrījiem (pustrim), pusdesmitiem

4.45 SĪKĀKI LAIKA SADALĪJUMI

Tie ir vajadzīgi, lai pateiktu, ka TIKAI DAŽAS MINŪTES **TRŪKST** VAI IR **PĀRI**
stundai vai pusstundai.

TRŪKUMU (shortage) izsaka ar vārdiem **bez** "less" = 'off'
un **pirms** "before" = 'to, till'.

PIEAUGUMU (increase) izsaka ar vārdiem **pēc** 'after'
un **pāri** "over" = 'past'.

MINŪŠU skaits ir SIEVIEŠU dzimtē; vārdu "minūte" var šajās frazēs IZLAIST. (Stundu
PULKSTE- skaits paliek VĪRIEŠU dzimtē.)

NIS IR: P A R A S T Ā S F R A Z E S:

FORMĀLAS FRAZES:

11:50	<u>bez desmit</u> (minūtēm) divpadsmit desmit (minūtes) <u>pirms</u> divpadsmitiem	vienpadsmit un piecdesmit minūtes
12:02	divas (minūtes) <u>pēc</u> divpadsmitiem " " <u>pāri</u> "	divpadsmit un divas minūtes
12:25	<u>bez piecām</u> (minūtēm) pusviens piecas (minūtes) <u>pirms</u> pusvieniem	divpadsmit un divdesmit piecas minūtes
12:36	sešas (minūtes) <u>pēc/pāri</u> pusvieniem	12 un trīsdesmit sešas minūtes
12:45	<u>bez ceturkšņa</u> viens 'quarter off one' ceturksnis <u>pirms</u> vieniem 'qu. to one'	12 un 45 minūtes
1:15	ceturksnis <u>pēc/pāri</u> vieniem	viens un piecpadsmit minūtes

A. Frazes ar bez var atbildēt arī jautājumam "Kad?" - bez desmit (minūtēm) divpadsmitos, bez piecām (minūtēm) pusvienos, bez ceturkšņa vienos utt.

B. Atbildot "Kad?" & "Cik ilgi?" jautājumus, pārējās frazēs lieto reti un nenoteikti; parasti tik precīzus laikus izsaka formāli: Kad? vienpadsmitos un piecdesmit minūtēs (vai tikai: vienpadsmitos piecdesmit) utt.

68. 1p.

(Pulksteņa laiki)

Cik ilgi? -- no divpadsmitiem divdesmit pieci, līdz vieniem piecpadsmit utt.
Ievēro, ka, ja ciparus min vienus pašus, lokāmie skaitļi VISI IR VĪRIEŠU
DZIMTE.

PIEZĪME: Vārds ceturksnis 'quarter' -- ko-locījuma formā ("laika akuzatīvā") --
lietojams arī kad-atbildēs: ceturksni pirms (pēc/pāri) vieniem utt.

5.0 PRIEVĀRDI jeb PREPOZICIJAS

Prievārdus liek citiem vārdiem PRIEKŠĀ.

Prievārdus visbiežāk lieto kopā ar LIETVĀRDIEM un VERBIEM.

A. Piemēri ar LIETVĀRDIEM (prievārdu un lietvārdu raksta ATSEVIŠKI):

ar brāli	WITH brother	uz galda	ON the table
pie mātes	WITH / NEAR mother	zem gultas	UNDER the bed
aiz mākoņiem	BEYOND the clouds	līdz upei	UP TO / AS FAR AS the river
pa ceļu	ALONG / ON the road	gar upi	ALONGSIDE the river
bez naudas	WITHOUT money	virs kalniem	ON TOP OF the mountains
ap māju	AROUND the house	caur mežu	THROUGH the forest
utt.		utt.	

Protams, lietvārdu vietā var būt VIETNIEKVĀRDI: ar brāli = ar VIŅU, pie mātes = pie VIŅAS, aiz mākoņiem = aiz TIEM, līdz upei = līdz TAI, utt.

B. Piemēri ar VERBIEM (prievārdu un verbu raksta KOPĀ):

pieskriet	to run UP TO	aizskriet	to run AWAY / OFF
paskriet	to run UNDER	uzskriet	to run UP
apskriet	to run AROUND (something)	noskriet	to run DOWN

PIEZĪMES: 1. Tikai DAŽUS (ne visus) prievārdus var lietot kopā ar verbiem (piem., nevar būt *arskriet, *zemsckriet, *bezskriet, utt.). Visus prievārdus, kurus VAR lietot kopā ar verbiem, tu vari redzēt katras ZALĀS LAPAS OTRĀ PUSĒ.

2. Ir 4 prievārdi, at-, ie-, iz- un sā-, kurus neraksta atsevišķi.

Tie var būt tikai KOPĀ ar verbiem (vai citiem vārdiem):

atskriet	to run TO HERE / HITHER	ieskriet	to run INTO
saskriet	to run TOGETHER	izskriet	to run OUT (OF)

3. Ir arī LIETVĀRDI, ko raksta kopā ar prievārdu:

atkārtojums	"doing AGAIN" = repetition, review
piemērs	"ADDED measure" = example
pagulīte	the space UNDER a bed
pasauce	"(the things) UNDER the sun" = the world
izrūna	"speaking OUT" = pronunciation
sarūna	"speaking TOGETHER" = conversation
noteka	"running OFF" = sewer
utt.	

Arī šādus lietvārdus var lietot ar prievārdiem (tāpat kā a.-piemēros):

ar piemēriem	WITH examples	pie notekām	BESIDE the sewers
par izrūnu	ABOUT the pronunciation	pa pasauli	ALL OVER / THROUGH the world

5.1 PRIEVĀRDU FUNKCIJAS UN SADALĪJUMI

Prievārdi parāda lietvārdu ATTIECĪBAS (=relationships) teikumā.

Prievārdi darbojas tāpat kā LOCĪJUMI.

Kur var lietot locījumus, tur nav jālieto prievārdi:

Kā latviešu, tā angļu valodā ir abu skaitļu KAS-locījums.

Abās valodās ir arī VIENSKAITĻA KĀ-locījums.

Tāpēc NEVIENĀ valodā NAV jālieto PRIEVĀRDI, lai pateiktu:

Kaķis ir dzīvnieks.	The cat is an animal.
Kaķi ir dzīvnieki.	The cats are animals.
kaķa aste	cat's paw

Latviešu valodā ir arī abu skaitļu KAM- un KUR-locījumi,
bet angļu valodā šo locījumu NAV.
Tādēļ tur, kur latviešu valodā lieto šos LOCĪJUMUS,
angļu valodā ir jālieto PRIEVĀRDI:

Meitene saka kaķim "Nelec gultā!" *The girl says TO the cat: "Do not jump ON/IN the bed!"*
Māte taida bērniem vakariņas. *Mother is preparing the supper FOR the children.*
Pļavās zied puķes. *The flowers are blooming IN the meadow.*
Kaķis ir dārzā. *The cat is IN the yard.*

Kur vairs nav locījumu, lai parādītu lietvārdu attiecības,
tur arī latviešu valodā ir jālieto PRIEVĀRDI:

uz gultām	ON the beds	ap dārzu	AROUND the yard
pie gultas	BESIDE the bed	aiz dārza	BEHIND the yard
pret gultu	AGAINST the bed	caur dārzlēm	THROUGH the yards
starp gultām	BETWEEN the beds	līdz dārzam	UP TO / AS FAR AS the yard
utt.		utt.	

Piemēros var redzēt, ka LATVIEŠU lietvārdiem ir vajadzīgas LOCĪJUMU GALOTNES arī tad, ja lietvārdi STĀV KOPĀ ar PRIEVĀRDIEM.

DAUDZSKAITLĪ visi prievārdi prasa KAM-locījumu.

VIENSKAITLĪ var būt TRĪS dažādi locījumi.

A. Vienskaitlī ir KĀ-locījums:

aiz, bez, uz, virs,
pie, pirms, pēc, -pus,
no, kopš, dēļ, zem
pie VIENA prasa: "KĀ?",
pie DAUDZIEM prasa: "KAM?"

B. Vienskaitlī ir KO-locījums:

ap, ar, gar,
pa, par, pār
pret, starp, caur, uz
ar VIENU -- "KO?",
ar DAUDZIEM -- "KAM?"

Šos sarakstus var iemācīties no galvas kā PANTIŅUS (=verses).

Prievārds uz, ja tas norāda HORIZONTĀLU VIRZIENU,
vienskaitlī prasa KO-locījumu.

C. Vienskaitlī KAM-locījumu prasa tikai prievārds līdz.

Vienskaitlī KAM-locījumā dažreiz var būt arī prievārds pa,
ja tas norāda DALĪŠANU: pa vienai spalviņai.
Ir vairāki ADVERBI, kuri dažreiz darbojas
kā prievārdi: virsū, apkārt, utt. Tie prasa KAM-locījumu
ABOS skaitļos: apkārt kalnam/kalnīem.

5.2 ALFABETISKS PRIEVĀRDU SARAKSTS
PAMATNOZĪME visur ir PIRMĀ.

PRIE- VĀRDS:	VIENSKAITĻA locījums	NOZĪME(S):	PIEMĒRI:
AIZ	kā?	1. behind:	aiz mājas BEHIND the house aiz mājām " " houses
		2. beyond:	aiz meža BEYOND the forest aiz mežiem " " forests
		3. on the other side of:	aiz upes ON THE OTHER SIDE OF the river
		4. (seizing) by:	aiz astes BY the tail
AP	ko?	1. around:	ap māju AROUND the house ap mājām " " houses
		2. around = = near:	Ap Vašingtonu nav kalnu. There are no mountains AROUND / / NEAR Washington, D. C.
		3. around the time of:	Ap Jāņiem vienmēr liet. It always rains AROUND (THE TIME OF) St. John's Day
		4. around/about:	Ap divdesmit pieci skolnieki ABOUT (/AROUND) 25 pupils ir izdarījuši skolas darbus. have done their homework.
AR	ko?	1. with: (instrumental)	Es ēdu gaļu ar dakšīgu. I eat meat WITH a fork. Meitenes spēlējas ar lelle. The girls are playing WITH dolls.
		2. (along) with: (a person)	Nāc ar mani skrieties! Come (to) race WITH me! Es ēdu vakariņas ar vecākiem. I eat my supper (ALONG) WITH my parents.
		3. with = and:	Es ēdu maizi ar sviestu. I eat bread WITH/AND butter. Lapsa ar vilku skaitīja līdz desmit. The fox AND the wolf were counting to ten.
		4. with: (descriptive)	balts kaķis ar melnu asti a white cat WITH a black tail koki ar platām lapām trees WITH broad leaves
BEZ	kā?	1. without:	maize bez sviesta bread WITHOUT butter koki bez lapām trees WITHOUT leaves
		2. besides:	Bez manis klasē ir vēl sešas meitenes. BESIDES me, there are 6 more girls in the class. Bez visām citām lietām šajā veikalā pārdod arī konfektes. BESIDES all other things, candy is also sold in this store.
CAUR	ko?	1. through:	caur skursteni THROUGH the chimney caur mākoņiem THROUGH the clouds

72. 1p.

(PRIEVĀRDU SARAKSTS)

- DĒĻ** kā? 1. *for (the) sake (of):* Es to darīju **dē]** tevī*s*. I did it **FOR** your **SAKE**.
2. *for:* dāvana **dē]** drauga a present **FOR** a friend
dāvanas **dē]** draug*iem* presents **FOR** friends
(Te tomēr **LABĀK** ir teikt **BEZ dē]**: dāvana draugam,
dāvanas draug*iem*.)
3. *because of:* Šajā lietojumā a. prievārdu **dē]** liek **AIZ LIETVĀRDA**;
b. arī **DAUDZSKAITLĪ** ir **KĀ-locījums**:
Jūsu **dē]** es nokavēju vilcienu. I missed my train
BECAUSE OF you.
Vilciens nokavējās sniegpute*ņa* **dē]**. The train was late
BECAUSE OF the snowstorm.
- GAR** ko? 1. *along, alongside:* Gar ceju aug krūmi. Bushes grow **ALONG** the road.
Cejš ved **gar** dārz*iem*. The road leads/goes **ALONG (SIDE)**
the gardens.
2. *past, by:* Mēs gājām **gar** skolu. We went **PAST/BY** the school.
Lodes aizskrēja **gar** mērķ*iem*. The bullets went **PAST** the
targets.
3. *(be busy) with:* Māte darbojas **gar** trauk*iem*. Mother is busy **WITH** the
dishes.
(Te var arī teikt: **ap** trauk*iem*.)
- *IZ** kā? 1. *out of:* Iz alas izskrēja pele. A mouse ran **OUT OF** a (mouse)hole.
(Šis ir vecs prievārds, un to vēl var redzēt
tautas dziesmās un pasākās. Tagad tā vietā
lieto prievārdu **no**: **No** alas izskrēja pele.)
- KOPŠ** kā? 1. *since:* kopš vakardienas **SINCE** yesterday
2. *Since (begins a sentence):* Kopš ir atnācis pavasaris, **SINCE** the spring has come,
visi ir priecīgāki. everybody is/feels happier.
(PIEZĪME: Angļu vārdu **since** = '**BECAUSE**' NEVAR tulkot
latviski ar **kopš**; te ir jālieto **tā kā**:
Tā **kā** Jānītis ir slims, viņam jāpaliek gultā.
Since (= because) Johnny is ill, he must stay in bed.)
- LĪDZ** kam? 1. *to = up/down to, as far as:* līdz dibenam (DOWN) **TO** the bottom
līdz griest*iem* (UP) **TO** the ceiling
līdz Vašingtonai **AS FAR AS** Washington
2. *to = until, till:* līdz vakaram **UNTIL/TILL** the evening
līdz beigām **TILL/TO** the end
no Lieldienām līdz Jēņ*iem* from Easter **TO/TILL** St. John's
Day
3. *to (a very great degree):* Māja nodega līdz pamat*iem*. The house burned down **TO** its
Viņš bija dusmīgs līdz asarām. foundations.
He was angered/angry **TO** tears.
4. *along, with.* Šajā lietojumā prievārdu līdz liek **AIZ LIETVĀRDA**.
Meitene ies māte*i* līdz. The girl will go **WITH** her mother.
Suns skrēja zēņ*iem* līdz. The dog ran **ALONG WITH** the boys.
Nāc līdz! / Nāc mums līdz! Come **ALONG!** / Come **WITH** us!

(PRIEVĀRDU SARAKSTS)

- NO** kā?
- 1a. *from:* (a PLACE) no kalna līdz jūrai FROM the mountain to the sea
no kalniem līdz jūrai FROM the mountains to the sea
- 1b. *from:* (A TIME) no rīta līdz vakaram FROM morning till evening
no Lieldienām līdz Jāņiem FROM Easter to ST. John's Day
2. *from = since:* Viņš strādā no agrā rīta. He is working SINCE (/FROM) the early morning.
Te var arī teikt: kopš agrā rīta.
3. *from = out of:* (a PLACE) Zakis izleca no krūmā. The hare jumped OUT OF a bush.
Peles izskrēja no alām. The mice ran OUT OF their holes.
4. *from = (out) of (MATERIAL):* Bumba ir taisīta no gumijas. The ball is made OF rubber.
Maizi cep no miltiem. Bread is baked/made (OUT) OF flour.
5. *from = away, off, down:* Zaķi aizbēga no lapsām. The hares ran AWAY FROM the foxes.
Glāze nokrita no galda. The glass fell OFF the table.
Ratiņi ripoja no kalna. The wagon ran DOWN the hill.
6. *from = by:* Viņa visu vērtē no izskata. She judges everything FROM/
7. *from = because of, of, in:* Viņš kļuva zils no dusmām. He became blue IN/FROM/
/BECAUSE OF anger.
No trokšņiem man sāp galva. I have a headache BECAUSE OF /
/ FROM the noises.
Viņai ir sarkanas acis no raudāšanas. She has red eyes FROM
/ BECAUSE OF crying.
8. *from = of, among, in:* viens no diviem one OF two
no visa bara FROM AMONG / IN the whole crowd
- PA** a. ko?
1. *on = upon:* staigāt pa zemi to walk UPON the earth
iesist pa galvu to hit (UP)ON the head
2. *on = along:* iet pa ceļu to walk ALONG/ON the road
pa ceļa malu ALONG the roadside
3. *on = all over, throughout:* pa visu mežu THROUGHOUT the forest
Udens izlija pa grīdu. Water spilled ALL OVER the floor.
4. *in:* Putni lido pa gaisu. The birds are flying IN the air.
Vāveres dzīvo pa kokiem. The squirrels live IN trees.
(Te LABĀK ir lietot KUR-locījumu bez prievārda:
Putni lido gaisā. Vāveres dzīvo kokos.)
5. *in = during:* pa ziemu IN/DURING the winter
pa Lieldienām DURING the Easter (time)
6. *through:* pa logu THROUGH the window
pa durvīm THROUGH the door
- b. kam? 7. *a/one (each):* Putni iedeva papagaiļim pa (vienai) spalviņai. The birds gave the parrot ONE feather EACH.
Katrs bērns dabūs pa kūkas gabalam Each child will get A piece of cake.

- PAR** ko? 1. about: pasaka par zaķī a fairy-tale ABOUT the hare
Pastāsti kaut ko par putnēm! Tell (us) something ABOUT the birds.
Es par viņu nekā nezinu. I do not know anything ABOUT him.
- 2a. for: cīnīties par brīvību to fight FOR freedom
(CONCERN) rūpēties par slimajiem to care FOR the sick
- 2b. for: divas spalvas par dolāru two pens FOR a dollar
(TRADE) Cik viņš samaksāja par zīmuļiem? How much did he pay FOR the pencils?
3. in (the PERIOD of): Ko zvirbulis apēd par trijiem gadiem, to zirgs var apēst par vienu dienu. What a sparrow eats IN 3 years a horse can eat IN a single day.
(Te var lietot arī KUR-locījumu bez prievārda: trijos gados, vienā dienā.)
4. together: var lietot tikai DAUDZSKAITLĪ.
Par abām Tija un Vija apēda kūku. Vija and Tija TOGETHER ate the whole cake.
Par visiem septiņiem rūķīši apgāza sēni. (Straining) all seven TOGETHER the dwarfs overturned the mushroom.
5. as a token/name
- 5a. as a: Ņemsim kabatas lakatiņu par karogu! Let's take/use a handkerchief AS A flag!
(to MAKE) Guna purināja galvu par zīmi, ka viņai tas nepatīk.
Guna shook her head AS A sign that she does not like it.
- 5b. (as) a: Anna ir/strādā par skolotāju. Ann is A / works AS A teacher.
(to BE or BECOME) Alberts vēl mācās par skolotāju. Albert is still studying to become A teacher.
- 5c. (a): Šo zēnu sauc par Will. This boy is called Will.
(be CALLED) Šos putnus sauc par zilajiem sīļiem. These birds are called blue jays.
To putnu arī sauc par zilo sīļi. That bird, too, is called A blue jay.
6. too: Te lieto tikai ADJEKTĪVU formu ar -u (un ADVERBUS).
par daudz TOO much
par augstu TOO high up
Te ir par karstu. It is TOO hot here.
7. COMPARISONS
- 7a. than: Zaķis ir ātrāks par suni. A hare is faster THAN a dog.
(COMPARATIVE) Zaķi ir ātrāki par suņiem. Hares are faster THAN dogs.
- 7b. than/of (all) Everests ir par visiem kalniem augstākais. Mt. Everest is the highest OF all mountains. / Mt. Everest is higher THAN
(SUPERLATIVE) Kas ir par visu labākais? all (other) mountains.
What is the best OF all?
- PĀR** ko? 1. over = across: Zirgs pārleca pār sētu. A horse jumped OVER/ACROSS the Laiva brauc pār Daugavu. fence.
A boat is moving ACROSS (the river) Daugava.
2. over = on: Viņš nes rungu pār plecu. He is carrying a bat ON his Pār gultām ir noklātas segas. shoulder.
Blankets are spread OVER/ON the beds.
3. over = above: Pār laukiem spīd mēness. The moon is shining ABOVE/OVER Pār pilsētu savilkās lietus mākoņi. the fields.
Rain clouds drew together ABOVE the city.

(PRIEVĀRDU SARAKSTS)

- (PĀR ko?) 4. over: peju uzvara pār kaķi the victory of mice OVER the cat
Pār zaķiem valda ķēniņš Trīcēklis. The king Trembler
(SUPERIOR- (or: Shaky) rules OVER the hares.
ITY)
- PĒC kā? 1. after: pēc dažām dienām AFTER a few days
(in TIME) pēc trauku mazgāšanas AFTER washing the dishes
2. after: Kāds burts seko pēc burta "F"? What letter follows AFTER
(in SPACE) the letter "F"?
3. after=for, Bērns raud pēc mātes. The child is crying AFTER/FOR (= TO
to have/get: HAVE) his mother.
Māte aizgāja pēc sviestmaizēm. Mother went TO GET (some)
sandwiches.
4. as (a): Te prievārdu pēc liek AIZ LIETVĀRDA.
joka pēc AS A joke
Vingrinājuma pēc nosauksim visus prievārdus! AS AN exercise,
let's name the prepositions.
(Te tomēr labāk ir lietot prievārdu dē: joka dē],
vingrinājumā dē].)
- PIE kā? 1. near = at, Viņš sēž pie galda. He is sitting AT the table.
beside: Pie mājas aug koks. A tree grows NEAR/BESIDE the house.
2. near = on, Vilciens piebrauca pie noliktavām. The train pulled up AGAINST
along(side), / ALONGSIDE the warehouses.
against: Kāpnes ir pieslietas pie sienas. The ladder is placed AGAINST
the wall.
Pilsēta ir celta pie upes. The city is built ON/ALONG the
river.
3. near = nonākt pie tilta to come TO a bridge
= (up) to: aizskriet pie strauta to run (UP) TO the brook
4. near=with, Ilzīte ir pie Dacītes. Little Ilze is WITH Little Dace (AT
at (some- Dace's home).
body's home): Atnāc pie mums ciemos! Come to visit us (AT our home)!
- PIRMS kā? 1. before: pirms ēšanas BEFORE eating
(TIME) pirms Lieldienām BEFORE Easter
- 1a. before: pirms manis BEFORE me
(general)
- PRET ko? 1. against: Peles cīnās pret kaķi. The mice are fighting AGAINST the cat.
(OPPOSITION) Es esmu pret šo plānu. I am AGAINST this plan.
2. against = peldēt pret straumi to swim AGAINST the current
= opposite: Kaķis sēž pret peles au. The cat is sitting AGAINST/OPPOSITE
(LOCATION) the mousehole.
3. against=to: Kaķis pret tīgeri nav nekas. A cat (compared) TO a tiger is
(COMPARISON) nothing.

(PRIEVĀRDU SARAKSTS)

- (PRET ko?) 4. to: Mēs uzvarējām divdesmit pieci pret septiņi. We won 25 TO 7.
(PROPORTION) (Šajā lietojumā skaitļpus NELOKA.)
5. for: Jānītis izmainīja bumbu pret balonu.
(TRADE) Johnny traded his ball FOR a balloon.
- PUS** kā? = 'SIDE, DIRECTION'
- 1a. šaipUS on THIS side of: Mēs paliksim šaipus upes. We will stay ON THIS SIDE OF the river.
- 1b. viņPUS on THAT side of: Viņpus upes ir mežs. ON THAT SIDE OF the river is a forest.
- 1c. otrPUS on the OTHER side of: Kaķis aizbēga otrpus ielas. The cat fled ON THE OTHER SIDE OF the street.
- 2a. iekšPUS Inside of: Iekšpus burvju apļa INSIDE OF the magic circle
- 2b. ārPUS Outside of: Neej ārpus dārza! Do not go OUTSIDE OF the yard!
- 3a. augšPUS UP(ward) from: augšpus aizsprosta UP(WARD) FROM (=upstream) the dam.
- 3b. lejPUS DOWN(ward) from: lejpus aizsprosta DOWN(WARD) (=downstream) FROM the dam
- STARP** ko? 1. between: starp kalnu un upi BETWEEN the mountain and the river
starp kalniem un upēm BETWEEN the mountains and rivers
2. among: starp zēniem AMONG the boys
starp meitenēm AMONG the girls
(Te labāk teikt: zēnu/meiteņu starpā/vīdū.)
- UZ** a. kā? 1. (up)on: uz ūdens (UP)ON the water
(a PLACE) uz zemes (UP)ON the earth
Kaķis kāpj uz jumta. The cat is climbing ON the roof.
Kaķis sēž uz jumta. The cat is sitting ON the roof.
- b. ko? 2a. to(ward): uz augšu / uz leju upWARD / downWARD
(a DIRECTION) Kaķis iet uz jumtu. The cat is going TO(WARD) the roof.
Mēs brauksim uz upi. We will go TO the river.
Mēs brauksim uz kalniem. We will go TO the mountains.
- 2b. to: iet uz lekciju to go TO a lecture
(an EVENT) braukt uz kāzām to go TO a wedding
3. for: ļaudis uz mirkli aplusa. The people became quiet FOR
(a TIME) Tu vari pagemt šo grāmatu uz vienu nedēļu. a moment.
You can take (and keep) this book FOR one week.
4. on: uz Jāņiem ON St. John's Day
(TIME) uz dzimšanas dienu ON (your) birthday
(Te labāk lietot KUR-locījumu bez prievārda:
Jāņos, dzimšanas dienā.)

(PRIEVĀRDU SARAKSTS)

VIRS kā? 1. (up)on, above, **virs zemes** (UP)ON the earth
on the top of: **virs mašīnas** ON THE TOP OF the machine
virs mākoņiem ABOVE the clouds

ZEM kā? 1. under, below, **zem jumta** UNDER the roof
underneath: **zem mākoņiem** BELOW the clouds
zem zemes UNDERNEATH the earth

6.0 DARBĪBAS VĀRDI JEB VERBI

6.11 IR DAŽĀDI VERBU TIPI; KATRS TIPS VEIDO CITĀDAS TEIKUMU STRUKTŪRAS:

- A. Daudzi verbi pasaka, kas ko DARA vai
- NEDARA
- :

Jānītis ēd zivi.
 Dacīte neēd zivis.
 Vāvere meklē zīles.
 Vāvere nedzīvo alā.

- B. Daži verbi pasaka, kas IR/NAV kas vai kāds:

Kas ir/nav <i>kas</i> ?	Kas ir/nav <i>kāds</i> ?
Jānītis <u>ir</u> zēns.	Dacīte <u>ir</u> maza.
Dacīte <u>ir</u> meitene.	Jānītis <u>arī</u> nav liels.
Vāvere <u>nav</u> meitene.	Vāvere <u>ir</u> vēl mazāka.
Vāvere <u>ir</u> dzīvnieks.	Vāvere <u>nav</u> balta. Tā <u>ir</u> pelēka.

- C. Daži citi verbi pasaka,
- kam*
- kas IR/NAV, PATĪK/NEPATĪK, SĀP/NESĀP, utt.:

Jānītis ir bumba.
 Dacīte ir sāp kājiņa.
 Vai *tev* nekas nesāp?
 Vāverēm nepatīk kaķi.
 Vāverei gāršo zīles.

6.12 Verbiem ir LAIKI: TAGADNE, PAGĀTNE un NĀKOTNE.

- D. Kad stāsta vai jautā, kas PAŠLAIK ir vai notiek, tad verba darbība ir TAGADNĒ:

Jānītis ēd zivi.
 Šodien ir labs laiks.
 Man vairs nesāp galva.
 Ko tu tur darī?
 Vai jūs tagad esat priecīgas?

- E. Kad stāsta vai jautā, kas jau REIZ bija vai notika, tad verba darbība ir PAGĀTNĒ:

Arī vakar Jānītis ēda zivi.
 Piektdien nebija labs laiks.
 Nesen man sāpēja galva.
 Ko tu darījī šovasar nometnē?
 Kāpēc jūs šorīt nebijāt priecīgas?

- F. Kad stāsta vai jautā, kas VĒLĀK būs vai notiks, tad verba darbība ir NĀKOTNĒ:

Arī rīt Jānītis ēdīs zivi.
 Svētdien būs labs laiks.
 Man drīz vairs galva nesāpēs.
 Ko tu šovakar darīsi?
 Vai jūs atkal būsit priecīgas?

6.13 Verbiem ir PERSONAS.

Katrai personai ir citas verbu galotnes.

G. PIRMĀ PERSONA ir tā, KAS runā.

VIENSKAITLĪ pirmā persona ir ES/MAN.

Kad saka "ES", tad verbam galā ir -u.

Es esmu skolnieks.

Es lasu stāstu.

Man patīk šis stāsts.

DAUDZSKAITLĪ pirmā persona ir MĒS/MUMS.

Kad saka "MĒS", tad verbam galā ir -m.

Mēs esam skolnieki.

Mēs lasījām stāstus.

Mums nepatīka daži stāsti.

H. OTRĀ PERSONA ir tā, AR KO runā.

VIENSKAITLĪ otrā persona ir TU/TEV.

Kad saka "TU", tad verba galā ir -i, vai arī nav nekādas galotnes.

Tu esi meitene.

Vai tu lasīsi stāstu?

Kādēļ tu neēd zivis?

Kas tev labāk patīk?

DAUDZSKAITLĪ otrā persona ir JŪS/JUMS.

Kad saka "JŪS", tad verbam galā ir -t.

Jūs esat meitenes.

Vai jūs lasīsit stāstu?

Kad jūs ēdāt zivis?

Laikam zivis jums nepatīk.

I. TREŠĀ PERSONA ir tā, PAR KO runā.

Vienskaitlī UN daudzskaitlī trešajai personai ir TĀ PATI verba forma.
(Verbam galā ir -a, vai nav nekādas galotnes.)

Trešā persona ir VISS cits, kas NAV "es", "tu", "mēs", vai "jūs".

Trešā persona var būt *viņš, viņa, viņi, viņas, tas, tā, tie, tās, meitene/meitenes, māja/mājas, zēns/zēni, koks/koki* -- un VISS CITS, ko tik var iedomāties.

Trešā persona var būt arī KAM-locījumā: *zēnam, meitenei, viņiem, tām*, utt.

Viņi ir skolnieki.

Tā ir meitene.

Meitenes ēda kūku.

Koki aug dārzā.

Māja bija liela.

Zaķim ir garas ausis.

Viņai būs jauna kleita.

Utt.

6.14 Verbiem ir PAMATFORMAS.

Verbu pamatformas ir TREŠĀS personas formas TAGADNĒ, PAGĀTNĒ un NĀKOTNĒ.

Ja zina verbu pamatformas, var jau pateikt visu ko par KATRU trešo personu.

Pamatformas lieto arī tad, kad saka "man", "tev", "mums" un "jums".

Verbu pamatformas tu raksti zaļajās kartītēs un lapās.

No verbu pamatformām tu mācīsies darināt visādas citas verbu formas.

6.2 VERBU LOCĪŠANA

Kad lieto dažādus laikus, vārdiem mainās galotnes.

Kad lieto dažādas personas, vārdiem mainās galotnes.

Šīs galotņu maiņas sauc par VERBU LOCĪŠANU (conjugation).

- A. Verbu locīšanai ir TRĪS dažādi galotņu komplekti (seti), katrs savam laikam:

			TAGADNĒ:	PAGĀTNĒ:	NĀKOTNĒ:
Vienskaitļa	PIRMĀ	persona:	es -u	-u	-š-u
Vienskaitļa	OTRĀ	persona:	tu ---/-i	-i	-s-i
Daudzskaitļa	PIRMĀ	persona:	mēs -am	-am	-s-im
Daudzskaitļa	OTRĀ	persona:	jūs -at	-at	-s-it
<u>ABU</u> skaitļu	TREŠĀ	persona:	visi citi ---	-a	-s---

PIEZĪMES: 1. Trešo saucim par KOPĒJO personu; tā var būt: viņš, viņa, viņi, viņas, utt. -- tāpat visi citi, kas nav es, tu, mēs, vai jūs.

2. Vienskaitļa 2. personā var būt galotne -i, bet var arī nebūt nekā. Par to sk. locīšanas paraugus.

- B. Ir TRĪS VEIDI, kā galotnes pieliek verba BAZEI:

I. LOKĀMAS ŠĶIRAS (KONJUGĀCIJAS) vārdi galotnes pieliek tieši pie BAZES:

(mes) DZEN-am	DZIN-ām	DZĪ-sim	
ĻAUJ-am	ĻĀV-ām	ĻAU-sim	(Trevors Fennels šo sauc par " <u>short conjugation</u> ".)
BRAUC-am	BRAUC-ām	BRAUK-sim	utt.

II. LOKĀMAS ŠĶIRAS vārdi vienmēr ieliek GARU PATSKANI starp bazi un galotni:

(mes) MAZG-āj-am	MAZG-āj-ām	MAZG-ā-sim	
MEKL-ēj-am	MEKL-ēj-ām	MEKL-ē-sim	(Šī ir Fennela " <u>long conjugation</u> ".)
DZĪV-oj-am	DZĪV-oj-ām	DZĪV-o-sim	utt.

III. LOKĀMAS ŠĶIRAS vārdi TAGADNĒ ieliek galotnes TIEŠI PIE BAZES (kā I. konjugācijā), bet PAGĀTNĒ un NĀKOTNĒ starpā ieliek GARU PATSKANI (kā II. konjugācijā):

(mes) ZIN-ām	ZIN-āj-ām	ZIN-ā-sim	
LAS-ām	LAS-tj-ām	LAS-t-sim	(Šī Fennelam ir " <u>mixed conjugation</u> ".)
REDZ-am	REDZ-ēj-ām	REDZ-ē-sim	utt.

PIEZĪME: Piemēros ir tikai dsk. I. pers. galotnes, bet tāpat būtu arī ar citu personu galotņu pielikšanu: DZEN-u, MAZG-āj-a, REDZ-i, REDZ-ē-sīt, utt.

- C. KAS JĀUZMANA, KAD LOKA VERBUS?

II. & III. konjugācijā galotnes pieliek pilnīgi regulāri visos laikos.
I. konjugācijā galotnes pieliek pilnīgi regulāri pagātnē un nākotnē.

Bet ar I. konjugācijas TAGADNES formām ir jāuzmanās:

Trīs vārdiem dažas formas ir NEREGULĀRAS, tāpēc tie apzīmēti kā "I-irreg."

Vislabāk ir to visas tagadnes formas iemācīties no galvas.

Citiem vārdiem būs jāuzmana, KAS NOTIEK AR VIENSKAITĻA 2. PERSONU.

Tie būs apzīmēti kā "I-st", "I-i", "I-š/s", "I-k/c", "I-pj/p", utt.

Tiem tu apskaties paraugus un iemācies tos locīt; tie nav neregulāri, tikai KATRAI GRUPAI IR SAVA LOCĪŠANAS LIKUMĪBA.

Lielā daļa vārdi būs apzīmēti kā "I-reg." Tiem nekur nav nekādu locīšanas problēmu.

LAI VARĒTU LOCĪT JEBKURU VERBU, IR JĀZINA TĀ PAMATFORMAS.

I-irreg. GRUPA: Verbi, kam ir dažas NEREGULĀRAS

TAGADNES formas: *ir, bija, būs
nav, nebija, nebūs
iet, gāja, ies*

TAGADNE: *es esmu neesmu eju* -- ielikts nereg. -m-
tu esi neesi ej -- regulāras formas
mēs esam neesam ejam -- regulāras formas
jūs esat neesat ejat -- regulāras formas
visi citi ir nav iet -- pilnīgi neregulāras formas

PAGĀTNE: *es biju nebiju gāju* PAGĀTNĒ
tu biji nebiji gāji VISAS
mēs bijām nebijām gājām FORMAS
jūs bijāt nebijāt gājāt REGULĀRAS
visi citi bija nebija gāja

NĀKOTNE: *es būšu nebūšu iesu* NĀKOTNĒ
tu būsi nebūsi iesi VISAS
mēs būsim nebūsim iesim FORMAS
jūs būsit nebūsit iesit REGULĀRAS
visi citi būs nebūs ies

(V E R B U L O C Ī Š A N A)

TAGADNE	TAGADNES VSK. 2. PERSONA DABŪ -I		LOCĪŠANĀ NAV NEKĀDU PROBLĒMU			vsk. 2. pers. nav platā -ē-
	I-st	I-i	I-rēg.	I-rēg.	I-rēg.	
es	rimst <u>u</u>	top <u>u</u>	džen <u>u</u>	ņes <u>u</u>	ļauj <u>u</u>	
tu	rimst <i>i</i>	top <i>i</i>	dzen	nes	ļauj	
mēs	rimstam	topam	dženam	ņesam	ļaujām	
jūs	rimstat	topat	dženat	ņesat	ļaujāt	
visi citi	rimst	top	džen	ņes	ļauj	
<u>PAGĀTNE</u>						
es	rim <u>u</u>	tap <u>u</u>	dzin <u>u</u>	nes <u>u</u>	ļāv <u>u</u>	
tu	rim <i>i</i>	tap <i>i</i>	dzini	nesi	ļāv <i>i</i>	
mēs	rimām	tapām	dzinām	nesām	ļāvām	
jūs	rimāt	tapāt	dzināt	nesāt	ļāvāt	
visi citi	rima	tapa	dzina	nesa	ļāva	
<u>NĀKOTNE</u>						
es	rimš <u>u</u>	tapš <u>u</u>	dzīš <u>u</u>	nesīš <u>u</u>	ļaus <u>u</u>	
tu	rimš <i>i</i>	tapš <i>i</i>	dzīš <i>i</i>	nesīš <i>i</i>	ļaus <i>i</i>	
mēs	rimšim	tapšim	dzīšim	nesīšim	ļausim	
jūs	rimšit	tapšit	dzīšit	nesīšit	ļausit	
visi citi	rimš	tapš	dzīš	nesīš	ļaus	

Ja NĀKOTNES formās pirms nākotnes PAZĪMES -S- nāktu otrs -S-, vai arī -Z-, -t-, vai -d-, tad pirms nākotnes -S- ieliek -Ļ-, lai skaņas NESAPLŪSTU KOPĀ un neiznāktu tādas izrunas, kā *ness (nesīs vietā); *gāzsiit (gāzīsīt vietā); *metšu (metīšu vietā); vai *laidšim (laidīsīm vietā).

Var būt visādas MAIŅAS pašā verbā (ne tikai galotnēs). Šīs maiņas notiek dažādos darbības LAIKOS, piem., tagadnes forma dzen-, pagātnes forma dzin-, nākotnes forma dzī-; tagadnes formas rimst-, top-; pagātnes/nākotnes formas rim-, tap- utt. Tāpat arī ļauj, ļāv-a, ļau-s maina baxi.

Lai zinātu, kur kādas maiņas notiek, VERBU PAMATFORMAS
IR JĀIEMĀCĀS NO GALVAS.

(V E R B U L O C Ī Š A N A)

Verbi, kam tagadnes pamatforma beidzas
ar MĪKSTINĀTU skaņu: -ļ, -š, vai -ž.

TAGADNE	I-ļ/l	I-š/s	I-ž/z	I-š/t	I-ž/d	
es	ceļ <u>u</u>	plēš <u>u</u>	lauž <u>u</u>	pleš <u>u</u>	laiž <u>u</u>	
tu	ceļ	plēš	lauz	plet	laid	← <u>tu-personai</u> NAV mīkstinājuma.
mēs	ceļam	plēšam	laužam	plešam	laižam	
jūs	ceļat	plēšat	laužat	plešat	laižat	
visi citi	ceļ	plēš	lauž	pleš	laiž	
<u>PAGĀTNE</u>						
es	cēl <u>u</u>	plēs <u>u</u>	lauz <u>u</u>	plet <u>u</u>	laid <u>u</u>	
tu	cēl <u>ī</u>	plēs <u>ī</u>	lauz <u>ī</u>	plet <u>ī</u>	laid <u>ī</u>	Kad vairs nav mīkstinājuma, I-š/t & ž/d grupas pirms galotnēm parādās ĪSTĀIS līdzskanis, kas ir -t- vai -d-.
mēs	cēlām	plēsām	lauzām	pletām	laidām	
jūs	cēlāt	plēsāt	lauzāt	pletāt	laidāt	
visi citi	cēla	plēsa	lauza	pleta	laida	
<u>NĀKOTNE</u>						
es	ceļš <u>u</u>	plēsš <u>u</u>	laužš <u>u</u>	pletš <u>u</u>	laidš <u>u</u>	
tu	cels <u>ī</u>	plēsš <u>ī</u>	laužš <u>ī</u>	pletš <u>ī</u>	laidš <u>ī</u>	Nākotnes formās, grupām I-š/s, ž/z, š/t & ž/d ir vajadzīgs -l- pirms -s-, lai šīs -s- nesaplūstu kopā ar otru -s- vai arī ar -z-, -t-, vai -d-.
mēs	celsim	plēsšim	laužšim	pletšim	laidšim	
jūs	celsit	plēsšit	laužšit	pletšit	laidšit	
visi citi	cels	plēsšs	laužšs	pletšs	laidšs	

Mīkstinājumi ir TĪKAI TAGADNĒ.

Arī te SKAŅU MAINĀS var notikt pašā verbā:
tagadne -- ceļ; pagātne -- cēla.

I-ņ/r grupas verbi lokāmi līdzīgi I-ļ/l verbiem:
es aņu , tu ar utt.

TAGADNES VSK.

2. persona

k maina & g maina
uz c uz dz

TAGADNES VSK. 2. persona zaudē -j

TAGADNE	I-k/c		I-g/dz		I-pj/p			I-bj/b		I-mj/m	
<i>es</i>	lieku	augu	kopju	kniebju	stumju						
<i>tu</i>	liec	audz	kop	knieb	stum						
<i>mēs</i>	liekam	augam	kopjam	kniebjam	stumjam						
<i>jūs</i>	liekat	augat	kopjat	kniebjat	stumjat						
<i>visi citi</i>	liek	aug	kopj	kniebj	stumj						
<u>PAGĀTNE</u>											
<i>es</i>	liku	augu	kopu	kniebu	stūmu						
<i>tu</i>	likī	augī	kopī	kniebi	stūmi						
<i>mēs</i>	likām	augām	kopām	kniebām	stūmām						
<i>jūs</i>	likāt	augāt	kopat	kniebāt	stūmāt						
<i>visi citi</i>	lika	auga	kopa	knieba	stuma						
<u>NĀKOTNE</u>											
<i>es</i>	likšu	augšu	kopšu	kniebšu	stumšu						
<i>tu</i>	liksi	augsi	kopsi	kniebsi	stumsi						
<i>mēs</i>	liksim	augsim	kopsim	kniebsim	stumsim						
<i>jūs</i>	liksit	augsit	kopsit	kniebsit	stumsit						
<i>visi citi</i>	liks	augš	kops	kniebs	stums						

PAGĀTNE un
NĀKOTNE ir
regulāras.

SKAŅU MAIŅAS var būt pašā verbā:

tagadne -- *liek*; bet pagātne/nākotne -- *lika/liks*.Tāpat verbā *stumj, stūma, stums* maiņas ir visos 3 laikos.

OTRĀS KONJUGĀCIJAS VERBI

Tiem pamatformas beidzas ar: -ā, -āja, -ās;

-ī, -āja, -īs;

-ē, -ēja, -ēs;

-o, -oja, -os;

-ū, -āja, -ūs;

<u>TAGADNE</u>	II-ā	II-ī	II-ē	II-ō	II-ū	
<i>es</i>	mazgāju	zeltāju	karsēju	laboju	dabāju	
<i>tu</i>	mazgā	zeltā	karsē	labo	dabū	Tagadnes galotņu SETS ir:
<i>mēs</i>	mazgājam	zeltājam	karsējam	labojam	dabūjam	(<i>es</i>) -u
<i>jūs</i>	mazgājat	zeltājat	karsējat	labojat	dabūjat	(<i>tu</i>) --
<i>visi citi</i>	mazgā	zeltā	karsē	labo	dabū	(<i>mēs</i>) -am
						(<i>jūs</i>) -at
						(<i>visi citi</i>) --
<u>PAGĀTNE</u>						
<i>es</i>	mazgāju	zeltāju	karsēju	laboju	dabāju	
<i>tu</i>	mazgāji	zeltāji	karsēji	laboji	dabūji	
<i>mēs</i>	mazgājām	zeltājām	karsējām	labojām	dabūjām	
<i>jūs</i>	mazgājāt	zeltājāt	karsējāt	labojāt	dabūjāt	
<i>visi citi</i>	mazgāja	zeltāja	karsēja	laboja	dabāja	
<u>NĀKOTNE</u>						
<i>es</i>	mazgāšu	zeltāšu	karsēšu	labošu	dabūšu	
<i>tu</i>	mazgāsi	zeltāsi	karsēsi	labosi	dabūsi	
<i>mēs</i>	mazgāsim	zeltāsim	karsēsīm	labosīm	dabūsīm	
<i>jūs</i>	mazgāsīt	zeltāsīt	karsēsīt	labosīt	dabūsīt	
<i>visi citi</i>	mazgās	zeltās	karsēs	labos	dabūs	

Visās B-grupās verbiem pielikti gari patskaņi.
Tagadnē un pagātnē šiem patskaņiem pieliek -j- pirms galotnēm,
lai nepaliktu mute vaļā starp 2 patskaņiem.

Divas tagadnes formās, kur galotnes nav, arī
-j- nav vajadzīgs. Tāpat -j- pazūd arī nākotnes formās, jo tur
pirms galotnēm ir -s-.

II-ū grupā ir tikai VIENS pats verbs -- dabūt.

TREŠĀS KONJUGĀCIJAS VERBI

Tiem pamatformas beidzas ar: -a, -āja, -ās

-- , -āja, -ās

-a, -tja, -ts

-- , -ēja, -ēs

TAGADNE	III-ā	III-ā	III-ī	III-ē
es	modīnu	dziedu	mācu	māku
tu	modīni	dziedi	māci	māki
mēs	modinām	dziedam	mācām	mākam
jūs	modināt	dziedat	mācāt	mākat
vīsi citi	modina	dzied	māca	māk
PAGĀTNE				
es	modināju	dziedāju	mācīju	mācēju
tu	modināji	dziedāji	mācīji	mācēji
mēs	modinājām	dziedājām	mācījām	mācējām
jūs	modinājāt	dziedājāt	mācījāt	mācējāt
vīsi citi	modināja	dziedāja	mācīja	mācēja
NĀKOTNE				
es	modināšu	dziedāšu	mācīšu	mācēšu
tu	modināsi	dziedāsi	mācīsi	mācēsi
mēs	modināsim	dziedāsim	mācīsim	mācēsim
jūs	modināsit	dziedāsit	mācīsit	mācēsit
vīsi citi	modinās	dziedās	mācīs	mācēs

III-ē verbos sēž & gu
vsk. 2. personā nav
mīkstīnājuma: tu sēdi,
" guī.

Tāpat kā verbu dziedāt
loka arī verbu raudāt:
raud - raudam, raudat.

Liela daļa III-ā verbu
ir ar kauzātīva pazīmi
-in-: audzināt, gludināt,
sēdināt, utt.

Kur tagadnes pamatforma nav -a, tur dsk. formām ir īss -a-: dzied - dziedam, dziedat; redz - redzam, redzat. Bet kur jau pamatformai ir -a, tur dsk. formām ir garš -a-: modīna - modinām, modināt; māca - mācām, mācāt. Te var teikt, ka verbi, kam tagadnes pamatformā ir -a, LIETO PAGĀTNES GALOTŅU KOMPLEKTU ARĪ TAGADNĒ, un tagadni no pagātnes atšķir gara patskaņa iespraudums starp bāzi un galotni.

6.3 REFLEKSĪVĀS FORMAS

VISAS refleksīvās formas beidzas ar -s.

Daudziem vārdiem ir refleksīvās formas: mazgā - mazgājas; runā - runājas; sauc - saucas; vāra - vārās; māca - mācās; laiž - laižas utt.

Ir tomēr arī tādi vārdi, kuriem refleksīvās formas NEDARINA, piem., aust, ilgst, jūk, klīst, kjūst, māc, var un vēl vairāki citi.

Dažiem vārdiem ir TIKAI REFLEKSĪVĀS formas: mostas, bīstas, gadās, skaišas, ākstās, darbojas, priecājas, rotājās, žāvājas un vēl daži citi.

REFLEKSĪVĀS FORMAS IZSAKA:

- tādu darbību, ko DARĪTĀJS DARA PATS AR SEVI: Jānis mazgājas = Jānis mazgā SEVI, meitenes ģērbjas = meitenes ģērbj SEVI;
- tādu darbību, ko DARA VIENS AR OTRU kopā: zēni skrienas = zēni skrien VIENS AR OTRU, mēs runājamies = mēs runājam VIENS AR OTRU;
- tādu darbību, kas DARĀS PATI, vai NOTIEK NETIŠĀM: ūdens vārās, Vilītim sasiņās kāja;
- INTENSĪVU vai PĒKŠŅU darbību: meitenes smejas, zēni dusmojas; māte bārās, Vija iesaucās; āzis lūgšies vilku.
- JAUNAS NOZĪMES:

klausa	obey	klausās	listen
māca	teach	mācās	learn
liek	put	liekas	it seems
laiž	let	laižas	fly
atrod	find	atrodas	be situated

6.31 REFLEKSĪVO FORMU DARINĀŠANA

Refleksīvo formu darināšanai ir DIVI VEIDI.

PIRMAIS VEIDS: Var iedomāties, ka ir 3 refleksīvo GALOTŅU KOMPLEKTI (seti).

	TAGADNE:	PAGĀTNE:	NĀKOTNE:
vienskaitļa PIRMĀ persona	es	-os	-os
" OTRĀ "	tu	-ies	-ies
daudzskaitļa PIRMĀ "	mēs	-amies	-āmies
" OTRĀ "	jūs	-aties	-āties
ABU skaitļu TREŠĀ "	visi citi	-as	-ās

Šīs galotnes LIEK AKTĪVO GALOTŅU VIETĀ.

PIEZĪMES: 1. Ja tagadnes aktīvā pamatforma beidzas ar -ā, tad JĀLIETO PAGĀTNES GALOTŅU SETS ARĪ TAGADNĒ: māca - mēs mācāmies, jūs macāties, visi mācās.

- Ja tagadnes aktīvā pamatforma beidzas ar GARU PATSKANI VAI -o, tad pirms refleksīvajām galotnēm IELIEK -j-: mazgā - mazgājās, mazgājies, mazgājamies, mazgājaties, mazgājas; labo - labojās, labojies, labojamies, labojaties, labojas.

OTRS VEIDS: Katru refleksīvo formu darina NO TĀS PAŠAS AKTĪVĀS FORMAS.

6.311 Refleksīvo PERSONU formu darināšana.

TE IR DIVI LIKUMI:

I - Ja aktīvā forma beidzas ar ĪSU PATSKANI, tad šo patskani GRAMATISKI PAGARINA un BEIGĀS PIELIEK -s.

Tas nozīmē, ka galotnes -u vietā nāk galotne -os: mācu - mācos;
galotnes -ī vietā nāk galotne -ies: māci - mācies;
galotnes -a vietā nāk galotne -ās: māca - mācās

II - VISUR CITUR (kur nevar lietot I likumu) aktīvajai galotnei PIELIEK *-ies*:
 redzam - redzamies; redzējām - redzējāties; redzēsīm - redzēsīties;
 redzat - redzāties; redzējāt - redzējāties; redzēsīt - redzēsīties.

SVARĪGS IZŅĒMUMS: Ja TAGADNES TREŠAJAI personai nemaz NAV GALOTNES, tad tur jāpieliek refleksīvā galotne *-ās*:
 liek - liekas; mazgā - mazgājas;
 ģērbj - ģērbjas; labo - labojas.

Bet ja nav galotnes KĀDAI CITAI verbu personai (nevis tagadnes trešajai), tad lieto II likumu - pieliek galotni *-ies*:

(tu) cel, mazgā - celies, mazgājies;
 (katrs/viņš) cels, mazgās - celsies, mazgāsies.

Šie paši divi likumi derīgi arī citu verbu formu darināšanai.

AKTĪVĀS formas.

REFLEKSĪVĀS formas.

Infinitīvs:	celt, mācīt	celties, mācīties (II likums)
Kondicionālā forma:	celtu, mācītu	celtos, mācītos (I likums)
Atstāstāmā TAGADNES forma:	ceļot, mācot	ceļoties, mācoties (II)
Atstāstāmā NĀKOTNES forma:	ceļot, mācīšot	ceļoties, mācīšoties (II)
Manīšanas forma:	ceļam, mācām	ceļamies, mācāmies (II)
VIENSKAITĻA pavēles forma:	ceļ! mācī!	ceļies! (II) mācies! (I)
DAUDZSKAITĻA pavēles forma:	ceļiet! māciet!	ceļieties! mācieties! (II)

VAJADZĪBAS forma ir tagadnes trešās personas forma, kam pielikts klāt *jā-*.

Tādēļ, JA TAI NAV GALOTNES, tad arī tur jāpieliek galotne *-ās*:

Tagadnes 3. persona: mācā --- mācās (I) BET: ģērbj --- ģērbjas, labo --- labojas;
 Vajadzības forma: jāmacā - jāmacās (I) jāģērbj - jāģērbjas, jālabo - jālabojas.

6.312 Refleksīvo DIVDABJU darināšana.

Refleksīvās formas var darināt tikai AKTĪVAJIEM divdabjiem
-is/-usi un *-dams/-dama*.

Te ir TRĪS kopā saistīti likumi:

I Ja aktīvā forma beidzas ar ĪSU PATSKANI, tad šo patskani GRAMATISKI PAGARINA un beigās PIELIEK *-s*.

II Ja aktīvajā formā pēc īsa patskaņa JAU IR *-s*, tad tikai pagarina patskani.

III Ja aktīvās formas galotne ir TIKAI *-s*, tad pirms tā IELIEK *-ie-*.

AKT.:	cēlis	cēlusi	cēluši	cēlušas
REFL.:	cēlies (II)	cēlusies (I)	cēlušies (I)	cēlušās (II)

AKT.:	celdams	celdama	celdami	celdamas
REFL.:	celdamies	celdamās (I)	celdamies (I)	celdamās (II)

(III)

Kur nevienam no šiem 3 likumiem nevar pielietot,
 no tās aktīvā divdabja formas refleksīvo formu NEVAR DARINĀT.

6.4 VAJADZĪBAS (DEBITĪVA) FORMA UN KONSTRUKCIJA

Vajadzības FORMU darina ar priedēkli *jā-*.

To pieliek priekšā PIRMAJAI verba pamatformai
(TAGADNES trešās personas formai):

Pamatformas:	dara, darīja darīs;	ēd, ēda, ēdīs;	skatās, skatījās, skatīsies
	↓	↓	↓
VAJADZĪBAS	↓	↓	↓
forma:	<i>jādara</i>	<i>jāēd</i>	<i>jāskatās</i>

Vajadzības forma PALIEK TĀDA PATI, vienalga ar kuru personu vai kurā laikā to lieto.

Lai izteiktu LAIKUS, pirms vajadzības formas lieto verbu *ir, bija, būs / nav, nebija, nebūs*:

TAGADNE: *ir/nav jādara*
PAGĀTNE: *bija/nebija jādara*
NĀKOTNE: *būs/nebūs jādara*

Lai izteiktu PERSONAS, lieto KAM-locījuma formas:

man, tev, mums, jums, viņam, viņai, meitenei, kaķim, bebiem, utt.

Man ir jālasa. I must / have to read.
Tev būs jāēd. You will have to eat.
Viņam bija jāskatās. They had to look.
Kaķim bija jāmeklē. The cat had to make a search.

Lai izteiktu, kas ir darbības OBJEKTS, lieto kādu KAS-locījuma formu:

Man ir jālasa grāmata. I must / have to read a book.
Tev būs jāēd augļi. You will have to eat fruits.
Viņam bija jāskatās televīzija. They had to watch TV
Kaķim bija jāmeklē pele. The cat had to look for a mouse.

Tagad mums jau ir pilna vajadzības KONSTRUKCIJA.

Tā ir līdzīga citām konstrukcijām, ko tu jau pazīsti.

Citas konstrukcijas:

VAJADZĪBAS konstrukcija:

Man ir grāmata.
Tev patīks augļi.
Viņai sāpēja kāja.

Man ir jālasa grāmata. I must / have to read a book.
Tev būs jāēd augļi. You will have to eat fruits.
Viņai bija jāārstē kāja. She had to heal her leg.

6.41 Kā DARINA vajadzības konstrukciju?

VIENS veids:

1. Ņem PIRMO formu, kas ierakstīta zaļajā verbu kartītē, piem., *ķer*
Pieliec tai *jā-*, piem., *jā+ķer = jāķer*
Tagad tev jau ir vajadzības FORMA,
2. Izsaki darbības LAIKU ar *ir, bija, vai būs*, piem., *bija jāķer*
3. KREISAJĀ pusē pieliec darbības PERSONU,
KAM šī darbība jādara, piem., *kaķim bija jāķer*
4. LABAJĀ pusē pieliec darbības OBJEKTU
KAS-locījumā, piem., *Kaķim bija jāķer pele.*

Tagad tev ir gatava pilna vajadzības KONSTRUKCIJA.

OTRS veids:

1. Ņem parastu [subjekts+verbs+objekts] teikumu: *Kaķis ķēra peli.*
2. Izsaki darbības LAIKU ar *ir, bija, vai būs*: *ķēra = pagātne = bija*
3. Ņem galvenā verba PIRMO pamatformu: *ķer*
Šai formai pieliec *jā-*: *jā+ķer = jāķer*
4. Saliec abus verbus vienu aiz otra: *bija jāķer*
5. KREISAJĀ pusē pieliec darbības PERSONU
KAM-locījumā: *kaķim bija jāķer*
6. LABAJĀ pusē pieliec darbības OBJEKTU
KAS-locījumā: *Kaķim bija jāķer pele.*

Arī tagad tev ir gatava pilna vajadzības KONSTRUKCIJA.

6.42 Vajadzības konstrukcijas
PĀRVEIDOJUMI

A. Var IZLAIST verbu *ir, bija, būs,*
ja darbības LAIKS jau tāpat ir SAPROTAMS.

A1. Gandrīz vienmēr izlaiž TAGADNES formu *ir*:

Zaķiem jāgudro jaunas viltības. = Zaķiem *ir* jāgudro jaunas viltības.
Mums tagad jāspēlē paslēpšanās. = Mums tagad *ir* jāspēlē paslēpšanās.
Kaķim jāķer pele. = Kaķim *ir* jāķer pele.
Man jālasa grāmata. = Man *ir* jālasa grāmata.

A2. Var izlaist arī formas *bija/būs*, ja darbības LAIKS

jau ir pateikts ar kādu CITU verbu:

Bebri redzēja, ka aizsprosts jānosarga (= *bija* jānosarga) vieniem pašiem.
Jānis pats zinās, kas viņam jādara (= *būs* jādara).

B. Pārveidojumi darbības OBJEKTA daļā.

B1. KAS-locījuma vietā var būt kaut kas CITS:

Pelei jābēg *alā*.
Pelēm jābēg *no kaķa*.
Man jābrauc *uz pilsētu*.
Bebriem jāmeklē *ēst*.

B2. KAS-locījumu dažreiz var izlaist (un nelikt nekā vietā):

Pelei jābēg.
Mums būs jāguļ.
Bērniem bija jānācās.

C. Dažreiz var izlaist arī KAM-locījumu,
ja darbības darītājs nav īsti NOTEIKTS:

Nāk lietus. Jābēg *istabā*. (Cilvēkiem?/bērniem?/kaķiem? jābēg *istabā*.)

Vispirms jālasa un tad jāatstāsta pasaka. (Visiem skolniekiem? / *katram* skolniekam?
ir jālasa un jāatstāsta pasaka.)

D. Verba formu *ir, bija, būs*

vietā var būt forma būtu 'should, would (have to):

Kāpēc zivīm būtu jāstrādā? Kas viņiem būtu jānācās?
Mums būtu jābēg *istabā*.

6.5 KONDICIONĀLĀS FORMAS

Kondicionālās formas izsaka tādu darbību,
kas īstenībā NEVAR NOTIKT tad, kad par to runā.

Ir tikai DIVAS kondicionālās formas:

AKTĪVĀ kondicionālā forma beidzas ar **-tu**

REFLEKSĪVĀ kondicionālā forma beidzas ar **-tos**

Kondicionālās formas lieto ar visām PERSONĀM:

es tu mēs jūs visi citi	}	darītu/(darītos), mazgātu, mazgātos, dzītu, dzītos, mestu, mestos, utt.
-------------------------------------	---	---

Kondicionālās formas lieto visās KONSTRUKCIJĀS (teikumu veidos):

Kas tev varētu palīdzēt, lai tu iemācītos dzejoli?

Kaut sniegs būtu melns un snigtu no apakšas uz augšu!

Ja tu būtu bagāts,

] tev nebūtu jāstrādā.

Ja tev būtu nauda,

6.51 Kondicionālo formu DARINĀŠANA

AKTĪVO kondicionālo formu darina no aktīvā INFINITĪVA.

1. Ņem aktīvo infinītīvu:	2. Tam klāt pieliek -u:	3. Iznāk kondicionālā forma:
darīt	darīt + -u	darītu
mazgāt	mazgāt + -u	mazgātu
dzīt	dzīt + -u	dzītu
mest	mest + -u	mestu

Arī REFLEKSĪVO kondicionālo formu
var darināt no AKTĪVĀ infīnītīva tādā pašā veidā:

1. Ņem aktīvo infinītīvu:	2. Tam klāt pieliek -os:	3. Iznāk REFLEKSĪVĀ kondicionālā forma:
darīt	darīt + -os	darītos
mazgāt	mazgāt + -os	mazgātos
dzīt	dzīt + -os	dzītos
mest	mest + -os	mestos

6.52 Kondicionālo formu
LIETOŠANA

Kad runātājs vai rakstītājs lieto kondicionālās formas, viņš saka kaut ko tādu, kas tajā laikā NAV REĀLS (vai nekad nevar būt reāls).

Ir TRĪS kondicionālo formu lietošanas veidi:

A. VĒLĒŠANĀS:

A1. Tieša VĒLĒŠANĀS. SIGNĀlvārds (jeb IEVADVārds) ir *kaut*.

VĒLĒŠANĀS:

ĪSTENĪBA (REALITĀTE):

Andris teica Zigurdam: "Kaut mēs varētu saprast, ko marsieši saka!" "Mēs nesaprotam, ko marsieši saka."

Zigurds žēlojās: "Kaut es nebūtu gājis uz upi!" "Es tomēr biju aizgājis uz upi."

A2. Atstāstīta VĒLĒŠANĀS. SIGNĀlvārdi ir *kaut* un *lai*.

Andris vēlējās, kaut/lai viņš ar Zigurdu varētu saprast, ko marsieši saka. *Bet viņi to nevarēja saprast.*

Zigurds vēlējās, kaut viņš nebūtu gājis uz upi. *Viņš tomēr bija tur aizgājis.*

Marsieši gribēja(/vēlējās), lai zēni ietu prom. *Zēni vēl negāja prom.*

B. NEIESPĒJAMĪBA, ko var tikai iedomāties, vai arī nedroša/nezināma IESPĒJA. SIGNĀlvārdi var būt dažādi (un var arī nebūt nemaz).

IEDOMA:

ĪSTENĪBA:

Ja būtu Ziemassvētki, tad tev nebūtu jāiet uz skolu, un tu dabūtu dāvanas. Kā būtu, ja mēs aizietu uz tiem krūmiem?

-Bet tagad vēl nav Ziemassvētki, tādēļ tev ir jāiet uz skolu, un tu nedabū dāvanas. -Nav zināms, kā būs, ja tur aiziesim.

Kādēļ nevarētu būt tā, lai maziem zēniem nebūtu jāiet uz veikaliem?

-Bet parasti zēniem ir jāiet uz veikaliem.

Diez ko lielie zēni ar mums darītu, ja viņi mūs pamanītu?

-Nevar zināt, ko viņi darīs, ja mūs pamanīs.

Varbūt mēs varētu pielīst tā, ka viņi mūs nemaz nepamanītu.

-Bet es droši NEzinu, vai mēs tā varēsim pielīst.

Izskatās, it kā jūs bēgtu no kaut kā.

-Tā izskatās, bet es nezinu, vai jūs tiešām bēgat.

Mums būtu jābēg!

-Varbūt labāk ir bēgt, bet es nezinu, kas tad notiks.

Mēs nekur vairs neizbēgtu.

-Bet izbēgt vairs laikam nevarēs.

Es vēlētos redzēt, kā Latvija kļūva brīva.

-Īstenībā es to nevaru redzēt.

C. PIEKLĀJĪBAS frazes/jautājumi. Jautājumu parastais IEVADVārds vai.

PIEKLĀJĪGI SAKA/JAUTĀ:

TAS NOZĪMĒ:

Vai es drīkstētu atstāt klasi?

Es drīkstēšu, ja skolotāja man to atļaus.

Es gribētu ēst so ābolu.

Es varēšu to ēst, ja tu man to dosi.

Vai jūs nevarētu man palīdzēt?

Es vēlos/lūdzu, lai jūs man palīdzat.

6.6 PASĪVAIS DIVDABIS -ts, -ta

Latviešu valodā ir vairāki divdabji. Divdabis, kam pirms galotnes ir -t-, saucas PASĪVAIS divdabis. Tas apraksta kādu lietu vai personu, kas pati divdabja darbību nedara. To dara kas cits:

Bērns tiek mazgāts. (*Bērns pats nemazgājas. Māte viņu mazgā.*)

Deguns ir sasists. (*Deguns pats nesasītās. Kāds to degunu sasita.*)

Tasīte ir saplēsta. (*Tasīte pati nesaplīsa. Jānītis to nometa un saplēsa.*)

Trauki ir salikti plauktos. (*Trauki paši plauktos neieleca. Bērni tos tur salika.*)

Pasaka ir izstāstīta. (*Tikai kāds cilvēks var izstāstīt pasaku.*)

Dziesmas ir nodziedātas. (*Arī dziesmas pašas sevi nevar izdziedāt. Tās dzied cilvēki.*)

Sasists deguns ir tāds deguns, ko kāds sasit.

Saplēsta tasīte ir tāda tasīte, ko kāds saplēš.

Nomazgāti trauki ir tādi trauki, ko kāds nomazgā.

Izstāstīta pasaka ir tāda pasaka, ko kāds izstāsta.

Nodziedātas dziesmas ir tādas dziesmas, ko kāds nodzied.

6.61 Pasīvā divdabja -ts, -ta formu DARINĀŠANA.

Visvieglāk ir pasīvās formas darināt no INFINITĪVA:

1. Vispirms dabū infinitīva formu (sk. VB-13. lpp.).

Šī forma jau beidzas ar -t.

2. Pie šīs infinitīva formas pieliek vajadzīgās galotnes:

infinitīvs: mazgāt

infinitīvs: [plēst]

Traukī ir mazgātī.

Bļoda/tase ir saplēsta.

Nomazgātī traukī ir tīrī. Bļodas/tases ir saplēstas.

Tases ir nemazgātas.

Nevar ēst un dzert no saplēstām bļodām un tasēm.

Tās ir nemazgātas tases.

Kreklā ir ieplēsts liels caurums.

Es redzu izmazgātus kreklus.

Saplēsts kreklis/šķīvīšs ir nederīgs.

Padod man nomazgātu bļodu un tasi! Neko nevar darīt ar saplēstu bļodu, tasi, šķīvī, vai kreklu.

6.62 DIVDABJA -ts, -ta LIETOŠANA

Divdabim ir DIVAS daļas: Verba daba un ADJEKTĪVA daba.

Tāpēc divdabis var:

A. Palīdzēt izteikt DARBĪBU; tad divdabim priekšā ir verbs ir, bija, būs 'be', vai tiek, tika, tiks 'become, get':

trauki tiek mazgāti 'the dishes get / are being washed'

trauki tiks mazgāti 'the dishes will get washed'

trauki ir nomazgāti 'the dishes are / have been washed'

trauki bija nomazgāti 'were / had been washed'

tasīte ir sasista 'the cup is smashed'

bērns tiks mazgāts 'the child will get washed'

deguns bija sasists 'the nose was smashed'

tu (zēns) tiki rāts

['you got scolded'

tu (meitene) tiki rāta

B. Tāpat kā adjektīvs, divdabis var izteikt kādu ĪPAŠĪBU;

ievēro, kā saskan divdabja un lietvārda galotnes:

divdabis: Nomazgāti trauki ir uz plaukta. / Uz plaukta ir nomazgāti trauki.
adjektīvs: Tīri trauki ir uz plaukta. / Uz plaukta ir tīri trauki.

divdabis: Es redzu nomazgātus traukus. Vai jūs atradāt pazaudētas mantas?
adjektīvs: Es redzu balnus traukus. Vai jūs atradāt labas mantas?

divdabis: Māte lej zupu mazgātā blodā. Māte nelej tēju nemazgātā tasē.
adjektīvs: Māte lej zupu tīrā blodā. Māte nelej tēju netīrā tasē.

divdabis: Nomazgātam bērnam būs jāiet gulēt. Krāsotam skapim ir salauztas durvis.
adjektīvs: Mazam bērnam būs jāiet gulēt. Dzeltenam skapim ir vecas durvis.

divdabis: Tas ir saplēstas tasītes gabals. Tie ir beigta koka zari.
adjektīvs: Tas ir zilganas tasītes gabals. Tie ir nedzīva koka zari.

(Divdabja *-ts, -ta* LIETOŠANA)

Pasīvo divdabi darina tikai tad, ja AKTĪVAJĀ teikumā

ir kāds lietvārds, kas atbild jautājumam KO?

AKTĪVAIS teikums:		PASĪVAIS / DIVDABJA teikums:
Bērni <u>mazgāja</u> TRAUKUS. (<u>KO</u> mazgāja?)		TRAUKI ir nomazgāti.
Jānītis ēda KŪKU. (<u>KO</u> ēda?)		KŪKA bija apēsta.
BET: Jānītim patīk KŪKA. (<u>KAS</u> patīk?)		(Nevar darināt divdabi, jo te NEVAR prasīt jautājumu 'KO?')

Ja šo divdabi var darināt,
tad to LIETO, lai pateiktu:

- Kas ir (bija, būs) vai tiek (tika, tiks)
DARĪTS ar kādu lietvārdu;
- KĀDS ir lietvārds.

- A. Kad divdabīš *-ts, -ta* pasaka,
kas IR vai TIEK DARĪTS ar lietvārdu,
tad iznāk vesels TEIKUMS:
Teikuma SĀKUMĀ ir LIETVĀRDS.
Teikuma VIDŪ ir VERBS *ir, bija, būs*, vai *tiek, tika, tiks*.
Teikuma BEIGĀS ir DIVDABIS.
Divdabīš SASKAN ar lietvārdu DZIMTĒ un SKAITLĪ.
Trauki ir nomazgāti. (Kas IR DARĪTS ar traukiem?)
Kūka bija apēsta. (Kas BIJA DARĪTS ar kūku?)
Bērns tiks mazgāts. (Kas TIKS DARĪTS ar bērnu?)
Utt. (Citus piemērus sk. VB-16. un 17. lp. augšā.)

IEVĒRO, ka VISOS šādos teikumos
lietvārds un divdabīš ir KAS-LOCĪJUMĀ.

- A1. Šādos teikumos lietvārda vietā var būt VIETNIEKVĀRDS.
Teikumā ir LIETVĀRDS: Teikumā ir VIETNIEKVĀRDS:
TRAUKI ir nomazgāti. TIE ir nomazgāti.
KŪKA bija apēsta. TĀ bija apēsta.
BĒRNS tiks mazgāts. VIŅŠ tiks mazgāts.
MEITENES tiek mācītas. VIŅAS tiek mācītas.

- B. Kad divdabīš *-ts, -ta* pasaka, KĀDS ir lietvārds,
tad tas stāv PIRMS lietvārda tāpat kā adjektīvs.
Divdabīš SASKAN ar lietvārdu DZIMTĒ, SKAITLĪ un LOCĪJUMĀ.
Te var būt VISĀDI locījumi.
nomazgātos traukos (KĀDOS traukos?)
apēsta kūka (KĀDA kūka?)
mazgātam bērnam (KĀDAM bērnam?)
utt. (Citus piemērus sk. VB-16. lp., 2. nodaļā
un VB-17. lp. vidus daļā.)

Divdabja *-ts, -ta* LOCĪŠANA:

Locīšanu ar NENOTEIKTAJĀM galotnēm sk. 2.43 nodaļu, 24. lp.

6.7 AKTĪVAIS DIVDABIS -is, -usi, daudzskaitlī -uši, -ušas.

Aktīvais divdabis iet kopā ar darbības DARĪTĀJU:

JĀNĪTIS ir nomazgājis rokas.

DACĪTE ir nomazgājusi seju.

MEITENES būs nomazgājušas traukus.

ZĒNI bija nomazgājuši bumbu.

6.71 Aktīvā divdabja formu DARINĀŠANA.

Aktīvā divdabja formas darina no PAGĀTNES pamatformas:

1. gem pagātnes pamatformu:	2. nosvīturo galotni:	3. pieliek DIVDABJA galotnes:			
		vienskaitlis	daudzskaitlis		
		VĪR. -is,	SIEV. -usi,	VĪR. -uši	SIEV. -ušas
mazgāja	mazgājā = mazgāj-	mazgājis	mazgājusi	mazgājuši	mazgājušas
lēja	lējā = lēj-	lējis	lējusi	lējuši	lējušas
dzina	dzinā = dzin-	dzinis	dzinusi	dzinuši	dzinušas
atrada	atradaā = atrad-	atradis	atradusi	atraduši	atradušas
darīja	darījā = darīj-	darījis	darījusi	darījuši	darījušas
bija	bijā = bij-	bijis	bijusi	bijuši	bijušas
ienāca	ienācā = ienāc-	ienācis	ienākusi	ienākuši	ienākušas
nolika	nolikā = nolik-	nolicis	nolikusī	nolikuši	nolikušas
pabeidza	pabeidzā = pabeidz-	pabēdzis	pabēgusi	pabēguši	pabēgušas
aizbēga	aizbēgā = aizbēg-	aizbēdzis	aizbēgusi	aizbēguši	aizbēgušas

A. Ir jāuzmana verbi, kam pirms galotnes ir -c-, -k-, -dz-, vai -g-.

Ta. Pirms divdabja galotnes -is, -k- un -g- kļūst par -c- un -dz-:

nolika → nolīcis, apnīka → apnīcis; aizbēga → aizbēdzis, uzauga -- uzaudzis

1b. Pirms VISĀM CITĀM divdabja galotnēm -c- un -dz- kļūst par -k- un -g-:

atnāca -- atnākusi, atnākuši, atnākušas; pabeidza -- pabēgusi, pabēguši, pabēgušas

(AKTĪVAIS DIVDABIS -is, -usi)

B. Tikai divdabja formas ar -is/-usi ir NEREGULĀRAS.

VISĀM CITĀM formām galotnes priekšā ir -UŠ-,

un galotnes ir tādas pašas kā ADJEKTĪVIEM.

Paraugam ņemsim divdabi piekūsis, piekūsusi 'tired'

un adjektīvu drošs, droša 'brave':

KAS?	piekūsis	zēns	piekūsusi	meitene	piekūšī	zēnī	piekūšās	meitenes
	drošs	zēns	droša	meitene	drošī	zēnī	drošās	meitenes
KAM?	piekūšām	zēnam	piekūšai	meitenei	piekūšiem	zēniem	piekūšām	meitenēm
	drošām	zēnam	drošai	meitenei	drošiem	zēniem	drošām	meitenēm
KO?	piekūšu	zēnu	piekūšu	meiteni	piekūšus	zēnus	piekūšās	meitenes
	drošu	zēnu	drošu	meiteni	drošus	zēnus	drošās	meitenes

6.72 AKTĪVĀ DIVDABJA LIETOŠANAI

ir trīs galvenie veidi:

A. Aktīvā divdabja formas lieto kā ADJEKTĪVUS. Tas jau ir redzams augšējos piemēros. Vēl citi piemēri:

aizmidzis	bērns	samirkuši	mēteļi	paēdusi	lapsa
apnikuši	darbi	pazudušas	mantas	izlijis	ūdens
pieaudzis	cilvēks	apklusis	troksnis	nobirušas	lapas

utt.

B. Aktīvā divdabja formas kopā ar verbu ir, bija, būs (vai nav, nebija, nebūs) izsaka PABEIGTU vai VAIRS NETURPINĀTU darbību.

B1. Kad izsaka PABEIGTU darbību, tad divdabim klāt ir PIELIKUMS:

Bērni bija NOmazgājuši rokas.

Jānītis ir Sasukājis matus.

Meitenes būs UZvilkušas mēteļus.

Bebri nebija NOsargājuši aizsprostu.

Zēns ir AIZpogājis kreklu.

Mēs esam IZdzēruši divas glāzes piena.

(AKTĪVAIS DIVDABIS -is, -usi)

B1. Kad izsaka vairs NETURPINĀTU darbību, tad verbam NAV pielikuma.

Tā ir tāda darbība, ko vairs nedara, bet nav zināms, vai tā ir pabeigta, vai ne.

Bērni bija mazgājuši rokas. (Vai bērnu rokas tagad tiešām ir tīras?)

Zēns ir pogājis kreklus. (Vai zēns sapogāja visas pogas?)

Jānītis ir sukājis matus. (Bet viņa mati vēl tomēr izskatās kā putna lizda!)

Bebri bija sargājuši aizsprostu. (Bet viņi to tomēr nenosargāja.)

Mēs esam dzēruši/dzērušas pienu. (Mēs dzeram pienu katru dienu.)

Guna bija rakstījusi atstāstījumu. (Vai viņa to arī pabeidza?)

Kad izsaka pabeigtu/neturpinātu darbību, pirms divdabja teikuma liek verbu ir, bija, būs vai nav, nebija, nebūs.

Angliski to netulko vis ar be, bet ar have:

BIJA mazgājis	HAD washed
IR redzējis	HAS seen
NAV atnākuši	HAVE NOT come
BŪS bijušas	will HAVE been

C. Aktīvā divdabja formas lieto LAIKA FRAZĒS.

Laika fraze izsaka darbību, kas notikusi

PIRMS kādas CITAS darbības.

Divdabja forma attiecas uz teikuma darbības DARĪTĀJU.

Nomazgājis rokas, Jānītis gāja uz ēdamistabu.

Izlasījis stāstu, Guna rakstīja atstāstījumu.

Noslaucījušas traukus, meitenes sāks spēlēties.

Sanākuši kopā, zēni vienmēr taisa cirku.

Šīs laika frazes var pārtaisīt LAIKA TEIKUMOS:

KAD Jānītis bija nomazgājis rokas, viņš gāja uz ēdamistabu.

KAD Guna bija izlasījis stāstu, viņa rakstīja atstāstījumu.

KAD meitenes būs noslaucījušas traukus, viņas sāks spēlēties.

KAD zēni ir sanākuši kopā, viņi vienmēr taisa cirku.

JĀUZMANA: Vairākiem verbiem aktīvā divdabja un nākotnes formu galotnes izskatās LĪDZĪGAS. Ievēro, ka:

1. Vīriešu dzimtes DIVDABJA	2. NĀKOTNES pamatformas
galotne ir ĪSA.	galotne ir GARA.
'he has eaten' ēdīs	ēdīs (somebody) will eat'
'he has bitten' kodīs	kodīs " will bite'
'he has waded' bridīs	bridīs " will wade'
'he has got used to' pieradīs	pieradīs " will get used to'
'he has fallen' kritīs	kritīs " will fall'
'he has been able' pratīs	pratīs " will be able / will know how'
'he has beaten' sitīs	sitīs " will beat'
'he has cut' griezīs *	griezīs " will cut'
'he has turned' griezīs **	griezīs " will turn'
'he has gnawed' grauzīs	grauzīs " will gnaw'
'he has torn' plēsīs	plēsīs " will tear/rip'
'he has carried' nesīs	nesīs " will carry'

utt.

* Verbā griež, grieza, utt. 'cut' -îe- izrunā ar LAUZTO akcentu.

** Verbā griež, grieza, utt. 'turn/rotate' -ie- izrunā NORMĀLI (ar stiepto akcentu).

(vai -āms, -āma).

Tāpat kā pasīvais divdabis ar galotnēm -ts, -ta,
arī šis divdabis apzīmē tādu lietvārdu,
kas pats verba darbību NEDARA.

Divdabis ar -ams, -ama visbiežāk darbojas
kā lietvārdu APZĪMĒTĀJS:

mazgājami trauki	dishes to be washed
mazgājama bļoda	a bowl to be washed
mazgājamā bļoda	a bowl used for washing = a washbowl
neatliekami darbi	chores not to be postponed
nesalasāms raksts	a writing that cannot be read, illegible writing
ēdamas sēnes	mushrooms that can be eaten
neēdamas sēnes	mushrooms that must not be eaten
ēdamā karote	a spoon used for eating (= tablespoon)
utt.	

6.81 Pasīvā divdabja -ams, -ama formu DARINĀŠANA.

Šo divdabi darina no verba PIRMĀS (tagadnes) pamatformas.

VISPĀRĒJAIS LIKUMS: Verba pirmajai pamatformai jāpieliek galotnes -VĪRIEŠU dzimtē -ams un SĪVIEŠU dzimtē -ama.

Bet visu verbu pirmas pamatformās NAV VIENĀDAS.
Tādēļ iznāk 3 dažādi rezultāti,
kad darina šo divdabi.

A. TŪLĪT iznāk divdabis ar -ams, -ama.

Tas notiek, kad šo divdabi darina no verbu grupas Ac. un grupām no C. līdz G.:

Te PIRMĀ pamatforma beidzas ar LĪDZSKANI.

PAMATFORMAS:	DARINĀŠANA:	DIVDABIS:
<u>tur</u> , turēja, turēs (Ac.)	<u>tur</u> + ams/ama =	turams, turama to be held
<u>jūt</u> , juta, jutīs (Cb.)	<u>jūt</u> + ams/ama =	jūtams, jūtama to be felt/sensed
<u>dzen</u> , dzina, dzīs (Da.)	<u>dzen</u> + ams/ama =	dzenams, dzenama to be chased
<u>stumj</u> , stūma, stums (Ec.)	<u>stumj</u> + ams/ama =	stumjams, stumjama to be pushed
<u>plēš</u> , plēsa, plēsīs (Fd.)	<u>plēš</u> + ams/ama =	plēšams, plēšama to be torn
<u>liek</u> , lika, liks (Ga.)	<u>liek</u> + ams/ama =	liekams, liekama to be placed/put

B. Pirms divdabja galotnēm ieliek -j-.

To dara, kad šo divdabi darina no verbu grupas B.

Te pirmā pamatforma beidzas ar GARU PATSKANI.

PAMATFORMAS:	DARINĀŠANA:	DIVDABIS:
<u>mazgā</u> , mazgāja, mazgās (Ba.)	<u>mazgā</u> -j-ams/ama	mazgājams, mazgājama to be washed
<u>zeltī</u> , zeltīja, zeltīs (Bb.)	<u>zeltī</u> -j-ams/ama	zeltījams, zeltījama to be gilded/gilt
<u>karsē</u> , karsēja, karsēs (Bc.)	<u>karsē</u> -j-ams/ama	karsējams, karsējama to be heated
<u>labo</u> , laboja, labos (Bd.)	<u>labo</u> -j-ams/ama	labojams, labojama to be corrected
<u>dabū</u> , dabūja, dabūs (Be.)	<u>dabū</u> -j-ams/ama	dabūjams, dabūjama to be obtained/got

Te ieliek -j-, lai starp 2 patskaņiem nepaliktu mute vaļā.

Be. grupā ir TIKAI VIENS verbs -- dabū, dabūja, dabūs.

C. Iznāk galotnes ar GARU -ā-: -āms, -āma.

Tas notiek tad, kad šo divdabi darina
no verbu grupas Aa. un Ab.
Te pirmā pamatforma BEIDZAS ar īsu -a.
Un divdabja galotne SĀKAS ar īsu -a.
No DIVIEM ĪSIEM -aa- iznāk VIENS GARŠ -ā-.

FORMULA: $a + a = \bar{a}$

Tādēļ šim divdabim te
iznāk galotnes -āms, -āma.

PAMATFORMAS:	DARINĀŠANA:	DIVDABIS:
<u>modīna</u> , modināja, modinās (Aa.)	modina+ams/ama ↓ ā	modināms, modināma to be wakened
<u>māca</u> , mācīja, mācīs (Ab.)	māca+ams/ama ↓ ā	mācāms, mācāma to be taught

6.82 Divdabja -ams, -ama LOCĪŠANA.

Šo divdabi loka tāpat kā ADJEKTĪVU.

A. Locīšana ar NENOTEIKTAJĀM galotnēm.

PARAUGI. - ar -am-: cepams cālis a chick(en) to be fried
cepama zivs a fish to be fried
- ar -ām-: mācāms dēls a son who must be taught
mācāma meita a daughter who must be taught

V I E N S K A I T L I S

VĪRIEŠU dzimtes paraugi:

SIEVIEŠU dzimtes paraugi:

KAS?	cepams	cālis	mācāms	dēls	cepama	zivs	mācāma	meita
KĀ?	cepama	cāja	mācāma	dēla	cepamas	zivs	mācāmas	meitas
KAM?	cepamam	cālim	mācāmam	dēlam	cepamai	zivij	mācāmai	meitai
KO?	cepamu	cāli	mācāmu	dēlu	cepamu	zivi	mācāmu	meitu
KUR?	cepamā	cālī	(mācāmā	dēlā)	cepamā	zivī	(mācāmā	meitā)

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	cepami	cāji	mācāmi	dēli	cepamas	zivis	mācāmas	meitas
KĀ?	cepamu	cāju	mācāmu	dēlu	cepamu	zivju	mācāmu	meitu
KAM?	cepamiem	cājiem	mācāmiem	dēliem	cepāmām	zivīm	mācāmām	meitām
KO?	cepamus	cājus	mācāmus	dēlus	cepamas	zivis	mācāmas	meitas
KUR?	cepamos	cājos	(mācāmos	dēlos)	cepamās	zivīs	(mācāmās	meitās)

PERSONU vārdus kur-locījumā parasti NELIETO.

B. Divdabja -ams, -ama locīšana ar NOTEIKTĀM galotnēm.

PARAUGI -- ar <u>-am-</u> :	cepamais	cālis	the chick to be fried
	cepamā	zivs	the fish to be fried
ar <u>-ām-</u> :	mācāmais	dēls	the son who must be taught
	mācāmā	meita	the daughter who must be taught

V I E N S K A I T L I S

VĪRIEŠU dzimtes paraugi:

SIEVIEŠU dzimtes paraugi:

KAS?	cepamais	cālis	mācāmais	dēls	cepamā	zivs	mācāmā	meita
KĀ?	cepamā	cāja	mācāmā	dēla	cepamās	zivs	mācāmās	meitas
KAM?	cepamajam	cālim	mācāmajam	dēlam	cepamajai	zivij	mācāmajai	meitai
KO?	cepamo	cāli	mācāmo	dēlu	cepamo	zivi	mācāmo	meitu
KUR?	cepamajā	cālī	(mācāmajā)	dēlā)	cepamajā	zivi	(mācāmajā)	meitā)

D A U D Z S K A I T L I S

KAS?	cepamie	cāji	mācāmie	dēli	cepamās	zivis	mācāmās	meitas
KĀ?	cepamo	cāju	mācāmo	dēlu	cepamo	zivju	mācāmo	meitu
KAM?	cepamajiem	cājiem	mācāmajiem	dēliem	cepamajām	zivīm	mācāmajām	meitām
KO?	cepamos	cājus	mācāmos	dēlus	cepamās	zivis	mācāmās	meitas
KUR?	cepamajos	cājos	(mācāmajos)	dēlos)	cepamajās	zivīs	mācāmajās	meitās

6.83 Divdabja -ams, -ama LIETOŠANA.

ŠIS DIVDABIS PASAKA:

- kas IR vai NAV JĀDARA ar kādu lietvārdu;
- ko VAR vai NEVAR (DRĪKST vai NEDRĪKST) DARĪT ar kādu lietvārdu;
- ko VIENMĒR vai PARASTI DARA ar kādu lietvārdu.

- A. Divdabīs -ams, -ama pasaka, kas IR vai NAV JĀDARA ar kādu lietvārdu.

Šajā lietojumā divdabim visbiežāk ir NENOTEIKTĀS galotnes.

Parastie ANGLŪ TULKOJUMI tie ir: '(is/are) to be   (-ed)';
'has/have to be   (-ed)';
'must/should be   (-ed)'.

mazgājams trauks a dish that must be
cepami cāji chicks to be fried /washed
mācāmi bērni children who should be
taught

mazgājama bļoda a bowl that has to be washed
cepamas zivis fish to be fried
šujamas kleitas dresses that have to be sewn
neatliekamas darīšanas affairs not to be
postponed

- Al. Šo divdabi ar vajadzības nozīmēm visbiežāk lieto pēc verba ir, bija, būs:

Trauks ir mazgājams. The dish has to be washed.
Bērni būs mācāmi lasīt. The children will have to be taught to read.
Atkritumi ir aiznesami uz virtuvi.
The trash should be taken to the kitchen.

Bļoda ir mazgājama. he bowl is to be washed.
Darīšanas bija neatliekamas. The matters were not to be postponed.
Kleitas ir pašujamas līdz pirmajam aprīlim.
The dresses must be sewn/made by April 1st.

Nokrāsotais krēsls nav aiztiekams veselu dienu. *The painted chair should not be touched for a whole day.*
 Lampas nav dedzamas līdz vakaram. *The lamps are not to be lit until the evening.*

A2. TAGADNES formu ir var IZLAIST,
 ja divdabim -ams, -ama teikumā SEKO
 vēl kāds Vārds vai FRAZE.

Trauki IR mazgājami. *The dishes have to be washed.*

BET: Trauki mazgājami ŠOVAKAR. *The dishes have to be washed this evening.*

Kleitas IR pašujamas. *The dresses are to be sewn/made.*

BET: Kleitas pašujamas LĪDZ PIRMAJAM APRĪLIM. *The dresses are to be sewn/made by Bērns IR mācāms. The child must be taught. April 1st.*

BET: Bērns mācāms LASĪT. *The child must be taught to read.*

A3. Divdabja -ams, -ama lietojumi,
 kas parādīti 3a-1. un 3a-11. nodaļās,
 ir ļoti līdzīgi VAJADZĪBAS FORMAS jā- lietojumiem.
 STARPĪBA IR ŠĀDA:

a. VAJADZĪBAS FORMA jā- uzsver (stresses/spotlights)
 darbības DARĪTĀJU.

b. DIVDABIS -ams, -ama uzsver darbības OBJEKTU.

a. Šovakar SANDRAI ir jāmazgā trauki. *Tonight SANDRA must wash the dishes.*

b. Sandrai vienmēr ir TRAUKI mazgājami. *Sandra always must wash the DISHES.*

a. Tikai JĀNIM vēl bija jādara skolas darbi. *Only JOHN still has to do the homework.*

b. Jānim vēl bija SKOLAS DARBI padarāmi. *John still has the HOMEWORK to do.*

a. Pašiem BĒRNIEM būs jāsakārto sava istaba. *The CHILDREN themselves will have to put*

b. Bērniem būs sava ISTABA sakārtojama. *their room in order.*

The children will have to put their ROOM in order.

(Kādēļ b.-teikumos divdabis stāv PĒC sava lietvārda,
 skaties 2. PIEZĪMI VB-26. lp.)

B. Divdabis -ams, -ama pasaka,
 ko VAR vai NEVAR DARĪT ar kādu lietvārdu.
 Šajā lietojumā divdabim ir nenoteiktās UN noteiktās galotnes.

ANGLŪ TULKOJUMI te ir: 'can (/cannot) be ___(-ed)', vai '___-ble'.

ēdamas sēnes mushrooms that can be eaten / edible mushrooms
 ēdamās sēnes the mushrooms that can be eaten / the edible mushrooms

neredzama tinte ink that cannot be seen / invisible ink
 neredzamā tinte the ink that cannot be seen / the invisible ink

neticams stāsts a story that cannot be believed / an unbelievable story
 neticamais stāsts the story that cannot be believed / the unbelievable story

patīkami cilvēki people who can be liked / likable/nice people
 patīkamie cilvēki the people who can be liked / the likable/pleasant people

mazgājamas drēbes clothing that can be washed / washable clothing
 nemazgājami aizkari curtains that cannot be washed / unwashable curtains

PIEZĪMES:

1. Dažreiz šis divdabis pasaka ko **NEDRĪKST** darīt, kaut arī to darīt varētu, piem., neēdamu sēni varētu ēst, bet ēdējs tad saslimtu un varbūt pat nomirtu. Tāpat arī nemazgājamus aizkarus varētu mazgāt, bet tas sabojātu mašīnu vai pašus aizkarus. Bet ēdama sēne vai dzerams ūdens nozīmē, ka to sēni **DRĪKST** ēst un to ūdeni **DRĪKST** dzert.

2. Ievēro, ka divdabja un divdabja lietvārda **VIETU MAIŅA** pārmaina arī **DIVDABJA NOZIMI**:
Mātei ir mazgājamas drēbes. Mother has **WASHABLE** clothes.
Mātei ir drēbes mazgājamas. Mother has clothes **TO BE WASHED**.

Bērniem ir ēdami augļi. The children have **EDIBLE** fruits.
Bērniem ir augļi ēdami. The children **HAVE TO EAT** fruits.

3. Bet citur ir vajadzīgi garāki teikumi, lai varētu saprast divdabja nozīmi:

Māte lika **mazgājamās** drēbes vienā kaudzē un **tīrās** -- otrā. Mother was placing clothes that **HAD TO BE WASHED** in one pile and the **CLEAN** ones in another.
Māte lika **mazgājamās** drēbes vienā kaudzē un **nemazgājamās** -- otrā.
Mother was placing **WASHABLE** clothes in one pile and **UNWASHABLE** in another.

C. Divdabis -ams, -ama pasaka, ko **VIENMĒR** vai **PARASTI DARA** ar kādu lietvārdu.
Tad divdabis kopā ar savu lietvārdu iztaisa kāda rīka vai mašīnas **NOSAUKUMU**.
Te divdabim ir tikai **NOTEIKTĀS** galotnes.
Divdabja **TULKĒJUMS** te parasti ir '___-ing'.

Papīrs, uz kura parasti raksta, ir **RAKSTĀMAIS PAPIĒRS** = 'writing paper'.
Spalva, ar kuru vienmēr raksta, ir **RAKSTĀMĀ SPALVA** = 'writing pen'.
Rīki, ar kuriem raksta, ir **RAKSTĀMIE RĪKI** = 'writing tools/utensils'.
Zīmuli, ar kuriem krāso, ir **KRĀSOJAMIE ZĪMUĻI** = 'coloring pencils'.
Dēlis, uz kura visu ko gludina, ir **GLUDINĀMAIS DĒLIS** = 'ironing board'.
Mašīna, kurā mazgā veļu, ir **VEĻAS MAZGĀJAMĀ MAŠĪNA** = 'clothes washing machine / clothes washer'.
Mašīna, ar kuru šuj, ir **ŠUJAMĀ MAŠĪNA** = 'sewing machine'.
Rīki, ar kuriem ēd, ir **ĒDAMIE RĪKI** = 'eating tools/utensils'.
Karote, ar kuru ēd, ir **ĒDAMĀ KAROTE** = 'eating spoon / table spoon'.
Istaba, kurā ēd, ir **ĒDAMĀ ISTABA** = 'eating room / dining room'.
Istaba, kurā guļ, ir **GUĻAMĀ ISTABA** = 'sleeping room / bedroom'.
Maiss, kurā guļ, ir **GUĻAMĀIS MAISS** = 'sleeping bag'.
Grāmata, kuru skolā lasa, ir **LASĀMĀ GRĀMATA** = 'reading book / reader'.

C1. Divdabis var pazaudēt savu **LOKĀMO GALOTNI** un **saplūst kopā** (=fuse together) ar **LIETVĀRDU**.
Tad no divdabja frazes iznāk **SALIKTS LIETVĀRDS**.

rakstāmais papīrs	---->	rakstāmpapīrs	rakstāmā spalva	----->	rakstāmspalva
rakstāmie rīki	----->	rakstāmīki	šujamā mašīna	----->	šujammašīna
ēdamie rīki	----->	ēdamīki	ēdamā karote	----->	ēdamkarote
ēdamā istaba	----->	ēdamistaba	guļamā istaba	----->	guļamistaba
lasāmā grāmata	----->	lasāmgrāmata	guļamais maiss	----->	guļammaiss

Bet no visām divdabja frazēm **NEVAR** iztaisīt saliktus lietvārdus.
Piem., krāsojamie zīmuli, gludināmais dēlis, mazgājamā mašīna vienmēr paliek tikai divu vārdu **FRAZES**.

6.9 PARTICIPĀLO FORMU (DIVDABJU) PĀRSKATS

	AKTĪVA formas	REFLEKSĪVA formas	PASĪVA formas
TAGADNES	1. <u>-oš-s, -oš-a</u>		
CELMS	2. <u>-ot</u>	2. <u>-ot-ies</u>	
	3. <u>-ām</u>	3. <u>-ām-ies</u>	3. <u>-ām-s, -ām-a</u>
PAGĀTNES	4. <u>-ls, -us-i</u>	4. <u>-ies, -us-ies</u>	
CELMS	(formants <u>-uš-</u>)	(formants <u>-uš-</u>)	
NĀKOTNES	5. <u>-dam-s, -dam-a</u>	5. <u>-dam-ies, -dam-ās</u>	
	6. <u>-š-ot</u>	6. <u>-š-ot-ies</u>	
CELMS	7. <u>-t</u>	7. <u>-t-ies</u>	
	8. <u>-t-u</u>	8. <u>-t-os</u>	9. <u>-t-s, -t-a</u>

P A S K A I D R O J U M I

Zīme ^š norāda, ka patskanis var būt īss vai garš atkarā no tagadnes pamatformas: (višš) dod -- dodams (ar īsu ā), BET dara -- darāms (ar garu ā).

NELOKĀMIE divdabji pasvītroti ar nepārtrauktu svītru: _____

TIKAI NOMINĀTĪVOS LIEĻOJAMIE divdabji pasvītroti ar pārtrauktu svītru: _____

PIILNĪGI LOKĀMIE divdabji atstāti nepasvītroti.

Nr. 7. ir INFINITĪVI; tie arī ir participālas formas un ir atvasināmas.

VISPĀRĪGI NOVĒROJUMI PAR ATVASINĀŠANU

- I. Ja darināmie piedēkļi (formanti) SĀKAS AR PATSKANI, tad divdabjus ATVASINA NO TAGADNES VAI PAGĀTNES CELMA.
- II. Ja darināmie piedēkļi SĀKAS AR LĪDZSKANI, tad divdabjus ATVASINA NO NĀKOTNES CELMA.
- III. Tā kā pagātnes celmā ir TIKAI VIENS DIVDABIS (ar formantu -uš-), tad augšā minētā sadale notiek starp TAGADNES UN NĀKOTNES CELMIEM.
- IV. REFLEKSĪVA FORMAS DARINA NO ATTIECĪGAJĀM AKTĪVA FORMĀM, lietojot šādus likumus:
  - A. Ja aktīva galotne beidzas ar (īsu) patskani, TO GRAMATISKI PAGARINA UN PIELIEK -s: -dama → -damās, -tu → -tos, -usi → -usies.
  - B. Ja aktīva galotne beidzas ar -s, tad PIRMS TĀ IELIEK -ie-: -dams → -damies (& -is → -ies ABU likumu sadarbībā).
  - C. Ja aktīva galotnes beidzas ar kādu citu līdzskani, TAM PIELIEK -ies: -am → -amies, -t → -ties, -šot → -šoties utt.

VINGRINĀJUMIEM te būs daži I. konjugācijas verbi ar atšķirīgām formām katrā celmā:

ceļ, cēla, cels	lej, lēja, lies	dzen, dzina, dzīs
sien, sēja, sies	lemj, lēma, lems	līst, lija, līs
rauj, rāva, raus	kļūst, kļuva, kļūs	pazīst, pazina, pazīs

VĀRDS, FRAZE, TEIKUMS

0.1 VĀRDS

RUNĀTAIS VĀRDS ir skaņu kombinācija (savienojums), kam ir sava NOZĪME.
RAKSTITAIS VĀRDS ir burtu kombinācija, kam ir sava nozīme.

Latviešu valodā kombinācijas kaķis, mājas, peli, kokam, melns, labi, dzer, atnāktu, pie, kaut utt. ir vārdi, jo šīm burtu un skaņu kombinācijām ir katrai sava nozīme.

0.2 FRAZE

Fraze ir DIVI VAI VAIRĀKI VĀRDI, kurus izrunā vai raksta vienu pēc otra. Vārdi tajā pašā frazē SAVIENO UN PĀPILDĪNA VIENSOTRA NOZĪMES. Tomēr fraze vēl nepasaka PĪLNĪGU DOMU.

Frazes ir, piem., pie mājas, melns kaķis, kaut drīz atnāktu, labi skan, kaut ko tagad dzer, šim lielajam kokam pa zariem utt.

0.21 Bet vārdu kombinācijas, kuru nozīmes nesavienojas, nav frazes; piem., *abas kur mazo, *pie labi, *tagad kaķa utt. nav frazes, jo te nozīmes nesavienojas un viena otru nepapildina. Taisni otrādi - nesakarīgas vārdu kombinācijas ZAUDĒ nozīmi.

0.22 Teikumu mācībā par frazēm sauc arī TEIKUMA GALVENĀS DAĻAS, ja arī katrā daļā ir tikai VIENS vārds (sk. tālāk 1.0 nodaļu).

0.3 TEIKUMS

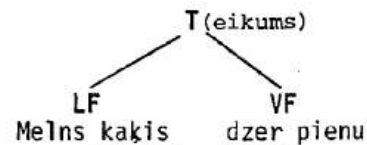
Teikums ir tāda vārdu kombinācija, kas pasaka PILNU DOMU.

Teikumu piemēri: Pie mājas sēž melns kaķis. Kaut drīz atnāktu pavasaris! Dziesma labi skan. Viņas kaut ko tagad dzer. Vāveres lēkā šim lielajam kokam pa zariem.

Teikums iznāk tikai tad, ja tajā ir divas frazes:
LIETVĀRDA FRAZE (LF) un VERBĀ FRAZE (VF).

PIEMĒRS: Melns kaķis dzer pienu.

To var vislabāk parādīt ZARU DIAGRAMMĀ:

0.31 LIETVĀRDA FRAZĒ galvenais vārds ir LIETVĀRDS.

Šis lietvārds parasti ir KAS-LOCĪJUMĀ.

Šis lietvārds saucas SUBJEKTS jeb TEIKUMA PRIEKŠMETS.

Teikums RUNĀ PAR SUBJEKTU.

Mūsu piemērā LF ir Melns kaķis.

Tajā galvenais vārds ir lietvārds kaķis.

Vārds kaķis ir KAS-locījuma.

Vārds kaķis ir mūsu teikuma SUBJEKTS.

Mūsu teikums runā par kaķi.

(Teikumi)

- 0.32 VERBA FRAZĒ galvenais vārds ir VERBS.
Verbs pasaka, KO subjekts DARA (DARĪJA, vai DARĪS).

Mūsu piemērā VF ir dzer pienu.
Tajā galvenais vārds ir verbs dzer.
Šis verbs pasaka, ko kaķis dara.

- 0.33 Subjekts un verbs ir galvenie TEIKUMA LOCEKĻI.

Visi citi vārdi teikumā arī saucas teikuma locekļi (*parts of sentence*).
Bet tikai subjekts un verbs ir galvenie teikuma locekļi.
Ja nav kāda galvenā locekļa, tad teikums nevar iznākt.
Piem., *meln dzer pienu vai *dzer pienu NAV teikumi, jo te nav SUBJEKTA.
un tāpat *meln kaķis pienu vai *kaķis pienu arī NAV TEIKUMI, jo te nav VERBA.
Bet ja ir ABI galvenie teikuma locekļi un nav tikai kāda cita locekļa, tad teikums tomēr iznāk: Kaķis dzer pienu. Melns kaķis dzer. Kaķis dzer. - Šie visi ir TEIKUMI.

1.0 AKTĪVAIS TEIKUMS

Teikums, kurā verbs pasaka, KO SUBJEKTS DARA,
DARĪJA, vai DARĪS saucas AKTĪVAIS TEIKUMS.

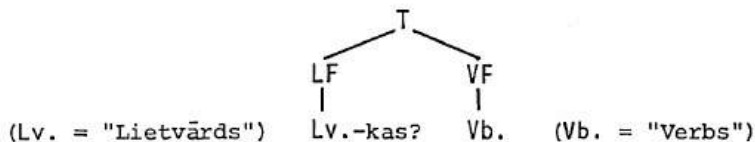
1.1 AKTĪVAIS PAMATTEIKUMS

Par PAMATTEIKUMU sauksim tādu teikumu,
kam LIETVĀRDA FRAZĒ IR TIKAI SUBJEKTS,
un VERBA FRAZĒ IR: a. TIKAI VERBS (piem., Kaķis dzer.);
vai: b. VERBS UN OBJEKTS (piem., Kaķis dzer pienu).

1.11 PAMATTEIKUMS BEZ OBJEKTA

Pamatteikumā bez objekta ir tikai SUBJEKTS UN VERBS.

Ja verba darbība NEPĀRIET uz kādu CITU LIETVĀRDU,
bet paliek pie SUBJEKTA, tad pamatteikumā var būt tikai SUBJEKTS
un VERBS.

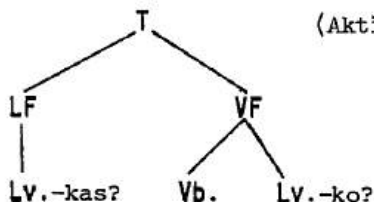

Piemēri: Kaķis guļ.
Vāvere lēkāja.
Puķes ziedēs.

1.12 PAMATTEIKUMI AR OBJEKTU

Ja verba darbība no subjekta PĀRIET UZ KĀDU CITU LIETVĀRDU,
tad šis otrs lietvārds saucas DARBĪBAS OBJEKTS.
Latviski objekts var saukties arī PAPILDINĀTAJS.
OBJEKTS atrodas VERBA frazē.
Parasti tas ir KO-LOCĪJUMĀ.

PIEMĒRI:

Kaķis	ķer	pelī.
Zēni	mētā	bumbu.
Vāveres	lasa	zīles.
Skolotāja	māca	bērnus.

1.13 INTRANSITĪVI UN TRANSITĪVI VERBI

Jau redzējām, ka verbi var būt divējādi:
 Ir verbi, kam nav vajadzīgs objekts.
 Ir arī verbi, kam objekts ir vajadzīgs.

1.131 INTRANSITĪVI (jeb NEPĀREJOŠI) verbi ir tādi verbi, kuru darbība nepāriet ne uz kādu objektu, bet PALIEK PIE TEIKUMA SUBJEKTA, darbības darītāja.

Intransitīvi verbi ir: guļ, snauž, sēd, stāv, iet, brauc, skrien, aug, zied, zalo, nīkst, vīst, mirst, dzīvo, un vēl daudzi citi.

Pie šiem verbiem nevar prasīt objekta jautājumu - ko?
 Piem., nevar prasīt: *"Ko sēd?", *"Ko aug?", *"Ko skrien?" utt.

1.131a. Gandrīz visi verbi, kuru PIRMĀ (tagadnes) PAMATFORMA beidzas ar -st, ir INTRANSITĪVI: nīkst, mirst, karst, sarkst, vīst, trūkst, pīkst, utt. (Bet dažī, piem., [pie]bilst 'say /in addition/' tomēr prasa objektu.)

1.131b. Var iedomāties ka arī tie REFLEKSĪVIE verbi, kuru darbība ATGRIEŽAS PIE DARĪTĀJA, ir nepārejoši: Meitene mazgājas. Zēni skrienas. Utt.

Intransitīvi ir arī tie refleksīvie verbi, kuru darbība ir NEGRIBĒTA, NOTIEK NETIŠĀM: Kāja sasitās. (=Neviens to tīšām nesasīta.); Vāze apgāzās. (Neviens to tīšām neapgāza.) utt.

1.132 TRANSITĪVI (jeb PĀREJOŠI) ir tādi verbi, kuru DARBĪBA NEVAR PALIKT PIE SUBJEKTA.

Ta PĀRIET uz kādu citu lietvārdu, uz OBJEKTU.

Piem., Zēni mētā]
Kaķis ķer] NAV PILNI TEIKUMI, jo te ir jāprasa,
Vāvere lasa] KO mētā, ķer, lasa, utt.
 Utt.

Tikai tad, ja katram verbam pieliek OBJEKTU,
 piem., Zēni mētā BUMBU.]
Kaķis ķer PELI.] iznāk pilni teikumi.
Vāvere lasa ZĪLES.]

1.133 Ir arī verbi, kas var būt ABĒJĀDI - gan intransitīvi, gan transitīvi.

- Ja tādus verbus lieto INTRANSITĪVI (bez objekta), tad tie izsaka VISPĀRĪGU darbību: Kaķis DZER. Vāvere ĒD. Skolotāja MĀCA. Bērni MĀCĀS. Meitenes DZIED. Utt.
- Ja tādus verbus lieto TRANSITĪVI (ar objektu), tad tie izsaka NOTEIKTĀKU (specifisku) darbību: Kaķis DZER PIENU. Vāvere ĒD ZĪLES. Skolotāja MĀCA BĒRNUS. Bērni MĀCĀS VALODU. Meitenes DZIED DZIESMAS.

1.2 NETIEŠAIS OBJEKTS

Objekts, kas atbild jautājumam KO?,
ir TIEŠAIS objekts (direct object).

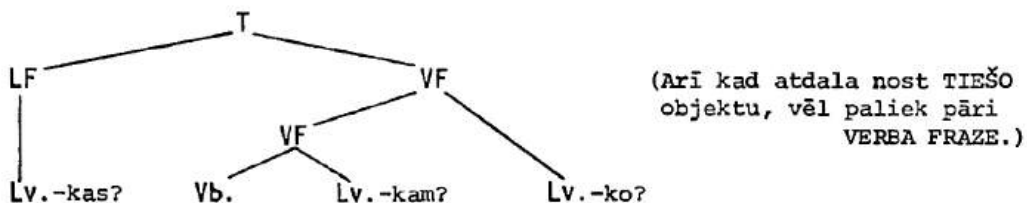
Ir vēl arī NETIEŠAIS objekts (indirect object).

Netiešais objekts atbild jautājumam KAM?

Netiešais objekts ir tas teikuma loceklis,

KURA DĒL, NOTIEK TEIKUMA DARBĪBA.

Arī netiešais objekts atrodas VERBA FRAZĒ.

PIEMĒRI:	Skolnieki	dod	skolotājai	ābolu.	The children give the teacher an apple.
	Skolotāja	māca	skolniekiem	valodu.	The teacher teaches language to (her) pupils.
	Māte	taisa	bērniem	vakariņas.	Mother makes supper for the children.
	Bērni	sagatavos	Ziemassvētkiem	ludzīgu	The children will prepare a skit for Christmas.
	Meitenes	šuva	lellēm	kleitas.	The girls sewed dressess for (their) dolls.
	Strādnieki	liks	mājai	logus.	Workers will install windows for/in the house.
	Vējš	noņūta	kokiem	lapas.	The wind blew leaves off trees.

1.21 Netiešais objekts var būt teikumā arī tad, ja tiešais objekts nemaz neparādās: Bērni klausu mātēi. Skolotāja palīdzēs skolniekiem. Suns iekoda kaķim. Zēns iesita sunim. Utt.

- 1.22 Netiešais objekts ir nejaušas, netišas, vai negribētas darbības ĪSTAIS DARĪTĀJS:
- JĀNĪTIM SASITĀS kāja. (= JĀNĪTIS SASITA kāju, bet tas nenotika TĪŠĀM.)
- MEITENEI APGĀZĀS vāze. (= MEITENE APGĀZA vāzi, bet viņa to NEGRIBĒJA darīt.)
- SKOLNIEKAM PIEMIRSĀS uzdevumi. (= SKOLNIEKS PIEMIRSA uzdevumus, jo viņš laikam DOMĀJA PAR KAUT KO CITU.)
- ZĒNIEM PAZUDA bumba. (= ZĒNI NEJAUŠI PAZAUDĒJA bumbu.)
- KAĶĒNAM AIZBĒGA pele. (= KAĶĒNS NEGRIBĒJA LAIST peli prom, bet tā TOMĒR AIZBĒGA.)

1.23 Kā redzams šajos piemēros, LATVIEŠU VALODĀ netiešo objektu LIETO DAUDZ PLAŠĀK nekā angļu valodā. Angļu valodas teikumos netiešais objekts parasti var būt TIKAI KĀDA PERSONA (vai arī dzīvnieks), un tādu netiešo objektu var pārveidot tikai TO-FRAZĒ: The pupils give an apple TO the teacher. Latviešu teikumā netiešo objektu var pārveidot dažādās citās frazēs (sk. augšā 1.2 piemērus un to tulkojumus angliski).

1.24 Ļoti bieži latviešu teikumā netiešo objektu var pārveidot par subjekta (vai cita lietvārda) APZĪMĒTĀJU:

JĀNĪTIM sasiņās kāja. = JĀNĪŠA kāja sasiņās.
 ZĒNIEM pazuda bumba. = ZĒNU bumba pazuda.
 MEITENEI dzied putns pie loga. = Putns dzied pie MEITENES loga.
 Meitenes šuj LELLĒM kleitas. = Meitenes šuj LEĻĻU kleitas.
 OZOLIEM aug zīles. = Aug OZOLU zīles.

(Par LIETVĀRDU APZĪMĒTĀJIEM sk. 2.0 nodaļu.)

1.25 Apskatot dažādus lietojumu veidus, var dot vēl vienu netiešā objekta definīciju: NETIEŠAIS OBJEKTS IR TAS TEIKUMA LOCEKLIS, KAM PAR LABU VAI SLIKTU NOTIEK TEIKUMA DARBĪBA:

Mātei vārās kartupeļi. (= Māte GRĪB, lai tie vārītos.)
 Strādnieki krāso mājai sienu. (= Tagad māja izskatīsies GLĪTĀKA.)
 Zēns lej kaķim pienu. (= Kaķis PRASĪJA pienu.)
 Meitenei dzied putns pie loga. (= Meitene LABPRĀT KLAUSĀS putnu.)
 Ozoliem aug zīles. (= Ozoli tās audzē, lai būtu JAUNI OZOLI.)
 Zēniem atradās bumba. (= Zēni par to ir PRIECĪGI.)

Jānītim sasiņās kāja. (= Tagad kāja SĀP, un Jānītim tas NEPATĪK.)
 Dacītei sāp kakls. (= Dacīte ir SLĪMA UN NEDRĪKST IET ĀRĀ.)
 Suns iekoda kaķim. (= Kaķis ir NOBIJIES UN DUSMĪGS.)
 Zēniem pazuda bumba. (= Zēni par to bija ĻOTI NELAIMĪGI.)

1.3 VIETNIEKVĀRDI LIETVĀRDU VIETĀS

1.31 Ja kāds lietvārds jau ir IEPRIEKŠ MINĒTS, tad tā vietā var likt VIETNIEKVĀRDUS:

- a. viņš, viņa - PERSONU vārdu vietā;
 b. tas, tā - LIETU nosaukumu vietā.

DZĪVNIEKU vārdu un nosaukumu vietā var lietot šos ABUS vietniekvārdus. Jāievēro, ka viņš, viņa nozīmē 'he, she', un tas, tā nozīmē 'it'; daudzskaitlī ABI vietniekvārdi nozīmē 'they'.

Šos vietniekvārdus var likt kā SUBJEKTA, tā arī OBJEKTA lietvārdu vietā.

OBJEKTA vietniekvārds parasti teikuma nāk PIRMS VERBA.

(Par to sk. tālāk 1.421 nodaļu.) KAS? KO? --- KAS? KO?

MEITENES mācās. - VIŅAS mācās. ZĒNI mētā BUMBU. - ZĒNI TO mētā.

KAĶIS guļ. - - - VIŅŠ / TAS guļ. VIŅI mētā BUMBU. - VIŅI TO mētā.

UPE tek. - - - TĀ tek.

1.311 Lai teikumā nebūtu jāatkārto DIVREIZ vietniekvārda viņš, viņa formas, par OTRU vietniekvārdu var likt tas, tā formas - runājot arī PAR PERSONĀM:

MEITENES meklē ZĒNUS. - VIŅAS VIŅUS meklē.
 VIŅAS TOS meklē.

1.312 Ja teikumā ir TRĪS LIETVĀRDI (subjekts, tiešais objekts, netiešais objekts), tad parasti ar vietniekvārdiem atvieto tikai DIVUS lietvārdus (jo teikums ar 3 vietniekvārdiem jau kļūst mazliet nesaprotams).

SKOLNIEKS dod SKOLOTĀJAI ĀBOLU. (Teikumā ir 3 lietvārdi.)

Labs atvietojošs: VIŅŠ TO dod SKOLOTĀJAI. (Vietniekvārdi ir SUBJEKTS un TIEŠAIS OBJEKTS.)

Labs atvietojošs: SKOLNIEKS TO dod VIŅAI. (V-vārdi ir TIEŠAIS OBJ. un NETIEŠAIS OBJ.)

Nav labs atvietojošs: VIŅŠ VIŅAI dod ĀBOLU. (V-vārdi ir SUBJEKTS un NETIEŠAIS OBJ.)

Nav labs atvietojošs: VIŅŠ TO dod VIŅAI. (Teikumā ir 3 vietniekvārdi.)

3. teikumā DIVREIZ ATKĀRTOJAS forma vīņ-.

4. teikums ir mazliet jau NESKAIDRS.

1.32 Ir arī tādi vietniekvārdi, kurus var likt teikumā (par subjektu vai objektu) arī tad, JA LIETVĀRDS NAV IEPRIEKŠ MINĒTS.

1.321 Tādi ir PERSONISKIE vietniekvārdi es, tu, mēs, jūs:

ES ēdu. ES = subjekts

ES TEVI redzu. ES = subjekts, TEVI = tiešais objekts

TU MAN palīdzēsi. TU = subjekts, MAN = netiešais objekts

JŪS mētāsīt BUMBU. JŪS = subjekts

MĒS JUMS palīdzēsim. MĒS = subjekts, JUMS = netiešais objekts

SUNS MŪS atrada. MŪS = tiešais objekts

Arī šie vietniekvārdi teikumā stāv PIRMS VERBA.

1.322 Tādi ir arī daži VISPĀRĒJI vietniekvārdi.

	Attiecas uz <u>PERSONĀM</u> :	Attiecas uz <u>LIETĀM</u> :
kāds	somebody, someone	kaut kas something
kurš katrs	anybody, anyone	viss kas anything, all kinds of things
vīsi	everybody, everyone	viss everything

PIEMĒRI:	<u>KĀDS</u> apēda <u>KŪKU</u> .	'Somebody ate the cake.' (<u>KĀDS</u> = subj.)
	<u>SUNS</u> <u>KĀDAM</u> iekoda.	'The dog bit someone.' (<u>KĀDAM</u> = netiešais obj.)
	<u>ES</u> uzvarēšu <u>KURU</u> <u>KATRU</u> .	'I will beat anyone.' (<u>KURU</u> <u>KATRU</u> = tiešais obj.)
	<u>VĪSI</u> klusēja.	'Everybody was silent.' (<u>VĪSI</u> = subj.)
	<u>MĒS</u> <u>KAUT</u> <u>KO</u> atradām.	'We found something.' (<u>KAUT</u> <u>KO</u> = tiešais obj.)
	<u>CUKAS</u> ēd <u>VISU</u> <u>KO</u> .	'Pigs eat anything.' (<u>VISU</u> <u>KO</u> = tiešais obj.)
	<u>VĪSS</u> <u>KAS</u> mētājas.	'All kinds of things are lying around.' (<u>VĪSS</u> <u>KAS</u>
	<u>VĪSS</u> satumsa.	'Everything became dark.' (<u>VĪSS</u> = subj.) /= subj.)
	<u>VIŅŠ</u> grib <u>VISU</u> .	'He wants everything.' (<u>VISU</u> = tiešais obj.)

1.322a Dažreiz vietniekvārdus liek PĒC verba UZSVARA (= 'stress, emphasis) DĒL. Sk. 3., 6. & 9. piemērustepat augšā un arī c.-piemēru 1.43 nodaļā.

- 1.322b Šos vietniekvārdus tā var lietot tikai VĪRIEŠU dzimtē.
SIEVIEŠU dzimtē tie ir jālieto, kā rādīts 1.31 nodaļā:
MEITENES dabūja NAUDU. VISAS pirka SALDĒJUMU.
(Tāpat kā: VIŅAS pirka SALDĒJUMU.)
(Te sk. arī 3a.-1., 3a.-2. & 3d.-4. nodaļas PRON-10., 11. & 14. lp.)

1.4 VĀRDU KĀRTĪBA (jeb SECĪBA) TEIKUMOS

- 1.401 Angļu valodā vārdu kārtība parāda,
kurš vārds teikumā ir subjekts un kurš ir objekts:
Cat drinks milk. Boy sees dog.
Subjekts vienmēr nāk PIRMS un objekts seko PĒC verba.

Ja šo vārdu kārtību IZJAUC, tad iznāk vai nu APGRIEZTI teikumi:
Milk drinks cat. Dog sees boy.

Vai arī NEIZNĀK NEKĀDI teikumi:
*Drinks milk cat. *Sees dog boy.
*Cat milk drinks. *Boy dog sees.

- 1.41 Latviešu valodā subjektu un objektu parāda
nevis vārdu kārtība teikumā, bet gan LOCĪJUMU GALOTNES.

Subjekts un objekts ir KATRS SAVĀ LOCĪJUMĀ.
Tāpēc latviešu teikumā VISI teikuma locekļi
var būt VIENALGA KURĀ vietā:

Kaķis dzer pienu.
Pienu dzer kaķis.
Dzer pienu kaķis.
Kaķis pienu dzer.
Pienu kaķis dzer.
Dzer kaķis pienu.

Šie VISI teikumi nozīmē TO PAŠU.

Ja grib šo teikumu APGRIEZT OTRĀDI,
tad ir JĀMAĪNĀ LOCĪJUMU GALOTNES:
Piens dzer kaķi. Kaķi dzer piens. Utt.

Arī tagad var mainīt vārdu kārtību un iztaisīt 6 teikumus,
bet tie VISI izteiks TO PAŠU mulķību.

- 1.42 PARASTĀ VĀRDU KĀRTĪBA arī latviešu teikumā ir:
[SUBJEKTS + VERBS + OBJEKTS]
Kaķis dzer pienu.
Zēns redz suni.
Mēs atradām zēnus.
Viņa šūs kleitas.

- 1.421 JA OBJEKTS IR VIETNIEKVĀRDS, tad tas ir jāliek
PIRMS VERBA: [SUBJEKTS + OBJEKTS + VERBS]
Kaķis to dzer.
Zēns to/viņu redz.
Mēs viņus atradām.
Viņa tās šūs.
Strādnieks visu padarīja.

1.43 VĀRDU KĀRTĪBAS MAIŅA TEIKUMĀ UZSVARA DĒĻ

Jau redzējām, ka latviešu valodā vārdu kārtība nav vajadzīga teikuma locekļu noteikšanai.

Tādēļ vārdu kārtības maiņu var izlietot kaut kam citam.

To var izlietot kāda teikuma locekļa UZSVĒRŠANAI.

Latviešu teikumā ir DIVI UZSVARI.

VIEGLS uzsvars ir uz PIRMĀ vārda teikumā.

STIPRĀKS uzsvars ir uz PĒDĒJĀ vārda teikumā.

Piem., teikumos: Kaķis dzer PIENU. Mēs viņus ATRADĀM.

Viegls uzsvars ir uz vārdiem kaķis un mēs.

STIPRS uzsvars ir uz vārdiem PIENU un ATRADĀM.

Vārdi dzer un viņus nav nemaz uzsvērti.

Piemēru teikumos ir redzama PARASTĀ vārdu kārtība (sk. 1.42 nodaļu).

JA GRIB SEVIŠĶI UZSVĒRT KĀDU CITU TEIKUMA LOCEKLI,

taļ parasto vārdu kārtību MAINA

un teikuma beigās liek to teikuma locekli, KURU GRIB UZSVĒRT:

- a. Pienu dzer KAĶIS (un nevis zēns, vai kāds cits). It is the CAT that is drinking milk.
- b. Kaķis pienu DZER (nevis tikai uz to skatās). The cat really does DRINK milk.
- c. Mēs atradām VIŅUS (nevis kādus citus). It was THEY whom we found.
- d. Viņus atradām MĒS (nevis jūs vai kādi citi). It was WE who found them.

Kā redzams no angļu tulkojumiem,

lai šis uzsvara maiņu nozīmes izteiktu angļiski,

ANĢĻU VALODAS TEIKUMOS JĀIELIEK VAIRĀKI LIEKI VĀRDI.

1.431 Šis uzsvara maiņas visvairāk vajadzīgas RAKSTĪTIEM teikumiem. Kad RUNĀ, var tīšām MAINĪT PARASTO TEIKUMA RITMU un tā uzsvērt vienalga kuru vārdu, parasto vārdu kārtību nemaz NEMAINOT:

- a. KAĶIS dzer pienu. b. Kaķis DZER pienu. c. Mēs VIŅUS atradām.
d. MĒS viņus atradām.

Te a., b., c. & d. teikumi nozīmē to pašu, ko tie paši teikumi nozīmē 1.43 nodaļā.

Tomēr ir jāievēro, ka šīs nodaļas piemēros teikumu uzsvari NAV NORMĀLI.

1.432 TEIKUMOS AR NETIEŠO OBJEKTU parastā vārdu kārtība ir:

[SUBJEKTS + VERBS + NETIEŠAIS OBJEKTS + TIEŠAIS OBJEKTS]

Meitenes šūs lēlēm KLEITAS.

Skolnieks dod skolotājai ĀBOLU.

- a. Bet NETIEŠAIS objekts var būt arī PIRMS verba, sevišķi ja tas ir vietniekvārds: Skolnieks skolotājai dod ĀBOLU.

Skolnieks viņai dod ĀBOLU.

- b. JA GRIB UZSVĒRT NETIEŠO OBJEKTU, TĀD TO LIEK PĒDĒJĀ VIETĀ TEIKUMĀ (un pārējiem locekļiem patur PARASTO vārdu kārtību):

Skolnieks dod ābolu SKOLOTĀJAI / VIŅAI. 'It is the TEACHER / SHE whom the pupil gives an apple.'

Meitenes šūs kleitas LELLĒM. 'It is the dolls whose dresses the girls will sew.'

Ja grib uzsvērt kādu CITU teikuma locekli, tad dara tāpat,

kā parādīts 1.43 nodaļā.

1.433 Ja teikumos ar INTRANSITĪVIEM verbiem (tādiem, kas nevar ņemt tiešo objektu) atrodas NETIEŠAIS OBJEKTS, tad parasti:

I. tāds NETIEŠAIS OBJEKTS ir teikumā PIRMĀ VIETĀ;

II. tikai SUBJEKTS un VERBS MAINA savas vietas.

Uzsvērts ir SUBJEKTS:

Uzsvērts ir VERBS (tas notiek RETĀK):

(Ši ir	<u>Mātei</u> vārās <u>KARTUPEĻI</u> .	<u>Mātei</u> kartupeļi <u>VĀRĀS</u> .
PARASTĀ	<u>Meitenei</u> (pie loga) dzied <u>PUTNS</u> .	<u>Meitenei</u> (pie loga) putns <u>DZIED</u> .
vārdu	<u>Zēniem</u> pazuda/atradās <u>BUMBA</u> .	<u>Zēniem</u> bumba <u>PAZUDA/ATRADĀS</u> .
kārtība	<u>Ozoliem</u> aug <u>ZĪLES</u> .	<u>Ozoliem</u> zīles <u>AUG</u> .
šādos	<u>Skolnīkam</u> piemirsās <u>UZDEVUMI</u> .	<u>Skolnīkam</u> uzdevumi <u>PIEMIRSĀS</u> .
teikumos.)	<u>Gunai</u> apgāzās <u>VĀZE</u> .	<u>Gunai</u> vāze <u>APGĀZĀS</u> .
	<u>Jānītim</u> sasiņās <u>KĀJA</u> .	<u>Jānītim</u> kāja <u>SASITĀS</u> .

1.433a Ievēro, ka visos šajos teikumos NETIEŠAIS OBJEKTS

NAV NOTEIKTI VAJADZĪGS. Ja to ATMET, tad iznāk visvienkāršākie pamatteikumi: Kartupeļi vārās. Putns dzied. Bumba pazuda/atradās. Zīles aug. Uzdevumi piemirsās. Vāze apgāzās. Kāja sasiņās.

1.433b JA TĪŠĀM GRIB UZSVĒRT NETIEŠO OBJEKTU,

tad to arī var likt TEIKUMA BEIGĀS:

Zīles aug OZOLIEM (*nevis bērziem*). It's the oaks that grow acorns.

Vāze apgāzās GUNAI (*nevis Dacītei*). It was Guna who toppled the vase.

1.434 Ir nedaudzi verbi, kas prasa NETIEŠO OBJEKTU

TIEŠĀ OBJEKTA VIETĀ:

Tādi verbi: I. izsaka PĒKŠŅU, VIENA MOMENTA darbību;

II. parasti dabū PRIEDĒKLI (prefiksu) ie-;

III. apzīmē kādu KAITĪGU (=harmful) darbību.

Teikumos ir TIEŠAIS objekts:

Teikumos ir NETIEŠAIS objekts:

Suns sakoda kaķi.

Suns iekoda kaķim.

Zēns sita sunī.

Zēns iesita sunim.

Bites sadzēla lāci.

Bite iedzēla lācim.

Šādos teikumos VĀRDU KĀRTĪBAS MAIŅAS notiek tāpat, kā tās parādītas 1.43 nodaļā.

1.5 NOLIEGUMS (jeb NEGĀCIJA) AKTĪVAJĀ PAMATTEIKUMĀ

1.51 Visparastākie ir tādi nolieguma teikumi,
kuros ir NEGĀTĪVS VERBS.

Pamatteikumā var noliegt TIKAI VERBU,

ja par subjektu un objektu tajā ir LIETVĀRDI,

PERSONISKIE VIETNIEKVĀRDI, vai vispārējie vietniekvārdi kāds

POZITĪVI teikumi:

NEGĀTĪVI teikumi:

un kaut kas:

Bērns guļ.

Bērns neguļ.

Puķes ziedēs.

Puķes neziedēs.

Zēni mētā bumbu.

Zēni nemētā bumbu/bumbas.

Kāds apēda kūku.

Kāds neēda kūku/kūkas.

Es kaut ko zinu.

Tu kaut ko / kaut kā nezini.

Mēs jums palīdzēsīm.

Mēs jums nepalīdzēsīm.

Viņš skolotājai dod ābolu.

Viņš skolotājai nedod ābolu/ābola.

1.51a Kādreiz latviešu valodā KATRS TIEŠAIS OBJEKTS PIE NEGĀTĪVA VERBA
bija KĀ-LOCĪJUMĀ.

Tagad tas var būt arī KO-locījumā. Parasti izvēle ir šāda:

I. Ja negatīvā verba objekts ir LIETVĀRDS,

tad biežāk tas ir KO-locījumā: neēda kūku, nedod ābolu,
neredz kaķi, neraksta teikumus.

II. Ja negatīvā verba objekts ir VIETNIEKVĀRDS,

tad biežāk tas ir KĀ-locījumā: Tu manis neredzi. Es tev tā ne-
došu. Suns viņa nepazīst.

1.511 Ja par subjektu vai objektu nolieguma teikumā ir

vispārējie vietniekvārdi viss, visi un (kurš) katrs,

tad VAR NOLIEGT VAI NU VERBU, VAI ARĪ VIETNIEKVĀRDU

(bet NE ABUS reizē):

Noliegums ir pie VERBA:

Noliegums ir pie VIETNIEKVĀRDA:

Viss nesadega. Everything did not
burn up.

Ne viss sadega. Not everything burned up.

(Kurš) katrs neuzvarēs. Anybody (who-
soever) will not win.

Ne (kurš) katrs uzvarēs. Not anybody will
win.

Visi nesaprot stāstu. Everybody does
not understand the story.

Ne visi saprot stāstu. Not everybody under-
stands the story.

IEVĒRO: a. NEGĀTĪVĀ PARTIKULA NE ar VERBU ir jāraksta KOPĀ,
bet pie VIETNIEKVĀRDA jāraksta ATSEVIŠĶI.

b. Augšējie teikumi nozīmē to pašu, ko šie teikumu PĀRI:

Viss nesadega. / Ne viss sadega. = Kaut kas sadega. + Kaut kas nesadega.

Katrs neuzvarēs. / Ne katrs uzvarēs. = Kāds uzvarēs. + Kāds neuzvarēs.

Visi nesaprot stāstu. / Ne visi saprot stāstu. = Kādi saprot stāstu. + Kādi nesaprot
stāstu.

1.512 Visi augšējās nodaļās aprakstītie teikumi
ir DAĻĒJA NOLIEGUMA teikumi.

Ja saka:

Tas nozīmē:

Bērns neguļ.

Bērns dara kaut ko citu (spēlējas, ēd, skraida).

Zēni nemētā bumbu.

Zēni dara vai pat MĒTĀ kaut ko citu (akmeņus, rungus).

Ne viss sadega.

Kaut kas nesadega.

Ne visi saprot stāstu.

Daži nesaprot un daži saprot stāstu.

Zēns nedod ābolu
skolotājai.

Varbūt viņš to dod kādam citam (māsai, brālim,
draugam, draudzenei).

Visos šādos teikumos noliegums ir tikai DAĻĒJS (= *partial*),
jo tas attiecas tikai uz kādu SEVIŠĶU darbību, SEVIŠĶU objektu,

1.52 PILNĪGA NOLIEGUMA PAMATTEIKUMI

Pilnīgs ir tāds noliegums, kas pie kāda verba noliedz JEBKURU SUBJEKTU, OBJEKTU, vai pat ABUS šos teikuma locekļus.

Pilnīga nolieguma teikumos par SUBJEKTU vai OBJEKTU lieto VISPĀRĒJUS NOLIEGUMA VIETNIEKVĀRDUS neviens 'no one, nobody' un nekas 'nothing'

Pilnīga nolieguma teikumos ARĪ VERBS IR NEGĀTĪVS.

1.521 Pilnīgi noliegts ir TIKAI SUBJEKTS:

Neviens neguļ.	<u>Nobody</u> is sleeping.
Nekas nenotika.	<u>Nothing</u> happened.
Neviens nesaprot stāstu.	<u>No one</u> understands the story.
Nekas neapturēs straumi.	<u>Nothing</u> will stop the stream.
Dacītei nekas nesāpēja.	Little Dace had <u>no</u> hurts/ailments.

1.522 Pilnīgi noliegts ir TIKAI OBJEKTS:

Zēns nevienu nesatika.	The boy met <u>no one</u> . / The boy did <u>not</u> meet <u>anybody</u> .
Viņš nekā nezina.	He knows <u>nothing</u> . / He does <u>not</u> know <u>anything</u> .

1.523 Pilnīgi noliegti ir SUBJEKTS UN OBJEKTS:

Neviens nevienu/nekā nesatika.	<u>Nobody</u> met <u>anyone</u> .
Neviens nekā nezina.	<u>Nobody</u> knows <u>anything</u> .
Nekas nevienu neatdzīvinās.	<u>Nothing</u> will revive <u>anybody</u> .
Nekas nekā (te) neizskaidro.	<u>Nothing</u> explains <u>anything</u> (here).

IEVĒRO: a. Vietniekvārdu objekti arī te visur stāv PIRMS VERBA, un ar negatīvu verbu tie ir KĀ-LOCĪJUMĀ.

- b. ANGLŪ VALODĀ DRĪKST BŪT TIKAI VIENS NEGĀTĪVS VĀRDS KATRĀ TEIKUMĀ, tādēļ angļu teikumos: I. Verbi ir bez negatīva (1.521 & 1.523).
 II. Vai nu verbs vai objekts jāatstāj bez negatīva (1.522).
 III. Verbs un objekts jāatstāj bez negatīva (1.523).

1.524 Pilnīgi noliegt var arī NETIEŠO OBJEKTU:

Mēs nevienam nepalīdzēsīm.	We will help <u>no one</u> . / We will <u>not</u> help <u>anybody</u> .
Zēns nevienam nedod ābolu.	The boy gives the apple <u>to no one</u> . / The boy does <u>not</u> give the apple <u>to anybody</u> .

1.524a Arī teikumos ar netiešo objektu

VAR NOLIEGT VISUS TEIKUMA LOCEKĻUS:

Neviens nevienam/nekam nepalīdzēs.	Nobody will help anybody.
Neviens nekam nekā nedod.	No one gives anybody anything.

1.524b Lai vietniekvārds neviens neatkārtotos teikumā divreiz, tā vietā otrreiz var lietot vietniekvārdu nekas.

(sk. pirmos teikumus 1.523 & 1.524a nodaļās).

2.0 A P R A K S T A F R A Z E S L I E T V Ā R D I E M

- 2.1 Apraksta frazes var darināt ne tikai ar lietvārdu kā-locījumu,
bet arī AR ADJEKTĪVIEM.

Abas apraksta frazes pasaka KĀDS kas ir:

ADJEKTĪVA fraze: KĀ-LOCĪJUMA fraze: ABAS frazes prasa:

baltas lapas	papīra lapas	KĀDAS lapas?
zaļa kleita	vilnas kleita	KĀDA kleita?
liela cepurē	ādas cepure	KĀDA cepure?
garšīga gaļa	aitas gaļa	KĀDA gaļa?
dārgs gredzens	zelta gredzens	KĀDS gredzens?
pelēki jumti	māju jumti	KĀDI jumti?

- 2.11 Tādēļ abas apraksta frazes var APVIENOT.

Apvienotu frazi sauksim par PAPLAŠINĀTU apraksta frazi.

Ievēro, ka paplašināta fraze:

Adjektīvu liek PIRMS lietvārdiem.

Adjektīvs SASKAN ar OTRO lietvārdu

(Arī *dzimtē, skaitlī un locījumā.*)

PAPLAŠINĀTA fraze ADJEKTĪVS: 1. LIETVĀRDS: 2. LIETVĀRDS:
prasa:)

(KĀDAS lapas?)	baltas	papīra	lapas
(KĀDA kleita?)	zaļa	vilnas	kleita
(KĀDA cepure?)	liela	ādas	cepure
(KĀDA gaļa?)	garšīga	aitas	gaļa
(KĀDS gredzens?)	dārgs	zelta	gredzens
(KĀDI jumti?)	pelēki	māju	jumti

Visās šajās frazēs adjektīvs un pirmais lietvārds
apraksta OTRO lietvārdu.

Tādēļ otro lietvārdu sauksim par GALVENO lietvārdu.

Galvenais lietvārds SATUR KOPĀ visu apraksta frazi. (main/chief noun)

BEZ galvenā lietvārda nekāda apraksta fraze NEIZNĀK.

(Piemēram, *baltas papīra* vai *dārgs zelta* NAV nekādas frazes,
tikai četri ATSEVIŠĶI VĀRDI.)

Nevar saprast, kas ar tiem ir domāts, jo nav galvenā lietvārda.

Kad pieliek galveno lietvārdu,

TIKAI TAD iznāk frazes: *baltas papīra lapas,*
dārgs zelta gredzens.)

- 2.2 VISUS PĀRĒJOS vārdus, kas apraksta galveno lietvārdu,
sauksim par galvenā lietvārda APZĪMĒTĀJIEM (modifiers).

Apzīmētāji TUVĀK APZĪMĒ (describe more closely = modify),

KĀDS ir galvenais lietvārds.

Mēs jau redzējām, ka: A. LIETVĀRDS KĀ-LOCĪJUMĀ var būt

galvenā lietvārda APZĪMĒTĀJS.

Piemēram, *lietvārdi papīra un zelta*

ir lietvārdu lapas un gredzens apzīmētāji.

B. ADJEKTĪVS var būt galvenā lietvārda APZĪMĒTĀJS.

Piemēram, *arī adjektīvi baltas un dārgs*

ir to pašu lietvārdu lapas un gredzens apzīmētāji.

PIEZĪME: Arī lietvārdam KĀ-LOCĪJUMĀ var būt PAŠAM SAVS adjektīvs

par apzīmētāju: *dzeltena papīra lapas.* (Te adj. dzeltena SASKAN ar lietv. papīra.)

Šai frazei var likt klāt OTRU adjektīvu,

kas saskan ar GALVENO lietvārdu:

lielas lapas + dzeltena papīra lapas = lielas dzeltena papīra lapas

2.21 Apraksta frazes var paplašināt VĒL TĀLĀK. Tajās vēl var būt:

- C. SKAITĻA VĀRDI (numerals) viens/viena, divi/divas, trīs, četri/četras, utt. (un arī NENOTEIKTIE skaitļa vārdi kā *daži/dažas* un *vairāki/vairākas*).

Apraksta frazē arī skaitļa vārds SASKAN AR GALVENO LIETVĀRDU dzimtē, skaitlī un locījumā.

Apraksta frazē skaitļa vārdu liek PIRMS adjektīva.

Piemēri: vairākas baltas papīra lapas
divi dārgi zelta gredzeni

- D. VIETNIEKA VĀRDI (pronouns) (kaut) kāds/kāda 'some, a'
nekāds/nekāda 'none, no'
neviens/neviena 'neither, no one, no'
tāds/tāda 'of that kind, such'
šāds/šāda 'of this kind, such'

Apraksta frazē arī vietnieka vārdi SASKAN ar GALVENO LIETVĀRDU dzimtē, skaitlī un locījumā.

Vietnieka vārdu liek PIRMS skaitļa vārda.

Piemēri: tādas vairākas baltas papīra lapas
kādi divi dārgi zelta gredzeni

- E. PARTIKULAS, parasti PREPOZICIJAS (prepositions): *aiz, bez, pie, zem, par, ap, pa, uz*, utt.

Prepozīciju apraksta frazē liek PIRMAJĀ vietā.

Piemēri: uz tādām vairākām baltām papīra lapām
par kādiem diviem dārgiem zelta gredzeniem

Kā var redzēt, apraksta frazēs KATRAM apzīmētājam ir SAVA VIETA. Vietas skaīta no KREISĀS puses:

1. vieta PREPOZICIJA	2. vieta VIETNIEKA VĀRDS	3. vieta SKAITĻA VĀRDS	4. vieta ADJEKTĪVS	5. vieta LIETVĀRDS KĀ-LOCĪJUMĀ	6. (pācējā) vieta GALVENAIS LIETVĀRDS
uz	<u>tādām</u>	<u>vairākām</u>	<u>baltām</u>	<u>papīra</u>	<u>lapām</u>
-----	-----	<u>vienu</u>	<u>zaļu</u>	<u>vilnas</u>	<u>kleitu</u>
-----	<u>šādā</u>	-----	<u>lielā</u>	-----	<u>cepurē</u>
-----	-----	-----	<u>garšīga</u>	<u>aitas</u>	<u>gaja</u>
par	<u>kaut kādu</u>	-----	<u>dārgu</u>	<u>zelta</u>	<u>gredzenu</u>
virs	-----	<u>dažiem</u>	-----	<u>māju</u>	<u>jumtiem</u>

NO ŠĪ PARAUGA VAR REDZĒT, KA:

1. Visas vietas apraksta frazē NAV jāpiepilda.
2. Tomēr ir jāzina, KURŠ apzīmētājs ir jāliek PIRMS KURA.
3. Pārāk gara apraksta fraze nav laba fraze; garu frazi labāk ir sadalīt 2 frazēs un tad tās likt katru savā teikumā.

P I E L I K U M I
S K O L O T Ā J I E M U N V E C Ā K I E M

VĀKU KABATĀ ATRODAS VIENAS KARTĪTES UN TRĪS LOCĪŠANAS
LAPU PARAUGI. TĒ LIETOŠANAS SKAIDROJUMI ATRODAMI ŠĪS NODAĻAS SĀKUMĀ.

TĪEM SEKO KONJUGĀCIJU PĀRSKATI: I. KONJUGĀCIJAS VERBU
SARAKSTS & ATVASINĀTO KONJUGĀCIJU ANALĪZE.

BEIGĀS IEVIETOTI JAUNĀKI UN PRAKTISKĀKI ĢENITĪVA UN
VOKĀTĪVA LOCĪJUMU SKAIDROJUMI.

ŠĪE MATERIĀLI IR NO DAŽĀDIEM AVOTIEM ĀRPUS PAMATSKOLU
PROGRAMMAS. TĪE NUMURĒTI NO I. LĪDZ V.

I. LOCĪŠANAS LAPAS

I-A. LIETVĀRDU LOCĪŠANAS KARTĪTE

Šo regulāra lieluma (6" x 4") kartīti, baltā krāsā, pavairo pietiekama daudzumā klases vajadzībām. Visiem vokabulārā no jauna ienākošiem lietvārdiem skolotāja dod pamatformas (vsk. nominatīvu & datīvu). Skolēni tās ieraksta kastītēs. Ja vēlas, var pierakstīt arī angļu nozīmes, bet ieteicams to darīt otrā pusē, lai vārda deklinēšanā tās "nemaisās pa vidu".

Datīva pamatforma ir it sevišķi svarīga, jo: 1. TĀ PARĀDA DZIMTI VISIEM LIETVĀRDIEM. 2. TĀ PARĀDA LOCĪŠANAS CELMA (pamatskolēniem "galotnes") PATSKANI VISIEM LIETVĀRDIEM.

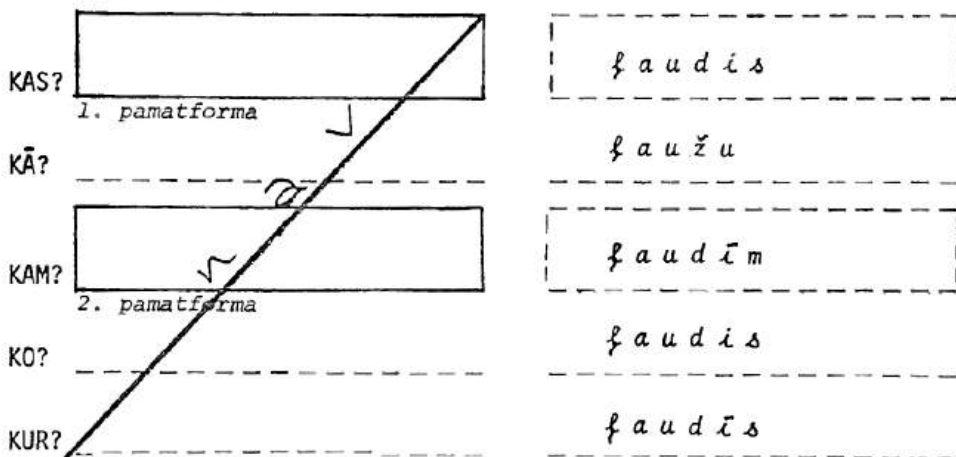
DZIMTES PAZĪME ir -m vīriešu un -i/-j sieviešu dzimtes vārdiem: meitai, puikam, zēnam, mātei, brālim, aciņ, ledum, bendem.

Arī DEKLINĀCIJAS (locīšanas paveidus) vsk. datīva galotnes izšķiro pareizi. Piem., nominatīvi liekas vienādi vārdiem auss, maiss, mēness, bet datīvi precīzi parāda atšķirības: ausiņ, maisa, mēnesi. Patskanis tieši pirms dzimtes pazīmes norāda uz locīšanas celmu.

Vadoties no vsk. datīva kastītē ierakstītās formas, apakšējā rindā skolēni ieraksta lietvārda dzimti un "galotnes" (= locīšanas celma) patskani. Ja viņi vēl nav spējīgi izlocīt šī tipa lietvārdu bez sīkākām norādījumiem, skolotāja viņiem dod arī locīšanas kodu. To atrod pēc locīšanas paraugiem 12. un 13. lp., un to ieraksta iekavās kartītes apakšējā labajā stūrī. Piem., locīšanas koda vārdiem "auss" un "ūdens" attiecīgi ir "sI-4." un "vI-1." Tad skolotāja var likt kartītē ierakstīto vārdu izlocīt.

Kartītes krāj un uzglabā; ar laiku tāds sakrājums izveidojas par vārdnīciņu.

PIEZĪME: Ja lietvārds ir daudzskaitlinieks (nemas nelietojams vienskaitlī), tad tam par pamatformām ņem daudzskaitļa nominatīvu un datīvu; tādēļ tiem kartītē ir viegli apvilkti laukumiņi - "kastītes":

Te locīšanas koda ir (sI-1.) Šis ir vienīgais latv. lietvārds, kam nevar noteikt dzimti, raugoties tikai uz tā formām; tas ir vienīgais vīriešu dzimtes vārds sI-deklinācijā.

I-B. ADJEKTĪVU UN LIETVĀRDU LOCĪŠANAS LAPA

ir domata tikai vingrinājumiem, ne
ilgstošai uzglabāšanai un uzkrāšanai.

LIETVĀRDS ierakstāms un lokāms labajā slejā.

ADJEKTĪVS ierakstāms un lokāms kreisajā slejā. Katrā locījumā tam paredzētas divas rindas. Katrā vietā augšējā rindā adjektīvu ieraksta ar NENOTEIKTO GALOTNI.

Kad skolēni jau mācās arī noteiktos adjektīvus, tad pie katra locījuma apakšējā rindā ieraksta to pašu adjektīvu ar NOTEIKTO GALOTNI. To dara vai nu pēc norādījumiem lapas augšdaļā, vai arī pēc locīšanas parauga 26. lappusē.

Šajā lapā kopā ar lietvārdiem var locīt arī pārākās un vispārākās pakāpes adjektīvus, pamata un kārtas skaitļņus, tāpat arī divdabjus.

P A R A U G I:

IESĀK VINGRINĀJUMUS:

KAS? [l i e l a -----] m ā j a -----
[-----]

KĀ? [l i e l a s -----] m ā j a s -----
[-----]

u. t. t.

VĒLĀK TURPINA:

KAS? [l i e l a -----] m ā j a -----
[l i e l ā -----]

KA? [l i e l a s -----] m ā j a s -----
[l i e l ā s -----]

u. t. t.

TĀPAT VAR LOCĪT, piem., "viens koks", ko vēlāk var paplašināt par "viens / pirmais koks", vai arī "cepta zoss" un "cepta / ceptā zoss".
Tāpat arī ar adjektīvu pakāpēm: "dziļāks / visdziļākais dziļis".

I-C. AKTĪVO / PASĪVO FORMU VERBU LAPA

I-D. REFLEKSĪVO FORMU VERBU LAPA

ABĀM IR TĀ PATI OTRĀ PUSE. TĀ SAUCAS:
"VERBU SALIKTO FORMU NOZĪMES"

Lapas novelk lielākā daudzumā klases vajadzībām. Tradicionāli verbu lapu krāsa bijusi zaļa; refleksīvās lapas novelk citā zaļganā (zilgā vai dzeltenīgā) tonī, lai tās atšķiras no aktīvajām. Tač tās tik viegli nesajauks un ar nepareiziem ierakstiem nesamaitās.

SKOLĒNI TĀS TUR 3-GREDZENU VĀKOS pēc kaut kādas sistēmas. Tādā veida pa gadiem dažam jau ir radusies īsta vārdnīca.

LAPAS NAV TIKAI LOCĪŠANAI; tās māca arī participiālo formu atvasināšanu un salikto verbu darināšanu un nozīmes.

KAD, KUR, KĀ UN KO RAKSTĪT VERBU LAPĀS?

KAD IEVED JAUNU VERBU, skolēns lapas augšā ieraksta (iekavās) tā locīšanas kodu un infinitīvu (nenoteiksmi). TAD KASTĪTĒS IERAKSTA PAMATFORMAS -- trešās kopējās personas formas visos trijos darbības laikos.

Tās pašas trīs formas pārraksta otrreiz - atkal tādās pašās kastītēs - pie trešās personas apzīmējuma "visi citi" kreisajā slejā. Var pārrakstīt arī infinitīvu daļēji iezīmētā kastītē nākotnes celma atvasinājumu nodaļā, lai būtu redzams, kur tas īsti piederas.

Augšā var ierakstīt arī angļu nozīmes tām paredzētajā rindā.

PĀRĒJO FORMU IEPILDĪŠANA atkarīga no tā, kas skolēnam par tām jau ir mācīts. Iepildīšana būtu jādara klases apjomā: NEDRĪKST ĻAUT NEVIENAM KAUT KO IERAKSTĪT, KAS VĒL NAV MĀCĪTS UN IZSKAIDROTS. Skolēni bez kontroles var lapās sarakstīt - un tā sev "samācīt" - visādas brīnumu lietas!

VISU FORMU IERAKSTĪŠANA TĀTAD IR GADU PROJEKTS: skolēni atkal un atkal atgriežas pie savām verbu lapām un mācību gaitā ierakstus tajās papildina. Tas padara šīs lapas tiešām iedarbīgas un noderīgas dažādām vajadzībām.

P A R V E R B U L O C Ī Š A N U

Reizē ar infinitīvu un pamatformām, skolotāja dod arī verba locīšanas kodu, ko skolēni ieraksta lapas pašā augšā. Pēc kodus viņi atrod vajadzīgos locīšanas paraugus. Te atkal jāpiemin, ka VISI DAŽĀDIE VERBU LOCĪŠANAS PARAUGI VAJADZĪGI TIKAI TAGĀDNES CELMIEM.

Visiem verbiem pagātnē pieliek vienu un to pašu pagātnes galotņu komplektu, un visiem verbiem nākotnē - nākotnes galotņu komplektu. NEKUR NAV NEKĀDU IZŅĒMUMU VAI SAREŽĶĪJUMU.

Tādēļ itin drīz pēc pagātnes un nākotnes laiku izskaidrošanas SKOLĒNIEM BŪTU JĀMĀCA ŠIE LAIKI LOCĪT BEZ SKATĪŠANAS PARAGOS. Tam nolūkam ir sagatavota lapa, kas saucas "PAGĀTNES UN NĀKOTNES FORMU DARINĀŠANA". Tā nav iesieta ar pārējām, bet turama vākos pie verbu lapām. (Šai lapai otrā pusē atrodas skaidrojumi par salikto verbu nozīmēm - par ko vēlāk.)

NO TAGADNES CELMA DARINĀMAS PAVĒLES FORMAS:

Līmeniskā bultīna norāda, ka vsk. 2. personas forma ir arī pavēles forma.
TĀ JĀPĀRRAKSTA, KĀDA TĀ JAU IR LOCĪŠANAS SLEJĀ.

Stateniskā bultīna norāda, ka daudzskaitļa galotni pieliek vienskaitļa formai ar visām tās iespējamām īpatnībām:

vsk. - <u>nāc!</u>	<u>bēdz!</u>	<u>stum!</u>	<u>poģ!</u>	<u>pūt!</u>	<u>gāz!</u>	<u>laid!</u>
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
dsk. - <u>nāciet!</u>	<u>bēdziet!</u>	<u>stumiet!</u>	<u>poģiet!</u>	<u>pūtiēt!</u>	<u>gāziet!</u>	<u>laidiet!</u>
(NEVIS *nākiēt	*bēģiēt	*stumģiēt	*poģiēt	*pūģiēt	*gāģiēt	*laiģiēt)

BULTĪNA PĒC TAGADNES PAMATFORMAS norāda ka šī forma jāpārraksta ar priedēkli jā-, LAI DABŪTU DEBITĪVA FORMU.

VISAS PARTICIPIĀLĀS FORMAS ARĪ ATVASINA NO ATTIECĪGO CELMU PAMATFORMĀM. Pārskats ir dots verbu nodaļas beigās 106. lp.

V E R B U P R I E D Ē K Ļ I

OTRĀ PUSE IR SARINDOTAS VERBU PRIEDĒKĻU NOZĪMES. Te tās nav tik sīkumaini sakaldītas kā dažā gramatikā, bet gan pēc rūpīgas pārbaudes, CIK IESPEJAMS, VISPĀRINĀTAS, tomēr no to semantikas neko būtisku neatņemot.

LAPAS AUGŠĀ atkārtoti pamatformas, resp. ieraksta bez kāda priedēkļa. Tāpat pārraksta arī pamatnozīmes. Tagad viss vajadzīgais ir atkal kopā šajā lappusē.

PIE KATRA PRIEDĒKĻA uzraksta varbūt tikai pirmo (tagadnes) pamatformu, piem., aiziet, aizdara, aizstāv utt. Tad ieraksta salikto nozīmes, piem. pie aiziet -- 1.'go behind', 2.'go away', 3.'go to'; pie aizdara -- 4.'make shut'; pie aizstāv -- 0.'defend' utt.

KUR IESPEJAMAS VAIRĀKAS NOZĪMES, var dot arī tikai vienu -- to, kas pašlaik lietojama, un pārējās atstāt, līdz tās ienāk ar kādu mācību programmā vēlāk lietotu tekstu.

TĀPAT VAR DARĪT ARĪ AR PAŠIEM SALIKTENIEM. Ja kāds verbs ar zināmiem priedēkļiem mācību tekstos vēl nav parādījies, tos saliktoņus vēl nemaz neieraksta un attiecīgos nodalījumus pagaidām atstāj tukšus.

PRIEDĒKĻU FUNKCIJU IZPRATNEI verbu sistēmā sk. otru pusi pagātnes un nākotnes verbu locīšanas lapā, kas glabājama pie verbu lapām.

REFLEKSĪVO FORMU LAPA

visumā izpildāma tāpat kā aktīvo formu lapa.

REFLEKSĪVĀS FORMAS VAR DARINĀT DIVOS VEIDOS, kas norādīti 88. un 89. lp.

I. konjugācijas tagadnes vsk. 2. personas formām var būt visas tās pašas īpatnības arī refleksīvā, kas tām ir aktīvā: tiec/tieģies, audģ/paaudģies, kāģ/pakģpies, pūt/atpūtiēs, laid/laiģies utt.

Visai bieži verbus lieto refleksīvā tikai ar kādiem priedēkļiem: paaugties, saieties, at-/nopūsties, pakāpties -- bet ne *augties, *ieties, *kāpties; arī pūsties vienu pašu lieto reti. Tādus verbus ierakstarefl. formu lapā jau pirmajā lappusē ar kādu populārāku priedēkli.

Ir arī verbi, kas aktīvu zaudējuši un atrodami vairs tikai refleksīvā: mosties, grasīties, sasparoties (šis arī tikai ar priedēkli). Tomēr arī to formas ir ērtāk atvasināt, ja tiem iedomājas (neesošās) aktīvās pamatformas: *most, *moda, *modģs; *grasa, -ģja, -ģs; *sasparo, -oģa, -os.

Te jāatgādina, ka verbi gulties, sēsties, tūpties ir bez aktīvajām formām, jo to aktīvie līdzinieki gulģt, sēģt, tūģt ietilpst citā (III., ne I.) konjugācijā.

IIA. PAVADVĀRDI SARAKSTAM "FIRST CONJUGATION VERBS"

Saraksts ir **alfabetisks**, rediģēts 1983. gada jūnijā. Tam ir **8 lappuses**, kas ietver **423** pirmās lokāmās šķiras verbus. Ja kādi no tiem vēl palikuši ārpus saraksta, tie tiešām ir ļoti margināli. Formu pārbaudei lietotas te un Rīgā izdotās pareizrakstības vārdnīcas, Mühlenbacha-Endzelīņa Latv. val. vārdnīca un Rīgā izdodamās Latv. literārās val. vārdnīcas iznākušie sējumi.

Saraksts domāts **ātrai izziņai** par katra verba **amatformām**, locīšanu un lietošanu. Jāievēro šādas detaļas:

ALFABETIZĒTĀ FORMA visiem vārdiem ir **infinitīvs** (nenoteiksme), piem., **aut, būties**. Kaut gan tā verbu locīšanas mācībā metodiski maz noderīga, diemžēl tā pārstāv verbus visās vārdnīcās, tādēļ jāievēro arī te. Skolotāji paši izšķiras, vai šī forma jāliek mācīties no galvas.

VERBU TRĪS PAMATFORMAS seko infinitīvam (pēc divpunkta). Tās ir **trēsās kopējās personas formas tagadnē, pagātnē un nākotnē**, piem., **auj, āva, aus**; šīs trīs formas jāiemācās no galvas, kad vārdu krājumā ienāk šis verbs. Amatformu zināšanai ir šīs priekšrocības:

- viegla verbu locīšanas iemācīšanās;
- viegla divdabju un darbības lietvārdu atvasināšana;
- spēja izteikties par visu universu 3. personas ietvaros **tikai ar 3 formu palīdzību**; šis ir svarīgs faktors vāju pratēju mācīšanā.

LOCĪŠANAS KLASIFIKĀCIJA seko arī amatformām. Piem., vārdam **aut** tā ir "reg.", resp. 'regular'; tas nozīmē, ka šī verba tagadnes amatformai pievieno personu galotnes bez kādiem sarežģījumiem, lietojot šo galotņu komplektu:

viensk. 1. pers.	-u,	piem.,	auj-u
" 2. "	-Ø,	"	auj
kopējā 3. "	-Ø,	"	auj
daudzsk 1. "	-am	"	auj-am
" 2. "	-at	"	auj-at

Pilnīgs pretstats regulāriem vārdiem ir 3 vārdi - **būt, nebūt, iet** - kas ir neregulāri dažās tagadnes formās, tādēļ tās visas jāiemācās no galvas. Verbs **dot** lokāms pilnīgi regulāri, kau arī scholastiskās gramatikas to uzskata par "neregulāru".

PĀRĒJIE LOCĪŠANAS KATEGORIJU APZĪMĒJUMI palīdz noteikt, kas notiek tagadnē ar **vienskaitļa otrās personas formu**:

st: Ja tagadnes amatformā verbs beidzas ar **-st**, vienskaitļa 2. personā tas dabū **galotni -i**: **alkst - tu alksti, sarkst - tu sarksti**, utt.

i: Ap 15 vārdiem ar garu saknes vokālismu un intransitīvu funkciju (tāpat kā st-verbis) **arī dabū -i** vsk. 2. personā: **jūt - tu jūti, krīt - tu krīti**, utt. Tie jāatceras un jāiemācās, kad ienāk vārdu krājumā.

pj/p, bj/b, mj/m: Ja tagadnes amatforma beidzas ar **lūpeni + -j**, vsk. 2. personā ir **tikai lūpenis**: **kopj - tu kop, glābj - tu glāb, stumj - tu stum**.

š/s utt.: Ja tagadnes amatforma beidzas ar **palatalizētu līdzskani**, vsk. 2. personā **restaurē sākotnējo līdzskani**: **plāš - tu plēs, pleš - tu plet, bāž - tu bāz, auž - tu aud, ceļ - tu cel, aŗ - tu ar** (tiem, kas "r" nemīkstina, "ŗ/r" vārdi pāriet "reg." kategorijā).

k/c & g/dz: Ja tagadnes amatforma beidzas ar **-k** vai **-g**, vsk. 2. personā, tie top par **-c** un **-dz**: **nāk - tu nāc, aug - tu audz**.

Izrunā jāievēro arī tas, ka tagadnes pārējo formu **platais e/ē** vsk. 2. personā **top saurs**: **dēdz - tu dēdz, brēc - tu brēc**, bet parastajā rakstībā tas nepārādās.

PIEZĪMES saraksta 1. lp. augšā un 2. lp. apakšā norāda uz pārējo saraksta saturu.

II. FIRST CONJUGATION VERBS

The alphabetized (1st in each sequence) form is the infinitive; it is followed by the three principal parts.

In the 2nd column the conjugational pattern is indicated.

In the 3rd column the verb grammatical type (itr "intransitive", tr "transitive", lk "linking") and the meaning(s) are given.

A hyphen before the infinitive form (i.e., -duzt) means that this verb usually goes with some kind of prefix.

A prefix before the infinitive form (i.e., sadrūmt) means that this verb is used only when having this prefix.

The verbs that are given with the reflexive forms (e.g., bīties) have no active forms.

A	1.	alkt: alkst, alka, alks	st	tr: yearn, long for
	2.	art: aŗ, ara, ars	ŗ/r	tr: plough
	3.	augt: aug, auga, augs	g/dz	itr: grow
	4.	aust: aust, ausa, ausīs	st	itr: dawn
	5.	aust: auŗ, auda, audīs	ŗ/d	tr: weave
	6.	aut: auj, āva, aus	reg.	tr: put on footwear
B	7.	bārt: baŗ, bāra, bārs	ŗ/r	tr: scold
	8.	bāzt: bāŗ, bāza, bāzīs	ŗ/z	tr: stuff, stick, penetrate
	9.	bēgt: bēg, bēga, bēgs	g/dz	itr: flee
	10.	beigt: beidz, beidza, beigs	reg.	tr: finish, end
	11.	belzt: belŗ, belza, belzīs	ŗ/z	tr: strike, hit
	12.	bērt: beŗ, bēra, bērs	ŗ/r	tr: strew, pour (loose material)
	13.	berzt: berŗ, berza, berzīs	ŗ/z	tr: rub, scour
	14.	bilst: bilst, bilda, bildīs	st	tr: say, refer
	15.	birt: birst, bira, birs	st	itr: fall, drop (loose material)
	16.	bīties: bīstas, bijās, bīsies	st	tr: be afraid of
	17.	blenzt: blenŗ, blenza, blenzīs	ŗ/z	itr: gape, stare
	18.	blēt: blēj, blēja, blēs	reg.	itr: bleat
	19.	bliest: blieŗ, blieda, bliedīs	ŗ/d	itr: swell, increase
	20.	bliezt: blieŗ, blieza, bliezīs	ŗ/z	tr/itr: smack, sock (colloq.)
	21.	blīst: blīst, blīda, blīdīs	st	itr: swell up
	22.	blaut: blauj, blāva, blaus	reg.	itr: bawl, yell
	23.	braukt: brauc, brauca, brauks	reg.	itr: travel ride (in a vehicle)
	24.	brāzt: brāŗ, brāza, brāzīs	ŗ/z	itr: rush; tr: abrade; scold
	25.	brēkt: brēc, brēca, brēks	reg.	itr: scream, yell; cry (baby)
	26.	briest: briest, brieda, briedīs	st	itr: swell; ripen
	27.	brist: brien, brida, bridīs	reg.	itr: wade
	28.	brukt: brūk, bruka, bruks	k/c	itr: collapse; tr: attack
	29.	burt: buŗ, būra, burs	ŗ/r	tr: make magic, conjure
	30.	būt: <u>ir</u> (base es-), bija, būs	irreg.	lk: be
	31.	nebūt: <u>nav</u> , nebija, nebūs	irreg.	lk: not be
C	32.	celt: ceļ, cēla, cels	ļ/l	tr: lift
	33.	censties: cenŗas, -ntās, -ntīsies	ŗ/t	itr: strive
	34.	cept: cep, cepa, ceps	reg.	tr: bake, fry
	35.	ciest: cieŗ, cieta, cietīs	ŗ/t	tr/itr: suffer, endure
	36.	cirpt: cēŗp, cirpa, cirps	reg.	tr: clip, shear, trim
	37.	cirst: cēŗt, cirta, cirtīs	reg.	tr: hew, chop
Ā	38.	ŗiept: ŀieŗj, ŀiepa, ŀieps	pj/p	tr: swipe (colloq.)
D	39.	degt: dēdz, dedza, degs	reg.	tr: light, kindle
	40.	degt: dēg, dega, degs	g/dz.	itr: burn

	41. dergties: dērdzas, -dzās, -gsies	reg.	tr: be disgusted with
	42. dēt: dēj, dēja, dēs	reg.	tr: lay eggs
	43. diegt: diedz, dziedza, diegs	reg.	tr: stitch, baste; itr: run (colloq.)
	44. diēt: dej, deja, dies	reg.	itr: dance
	45. dīgt: dīgst, dīga, dīgs	st	itr: germinate, sprout
	46. dīkt: dīc, dīca, dīks	reg.	itr: hum, buzz; whine
	47. dilt: dilst, dila, dils	st	itr: wear away, erode; wane
	48. dobt: dobj, doba, dobs	bj/b	tr: hollow, scoop
	49. dot: dod, deva, dos	reg.	tr: give
	50. drāzt: drāž, drāza, drāzīs	ž/z	tr: whittle; itr & refl: dash
	51. sadrūmt: -drūmst, -drūma, -drūms	st	itr: become gloomy
	52. drupt: drūp, drupa, drups	i	itr: crumble
	53. dūkt: dūc, dūca, dūks	reg.	itr: drone, hum, buzz
	54. apdullt: -dullstu, -dullu, -dulls	st	itr: become stunned/dizzy
	55. durt: duŗ, dūra, durs	ŗ/r	tr: stab, gore
	56. -duzt: -dūst, -duza, -duzīs	st	itr: shatter
	57. dvest: dveŗ, dvesa, dveŗīs	ŗ/s	itr: breathe, gasp
Dz	58. dzelt: dzeļ, dzēla, dzels	ļ/l	tr: sting
	59. dzert: dzeŗ, dzēra, dzers	ŗ/r	tr: drink
	60. dzēst: dzēŗ, dzēsa, dzēŗīs	ŗ/s	tr: extinguish, erase
	61. dzimt: dzimst, dzima, dzims	st	itr: be born
	62. -dzirst: -dzirst, -dzirda, -dzirdīs	st	tr: get word of, overhear
	63. dzirties: dziŗas, dziŗās, dziŗsies	ŗ/r	itr: be about, get ready (to)
	64. dzist: dziest, dzisa, dzisis	st	itr: go out (light), grow dim
	65. dzīt: dzeņ, dzina, dzīs	reg.	tr: chase, drive, propel
	66. dzīt: dzīst, dzija, dzīs	st	itr: heal (wound)
E	67. elst: eļŗ, elsa, eļŗīs	ŗ/s	itr: pant, gasp
	68. ēst: ēd, ēda, ēdīs	reg.	tr: eat
G	69. gaist: gaist, gaisa, gaisīs	st	itr: vanish, disappear
	70. gārgt: gārdz, gārdza, gārgs	reg.	itr: wheeze, gargle
	71. gausties: gauŗas, gauŗās, -dīŗsies	ŗ/d	tr/itr: complain, lament
	72. gāzt: gāŗ, gāza, gāŗīs	ŗ/z	tr: topple, overturn
	73. glābt: glābj, glāba, glābs	bj/b	tr: rescue, save
	74. glaust: glauŗ, glauda, glaudīs	ŗ/d	tr: stroke, pet
	75. grābt: grābj, grāba, grābs	bj/b	tr: grab
	76. graut: grauj, grāva, graus	reg.	tr: shatter, ruin
	77. grauzt: grauŗ, grauza, grauŗīs	ŗ/z	tr: gnaw
	78. grebt: grebj, greba, grebs	bj/b	tr: carve
	79. gremzt: gremŗ, gremza, gremŗīs	ŗ/z	tr: oppress; refl: grumble (about)
	80. griēzt: griēŗ, griēza, griēŗīs	ŗ/z	tr: turn, rotate
	81. griēzt: griēŗ, griēza, griēŗīs	ŗ/z	tr: cut, slice
	82. grimt: grimst, grima, grims	st	itr: sink
	83. grūst: grūŗ, grūda, grūdīs	ŗ/d	tr: shove
	84. grūt: grūst, gruŗa, grūs	st	itr: collapse, fall in pieces
	85. gult: gulst, gūŗa, guls	st	itr: droop, lean
	86. gulties: guŗas, gūŗās, gūŗsies	ļ/l	itr: lie down
	87. -gumt: -gumst, -guma, -gums	st	itr: stoop, sag
	88. gurt: gurst, gura, gurs	st	itr: tire, become exhausted
	89. gūt: gūst, guŗa, gūs	st	tr: gain, get
	90. gvelzt: gvelŗ, gvelza, gvelŗis	ŗ/z	tr/itr: prate, talk nonsense
G	91. ģērbt: ģērbj, ģēŗba, ģēŗbs	bj/b	tr: dress, put on
	92. ģībt: ģībst, ģīŗa, ģīŗbs	st	itr: faint, swoon
	93. ģīst: ģīed, ģīda, ģīdīs	reg.	tr: sense, perceive

MORE SYMBOLS USED: ˘ "either long or short";   refl "reflexive (forms)"
                              ˙ "regular/even pitch";   ˆ "broken pitch"

I	94.	iet: iet (base ej-), gāja, ies	irreg.	itr: walk on foot, go
	95.	iezt: iež, ieza, iežīs	ž/z	tr: bare teeth
	96.	īgt: īgst, īga, īgs	st	itr: become morose, peevish
	97.	ilgt: ilgst, ilga, ilgs	st	itr: last, go on
	98.	irt: ir, īra, irs	ŗ/r	itr/tr: row, oar
	99.	irt: irst, ira, irs	st	itr: unravel, disintegrate
J	100.	jāt: jā, jāja, jāš	reg.	itr: ride (on animals)
	101.	jaukt: jauc, jauca, jauks	reg.	tr: mix, blend; disorganize
	102.	jaust: jauš, jauta, jautīs	š/t	tr: sense, perceive
	103.	jaut: jauj, jāva, jaus	reg.	tr: make dough
	104.	jēgt: jēdz, jēdza, jēgs	reg.	tr: understand, know (how), be able
	105.	jozt: jož, joza, jožīs	ž/z	tr: gird; itr: dash, zoom (colloq.)
	106.	jūgt: jūdz, jūdza, jūgs	reg.	tr: yoke, hitch, harness
	107.	jukt: jūk, juka, juks	k/c	itr: fall apart, get confounded
	108.	-jūkt: -jūkst, -jūka, -jūks	st	itr: become accustomed/domesticated
	109.	jumt: jumj, jūma, jums	mj/m	tr: thatch, tile (roof)
	110.	just: jūt, juta, jutīs	i	tr: feel, sense
K	111.	kaist: kaist, kaisa, kaisīs	st	itr: get incensed/inflamed (person)
	112.	kaist: kaist, kaita, kaitīs	st	itr: get heated/inflamed (coal, metal)
	113.	kalst: kalst, kalta, kaltīs	st	itr: dry up. wither
	114.	kalt: kaļ, kala, kals	ļ/l	tr: hammer, forge; chisel
	115.	kampt: kampj, kampa, kamps	pj/p	tr: snatch, grip; hug
	116.	kāpt: kāpj, kāpa, kāps	pj/p	itr: climb, scale, shinny
	117.	kārkt: kārc, kārca, kārks	reg.	itr: croak, caw
	118.	kārt: kaŗ, kāra, kārs	ŗ/r	tr: hang
	119.	karst: karst, karsa, karsīs	st	itr: heat up; become flushed
	120.	kārst: kārš, kārsa, kārsīs	š/s	tr: card 'wool)
	121.	kast: kaš, kasa, kasīs	š/s	tr: rake
	122.	kāst: kāš, kāsa, kāšīs	š/s	tr: filter, strain
	123.	kaukt: kauc, kauca, kauks	reg.	itr: howl, yelp
	124.	kaut: kauj, kāva, kaus	reg.	tr: slaughter; beat up
	125.	klāt: klāj, klāja, klās	reg.	tr: spread, cover; itr/refl: fare
	126.	kliegt: kliezd, kliezda, kliegs	reg.	itr: shout
	127.	kliest: kliež, klieđa, kliežīs	ž/d	tr: spread, scatter
	128.	klimst: klimst, klimta, klimtīs	st	itr: idle about
	129.	klīst: klīst, klīda, klīdīs	st	itr: roam, wander
	130.	klupt: klūp, klupa, klups	i	itr: trip, fall (over)
	131.	-klust: -klust, -klusā, -klusīs	st	itr: become silent
	132.	kļaut: kļauj, kļāva, kļaus	reg.	tr: clasp, embrace
	133.	kļūt: kļūst, kļuva, kļūs	st	lk: become
	134.	knābt: knābj, knāba, knābs	bj/b	tr/itr: peck
	135.	kniebt: kniebj, knieba, kniebs	bj/b	tr: pinch
	136.	knīest: knieš, kniesa, kniesīs	š/s	itr: itch
	137.	knīst: knīt, knita, knitīs	i?	itr: sprout
	138.	kņupt: kņūp, kņupa, kņups	reg.	itr: stoop, cower, crouch
	139.	kopt: kopj, kopa, kops	pj/p	tr: tend, care for; cultivate
	140.	kost: kož, koda, kodis	ž/d	tr: bite
	141.	krākt: krāc, krāca, krāks	reg.	itr: snore; roar (sea)
	142.	krāpt: krāpj, krāpa, krāps	pj/p	tr: swindle, cheat, deceive
	143.	krāt: krāj, krāja, krās	reg.	tr: amass, collect; save
	144.	kraut: krauj, krāva, kraus	reg.	tr: pile up; load
	145.	krīst: krīst, krīta, krītīs	reg.	tr: gnaw; torture (mentally)
	146.	krist: krīt, krīta, krītīs	i	itr: fall, drop
	147.	kult: kuļ, kūla, kuls	ļ/l	tr: thresh (grain); beat
	148.	kumpt: kumpj, kumpa, kumps	pj/p	itr: hunch over, stoop
	149.	kurkt: kurc, kurca, kurks	reg.	itr: croak
	150.	kurt: kuŗ, kūra, kurs	ŗ/r	tr: make fire

	151.	kust: kūst, kusa, kusīs	st	itr: melt
	152.	kvēpt: kvēpst, kvēpa, kvēps	st	itr: become sooty
	153.	kviekt: kviec, kvieca, kvieks	reg.	itr: squeal (pig)
ķ	154.	ķept: ķep, ķepa, ķeps	reg.	itr: stick (goo)
	155.	ķērt: ķērc, ķerca, ķērks	reg.	itr: crow, caw
	156.	ķert: ķer, ķēra, ķers	r/r	tr: chase, catch, snatch
L	157.	-labt: -labst, -laba, -labs	st	itr: improve; tr: reconcile (with)
	158.	laist: laiž, laida, laidīs	ž/d	tr: let (go/do)
	159.	lakt: lok, laka, laks	k/c	tr: lap, drink
	160.	lauzt: lauž, lauza, lauzīs	ž/z	tr: break, snap in two
	161.	lēkt: lēc, lēca, lēks	reg.	itr: leap, jump; rise (sun)
	162.	lemt: lemj, lēma, lems	mj/m	tr: deliberate, decide
	163.	lenkt: lēnc, lenca, lenks	reg.	tr: surround
	164.	lēst: lēš, lēsa, lēsīs	š/s	tr: calculate
	165.	liegt: liedz, liedza, liegs	reg.	tr: prohibit, ban, deny
	166.	liekt: liec, lieca, lieks	reg.	tr: bend, arch; twist
	167.	liet: lej, lēja, lies	reg.	tr: pour (a liquid)
	168.	līgt: līgst, līga, līgs	st	tr: strike a bargain
	169.	likt: liek, līka, liks	k/c	tr: place, put; command; refl=lk:
	170.	līkt: līkst, līka, līks	st	itr: bend down, droop /seem
	171.	līpt: līp, līpa, līps	i	itr: stick, be glued (to)
	172.	līst: lien, līda, līdīs	reg.	itr: penetrate, crawl, sneak
	173.	līst: līž, līda, līdīs	ž/d	tr: clear woods
	174.	līt: līst, līja, līs	st	itr: rain
	175.	lūgt: lūdz, lūdza, lūgs	reg.	tr: ask, beg, pray; invite
	176.	lupt: lūp, lūpa, lups	i?	itr: peel, flake off
	177.	lūzt: lūst, lūza, lūzīs	st	itr: break, crack
ļ	178.	ļaut: ļauj, ļāva, ļaus	reg.	tr: permit
	179.	ļimt: ļimst, ļima, ļims	st	itr: collapse (legs), sag
M	180.	atmaigt: -maigst, -maiga, -maigs	st	itr: become softer, less harsh/tense
	181.	mākt: māc, māca, māks	reg.	tr: overwhelm, oppress; refl=itr:
	182.	malt: maļ, mala, mals	ļ/l	tr: grind, pulverize /get cloudy
	183.	māt: māj, māja, mās	reg.	itr: wave; nod
	184.	maukt: mauc, mauca, mauks	reg.	tr: slip (on/off)
	185.	maut: mauj, māva, maus	reg.	itr: moo, low
	186.	mēgt: mēdz, mēdza, mēgs	reg.	itr: be in the habit of
	187.	melst: melš, mēlsa, mēlsīs	š/s	tr: talk nonsense, gossip
	188.	mērkt: mērc, mērcā, mērks	reg.	tr: dip; soak, steep
	189.	mest: met, meta, metīs	reg.	tr: throw, fling, cast
	190.	mēt: mēj, mēja, mēs	reg.	itr: bleat
	191.	mēzt: mēž, mēza, mēzīs	ž/z	tr: clean out litter
	192.	miegt: miedz, miedza, miegs	reg.	tr: press, squeeze
	193.	miet: mien, mēja, mies	reg.	tr: drive a stake
	194.	migt: mieg, mīga, migs	g/dz	itr: fall asleep
	195.	milzt: milst, milza, milzīs	st	itr: swell, expand
	196.	mirkst: mirkst, mirka, mirks	st	itr: become wet/soaked
	197.	-mirst: -mirst, -mirsa, -mirsīs	st	tr: forget
	198.	mirt: mirst, mira, mirs	st	itr: die
	199.	izmist: -mist, -misa, -misīs	st	itr: despair
	200.	mist: mīt, mīta, mītīs	i	itr: dwell, live
	201.	mīt: mij, mīja, mīs	reg.	tr: swap, trade, exchange
	202.	mit: mīn, mīna, mīs	reg.	tr: tread underfoot
	203.	mosties: mostas, modās, modīsies	st	itr: awake
	204.	mukt: mūk, muka, muks	k/c	itr: slip off; skedaddle (colloq.)
	205.	mulst: mulst, mulsa, mulsīs	st	itr: become bewildered/embarassed
N	206.	nākt: nāk, nāca, nāks	k/c	itr: come
	207.	nērst: nērš, nērsa, nērsīs	š/s	itr: spawn

208.	nest: neš, nesa, nesīs	reg.	tr: tote, carry in arms
209.	apnikt: -nīk, -nika, -niks	k/c	itr: become boring/tedious
210.	nīkt: nīkst, nīka, nīks	st	itr: be sickly, vegetate
211.	nīrt: nīrst, nīra, nīrs	st	itr: dive, swim underwater
212.	nīst: nīst, nīda, nīdīs	st	tr: hate, detest
Ņ 213.	ņemt: ņem, ņēma, ņems	reg.	tr: take
214.	ģirt: ģirdz, ģirdza, ģirgs	reg.	itr: grin
O 215.	ost: ož, oda, odīs	ž/d	itr/tr: smell
P 216.	pamt: pamst, pampa, pamps	st	itr: swell, inflame
217.	paust: pauž, pauda, paudīs	ž/d	tr: proclaim, expound
218.	pelt: peļ, pēla, pels	ļ/l	tr: criticize, slander
219.	pērt: peŗ, pēra, pērs	ŗ/r	tr: spank, whip
220.	pīkt: pīkst, pīka, pīks	st	itr: be annoyed/peevish
221.	pirkt: pērk, pīrka, pīrks	k/c	tr: buy
222.	pīt: pin, pina, pīs	reg.	tr: plait, braid
223.	plakt: plok, plaka, plaks	k/c	itr: flatten, deflate; recede (water)
224.	plāt: plāj, plāja, plās	reg.	tr: spread, roll out (dough)
225.	plaukt: plaukst, plauka, plauks	st	itr: bud, blossom, flourish
226.	plēst: plēš, plēsa, plēsīs	š/s	tr: rip, tear
227.	plest: pleš, plēta, pletīs	š/t	tr: unfold, extend
228.	plīst: plīst, plīsa, plīsīs	st	itr: be torn, split, or broken
229.	plīties: plijas, plijās, plīsies	reg.	itr: impose oneself (on somebody)
230.	plūkt: plūc, plūca, plūks	reg.	tr: pluck
231.	plukt: plūk, pluka, pluks	k/c	itr: fade (color)
232.	plūst: plūst, plūda, plūdīs	st	itr: flow, stream
233.	plaut: plauj, plāva, plaus	reg.	tr: mow, reap
234.	post: poŗ, posa, poŗis	ŗ/s	tr: trim, decorate
235.	prast: prot, prata, pratīs	i	itr: know how (+ infinitive)
236.	pūst: pūš, pūta, pūtīs	š/t	itr/tr: blow
237.	pūt: pūst, puva, pūs	st	itr: rot
R 238.	rakt: rok, raka, raks	k/c	tr: dig
239.	rāpties: rāpjas, rāpās, rāpsies	pj/p	itr: crawl, creep; climb
240.	rast: rod, rada, radīs	reg.	tr: find; refl=itr: come into being
241.	rāt: rāj, rāja, rās	reg.	tr: scold
242.	raukt: rauŗ, rauca, rauks	reg.	tr: shrink, make more compact
243.	raust: rauŗ, rausa, rausīs	ŗ/s	tr: rake, shovel
244.	raut: rauŗ, rāva, raus	reg.	tr: yank, jerk
245.	reibt: reibst, reiba, reibs	st	itr: become giddy/intoxicated
246.	rēkt: rēŗ, rēca, rēks	reg.	itr: roar, howl
247.	rieŗt: rieŗj, rieŗa, rieŗs	bj/b	tr: do evil; refl=itr: beaverse to
248.	riest: rieŗ, riesa, riesīs	ŗ/s	itr: fill up, multiply; flow (tears)
249.	riet: rej, rēja, ries	reg.	itr: bark
250.	rieŗt: rieŗŗ, rieŗa, rieŗīs	ŗ/z	itr: stretch/bend outward; tr: thrust
251.	rimt: rimst, rima, rims	st	itr: cease, abate /up or out
252.	rist: ris, risa, risīs	reg.	itr: become loose, unravel
253.	rist: rit, rita, ritīs	reg.	itr: roll, rotate
254.	rīt: rij, rija, rīs	reg.	tr: swallow, devour
255.	rūgt: rūgst, rūga, rūgs	st	itr: sour, ferment; rise (dough)
256.	rūkt: rūc, rūca, rūks	reg.	itr: growl, snarl; thunder
257.	rukt: rūk, ruŗa, ruŗks	k/c	itr: diminish in size/amount
S 258.	sākt: sāk, sāka, sāks	k/c	tr: begin, start
259.	salkt: salkst, salka, salks	st	itr: hunger
260.	salt: salst, sala, sals	st	itr: be cold, freeze
261.	sarkt: sarkst, sarka, sarks	st	itr: redden, blush
262.	saukt: sauc, sauca, sauks	reg.	tr: call; refl=lk: be called/named
263.	segt: seŗz, sedza, segs	reg.	tr: cover, spread
264.	sekt: seŗ, seca, seks	reg.	tr: track, trail
265.	sēkt: seŗ, sēca, sēks	reg.	itr: wheeze

	266.	sekties: sokas, secās, seksies	k/c	itr: be successful in
	267.	sērst: sērš, sērsa, sērsīs	š/s	itr: be visiting with
	268.	sērt: seļ, sēra, sērs	ŗ/r	tr: set grain for drying (in kiln)
	269.	apsēst: -sēž/-sēst, -sēda, -sēdīs	ž/d or	st tr: obsess, haunt
	270.	sēsties: sēstas/sēžas, sēdās, sēdīsies	st or ž/d	itr: sit down
	271.	sēt: sēj, sēja, sēs	reg.	tr: sow
	272.	siet: sien, sēja, sies	reg.	tr: tie, bind
	273.	sīkt: sīc, sīca, sīks	reg.	itr: hum, whine (insects)
	274.	sīkt: sīk/sīkst, sīka, sīks	k/c or	st itr: wane, become scarce
	275.	silt: silst, sila, sils	st	itr: become warm
	276.	sirgt: sirgst, sirgs, sirgs	st	itr: ail, sicken
	277.	sist: sit, sita, sitīs	reg.	tr: beat, hit
Sk	278.	skābt: skābst, skāba, skābs	st	itr: turn sour
	279.	skaisties: skaižas, skaitās, skaitīsies	š/t	itr: be angry/incensed
	280.	-skārst: -skārst/skārs, -skārta, -skārtīs	st or š/t	tr: realize, grasp
	281.	skart: skaļ, skāra, skars	ŗ/r	tr: touch; involve
	282.	skaust: skauž, skauda, skaudīs	ž/d	tr: envy, begrudge
	283.	skaut: skauj, skāva, skaus	reg.	tr: embrace
	284.	skriet: skrien/skrej, skrēja, skries	reg.	itr: run
	285.	skumt: skumt, skuma, skums	st	itr: sorrow, pine, be sad
	286.	skurbt: skurbst, skurba, skurbs	st	itr: become intoxicated
	287.	skūt: skuj, skuva, skūs	reg.	tr: shave
Sl	288.	slābt: slābst, slāba, slābs	st	itr: slacken, get less tense
	289.	slāpt: slāpst, slāpa, slāps	st	itr: thirst
	290.	slapt: slop/slapst, slapa, slaps	i or st	itr: get wet
	291.	slāt: slāj, slāja, slās	reg.	itr: strut
	292.	slaukt: slauc, slauca, slauks	reg.	tr; milk
	293.	slēgt: slēdz, slēdza, slēgs	reg.	tr: lock
	294.	slēpt: slēpj, slēpa, slēps	ŗ/p	tr: hide, conceal
	295.	sliekties, sliecas, -cās, -ksies	reg.	itr: tend to, incline
	296.	sliet: slien/slej, slēja, slies	reg.	tr: lean, prop
	297.	slīgt: slīgst, slīga, slīgs	st	itr: droop/sink slowly
	298.	slīkt: slīkst, slīka, slīks	st	itr: sink, drown
	299.	-slimt: -slimst, -slima, -slims	st	itr: become ill
Sm	300.	smakt: smok, smaka, smaks	k/c	itr: suffocate; languish
	301.	smelgt: smēdz, smēdza, smelgs	reg.	itr: smart
	302.	smelt: smeļ, smēla, smels	ļ/l	tr: scoop, ladle
	303.	smiet: smeļ, smēja, smies	reg.	itr: laugh
Sn	304.	snaust: snauž, snauda, snaudīs	ž/d	itr: doze, nap
	305.	sniegt: sniedz, sniedza, sniegs	reg.	tr: hand, reach out
	306.	snigt: snieg, sniga, snigs	g/dz	itr: snow
Sp	307.	spert: speļ, spēra, spers	ŗ/r	itr: tread; tr: kick
	308.	spēt: spēj, spēja, spēs	reg.	itr/tr: be able, can
	309.	spiegt: spiedz, spiedza, spiegs	reg.	itr: shriek, squeal
	310.	spiest: spiež, spieda, spiedīs	ž/d	tr: press, squeeze; compel
	311.	spirgt: spīrgst, spīrga, spīrgs	st	itr: revive, get well
	312.	spļaut: spļauj, spļāva, spļaus	reg.	itr/tr: spit
	313.	sprāgt: sprāgst, sprāga, sprāgs	st	itr: burst, explode; die (animals)
	314.	spraukties: spraucas, -cas, -ksies	reg.	itr: squeeze through, wedge in
	315.	spraut: sprauž, sprauda, spraudīs	ž/d	tr: thrust, stick; pin
	316.	spriest: spriež, sprieda, spriedīs	ž/d	itr: deliberate; tr: consider
	317.	-springt: springst, springa, springs	st	itr: become tense
	318.	sprukt: sprūk, spruka, spruks	k/c	itr: come loose, pop off
	319.	sprūst: sprūst, sprūda, sprūdīs	st	itr: get wedged/stuck
	320.	spurgt: spurdz, spurdza, spurgs	reg.	itr: flutter (birds); giggle
St	321.	sastapt: sastop, sastapa, sastaps	i	tr: meet, come across
	322.	stāt: stāj, stāja, stās	reg.	itr: stop, cease; refl: take up a
	323.	steigt: steidz, steidza, steigs	reg.	itr: hurry, rush /position

	324.	stiept: stiepj, stiepa, stieps	pj/p	tr: stretch, span
	325.	stigt: stieg, stiga, stigs	g/dz	itr: stick in the mud, be mired
	326.	stingt: stingst, stinga, stings	st	itr: stiffen/harden
	327.	strēbt: strēbj, strēba, strēbs	bj/b	tr: slurp
	328.	strēgt: strēdz, strēdza, strēgs	reg.	itr: become congested
	329.	strigt: strieg, striga, strigs	g/dz	itr: become stuck
	330.	stulbt: stulbst, stulba, stulbs	st	itr: be stunned/dumbfounded
	331.	stumt: stumj, stūma, stums	mj/m	tr: push
Su	332.	sūkt: sūc, sūca, sūks	reg.	tr: suck, sip
	333.	sust: sūt, suta, sutīs	i	itr: steam, stew; snooze (colloq.)
Sv	334.	sveikt: sveic, sveica, sveiks	reg.	tr: greet; congratulate
	335.	svelpt: svelpj, etc. -- see svilpt		
	336.	svērt: sveŗ, svēra, svērs	r/r	tr: weigh; ponder
	337.	sviest: svieŗ, svieŗa, svieŗis	ŗ/d	tr: throw; refl=itr: fare (colloq.)
	338.	svilpt: svilpj, vilpa, vilps	pj/p	itr: whistle
	339.	svilt: svilt, svila, svils	st	itr: flame up
	340.	svīst: svīst, svīda, svīdīs	st	itr: sweat; dawn
ŗ	341.	ŗalkt: ŗalc, ŗalca, ŗalks	reg.	itr: rustle
	342.	ŗaust: ŗauŗ, ŗauta, ŗautīs	ŗ/s	tr: lash, scourge
	343.	ŗaut: ŗauj, ŗāva, ŗaus	reg.	tr: shoot, fire; refl=itr: dart
	344.	ŗķelt: ŗķel, ŗķēla, ŗķels	ŗ/l	tr: split
	345.	ŗķērst: ŗķēŗŗ, ŗķēŗda, ŗķēŗdis	ŗ/d	tr: cut open, dissect
	346.	ŗķiebt: ŗķiebj, ŗķieba, ŗķiebs	bj/b	tr: tilt, slant
	347.	ŗķiest: ŗķieŗ, ŗķieda, ŗķiedīs	ŗ/d	tr: squander, waste
	348.	ŗķilt: ŗķil, ŗķīla, ŗķils	ŗ/l	tr: strike fire/sparks
	349.	ŗķirt: ŗķiŗ, ŗķīra, ŗķīrs	r/r	tr: part, divide; refl=itr: separate
	350.	ŗķist: ŗķiet, ŗķīta, ŗķītīs	reg.	lk: seem
	351.	ŗķīst: ŗķīst, ŗķīda, ŗķīdīs	st.	itr: dissolve, become slushy; fly
	352.	ŗķīt: ŗķin, ŗķīna, ŗķītīs	reg.	tr: pluck, pick (sparks)
	353.	ŗļākt: ŗļāc, ŗļāca, ŗļāks	reg.	tr: spray, splash
	354.	ŗļāukt: ŗļāuj, ŗļāupa, ŗļāups	pj/p	tr: bevel, chamfer
	355.	ŗļūkt: ŗļūc, ŗļūca, ŗļūks	reg.	itr: slide, slither
	356.	ŗļukt: ŗļūk, ŗļuka, ŗļuks	k/c	itr: slip, slide
	357.	ŗmaukt: ŗmauc, ŗmauca, ŗmauks	reg.	tr: cheat, dupe; itr: slip away
	358.	ŗpākt: ŗpāc, ŗpāca, ŗpāks	reg.	itr: hiss, snort
	359.	ŗpāpt: ŗpāpj, ŗpāpa, ŗpāps	pj/p	tr: cut, truncate
	360.	ŗpaukt: ŗpauc, ŗpauca, ŗpauks	reg.	tr: blow nose; take snuff
sa	361.	ŗsūst: saŗūt, saŗuta, saŗutīs	i	itr: become indignant
	362.	ŗūt: ŗuj, ŗuva, ŗūs	reg.	tr: sew
T	363.	tapt: top, tapa, taps	i	lk: become; aux: be (-ed/-en)
	364.	teikt: teic, teica, teiks	reg.	itr: say, state; tr: praise
	365.	tempt: tempj, tempa, temps	pj/p	tr: keep gulping/swallowing
	366.	tēŗpt: tēŗpj, tēŗpa, tēŗps	pj/p	tr: dress
	367.	tēst: tēŗ, tēŗa, tēŗis	ŗ/s	tr: hew, chip, pare
	368.	tiekties: tiecas, -cās, -ksies	reg.	itr: be inclined; tr: strive, reach
	369.	tiepties: tiepjas, -pās, -psies	pj/p	itr: be obstinate; persist (out for)
	370.	tikt: tiek, tika, tiks	k/c	itr: arrive; get; lk: become, get;
patikt	371.	patīk, patīka, patīks	k/c	tr: like (aux: be, get -ed/-en)
ietilpt	372.	ietīlpst, ietīlpa, ietīlps	st	itr: be within/contained
	373.	tīŗpt: tīŗpst, tīŗpa, tīŗps	st	itr: become numb
	374.	tīt: tin, tina, tīs	reg.	tr: wrap, wind
	375.	traukt: trauc, trauca, trauks	reg.	tr: rip/shake off; refl=itr: rush, dash
	376.	trausties: trauŗas, -ŗās, -ŗīsies	ŗ/s	itr: climb, move with difficulty
	377.	trenkt: trenŗ, trenŗa, trenŗs	reg.	tr: chase, drive (animals)
	378.	triekt: triec, trieca, trieks	reg.	tr: strike, bang; chat (colloq.)
	379.	triept: triepj, triepa, trieps	pj/p	tr: smear, daub
	380.	trīt: trin, trīna, trīs	reg.	tr: rub; grind, whet
	379.	trīn, triep n, tr	pj/p	tr: str: chat

	381.	trūkt: trūkst, trūka, trūks	st	itr: be lacking; snap apart; refl=
	382.	tūkt: tūkst, tūka, tūks	st	itr: swell /itr: be startled
	383.	tumst: tumst, tumsa, tumsīš	st	itr: grow dark
	384.	tupties: tupstas, tupās, tupsies	st	itr: squat down
	385.	tust: tuš, tusa, tusīš	š/s	itr: pff, pant
	386.	tvert: tveŗ, tvēra, tvers	ŗ/r	tr: grasp, enfold; refl=itr: take
	387.	tvīkt: tvīkst, tvīka, tvīks	st	itr: be hot/flushed /refuge
U	388.	urbt: urbj, urba, urbs	bj/b	tr: bore, drill
	389.	urgt: urdz, urdza, urgs	reg.	itr: rush, babble (water); tr: urge
V	390.	vākt: vāc, vāca, vāks	reg.	tr: gather, collect
	391.	vārgt: vārgst, vārga, vārgs	st	itr: languish, pine
	392.	vāzt: vāž, vāza, vāzīš	ž/z	tr: open/shut (lid)
	393.	veikt: veic, veica, veikš	reg.	tr: accomplish; vanquish; refl=itr:
	394.	velt: veļ, vēla, vels	ļ/l	tr: roll /be successful
	395.	vemt: vemj, vēma, vems	mj/m	itr/tr: vomit
	396.	vērpt: vērpi, vērpa, vērps	pj/p	tr: spin (thread)
	397.	vērst: vēŗš, vērsa, vēŗšīš	ŗ/s	tr: turn (to), direct
	398.	vērst: vēŗš, vēŗta, vēŗtīš	ŗ/t	tr: tur/change into; refl=itr/lk:
	399.	vērt: veŗ, vēra, vēŗš	ŗ/r	tr: open/shut (door) /become
	400.	vest: veŗ, veda, vedīš	reg.	tr: carry in a vehicle; lead
	401.	viebt: viebj, vieba, viebs	bj/b	tr: twist/make face; refl: grimace
	402.	vieŗt: vieŗš, viesra, viesŗšīš	ŗ/s	tr: introduce, set up; refl: take root
	403.	vilkt: veļk, vilka, vilks	k/c	tr: pull; put on clothes; refl: trudge
	404.	vilt: viļ, vīla, vils	ļ/l	tr: deceive; refl: be disappointed
	405.	izvirst: -virst, -virta, -virtīš	st	itr: degenerate
	406.	virt: veŗd, vira, virs	reg.	itr: boil, seethe
	407.	vīŗt: vīŗst, vīŗta, vīŗtīš	st	itr: wilt, wither
	408.	vīt: vij, vija, vīš	reg.	tr: twine, plait (garlands)
Z	409.	zagt: zog, zaga, zags	g/dz	tr: steal, rob
	410.	zelt: zeļ, zēla, zels	ļ/l	itr: become green; flourish, thrive
	411.	nozieŗties: -ziedzas, -ziedzas, -zieŗgies	reg.	itr: transgress, commit crime
	412.	ziest: zieŗš, ziedra, ziedŗšīš	ŗ/d	tr: smear, salve
	413.	zīŗt: zīŗš, zīŗda, zīŗdīš	ŗ/z	tr: suck (teat)
	414.	-zīŗt: -zīŗst, -zīŗna, -zīŗš	st	tr: recognize
	415.	zust: zūd, zuda, zudīš	i	itr: wane, vanish; be lost
	416.	zveŗt: zveļ, zvēla, zvelš	ļ/l	tr: bang, deal a blow
	417.	zvieŗgt: zviedz, zviedza, zvieŗgs	reg.	itr: neigh, whinny
	418.	zvīŗt: zvīŗst, zvīŗla, zvīŗš	st	itr: sag, keel over
Ž	419.	ŗaut: ŗauj, ŗāva, ŗaus	reg.	tr: arrange for drying
	420.	ŗīŗbt: ŗīŗbst, ŗīŗba, ŗīŗbs	st	itr: be dazed/blinded by light
	421.	ŗīŗgt: ŗīŗgst, ŗīŗga, ŗīŗgs	st	itr: recover, revive, come to
	422.	ŗŗpaugt: ŗŗpaudz, ŗŗpaudza, ŗŗpaugs	reg.	tr: strangle
	423.	ŗūt: ŗūŗst, ŗūŗa, ŗūŗš	st	itr: dry

III. PAPLAŠINĀTĀS KONJUGĀCIJAS

Tikai I. konjugācijā ietilpst verbi, kam pieliek galotnes tieši pie saknes visās formās. Abās pārējās konjugācijās (otrā un trešajā) ir verbi, kam starp sakni un galotni atrodas kautkāds garš celma patskanis. Šinīs konjugācijās verba saknes patskanis paliek tas pats visās trijās pamatformās.

Otrā konjugācija (lokāmā šķira).

Otrās konjugācijas verbu galvenā pazīme ir tā, ka tos darina, ieliekot starp verba sakni un galotni garu celma patskani visās formās. Tāpēc katra forma šinīs verbos ir vismaz divzīlbīga. Ja galotne sākas ar patskani, tad starp celma patskani un galotnes patskani vēl ieliek -j-. Atkarā no celma patskaņa kvalitātes, II. konjugācijā var izšķirt četrus verbu grupas jeb pašķiras:

1. grupa -- celma patskanis ir -ā- (pirms galotnes patskaņa -āj-), piem., mazg-ā, mazg-āj-a, mazg-ā-t 'to wash';
2. grupa -- celma patskanis ir -ī- (pirms galotnes patskaņa -īj-), piem., zelt-ī, zelt-īj-a, zelt-ī-t 'to gild';
3. grupa -- celma patskanis ir -ē- (pirms galotnes patskaņa -ēj-), piem., kars-ē, kars-ēj-a, kars-ē-t 'to heat';
4. grupa -- celma patskanis ir -o-, fonētiski /uo/ (pirms galotnes patskaņa -oj-), piem., lab-o, lab-oj-a, lab-o-t 'repair, improve'.

	1. grupa, <u>-ā(j)- celmi</u>	2. grupa, <u>-ī(j)- celmi</u>	3. grupa, <u>-ē(j)- celmi</u>	4. grupa, <u>-o(j)- celmi</u>
<u>Infinitīvs:</u>				
akt.	mazg-ā-t	zelt-ī-t	kars-ē-t	lab-o-t
refl.	-ā-ties	-ī-ties	-ē-ties	-o-ties
<u>Imperatīvs:</u>				
2. vsk. akt.	mazg-ā!	zelt-ī!	kars-ē!	lab-o!
refl.	-āj-ies!	-īj-ies!	-ēj-ies!	-oj-ies!
2. dsk. akt.	mazg-āj-iet!	zelt-īj-iet!	kars-ēj-iet!	lab-oj-iet!
refl.	-āj-ieties!	-īj-ieties!	-ēj-ieties!	-oj-ieties!
<u>TAGADNE:</u>				
1. vsk. akt.	mazg-āj-u	zelt-īj-u	kars-ēj-u	lab-oj-u
refl.	-āj-os	-īj-os	-ēj-os	-oj-os
2. vsk. akt.	mazg-ā	zelt-ī	kars-ē	lab-o
refl.	-āj-ies	-īj-ies	-ēj-ies	-oj-ies
3. kop. akt.	mazg-ā	zelt-ī	kars-ē	lab-o
refl.	-āj-as	-īj-as	-ēj-as	-oj-as
1. vsk. akt.	mazg-āj-am	zelt-īj-am	kars-ēj-am	lab-oj-am
refl.	-āj-amies	-īj-amies	-ēj-amies	-oj-amies
2. dsk. akt.	mazg-āj-at	zelt-īj-at	kars-ēj-at	lab-oj-at
refl.	-āj-aties	-īj-aties	-ēj-aties	-oj-aties

	1. grupa, <u>-ā(j)- celmi</u>	2. grupa, <u>-ī(j)- celmi</u>	3. grupa, <u>-ē(j)- celmi</u>	4. grupa, <u>-o(j)- celmi</u>
PAGĀTNE:				
1. vsk. akt.	mazg-āj-u	zelt-īj-u	kars-ēj-u	lab-oj-u
refl.	-āj-os	-īj-os	-ēj-os	-oj-os
2. vsk. akt.	mazg-āj-i	zelt-īj-i	kars-ēj-i	lab-oj-i
refl.	-āj-ies	-īj-ies	-ēj-ies	-oj-ies
3. kop. akt.	mazg-āj-a	zelt-īj-a	kars-ēj-a	lab-oj-a
refl.	-āj-ās	-īj-ās	-ēj-ās	-oj-ās
1. dsk. akt.	mazg-āj-ām	zelt-īj-ām	kars-ēj-ām	lab-oj-ām
refl.	-āj-āmies	-īj-āmies	-ēj-āmies	-oj-āmies
2. dsk. akt.	mazg-āj-āt	zelt-īj-āt	kars-ēj-āt	lab-oj-āt
refl.	-āj-āties	-īj-āties	-ēj-āties	-oj-āties
NAKOTNE:				
1. vsk. akt.	mazg-ā-š-u	zelt-ī-š-u	kars-ē-š-u	lab-o-š-u
refl.	-ā-š-os	-ī-š-os	-ē-š-os	-o-š-os
2. vsk. akt.	mazg-ā-s-i	zelt-ī-s-i	kars-ē-s-i	lab-o-s-i
refl.	-ā-s-ies	-ī-s-ies	-ē-s-ies	-o-s-ies
3. kop. akt.	mazg-ā-s	zelt-ī-s	kars-ē-s	lab-o-s
refl.	-ā-s-ies	-ī-s-ies	-ē-s-ies	-o-s-ies
1. dsk. akt.	mazg-ā-s-im	zelt-ī-s-im	kars-ē-s-im	lab-o-s-im
refl.	-ā-s-imies	-ī-s-imies	-ē-s-imies	-o-s-imies
2. dsk. akt.	mazg-ā-s-it	zelt-ī-s-it	kars-ē-s-it	lab-o-s-it
refl.	-ā-s-ities	-ī-s-ities	-ē-s-ities	-o-s-ities

Kā redzams no tabulas, II. konjugācijas verbu locīšana ir ļoti regulāra. Lai darinātu vienalga kuru formu, jāievēro tikai daži vienkārši noteikumi.

1. Aktīvo galotņu seti te ir tie paši, kas jau bija I. konjugācijā.
2. Pirms galotnes patskaņa verba celma patskaņim jāpieliek -j-.
3. Refleksīvās (atgriezeniskās) galotnes darina jau pazīstamajā likumā:
  - a. Kur aktīvā galotne beidzas ar īsu patskaņi, tur to gramatiski pagarina un pašās beigās pieliek -s.
  - b. Visur citur, izņemot tagadnes 3. kopējo personu, aktīvajai galotnei pieliek -ies.
 Tagadnes 3. personas aktīvajai formai beigās pieliek -as.

II. konjugācijas verbu izcelsme.

1. grupas verbi visbiežāk ir atvasinājumi no primitīvajiem (I. konjugācijas) vārdiem; šiem atvasinājumiem parasti ir iteratīva (atkārtotas darbības) nozīme: brauk-t (prim. vb.) 'ride in a vehicle' → brauk-āt (atvasināts vb.) 'travel around'; cel-t 'lift' → cil-āt 'lift repeatedly'; dzī-t 'chase' → dzen-āt 'keep chasing everywhere'; klicz-t 'shout' → klaic-āt 'keep shouting repeatedly'; līs-t (sakne līd-) 'glide through, penetrate' → lod-āt 'glide in and out'; nes-t 'carry, tote' → nēs-āt 'tote around' utt.

Šinī grupā ietilpst arī no sieviešu dzimtes a-celmu lietvārdiem atvasināti verbi, un tiem nav iteratīvas nozīmes: dom-A 'thought, idea' → dom-At 'to think'; lam-As 'swearing, invective' → lam-At 'to rail at, execrate'; run-A 'speech' → run-At 'to speak' utt.

Kā var vērot, deverbātīvie (no vārdiem darinātie) verbi ļoti bieži atvasināti ar savādāku saknes patskani: cEl-t → cIlāt, klIEgt → klAIgāt, nEst → nĒsāt utt.

Toties denominatīvie (no lietvārdiem atvasinātie) verbi paturējuši lietvārda saknes patskani: dOma → dOmāt, rŪna → rŪnāt utt.

2. grupas verbi ir dažādu lietvārdu celmu un neskaidras izcelsmes atvasinājumi: ? → kēz-it 'to pollute, slander'; krievu krestīt → krist-it 'baptize, name'; mežs (sakne med-) 'forest, woods' → med-it 'to hunt' utt.

Šīs grupas verbu nav daudz, un vairāki no tiem sāk pāriet III. konjugācijas 2. grupā, sākot tagadnes formas darināt pēc III. konjugācijas parauga. Šie verbi ir:

cienī/ciena, cienīja, cienīt 'honor, hold in esteem';
lielī/liela, lielīja, lielīt 'praise beyond actual merit';
mēri/mēra, mērija, mērit 'measure';
pētī/pēta, pētīja, pētīt 'investigate, scrutinize';
sālī/sāla, sālīja, sālīt 'salt';
svētī/svēta, svētīja, svētīt 'bless';
tirdī/tārda, tirdīja, tirdīt 'question, pester, vex';
tīri/tīra, tīrija, tīrit 'clean';
veltī/velta, veltīja, veltīt 'present, dedicate';
vēstī/vēsta, vēstīja, vēstīt 'announce, proclaim, give message';
vētī/vēta, vētīja, vētīt 'winnow'.

Šie verbi tagadnes vienskaitļa 1. personā un daudzskaitļa abās personās parasti jau lieto III. konjugācijas formas (piem., lielu, lielam, lielat -- nevis lielīju, lielījam, lielījat), bet 3. kopējās personas forma vēl svārstās.

Pārejot III. konjugācijā, šo verbu tagadnes formas sakne vēl tomēr patur "šauru" -e-.

3. grupas verbi, tāpat kā 1. grupas, ir primitīvu verbu un lietvārdu atvasinājumi,

kauzātīvu,

Deverbātīvie atvasinājumi ir ar iteratīvu vai durātīvu nozīmi; ļoti bieži šiem atvasinājumiem ir savādāks saknes patskani: aug-t 'grow' → audz-ēt 'raise'; brauk-t 'ride, travel' → brauk-al-ēt 'travel around without a purpose'; dil-t 'wane, diminish' → dEl-d-ēt 'make diminish, erode'; mir-t 'die' → mĒr-d-ēt 'make die, starve'; rūg-t 'ferment' → rAUdz-ēt 'make ferment, keep fermenting'; skrIE-t → skrAI-d-el-ēt 'keep running to and fro'; zūs-t (sakne zud-) 'vanish, become lost' → zAUd-ēt 'lose, be bereft of' utt.

Verbi, kam sakne beidzas ar patskani vai sonorantu (puspatskani), pirms celma patskaņa ieliek -d-: dil-t → del-D-ēt; jā-t 'ride on horseback' → jā-D-el-ēt 'ride to and fro'; mir-t → mĒr-D-ēt; pū-t 'rot' → pū-D-ēt 'make rot' utt.

Sufikss -al-/-el-, pielikts saknei pirms celma patskaņa, apzīmē atkārtotu, nevajadzīgu un bezmērķīgu darbību: brauk-AL-ēt 'ride in a vehicle to and fro without any purpose'; jā-d-EL-ēt 'ride on horseback etc.'; kāp-EL-ēt 'climb up and down etc.'; skrai-d-EL-ēt 'run etc.'; tek-AL-ēt 'walk briskly, trot etc.'. Kā redzams, šis piedēklis parasti pielikts kustības vārdiem.

Denominatīvie 3. grupas atvasinājumi visbiežāk darināti no e-celmu lietvārdiem: bend-E 'hangman, executioner' → bend-ēt 'make perish, mistreat severely'; kokl-E 'a string instrument' → kokl-ēt 'play kokle'; laim-E 'luck' → laim-ēt 'win in a lottery'; voldz-E 'refreshment, a refreshing' → veldz-ēt 'refresh, slake thirst'; zīl-E 'titmouse, divining bird' → zīl-ēt 'guess, divine future' utt.

3. grupas verbus var tomēr atvasināt arī no citiem lietvārdu celmiem; kapl-Is 'hoe' -> kapl-Ēt 'to hoe'; rūs-A 'rust' -> rūs-Ēt 'to rust'; spīts (salīdz., vsk. dātīvu spītīj) 'spite, obstinate defiance' -> spīt-Ēt 'to spite' utt.

No lietvārdiem atvasinātajos verbos paliek tas pats saknes patskanis, kas atrodams pamatvārdā.

3. grupa ir visproduktīvākā jaunu verbu atvasināšanā no svešvārdiem; analizēt 'analyze'; andelēties (vācu handeln) 'haggle about the price or agreement conditions'; definēt 'define'; fantazēt 'daydream, imagine'; kompromitēties 'compromise oneself'; zīnēt 'sing sentimental German type songs' (vācu singen); šokēt (angļu shock) 'shock, scandalize, upset' utt.

Vairāki 3. grupas verbi sāk mainīt konjugāciju -- pāriet III. konjugācijas

3. grupā: bālē / bāl, bālēja, bālēt 'blanch, become pale, fade';

cerē / cer, cerēja, cerēt 'hope';

mīlē / mīl, mīlēja, mīlēt 'love';

pelō / peļ, peļēja, peļēt 'mold, become moldy';

precē / prec, precēja, precēt 'marry';

vēlō / vēļ, vēļēja, vēļēt 'wish somebody something; vote, elect'

No pēdējā verba gramātiķi grib iztaisīt divus (vēlē, vēļēja vēļēt 'vote, elect' un vēļ, vēļēja, vēļēt 'wish'), bet šī izšķirība dzīvajā valodā nav ieviesusies un laikam paliks tikai gramatikas grāmatās.

Visbiežāk šajos verbos II. konjugācijā noturas 3. kopējā tagadnes forma, piem., es mīlu (ne vairs mīlēju), bet viņš mīlē dzird tik pat bieži kā viņš mīl.

4. grupa ir visproduktīvākā jaunu verbu darināšanā no latviskām saknēm. Šie atvasinājumi gandrīz visi ir denominatīvi, darināti no dažādu lietvārdu un adjektīvu celmiem; saknē tie patur pamatvārda patskani; ciem-s 'village' -> ciem-oties 'to visit'; brāl-is 'brother' -> brāl-oties 'to fraternize'; gudr-s 'wise' -> gudr-ot 'to ponder'; māj-a 'house' -> māj-ot 'to dwell'; peļ-e 'mouse' -> peļ-ot 'to catch mice'; tīrg-us 'market' -> tīrg-oties 'to sell, vend'; zaļ-š 'green' -> zaļ-ot 'to be verdant, flourish' utt.

Kā redzams, atvasinājumi no akustiski augstiem lietvārdu celmiem dabū mīkstinājumu (palatalizāciju) saknes beigu līdzskani (sk. brāļoties, peļot).

Gramātiķi pa laikam mēdz apkarot vairākus šīs grupas verbus, piem., ieteicot darināt no liet-A -- liet-Āt, slēp-Es -- slēp-Ēt, bet visi pārējie latvieši tomēr saka lietOt un slēpOt. Tāpēc šis gramātiķu uzbrukums atsevišķiem vārdiem nav jāievēro, jo tam trūkst modernās valodas izpratnes un sistēmatikas savā pasākumā.

"5. grupā" ietilpst tikai viens verbs -- dabūt 'get, attain'. Tam celma patskanis ir -ū- un to loka regulāri pēc II. konjugācijas parauga.

Pamatformas: dab-ū, dab-ūj-a, dab-ū-t.

T R E Š Ā   K O N J U G Ā C I J A

Trešās konjugācijas verbu pazīmes ir īpatnējs I. un II. konjugācijas elementu maisījums:

1. Tagadnes celmu darina, pievienojot galotnes tieši saknei -- tāpat kā I. konjugācijā.

2. Pagātnes un nākotnes (infinitīva) formās starp sakni un galotni ieliek garu celma patskani -- tāpat kā II. konjugācijā.

3. Pirmās divas verbu grupas (pagātnes un nākotnes celmi ar -ā(j)- un -ī(j)-) lieto pagātnes galotņu setu arī tagadnē.

4. Pēdējā verbu grupa (pagātnes un nākotnes celmi ar -ē(j)-) tagadnē lieto I. konjugācijas -st-verbu tagadnes galotņu setu.

Tas nozīmē, ka pirmajās 2 grupās:

a. Attiecīgās tagadnes un pagātnes formas izšķir nevis savādākas galotnes, bet gan atvasinātā verba celma patskaņa pielikšana -- tagadnē iztiek bez tā, pagātnē to pieliek klāt, un abos laikos lieto tās pašas galotnes.

b. Tāpēc katra attiecīgā forma ir vienu zilbī īsāka tagadnē, salīdzinot ar pagātņi.

Trešajā grupā, kur tagadnē lieto arī tagadnes galotņu setu, arī tāpat tagadnes formas ir vienu zilbī īsākas par pagātnes formām, un tagadnes aktīvā pamatforma (3. kopējā persona) iznāk pat veselas 2 zilbes īsāka nekā pagātnes pamatforma.

Atkarā no pagātnes un nākotnes celma kvalitātes, III. konjugācijas verbus iedala 3. grupās:

1. grupa -- pag. un nāk. celma patskanis ir -ā- (pirms galotnes patskaņa -ā(j)-), piem., dzisin-a, dzisin-ā-j-a, dzisin-ā-t 'cool, cool off';
2. grupa -- pag. un nāk. celma patskanis ir -ī- (pirms galotnes patskaņa -ī(j)-), piem., māc-a, māc-ī-j-a, māc-ī-t 'teach', refl. = 'learn, study';
3. grupa -- pag. un nāk. celma patskanis ir -ē- (pirms galotnes patskaņa -ē(j)-), piem., rēdz, redz-ē-j-a, redz-ē-t 'see'.

	1. grupa, <u>-ā(j)- celmi</u>	2. grupa, <u>-ī(j)- celmi</u>	3. grupa, <u>-ē(j)- celmi</u>
Infinitīvs:			
akt.	dzisin-ā-t	māc-ī-t	redz-ē-t
refl.	-ā-ties	-ī-ties	-ē-ties
Imperatīvs:			
2. vsk. akt.	dzisin-ī!	māc-ī!	redz-ī!
refl.	-ies!	-ies!	-ies!
2. dsk. akt.	dzisin-iet!	māc-iet!	redz-iet!
refl.	-ieties!	-ieties!	-ieties!

	<u>1. grupa,</u> <u>-ā(j)- celmi</u>	<u>2. grupa,</u> <u>-ī(j)- celmi</u>	<u>3. grupa,</u> <u>-ē(j)- celmi</u>
<u>TAGADNE:</u>			
1. vsk. akt. refl.	dzisin-u -os	māc-u -os	redz-u -os
2. vsk. akt. refl.	dzisin-i -ies	māc-i -ies	redz-i -ies
3. kop. akt. refl.	dzisin-a -ās	māc-a -ās	redz -as
1. dsk. akt. refl.	dzisin-ām -āties	māc-ām -āties	redz-am -amies
2. dsk. akt. refl.	dzisin-āt -āties	māc-āt -āties	redz-at -aties
<u>PAGĀTNE:</u>			
1. vsk. akt. refl.	dzisin-āj-u -āj-os	māc-īj-u -īj-os	redz-ēj-u -ēj-os
2. vsk. akt. refl.	dzisin-āj-i -āj-ies	māc-īj-i -īj-ies	redz-ēj-i -ēj-ies
3. kop. akt. refl.	dzisin-āj-a -āj-ās	māc-īj-a -īj-ās	redz-ēj-a -ēj-ās
1. dsk. akt. refl.	dzisin-āj-ām -āj-āties	māc-īj-ām -īj-āties	redz-ēj-ām -ēj-āties
2. dsk. akt. refl.	dzisin-āj-āt -āj-āties	māc-īj-āt -īj-āties	redz-ēj-āt -ēj-āties
<u>NĀKOTNE:</u>			
1. vsk. akt. refl.	dzisin-ā-š-u -ā-š-os	māc-ī-š-u -ī-š-os	redz-ē-š-u -ē-š-os
2. vsk. akt. refl.	dzisin-ā-s-i -ā-s-ies	māc-ī-s-i -ī-s-ies	redz-ē-s-i -ē-s-ies
3. kop. akt. refl.	dzisin-ā-s -ā-s-ies	māc-ī-s -ī-s-ies	redz-ē-s -ē-s-ies
1. dsk. akt. refl.	dzisin-ā-s-im -ā-s-imies	māc-ī-s-im -ī-s-imies	redz-ē-s-im -ē-s-imies
2. dsk. akt. refl.	dzisin-ā-s-it -ā-s-ities	māc-ī-s-it -ī-s-ities	redz-ē-s-it -ē-s-ities

Arī III. konjugācijas formu darināšanā liela regulāritāte ar vienkāršiem noteikumiem, kas jau pazīstami no iepriekšējiem norādījumiem:

1. Tagadnes formas darina, galotnes pievienojot tieši saknei.
  2. Pagātnes un nākotnes formas darina, starp sakni un galotni ieliekot garu celma patskani, kam pirms galotnes patskaņa vēl pievieno -j-.
  3. Refleksīvās formas atvasina no aktīvajām formām:
    - a. kur aktīvā forma beidzas ar īsu patskani, tur to gramatiski pagarina un beigās pieliek -s;
    - b. visur citur, izņemot 3. grupas 3. kopējo personu, aktīvajai galotnei pieliek -ies.
- Trešās grupas 3. kopējās personas refleksīvā galotne ir -as.

Piezīmes par tagadnes formām.

Tā kā 1. un 2. grupā tagadnē lietojami pagātnes galotņu seti, daudzskaitļa formas galotnes patskanis vienmēr ir garš: dzisinām(ies)/-Āt(ies), mācām(ies)/-Āt(ies) nevis *dzisinām(ies)/-At(ies), *mācām(ies)/-At(ies).

Turpretī 3. grupā, kur lieto tagadnes galotņu setu, arī daudzskaitļa formas saknes patskanis paliek īss: reḑzām(ies)/-At(ies).

Šīs stārpības izšķiršanai, vecajās gramatikās ir noteikums, ko varētu parafrāzēt šādi:

Ja tagadnes pamatforma (3. kop. persona) ir bez galotnes, tad daudzskaitļa formas galotnes patskanis ir īss -a-.

Ja tagadnes pamatformas galotne ir -a, tad daudzskaitļa formas galotnes patskanis ir garš -ā-.

Citiem vārdiem: daudzskaitļa formas galotnes patskanis gramatiski jāpagarina -- no -ø (nullis) pamatformā uz -a- daudzskaitlī, un no -a pamatformā uz -ā- daudzskaitlī.

Ja kādam 3. grupas verbam saknē ir -e/-ē-, tagadnes formās, izņemot vienskaitļa 2. personu, tas kļūst par -g/-ġ-; 2. vsk. redzi, vēli, bet 1. vsk. reḑzu, vēlu, 3. kop. reḑz, vēl utt.

III. konjugācijas verbu grupu īpatnības.

Šīs konjugācijas verbi ir galvenokārt deverbātīvi atvasinājumi. Tāpat kā II. konjugācijā, atvasinājumos bieži vien ir savādāks saknes patskanis nekā pamatverbā, un kur sakne beidzas ar patskani vai sonorantu, atvasinājumos tai pielikts klāt -d-: bir-t 'fall in a mass, cascade' -- bir-D-ināt 'cause, continue dropping'; cEl-t 'lift' -- cEl-D-ināt 'extoll'; rIE-t 'bark' -- rI-D-it 'incite to aggression'; šū-t 'sew' -- šū-D-ināt 'make sew, keep sewing' utt.

1. grupas verbiem ir piedēklis -in-, kas apzīmē kauzātīvu-durātīvu darbību (sal. dzis-IN-āt, bird-IN-āt, šū-d-IN-āt utt.)

Šī grupa produktīva vēl šodien jaunu verbu darināšanā.

2. grupas verbos dominējošā ir durātīvā nozīme. Tās kāpināšanai pa laikam ieliek piedēklī -st-: bik-ST-it 'keep jabbing'; lai-ST-it 'keep pouring, water' (sal. lie-t 'pour liquid'); tī-ST-it 'keep wrapping and unwrapping' (sal. tī-t 'wrap'); val-ST-it 'keep rolling something' (sal. vel-t 'roll') utt.

Vairāki šīs grupas verbi, kam sakne beidzas ar -c- vai -dz- infinitīva un pagātnes formās, tagadnē un imperatīvā to vietā patur -k- vai -g-: loK-a (imper. loC-i), loC-ija, loC-it 'bend, twist'; moK-a (imper. moC-i), moC-ija, moC-it 'torture'; rauG-a (imper. rauG-i), rauDZ-ija, rauDZ-it 'try'. Bet verbos māC-a, māC-ija, māC-it 'teach' un mīC-a, mīC-ija, mīC-it saknes beigās visur paliek -c-.

3. grupas verbi, kaut tie ir atvasinājumi, ieguvuši vispārīgas, nevis specifiska veida, darbības nozīmi, laikam tāpēc, ka tie stājušies daudzu pamatverbu vietā, kas šodien jau aizmirsti. Tāpēc arī šo verbu nozīmes bieži vien ir primāras: drīkst, drīkstēja, drīkstēt 'dare, be permissible'; gul. gulēja, gulēt 'lie, sleep'; min, minēja, minēt 'guess, mention'; stāv, stāvēja, stāvēt 'stand', var, varēja, varēt 'be able' utt.

Bet šinī grupā pieder arī onomapoetiski skaņu atdarinājumi, parasti ar durātīvu nozīmi: čaukst, čaukstēja, čaukstēt, 'rustle (as dry brittle matter)'; grab, grabēja, grabēt 'rattle'; naud, naudēja, naudēt 'meow'; pīkst, pīkstēja, pīkstēt 'squeak'; žvadz, žvadzēja, žvadzēt 'rattle, clash (as chains)' utt.

Par verbu konjugāciju maiņu 2. un 3. grupā sk. attiecīgās piezīmes pie II. konjugācijas grupām.

Sava veida izņēmumi ir 4 verbi:

Verbi dzied, dzied-āj-a, dzied-ā-t 'sing' un raud, raud-āj-a, raud-ā-t 'weep, cry' pagātnes un nākotnes celms darina pēc 1. grupas parauga, bet tagadnē lieto tagadnes galotņu setu -- tāpat kā 3. grupas verbi. Šiem 2 verbiem trūkst arī parastā 1. grupas piedēkļa -in-.

Verbs zin-a/zin, zin-āj-a, zin-ā-t pieder pilnīgi 1. grupā, bet tam arī nav piedēkļa -in- (tē -in- ir daļa no saknes), un tagadnes pamatformā tas var noraut galotni (bet pārējās tagadnes galotnes paliek, un tās pieder pagātnes setam).

Verbs sarg-a, sarg-āj-a, sarg-ā-t 'guard, preserve' pieder 1. grupā, bet arī tam nav parastā piedēkļa -in-. Ļoti iespējams, ka šis verbs ir tikai gramatiķu uzturēts izņēmums, jo tautas valodā tas regulāri iekļaujas II. konjugācijā (ar tagadnes pamatformu sarg-ā, nevis sarg-a).

IV. GENITĪVA (KĀ-LOCĪJUMA) LIETOJUMI

Ģenitīva apraksti vecajās gramatikās ir nevajadzīgi sarežģīti - un turklāt vēl nepilnīgi. Šī locījuma lietojumus var apgūt visai viegli, ja ievēro, ka ATŠKIRĪGI ĢENITĪVA LIETOJUMI STRUKTŪRĒJAS CITĀDAKĀS FRAZĒS. Tātad, ja saredz strukturāli nozīmīgos paveidus, gramatikās sīki uzskaitītie paveidipi kļūst nenozīmīgi.

IV-A. APRAKSTA JEB IZCELSMES ĢENITĪVS darbojas līdzīgi adjektīvam, apzīmējot kādu citu lietvārdu. Šis ģenitīvs atbild uz jautājumu kāds?/kāda? - tāpat kā adjektīvs. Lietvārda apzīmētāju frazēs tas stāv tūlīt pirms apzīmējamā lietvārda un pēc adjektīva:

<u>ādas</u> soma	/	<u>brūna</u> <u>ādas</u> soma	=	<u>kāda</u> soma?
<u>vīlnas</u> svārki	/	<u>pelēki</u> <u>vīlnas</u> svārki	=	<u>kādi</u> svārki?
<u>koka</u> gultas	/	vecas <u>koka</u> gultas	=	<u>kādas</u> gultas?
<u>bišu</u> medus	/	salds <u>bišu</u> medus	=	<u>kāds</u> medus?

PIEZĪMĒS: a. Jautājums kā? raksturīgs piederuma ('whose?') vai mēra ('of what?') un vēl kādiem citiem, bet ne apraksta ģenitīvam.

b. Apraksta ģenitīvā ietilpst daudzi veco gramatiku sīkie sadalījumi, kas apraksta kādu citu lietvārdu, piem., acu redzējums ("priekšmeta" ģen.), šūpuļa kārumiņš ("papildinātāja" ģen.), kāļa puisis ("pielikuma" ģen.), smilts zeme ("vielas" ģen.) utt. Praktiskā valodas mācīšanā tik sīkumaini šķirojumi ir vairāk kavēklis nekā palīgs.

MĀCOT APRAKSTA ĢENITĪVU ANGLISKI RUNĀJOŠIEM, ir jāzina, ka angļiski to var izteikt četros veidos:

1. AR ĢENITĪVA GALOTNI (tāpat kā latviski): Latvia's capital - Latvijas galvaspilsēta; boys' shoes - zēnu kurpes (veikalā, ne zēniem kājās).
2. AR LIETVĀRDU BĒZ GALOTNES: paper cups - papīra krūzes; school activities - skolas nodarbības.
3. AR ADJEKTĪVA GALOTNI: the Latvian capital - Latvijas galvaspilsēta; wooden beds - koka gultas.
4. AR PRĒTVĀRDU "OF": the capital of Latvia - Latvijas galvaspilsēta; the point of origin - sākuma punkts.

Skolēniem jāievēro, ka latviešu valodā te iespējams tikai viens izteiksmes veids - apraksta ģenitīvs, un tāpēc tādas frazes kā papīra krūze, koka gultas, sākuma punkts burtiski nozīmē "paper's cup", "wood's beds", "origin's point", kaut arī mēs tos tulkojam, kā pareizi angļiski pienākas.

ĪPAŠVĀRDU ĢENITĪVS, piem., Rīgas pilsēta, Pededzes upe, Alauksa ezers, Bērziņa kungs utt. ir arī viens no apraksta ģenitīva paveidiem.

APRAKSTA ĢENITĪVS BIEDROJAS AR ZINĀMIEM ADJEKTĪVIEM: ūdens pilni (grāvji), varas kārs (cilvēks), pieminēšanas vērtā (parādība), uztraukumu bagāts (pleudzīvojums) utt.

PIEZĪME: c. Apraksta ģenitīva adjektīvālā daba interesantā veidā izceļas šādās frazēs: brīvdabas muzejs, deviņpīru spēks, milzu akmens, pilngraudu maize, puskoka lēcējs, šaursliežu dzelzsceļš, senangļu valoda, vienādmalu trīsstūris. Šīs ģenitīva formas ir vienīgās, ko vispār lieto no tādiem "lietvārdiem", un formas kā *brīvdaba, *deviņpīrs, *milzs, *pilngrauds, *puskoks, *šaursliede, *senanglis, *vienādmala utt. Šajā vai kādā citā locījumā ārpus ģenitīva nemaz neeksistē. Daudzās citās valodās te būtu adjektīvālas formas, bet mums ir apraksta ģenitīvi.

(Ģenitīva lietojumi)

IV-B. **PIEDERĪBAS ĢENITĪVS** atbild uz jautājumu kā? 'whose?' Lietvārda apzīmētāju frazēs piederības ģenitīvs parasti stāv pirms apraksta ģenitīva, adjektīva un kārtas skaitleļa. Ja kāds no šiem apzīmētājiem iztrūkst, tad piederības ģenitīvs var atrasties tuvāk apzīmējamam lietvārdam. Frazē ar piederības ģenitīvu, adjektīvam drīkst būt tikai noteiktā galotne.

PIEDERĪBAS ĢENITĪVS	KĀRTAS SKAITLENIS	NOTĒKTAIS ADJEKTĪVS	APRAKSTA ĢENITĪVS	APZĪMĒJAMĀS LIETVĀRDS
meitenes	- - -	brūnā	- - -	soma
meitenes	- - -	brūnā	ādas	soma
zēna	- - -	vecie	vīlnas	svārki
zēna	- - -	- - -	- - -	svārki
skolēnu	otrais	lielais	pavasara	izbraukums
viņas	pirmā	- - -	- - -	mīlestība

NEDRĪKST SALAIST VIENU BLAKUS OTRAM PIEDERĪBAS UN APRAKSTA ĢENITĪVUS, jo arī piederības formu tad var pārprast par aprakstu: *meitenes ādas soma, *zēna vīlnas svārki. Te starp divu tipu ģenitīviem noteikti jāieliek kāds cits apzīmētājs, kā tas darīts augšā.

ADJEKTĪVĀLIE PIEDERĪBAS VIETNIEKVĀRDI mans/-a, tavs/-a, savs/-a struktūrējas kā piederības ģenitīvi: mani vecie vīlnas svārki, tavs otrais lielais izbraukums utt. Pārējie veco gramatiku "piederības vietniekvārdi" - mūsu, jūsu, viņu, viņa, viņas - ir, protams, **PERSONĪSKO VIETNIEKVĀRDU ĢENITĪVI**, kas formās un lietojumos neatšķiras no citiem ģenitīviem: mūsu izbraukums, jūsu lielie nopelni, viņa piektais nedarbs, viņas parastās vakara nodarbības utt.

PIEZĪMES: d. **RADNIECĪBAS APZĪMĒJUMI** var struktūrēties gan kā piederība, gan kā apraksts: mātes jaunākais brālis (= pied. str.) / jaunākais mātes brālis (ap- raksta struktūra).

e. **PAMATSKAITLEŅI** var atrasties kā pirms, tā pēc piederības ģenitīva: divas meitenes somas / meitenes divas somas. Ja frazē vēl ir citi apzīmētāji, tad pamatskaitlenis parasti tajā ierindojas pēc piederības ģenitīva un kārtas skaitleļa: mūsu pirmie trīs šī pavasara izbraukumi, meitenes divas lielās somas.

ĢENITĪVS

IV-C. **DAUDZUMA JEB MĒRA** apzīmē kādu ierobežotu daudzumu vai skaitu. **TAS STĀV PĒC** APZĪMĒJAMĀ VĀRDA un atbild uz jautājumu cik daudz (no kā)? Šis ģenitīvs apzīmē:

- SPECIFISKAS MĒRA VIENĪBAS:** mārciņa miltu, divi jardi drēbes, deviņi galoni benzīna, divdesmit pieci dolāri naudas, vairāki grādi siltuma.
- APTUVENUS DAUDZUMUS:** tase tējas, trīs sauļas smilšu, divdesmit viena muca alus, divas pudeles piena, dažī kamoli dzijas, šķēle siera, puskarote sāls.
- NEĻOKĀMIE PAMATSKAITLEŅI** latv. valodas uztverē ir daudzuma/mēra vienības, kam vajadzīgi apzīmētāji ģenitīvā. Arī te var būt specifiskas un aptuvenas vienības: desmit meiteņu, divpadsmit zēnu; daudz ļaužu, vairāk cukura, maz / mazāk naudas.

PIEZĪMES: f. Ka no struktūrēšanas viedokļa skaitleļi ar -smīt ir mēra vienības, norāda arī tas, ka nav struktūrālas starpības frazēs desmit meiteņu un simts / simt meiteņu, divpadsmit olu un ducis olu, piecdesmit gadu un tūkstots / tūkstoš gadu. Vārdi simts, tūkstotis, ducis izteic vienības - un to pašu, šķiet, dara arī vārdi ar -smīt.

g. Daudzuma ģenitīvu var iedomāties arī tādos izteicienos kā prasīt maizes (= mazliet / kādu rīcieni maizes), nodzerties (kādu mēru) piena, nevēlētles (nemaz) alus. Gramatīkas šādu ģenitīva lietojumu sauc par **DALĀMO (PARTITĪVO) ĢENITĪVU**, jo tas vienmēr attiecas uz kādu daļu, ne uz visu iespējamo daudzumu.

h. Partikulas cik un tik prasa ģenitīvu: cik spēka, tik veikuma.

(Ģenitīva lietojumi)

IV-D. **OBJEKTA ĢENITĪVS** vajadzīgs ar zināmiem verbiem, kas akuzatīva objekta vietā ņem ģenitīvu. Parasti šādi verbi (ar priedēkļiem un atgriezeniskām galotnēm) izsaka kādu intensīvu darbību: bīties vilka, kaunēties veco drēbju, valrīties ļaužu, iežēloties cietējas, atēsties ogu, pledzarties alus utt.

Kā redzams, ARĻ ŠIS ĢENITĪVS STRUKTŪRĒJĀS CITA VEIDA FRAZĒ NEKĀ PĀRĒJIE; būdams objekts, tas parasti paliek verba tuvumā: Āzis vilka nebija. / Āzis nebija vilka.

Ar šādiem verbiem bieži vien var būt **PREPOZICIONĀLS OBJEKTS**, kas paliek ģenitīvā tikai sagadīšanās pēc: bīties no vilka; **BET**: kaunēties no/par vecām drēbēm, iežēloties par cietāju.

Ir arī verbi, ar kuriem **VAR IZVĒLĒTIES KĀ ĢENITĪVA, TĀ AKUZĀTĪVA OBJEKTU**: prasīt maizes/maizi, kārot saldumu/saldumus, lūgt padoma/padomu, meklēt slevas/sleavu, galdīt palīgu/palīgus.

ĢENITĪVA OBJEKTS PALIEK ARĻ DATĪVA SUBJEKTA TEIKUMOS: Pelei gribas siera.

Lopiem nepietiks barības. Man trūkst diega. 'I lack the thread.'

BET: Man trūkst diegs. 'My thread snaps apart.'

IV-E. **NEGĀTĪVA UN TRŪKUMA ĢENITĪVS**

NEGĀTĪVA ĢENITĪVS LIETOJAMS AR NEGĀTĪVU VERBU AKUZĀTĪVA OBJEKTA VIETĀ. To var nomainīt akuzatīva objekts: neredzēt putna/putnu, nerakstīt vēstuli/vēstules, nepabarot supu/suni, neiztikt meitenes/meiteni utt.

Stilistiski vārbūt arī vēl šodien ģenitīva objekts te izklausās labāk, ja tas ir vietniekvārds: Es viņa neredzēju. Vai tu manis vairs neatceries?

TRŪKUMA ĢENITĪVS LIETOJAMS AR VERBU "NEBŪT" NOMINĀTĪVA VIETĀ; šis lietojums ir **obligāts**, kaut gan ārpus Latvijas to maz ievēro: Jāpa te nav. Man nav ne naudas, ne laika. Istabās vēl nebija mēbeļu. Tev nebūs dūšas to izdarīt.

Nominatīvs var tomēr būt restaurēts, ja citā teikuma daļā jaušama pozitīva verba ietekme: Jānis nav vis istabā, bet (ir) dārzā. Zēnam nebija vis suns bet kaķis. Bet kur salikts teikums var sadalīties vienkāršos, tur trūkuma ģenitīvs negatīvajā daļā paliek: Zēnam nebija supu, bet bija kaķis.

IV-F. **AUTORA (PADARĪTĀJA) ĢENITĪVS** vienmēr struktūrējas ar PASĪVO DIVDABI **-ts/-ta**: mātes cepta maize, manis paša taisīti krēsli, Dieva pasargāts.

Šādas ģenitīva-divdabja frāzes var atrasties arī verba komplementā: Šī maize ir mātes cepta. Tie krēsli ir manis paša taisīti. Lai viņš būtu Dieva pasargāts!

Lietvārda apzīmētāju rindā šī ģenitīva-divdabja frāze iekama pirms adjektīva, bet pēc skaitļa. Divdabim un adjektīvam var būt nenoteiktās galotnes:

mātes cepta svaiga rudzu maize, trīs manis paša taisīti dzeltenī koka krēsli.

IV-G. **VIENSKAITĻA ĢENITĪVS AR PRIEVĀRDIEM**. Ir prievārdu komplekts (sk. 70. lp.), kas vienskaitlī prasa ģenitīva locījumu (daudzskaitlī visi prievārdi let ar datīvu). Šai komplektā ietilpst prievārdi aiž, bez, dē, kopš, no, pēc, pie, pirms, -pus, uz, virs, zem. (Plašāku informāciju par katru atsevišķi sk. 71.-77. lp.)IV-H. **NOVECOJUŠĪES ĢENITĪVA LIETOJUMI**. Literatūrā atrodami daži ģenitīva lietojumi, ko modernajā valodā vairs nesastop. Tāds ir ģenitīvs pie (nolūka) supīna: puiši gāja siena pļautu (tagad sienu pļaut); izsaukuma ģenitīvs: to ļaužu! To nozīmes lasot var izlobīt no konteksta, bet to aktīva lietošana vairs nav mātāma.

V. VOKĀTĪVS JEB UZRUNA

Pretēji "instrumentālim", vokātīvs ir īsts locījums, tikai nebūtu praktiski to valkāt pa visām locīšanas tabulām, jo tā formu un lietojumu izplatība visai ierobežota.

A. VOKĀTĪVA FORMU DARINĀŠANA

1. Daudzskaitlī atšķirīgas vokātīva formas nemaz nedārīna. Uzrunai lieto daudzskaitļa nominātīva formas: Dāmas un kungi!
2. VIENSKAITLĪ, VĪRIEŠU DZIMTĒ vokātīvu darīna, noraujot nominātīva galotnei pēdējo elementu: nōm. tēvs - vok. tēv!, Ģirts - Ģirt!, Jāzeps - Jāzep!; brālīs - brālī!, Jānīs - Jānī!, Pēterīs - Pēteri!; Edžus - Edžu!
PIEZĪMES: a. Dažiem a-celmu vārdiem patur -s: dēls! (ne *dēl!), draugs! (ne *draug!). Pedējā - un līdzīgos vārdos - laīkam paturēta izskaņa [-ks].
b. Sarunu valodā un izloksnēs ir tendence i-celmu vārdiem noraut visu nominātīva galotni (resp. veselu zilbi), ja nominātīva formā ir vismaz trīs zilbes: Pēterīs - Pēter!, Jānītīs - Jānīt!
3. VIENSKAITLĪ, SĪEVIEŠU DZIMTĒ skaita zilbes:
JA NOMINĀTĪVA FORMAI IR TIKAI DIVAS ZILBES, tad to pašu formu lieto arī uzrunā: Anna!, Rita!, Dace!, Ilze!
c. Bieži lietojamiem vārdiem var tomēr noraut nominātīva galotni: māsa! / mās!, Anna! / Ann!; māte! / māt!, Ilze! / Ilz!
JA NOMINĀTĪVA FORMAI IR TRĪS (VAI VAIRĀK) ZILBES, tad uzrunā nominātīva galotni biežāk norauj nekā patur: Ingrīd! / (Ingrīda!), Viktorij! / (Viktorija!); Kristīn! / (Kristīne!), Ernestīn! / (Ernestīne!)

B. VOKĀTĪVA LIETOŠANA

Loģiski vokātīvs ierobežots personu vārdu apjomā. Protams, var uzrunāt arī mājas dzīvniekus; tiem parasti jau iedoti kādi "personiski" vārdi. Fantazijas pasaulē dažkārt uzrunā arī lietas. ("Galdīp, klājies!") (Šis tomēr nav pietiekami svarīgs iemesls, lai izdomātu lokātīvus visiem lietvārdiem un tos rakstītu katrā tabulā.)

Uzruna ir pielikums/iespraudums: Struktūrāli tā stāv ārpus teikuma, kam tā piesienas: Azīti, kur tu biji? / Kur tu biji, āzīti? Sevišķi, ja uzruna atrodas teikuma vidū, tā ir acīm redzams iespraudums: Kur tu, āzīti, biji?

d. Struktūrāli ārpus teikuma, kopā ar vokātīva formu, var atrasties arī kāda izsaukuma partikula: Ak āzīti, kā tev izgāja!

e. Vokātīvs identificē teikuma subjektu; piem., teikumā: Pastāsti, kur tu biji! ne verba forma, ne vietniekvārds neatklāj subjektu, bet vokātīvs to izdara: Pastāsti, āzīti, kur tu biji!

VOKĀTĪVU MĀCOT PRAKTISKI, nemeklē locīšanas tabulas, bet gan klases (vai visas skolas) zēnu un meiteņu vārdu sarakstu. Tajā parāda, kāda kuram vārdam ir uzrunas forma (sk. darīnāšanas noteikumus augšā A.-nodaļā), sevišķi, kur tā atšķiras no nominātīva. KATRS SKOLĒNS JĀDARA ATBILDĪGS PAR TO, LAI PĀRĒJIE VIŅU PĀREIZI UZRUNĀTU.

Uzrunas formu izskaidrošana jāizdara agri semestra sākumā, lai vāji valodas pratēji, īpaši zēni, neskrādītu apkārt, uzrunādami viens otru nominātīvos.

DEKLINĀCIJU VEIDU PĀRSKATS

	LIETVĀRDI VĪRIEŠU dzimte			ADJEKTĪVI		LIETVĀRDI SĪVIEŠU dzimte			
	V-u	V-i	V-a	vīr. dz.	siev. dz.	S-a	S-e	S-i	S-i
	VSK:								
NOM. kas?	ledus	līcis	koks	labais	labā	māja	upe	pils	acs
GEN. kā?	ledus	līča	koka	labā	labās	mājas	upes	pils	acs
DAT. kam?	ledum	līcim	kokam	labajam	labajai	mājai	upei	piliij	acij
AKZ. ko?	ledu	līci	koku	labo	labo	māju	upi	pili	aci
LOK. kur?	ledū	līcī	kokā	labajā	labajā	mājā	upē	pilī	aci

DSK:									
NOM. kas?	ledl	līčl	kokl	labie	labās	mājas	upes	pilis	acis
GEN. kā?	ledu	līču	koku	labo	labo	māju	upju	piju	acu
DAT. kam?	lediem	līčiem	kokiem	labajiem	labajām	mājām	upēm	pilīm	aciīm
AKZ. ko?	ledus	līčus	kokus	labos	labās	mājas	upes	pilis	acis
LOK. kur?	ledos	līčos	kokos	labajos	labajās	mājās	upēs	pilīs	aciīs

	NEPARASTI DEKLINĀCIJU PAVEIDI										
	"kas"		"tas"		"šis"		1.pers.	2.pers.	"sev"	"pats"	
	vīr.	siev.	vīr.	siev.	vīr.	siev.				vīr.	siev.
VSK:											
NOM. kas?	tas	tā	šis	šī	es	tu	- - -			pats	pati
GEN. kā?	tā	tās	šī	šīs	manis	tevis	sevis			paša	pašas
DAT. kam?	tam	tai	šim	šai	man	tev	sev			pašam	pašai
AKZ. ko?	to	to	šo	šo	mani	tevi	sevi			pašu	pašu
LOK. kur?	tajā	tajā	šajā	šajā	manī	tevī	sevī			pašā	pašā
											utt.
DSK:											
NOM. kas?	tie	tās	šie	šīs	mēs	jūs	- - -			"3"	trīs
GEN. kā?	to	to	šo	šo	mūsu	jūsu	- - -			triju	triju
DAT. kam?	tiem	tām	šiem	šīm	mums	jums	- - -			trijiem	trijām
AKZ. ko?	tos	tās	šos	šīs	mūs	jūs	- - -				trīs
LOK. kur?	tajos	tajās	šajos	šajās	mūsos	jūsos	- - -			trijos	trijās

KAS?

1. pamatforma

KĀ?

KAM?

2. pamatforma

KO?

KUR?

↑ VIENSKAITLIS ↑

↑ DAUDZSKAITLIS ↑

Dzimte: _____

Galotnes patskanis: -__-

(____)

A. Kā vārdiem pieliek PAGĀTNES galotnes?

VISIEM vārdiem pagātnes GALOTŅU SETS ir:

es	-u
tu	-i
mēs	-ām
jūs	-āt
visi citi	-a

PAGĀTNES formu darināšana.

Zaļajā lapā atrod pagātnes PAMATFORMU.

Tā ir trešās personas (*visi citi*) forma.

Tā jau ir DOTA un vairs NAV jādarina.

Bet no tās darina *es, tu, mēs* un *jūs* formas.

To dara tā:

1. Ņem pagātnes PAMATFORMU, piem., darīja, dzina
2. Nosvītro galotni *-a*. Iznāk darīj-, dzin-
3. Tagad pieliec *es, tu, mēs*, vai *jūs* personu GALOTNES:

<i>es</i> darīj- + <i>-u</i> = darīju,	dzin- + <i>-u</i> = dzinu
<i>tu</i> darīj- + <i>-i</i> = darījī,	dzin- + <i>-i</i> = dzinī
<i>mēs</i> darīj- + <i>-ām</i> = darījām,	dzin- + <i>-ām</i> = dzinām
<i>jūs</i> darīj- + <i>-āt</i> = darījāt,	dzin- + <i>-āt</i> = dzināt

B. Kā vārdiem pieliek NĀKOTNES galotnes?

VISIEM vārdiem nākotnes GALOTŅU SETS ir:

es	-u
tu	-i
mēs	-im
jūs	-it
visi citi	--

NĀKOTNES formu darināšana.

Zaļajā lapā atrod nākotnes PAMATFORMU.

Tā ir trešās personas (*visi citi*) forma.

Tā jau ir DOTA un vairs NAV jādarina.

Bet no tās darina *es, tu, mēs* un *jūs* formas.

To dara tā:

1. Ņem nākotnes PAMATFORMU, piem., darīs, dzīs
Nākotnes pamatforma VIENMĒR beidzas ar *-s-*.
2. Pieliec *es, tu, mēs*, vai *jūs* personu GALOTNES:
(*Es*-personā NĀKOTNES *-s-* kļūst par *-š-*.)

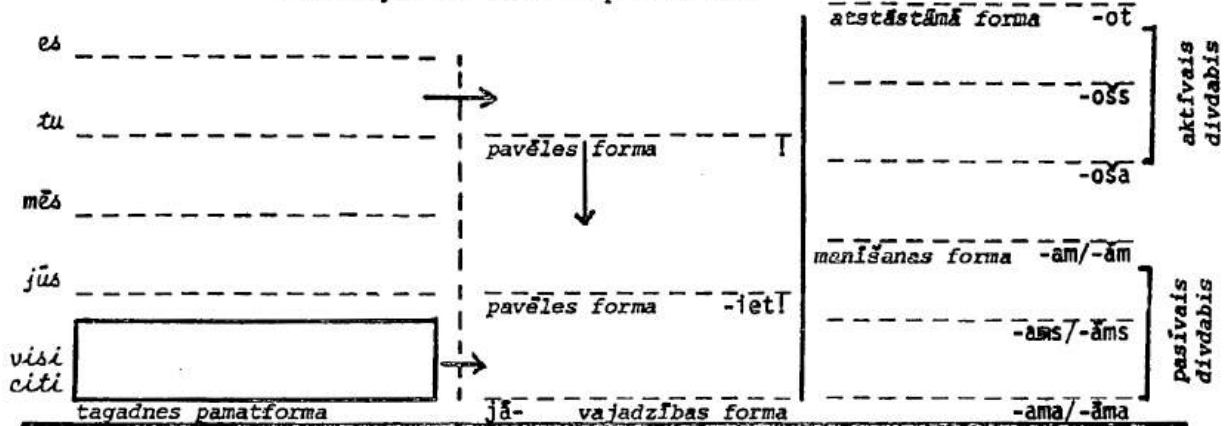
<i>es</i> darīs + <i>-u</i> = darīšu	dzīs + <i>-u</i> = dzišu
<i>tu</i> darīs + <i>-i</i> = darīsī	dzīs + <i>-i</i> = dzišī
<i>mēs</i> darīs + <i>-im</i> = darīsīm	dzīs + <i>-im</i> = dzīsīm
<i>jūs</i> darīs + <i>-it</i> = darīsīt	dzīs + <i>-it</i> = dzišīt

AKTĪVĀS/PASĪVĀS formas ( ) INFINITĪVS: -----

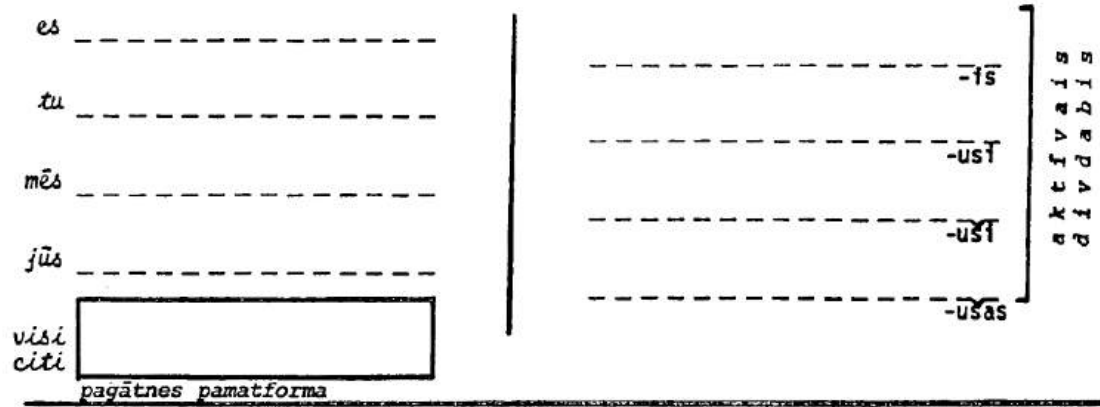
tagadne	pagātne	nākotne

NOZĪME(S): -----

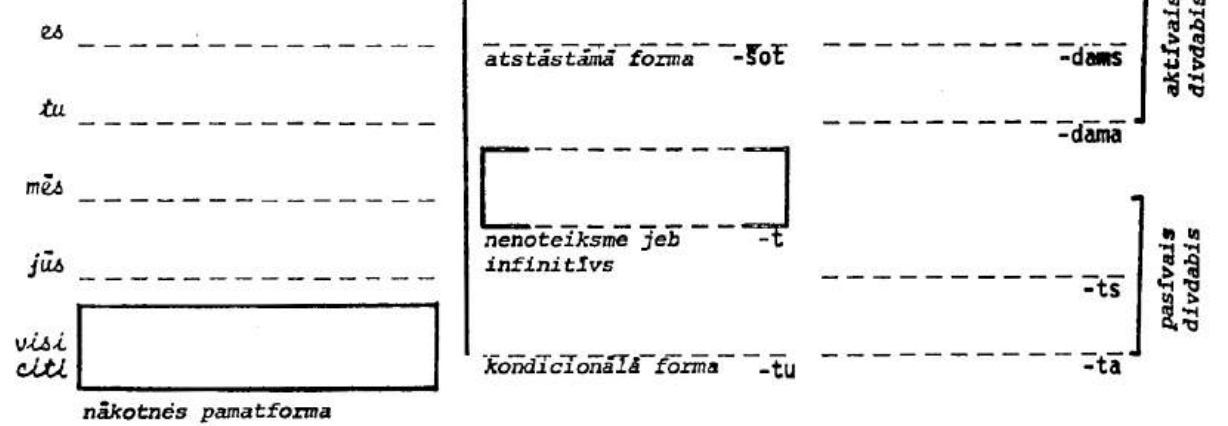
Atvasinājumi no TAGADNES pamatformas:

Atvasinājumi no PAGĀTNES pamatformas:

Atvasinājumi no NĀKOTNES pamatformas:

ADJEKTĪVU un LIETVĀRDU locīšana, _____ DZIMTE

GRAMATISKIE PAGARINĀJUMI:

- ī kļūst par ie
- u kļūst par o
- a kļūst par ā

NOTEIKTO adjektīvu locīšana:

1. Ja nenoteiktā adjektīva galotne ir ISS patskanis vai Iss patskanis + -S, tad patskani PAGARINA.
2. VISUR CITUR pirms nenoteiktās galotnes IEliek -aj- (vīriešu dzimtes KAS-locījumā pirms galotnes -S raksta -ai-).

NENOTEIKTOS adjektīvus loka tāpat kā

Lietvārdus ar galotnes patskani -a-.

VIENSKAITLIS

KAS? [_____
[_____

KĀ? [_____
[_____

KAM? [_____
[_____

KO? [_____
[_____

KUR? [_____
[_____

DAUDZSKAITLIS

KAS? [_____
[_____

KĀ? [_____
[_____

KAM? [_____
[_____

KO? [_____
[_____

KUR? [_____
[_____

REFLEKSĪVĀS formas

( )

INFINITĪVS:

tagadne	pagātne	nākotne

NOZĪME(S):

VISAS REFLEKSĪVĀS FORMĀS IR ATVASINĀMAS NO AKTĪVAJĀM

Atvasinājumi no TAGADNES aktīvajām formām:

es	-----		atstāstāmā forma	-----oties	
tu	-----	→	pavēles forma	-----ies!	
mēs	-----			manīšanas forma	-----amies/-āmes
jūs	-----				
visi citi	-----	→	pavēles forma	-----ieties!	
			jā-	vajadzības forma	

Atvasinājumi no PAGĀTNES aktīvajām formām:

es	-----		-----ies	refleksīvais pagātnes divdabis
tu	-----		-----usies	
mēs	-----		-----usies	
jūs	-----		-----usās	
visi citi	-----		-----usās	

Atvasinājumi no NĀKOTNES aktīvajām formām:

es	-----		atstāstāmā forma	-----soties	refleksīvais nākotnes divdabis
tu	-----			-----dāties	
mēs	-----			-----dāmās	
jūs	-----			-----ties	
visi citi	-----		infinitīvs	-----ties	
			kondicionālā forma	-----tos	

B.
SKOLOTĀJIEM:

VERBU SALIKTO FORMU NOZĪMES

VERBS BEZ PRIEDĒKĻA izsaka tikai vispārēju darbību bez ierobežojumiem; piem., iet un darīt nozīmē apmēram to pašu ko angļu 'keep walking' un 'go on doing'.

JA VERBAM PIELIEK PRIEDĒKĻI, darbības veids kļūst specifisks; piem., paiet 'walk a little', padarīt 'finish doing' jau izsaka darbību, kas ir laikā ierobežota vai pabeigta.

OTRS NORĀDĪTĀJS (second marker/pointer) PRECĪZĒ NOZĪMI VĒL TĀLĀK. Piem., verbā aiziet priedēklis aiz- izsaka tikai zināmu pabeigtību laikā - un neko vairāk. Lai dabūtu tiešāku, precīzāku nozīmi, te vajadzīgs tāds otrs norādītājs, kas parasti ir prepozīcija, adverbs, vai dažkārt pat locījuma galotne: aiziet aiz mājas, aiziet prom, ieiet mājā.

OTRO NORĀDĪTĀJU SAKĀRTOJUMS PIE KATRA PRIEDĒKĻA verbu lapu otrā pusē ir šāds: Par Nr. "1." ir dots tas norādītājs, kā nozīme ir vistuvāka verba priedēkļa pamatnozīmei: aiziet aiz mājas, apiet ap māju, paiet zem koka, ieiet mājā. Bieži vien priedēklis atkārtojas kā prievārds: aiz- & aiz, ap- & ap, utt. Tādas pamatnozīmes vislabāk saredzamas ar visādiem kustības vārdiem - iet, braukt, lekt, likt utt.

JO NUMURS KĻŪST LIELĀKS, JO TĀLĀK NO PAMATNOZĪMES STĀV OTRAIS NORĀDĪTĀJS. Nemsim priedēkli aiz-: Pamatnozīme tātad bija ar prievārdu 1. aiz 'behind'. Norādītāji 2. prom (uz) 'away (to)' un 3. līdz 'up to, as far as', piem., aiziet līdz upei (un tālāk neiet), jau no pamatnozīmes attālinās. Nr. 4. ciēt 'shut', priekšā 'in front of', piem., aizdarīt durvis, aizcelt ceļam priekšā bomi, jau stāv no pamatnozīmes diezgan tālu. Ir zināmi verbi, kuru semantikā it kā jau ietilpst kādu otro norādītāju nozīmes, piem., neko nevar ne aizslēgt *projām, ne aizslēgt *līdz kurienai, bet tikai aizslēgt CIET. Tādēļ šo norādītāju te var atnest.

APZĪMĒJUMS "0" = 'NULLE' PAREDZĒTS IDIOMATISKĀM NOZĪMĒM. Dažkārt salikts verbs iegūst pavisam jaunu nozīmi, kas vairs nav priedēkļa un verba nozīmju kop-salikums. Piem., blakus regulārām nozīmēm apiet 1. ap 'go around', paiet 1. zem 'go underneath', te atrodamas arī idiomatiskas nozīmes: apiet 'avoid' un paiet 'elapse'. Pēdējie divi lietojumi patiesībā radījuši jau divus jau-nus verbus, kā to tulkojumi norāda.

Dažiem vārdiem idiomatisku nozīmju sevišķi daudz; tā, piem., verbam dot (aizdot, izdot, nodot, pārdot, piedot, sadot, uzdot) vai tikt (aiztikt, iztikt, notikt, patikt, pārtikt, pietikt, satikt).

Dažkārt atrodami tikai tādi saliktepi, kas vairs nav lietojami bez priedēkļiem. Piem., pazīt jau kļuvis par pamatverbu ne tikai semantiski, bet arī formāli, jo tam var pievienot vēl citus priedēklus: iepazīt/iepazīties, sapazīties. Šim verbam - un citiem līdzīgiem - JĀDOD PAŠĀM SAVĀ VERBU LAPA, un otro priedēkļu salikumā jāatzīmē otrā pusē tāpat kā parastajiem vārdiem.

SALIKTO VERBU NOZĪMES UZMEKLĒ LIELĀKĀ VĀRDNĪCĀ. Ieteicama E. Turkinas Latviešu - angļu vārdnīca ar 31 000 vārdiem.

VERBA SALIKTO

FORMU NOZĪMES

PAMATFORMAS: _____

PAMATNOZĪME(S): _____

(Iekavās redzami salikto nozīmju otrie norādītāji.)

aiz- 1. BEHIND (aiz);
2. AWAY (prom, uz, pie); 3. UP TO (līdz); 4. BAR, SHUT (ciet);
0. _____

ap- 1. AROUND (ap, apkārt);
2. ALL OVER (ar); 3. TOTALLY (---);
0. _____

at- 1. HITHER, (TO) HERE (šurp);
2. AWAY, OFF (no nost); 3. BACK, (IN) RETURN (atpakaļ, no, pret); 4. OPEN, LOOSE (vaļā);
0. _____

ie- 1. INTO (locative ending, iekšā);
2. SOMEWHAT, ONCE (mazliet, vienreiz);
3. SUDDENLY, START (pēkšņi);
0. _____

iz- 1. OUT(OF), OUTSIDE (no, ārā);
2. THOROUGHLY, COMPLETELY (---);
3. THROUGH (caur);
0. _____

no- 1. OFF, FROM (nost, no);
2. DOWN (zemē, lejā); 3. (UP)/DOWN TO (līdz, pie);
4. COMPLETELY (---); 5. A GOOD WHILE (time phr.);
0. _____

pa- 1. UNDER (zem);
2. A LITTLE / A WHILE (mazliet, drusku, ---);
3. DO ONCE / FINISH (---);
0. _____

pār- 1. OVER, ACROSS (pār, pāri);
2. AGAIN (vēlreiz, atkal); 3. BACK (loc.);
4. IN HALF (pušu); 5. OVERMATCH (---);
6. OVERDO (par daudz, ļoti, ---);
0. _____

pie- 1. TO, AT, NEAR (pie, klāt, vēl);
2. IN ADDITION (vēl turklāt); 3. FILL FULL (piln-, vis-, vesel-); 4. FINISH (---);
0. _____

sa- 1. DO TOGETHER (kopā, loc.);
2. ADD/AMASS TOGETHER (kopā, loc.);
3. MAKE AN AMOUNT (daudz, etc.);
4. DO COMPLETELY (---); 5. DO ONCE/SUDDENLY (---);
6. PERCEIVE, SENSE (---); 7. DIVIDE/SPLIT UP (loc.);
0. _____

uz- 1. ON, UPON (uz, virs, virsū);
2. TO, TOWARDS (acc./dat. end.); 3. MOVE UP (augšā, uz, loc.); 4. DO, ACCOMPLISH (---); 0. _____